

Ion Gumenăi

Istoria ținutului 'Hotin

De la origini până la 1806

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
INSTITUTUL DE ISTORIE AL ACADEMIEI
DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI

Ion GUMENĂI

ISTORIA
ȚINUTULUI
HOTIN

• DE LA ORIGINI PÂNĂ LA 1806 •

CIVITAS
CHIȘINĂU
2002

CZU 94 (498.6) "0/1806" (075)

G.93

Lucrarea este editată cu sprijinul financiar al *Fundației SOROS-Moldova*.

Coordonator științific: prof. univ. dr. *Ioan CAPROȘU*,
Universitatea "Al. I. Cuza", Iași

Redactor: *Dumitru BOICU*

Copertă: *Ștefan EȘANU*

Procesare computerizată: *Alexandru PAVLIUC*

Vederi ale cetății Hotin: *Vasile Șoimaru*

Complexul editorial CIVITAS, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 133/32; MD
2012, Chișinău, Republica Moldova. Tel. 23-33-14, 23-33-03, 23-72-79.

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Complexului editorial *Civitas*.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Gumenăi, Ion

Istoria ținutului Hotin: De la origini până la 1806 / Ion Gumenăi; Univ.
de Stat din Moldova. Inst. de Istorie al Acad. de Șt. a Moldovei. – Ch.:
Civitas, 2002 ("Tipografia Reclama"). – 296 p.
500 ex.

ISBN 9975-936-93-8

94 (498.6) "0/1806" (075)

© Ion Gumenăi, 2002

© Editura *Civitas*, 2002

INTRODUCERE

Deși ținutul Hotin este consemnat în izvoarele istorice încă la începutul formării statului moldovenesc, el jucând un rol însemnat în viața socială, economică și administrativă a țării, importanța lui până în prezent nu a fost stabilită, deoarece evoluția sa istorică a continuat să rămână în afara ariei de investigare a cercetătorilor.

Cercetarea începuturilor și a evoluției istorice a unui ținut, în cazul de față, cel al Hotinului, poate să pară, la prima vedere, o chestiune de istorie locală. În realitate însă această problemă prezintă o foarte mare importanță pentru studiul istoriei întregului spațiu est-carpatic.

Cunoașterea evoluției unei unități administrative face posibilă elucidarea unui șir întreg de probleme. Printr-o analiză minuțioasă a perioadei de integrare a ținutului în structurile statale, a configurației acestuia se poate reconstitui procesul de formare a statului moldovenesc, de fixare a hotarelor sale. Este necesar, de asemenea, și un studiu comparativ al sistemului de administrare existent în ținut în raport cu celelalte unități teritorial-administrative, astfel stabilindu-se deosebiri între acestea și cauzele apariției lor.

Interesul față de istoria ținutului Hotin sporește și datorită faptului că cetatea de pe Nistru, după căderea Cetății Albe și a Chiliei, care au ajuns sub stăpânirea otomană, devenise principala fortăreață a țării. Atât existența cetății, cât și așezarea geografică a ținutului, care s-a constituit la hotarul cu Regatul Poloniei, au făcut ca el să devină una dintre cele mai frământate regiuni ale Țării Moldovei. Practic, pe tot parcursul perioadei investigate ținutul a fost zguduit de războaie și invazii.

Istoria Hotinului este foarte bogată în evenimente legate nemijlocit de istoria întregului stat moldovenesc. Cercetarea istoriei acestui ținut va scoate în lumină lucruri noi, care vor completa istoria întregului spațiu est-carpatic.

Cunoașterea istoriei ținutului Hotin este astăzi o necesitate ce se impune necondiționat. Parte componentă a Țării Moldovei încă de la începuturile statului românesc est-carpatic, această unitate administrativă, după terminarea celui de-al doilea război mondial, a fost divizată printr-un *dictat* stalinist, o parte din ea fiind dată Ucrainei, iar alta rămânând în componența Republicii Moldova. Astfel, actualmente mai mult de șaizeci la sută din suprafața ținutului, împreună cu orașul și cetatea Hotinului, se află în Ucraina. Instaurarea regimului comunist în România a făcut imposibilă abordarea de către istoricii români a oricărei probleme referitoare la această regiune. Totodată, istoricii

ucraineni, constrânși de doctrina materialismului istoric, au manifestat exces de zel pentru a mistifica istoria ținutului. Iată de ce restabilirea adevărului istoric, determinarea rolului și locului ținutului Hotin în evoluția generală a Țării Moldovei nu suferă amânare.

În istoriografia românească de până în prezent nu există nici o lucrare completă, care să abordeze problema evoluției istorice a ținutului Hotin. Sunt doar referiri cu privire la această chestiune în sintezele principale de istorie a românilor, elaborate de A. D. Xenopol¹, N. Iorga², Const. C. Giurescu³, de asemenea și în tratatul *Istoria României*⁴, editat de Academia Română în perioada postbelică.

Enciclopediile și dicționarele românești, precum *Enciclopedia României*⁵, *Dicționarul geografic al lui Zamfir Arbore*⁶, aduc puține referințe în plus referitor la problema respectivă. Lucrările care au drept subiect direct ținutul sau cetatea Hotinului sunt foarte puține, majoritatea acestora fiind publicate în perioada interbelică. Unul din primele studii, care vizează istoria cetății Hotinului, semnat de C. I. Istrati⁷, a apărut în 1911. Însă, din cauza informației insuficiente, el conține numeroase greșeli, de aceea utilitatea lui pentru cercetarea problemei este minimă. Altă lucrare care se referă la istoria ținutului Hotin este cea a lui Ion Nistor⁸. Ea poartă mai mult un caracter publicistic și include puține referințe științifice. Același lucru se poate spune și despre cartea lui Apostol Culea⁹, în care sunt descrise cetățile moldovenești de pe Nistru. În 1941, pe paginile revistei regionale "Viața Basarabiei" a fost publicat studiul lui P. Codiță¹⁰, dar deși titlul lucrării se referă la districtul Hotin, autorul ia în discuție numai istoria cetății. Cu toate inexactitățile pe care le conține, ea este utilă istoricilor.

¹ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, ed. a IV-a, vol. II-IV, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986-1993.

² N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. III-V, București, 1937-1938.

³ Const. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II-III, București, 1937-1946.

⁴ *Istoria României*, vol. II-III, Editura Academiei, București, 1962-1964.

⁵ *Enciclopedia României*, vol. II, București, 1936.

⁶ Zamfir Arbore, *Dicționarul geografic al Basarabiei*, Atelierele Grafice "I. V. Socecu", București, 1904.

⁷ C. I. Istrati, *Despre cetatea Hotin*, în "A.A.R., M.S.Șt.", s. II, tom. XXXIV (1911), p. 385-391.

⁸ Ion Nistor, *Drepturile noastre asupra Hotinului*, Tipografia eparhială "Cartea Românească", Chișinău, 1918.

⁹ Apostol D. Culea, *Cetățile moldovenești de pe Nistru*, Tipografia eparhială "Cartea Românească", Chișinău, 1926.

¹⁰ P. Codiță, *România districtului Hotin în decursul istoriei*, în "Viața Basarabiei", nr. 4, 1941, p. 291-305; nr. 6-7, p. 326-542; nr. 8, p. 651-662.

Informații importante oferă lucrarea lui Const. C. Giurescu¹¹, care descrie istoria orașului Hotin și cea a lui Gh. Anghel¹², în care se relatează despre istoria cetății. În 1995 un articol cu privire la istoria cetății¹³ publică I. Chirtoagă, în el fiind supusă investigației o perioadă foarte mare, începând cu apariția cetății și până la 1812.

Există și o serie de studii, în care sunt tratate doar anumite perioade istorice ale evoluției acestei regiuni, printre care este și cel publicat de V. Lungu, intitulat *Despre olatul Hotinului*¹⁴. Această lucrare, ce continuă să rămână actuală datorită bazei de documentare foarte bogate, este divizată în mai multe părți și ia în discuție probleme referitoare la cauzele apariției raialei Hotinului, la stabilirea hotarelor ei, consecințele economice asupra Țării Moldovei, formarea Episcopiei Hotinului și la rolul acestuia în timpul războaielor ruso-turce. Cu toate acestea, lucrarea nu acoperă toată gama problematică a subiectului cercetat.

O lucrare despre raiaua Hotinului publică Simion Reli¹⁵, care se ocupă de aceasta în timpul stăpânirii austriece. Cu toate că ea are drept subiect viața bisericească, autorul nu trece cu vederea și alte probleme, precum acțiunile militare din regiune, organizarea administrativă a ținutului în timpul ocupației, jaful efectuat de trupele austriece în timpul retragerii lor.

Tot în același an, 1930, vede lumina tiparului studiul lui Mihail Popescu¹⁶, care completează în multe privințe conținutul lucrării lui S. Reli. Pe lângă faptul că face o analiză amănunțită a impozitelor la care au fost supuși locuitorii din raia, autorul prezintă o listă a localităților, care permite a concluziona despre evoluția demografică în ținut.

De importanță esențială este lucrarea istoricului bulgar Strașinir Dimitrov¹⁷. Autorul analizează un registru păstrat în Biblioteca Națională din Sofia, în care sunt trecute o serie de acte, printre care și o listă a satelor din

¹¹ Const. C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene (sec. X - mijlocul sec. XVI)*, Editura Academiei, București, 1966.

¹² Gh. Anghel, *Cetăți medievale ale Moldovei din timpul lui Ștefan cel Mare*, în "Apulum", tom. XVI, 1978, p. 239-259.

¹³ I. Chirtoagă, *Cetatea Hotinului*, în "Destin românesc", nr. 1, 1995, p. 86-96.

¹⁴ V. Lungu, *Despre olatul Hotinului*, în "Cercetări istorice", V-VII, 1932, p. 253-290.

¹⁵ Simion Reli, *Raiaua Hotinului în timpul ocupației austriece și legăturile ei bisericești cu Episcopia Bucovinei (1788-1792) (Contribuții la istoria Episcopiei Hotinului)*. Extras din revista teologică-bisericească "Candela", anul XLII, nr. 1-3, Cernăuți, 1930.

¹⁶ M. Popescu, *Veniturile raialei Hotin în timpul stăpânirii turcești*, Editura Göbl, București, 1930.

¹⁷ St. Dimitrov, *Tureckie dokumenti o sastoianii Hotinskoj okrugă (nahie) v pervoi polovine XVIII v.*, în "Vostocinie dokumenti po istorii stran iugo-vostocinoi i Tentralnoi Evropi", vol. II, Moscova, 1969.

ținutul Hotin, descriind, de asemenea, regimul de proprietate din raia și statutul populației. Trebuie menționate aici și articolele cercetătorului I. Chirtoagă¹⁸, care face o analiză pertinentă a rolului pe care l-a jucat raiaua Hotin în sistemul defensiv otoman.

Printre primii autori care s-au ocupat de problema episcopiei Hotinului a fost Ștefan Berechet, care pe parcursul anului 1924, a publicat mai multe articole¹⁹. El a scos la iveală o serie de documente, utile pentru studiul istoriei episcopiei, dar la interpretarea acestora, comite unele greșeli grave, ce diminuează importanța cercetărilor sale.

Peste un an este editată lucrarea *Episcopia Hotinului. Date istorice și statistice*²⁰, partea istorică a ei fiind întocmită de L. Busuioc, care, practic, a repetat concluziile lui Ștefan Berechet.

Ulterior de această problemă s-a preocupat arh. Veniamin Bărlădeanu, care, în 1932, publică în revista "Biserica Ortodoxă Română" un studiu privitor la vechea episcopie a Hotinului²¹. Folosind aceeași bază documentară ca și autorii anteriori, cercetătorul nu aduce însă nimic nou în investigația sa.

În 1936, arhiepiscopul dr. Veniamin Pocitan-Ploșteanu editează o lucrare în care unește istoria episcopiei Hotinului cu cea a mitropoliei Proilaviei²². Problemele esențiale privind anul apariției acestei eparhii, funcționalitatea ei, apartenența de o mitropolie sau alta ș.a. au fost tratate greșit, ceea ce face imposibilă utilizarea ei. Abia în 1943, Tit Simedrea²³, după descoperirile făcute de Demostene Russo²⁴, publică o lucrare care, în linii mari, restabilește istoria episcopiei Hotinului, studiu ce nu și-a pierdut importanța până în prezent.

¹⁸ I. Chirtoagă, *Sozdanie hotinskoj rai - ocerednogo forposta expansionistskoj politiki osmanskoj imperii v Vostocinoj Evrope*, în "Izvestia A.N.M.S.S.R.", nr. 2, 1988, p. 71-74; idem, *Naselenie hotinskih zemeli v XVIII- naceale XIX v.v.*, în "Problemi demografii S.S.S.R. i Zapadnoj Evropi (period feodalizma i kapitalizma)", Chișinău, 1991.

¹⁹ Șt. Berechet, *Episcopia Hotinului*, în "Luminătorul", LVII, nr. 25, 1924, p. 27-36; *Episcopia Hotinului*, partea I, în "Biserica Ortodoxă Română" (în continuare se va cita: B.O.R.), seria II, an. 42, nr. 12, decembrie, 1924, p. 709-717 și partea II, în "B.O.R.", seria II, an. 43, nr. 12, ianuarie 1925, p. 35-42; *Documente noi privitoare la Mitropolia Proilaviei*, în "Revista Societății istorico-archeologice bisericești", vol. XV (1924), p. 89-98.

²⁰ *Episcopia Hotinului. Date istorice și statistice*, Tipografia "Cartea Românească", Chișinău, 1925.

²¹ Cf. Arh. dr. Veniamin Bărlădeanu, *Vechea episcopie a Hotinului*, în "B.O.R.", seria III, an. 50, nr. 1-11, 1932; idem, *Vechea episcopie a Hotinului*, București, 1933.

²² Arhiepiscopul dr. Veniamin Pocitan-Ploșteanu, *Istoria Mitropoliei Proilaviei (Brăilei) și a vechii episcopii a Hotinului*, Tipografia seminarului monahal "Cernica", București, 1936.

²³ Tit Simedrea, *Vechea episcopie a Hotinului*, în "B.O.R.", seria III, anul LXI, nr. 1-3, București, 1943, p. 11-33.

²⁴ Demostene Russo, *Studii istorice greco-române. Opere postume*, vol. I-II, publicate sub îngrijirea lui Constantin C. Giurescu, Ariadna Camariano și Nistor Camariano, Fundația pentru Literatură și Artă "Regele Carol II", București, 1938.

Informații prețioase despre episcopia Hotinului conțin și lucrările consacrate vieții și activității lui Amfilohie Hotiniul, unul dintre iluștrii oameni de cultură din secolul al XVIII-lea, care a ocupat înalta funcție de episcop. Trebuie menționate și studiile publicate de A. Papadopol-Calimah²⁵, V. Ursăcescu²⁶ și Aurel Vasiliu²⁷.

O serie de lucrări reflectă situația din ținutul Hotin din timpul ultimei perioade cercetate de noi, dintre care trebuie amintită cea a lui Tudor Pamfilie²⁸, autorul referindu-se la catagrafia ținutului Hotin din anul 1817. Această temă a constituit și obiectul preocupărilor lui Constantin Tomescu²⁹ și Constantin Teodorescu³⁰, ale căror lucrări oferă o imagine cuprinzătoare asupra situației din ținut, mai puțin reușit fiind oglindită componența etnică a populației.

Prezintă interes științific și articolele lui T. G. Bulat³¹ din revista "Arhivele Basarabiei", în care el informează despre o serie de dosare din Arhiva senatorilor din Chișinău, care conțin numeroase acte referitoare la retrocedarea, în 1808, a moșiilor din raiaua Hotin vechilor proprietari.

Dintre ultimile lucrări publicate am menționa unele studii apărute în stânga Prutului, de exemplu, cele elaborate de P. G. Dmitriev (Dimitriu)³², V. S. Zelenciuc și I. V. Popovici³³, care iau în discuție problema evoluției populației din ținutul Hotin în ultimul sfert al secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea³⁴.

După cum s-a subliniat, o lucrare care să trateze în ansamblu tema ce constituie obiectul preocupărilor noastre în istoriografia românească nu există.

²⁵ A. Papadopol-Calimah, *Amfilohie Hotiniul*, în "Revista pentru istorie, arheologie și filologie", anul III, volumul V, București, 1885, p. 319-330.

²⁶ Econom. V. Ursăcescu, *Aritmetica Vlădicăi Amfilohie din anul 1795*, în "B.O.R.", seria III, an. 44, nr. 1, ianuarie, 1926, p. 20-23.

²⁷ Aurel Vasiliu, *România în două geografii de Amfilohie Hotiniul și Nicolae Nicolau*, Atelierele Societății Naționale de Editură și Arte Grafice "Dacia Traiana", sucursala Cernăuți, 1943.

²⁸ Tudor Pamfilie, *Ținutul Hotin la 1817*, Tipografia "Glasul Țării", Chișinău, 1920.

²⁹ Constantin Tomescu, *Catagrafia Basarabiei din 1817. Ținutul Hotinului*, Tipografia "Cartea Românească", Chișinău, 1927.

³⁰ Constantin Teodorescu, *Moldova și Basarabia. 1807-1817*, în "Arhivele Basarabiei" (în continuare se va cita A.B.), nr. 1, 1935, p. 43-73.

³¹ T. G. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei*, în "A.B.", 1930, nr. 4, p. 297-412 și "A.B.", 1931, nr. 1, p. 118-124; idem, *Teritoriile raialelor Hotinului și Brăilei redată stăpânilor români în 1808*, în "A.B.", 1933, nr. 1, p. 43-55; idem, *Hotinul - străveche stăpânire românească*, în "A.B.", 1933, nr. 2, p. 30-51.

³² P. G. Dmitriev, *Narodonaselenie Moldavii*, Chișinău, 1973.

³³ V. S. Zelenciuc, I. V. Popovici, *Naselenie Hotinskogo uezda v XIX v.*, în "Etnografia i iskusstvo Moldavii", Chișinău, 1972.

³⁴ Pentru aceasta, cf. *Bibliografia selectivă de la sfârșit*.

De aici și necesitatea de a începe cercetarea ei cu analiza izvoarelor principale, adică a documentelor interne, emise de cancelaria Țării Moldovei, precum și a unor documente elaborate de cancelariile țărilor vecine.

În ceea ce privește istoria Hotinului de la sfârșitul secolului al XIV-lea și din secolul următor, investigația noastră a fost facilitată datorită existenței colecției *Documenta Romaniae Historica*³⁵. De un real folos ne-a fost și vechea colecție *Documente privind istoria României*³⁶ cu referire la secolul al XVI-lea și la primul pătrar al secolului al XVII-lea, seria A, Moldova, precum și lucrarea lui Al. I. Gonta³⁷ în două volume, editată de Ioan Caproșu. Trebuie să amintim și culegera *Moldova în epoca feudalismului*³⁸, publicată la Chișinău, care cuprinde, practic, întreaga perioadă de până la momentul transformării Hotinului în raia. Pentru completarea informației documentare, am consultat *Catalogul documentelor moldovenești*³⁹ și o serie de cataloage documentare, publicate de unele arhive regionale⁴⁰. În lucrarea noastră și-au găsit locul și multe alte documente ce au văzut lumina tiparului în diverse colecții de izvoare interne, care cuprind toată perioada cercetată de noi. Printre acestea indicăm culegerile întocmite de Th. Codrescu⁴¹, Gh. Ghibănescu⁴²,

Ioan Bogdan⁴³, Mihai Costăchescu⁴⁴ și de N. Iorga⁴⁵. Au fost consultate și colecțiile de documente alcătuite de L. T. Boga⁴⁶, Teodor Bălan⁴⁷ și Aurel Sava⁴⁸.

Printre lucrările care conțin informații din cancelariile străine privitor la problema în discuție putem menționa colecția Hurmuzaki⁴⁹, culegerile elaborate de N. Iorga⁵⁰ și de Ilie Corfus⁵¹.

În afară de materialul documentar editat, la întocmirea lucrării au fost folosite numeroase acte de arhivă, în mare parte inedite, din principalele fonduri de documente ale Arhivelor Statului din București, Iași, Chișinău și Cernăuți. Pe documentele interne, editate și inedite, se bazează majoritatea opiniilor și concluziilor noastre, ele fiind de primă importanță, pentru reconstituirea istoriei dezvoltării ținutului Hotin în perioada respectivă.

De la diferiți cronicari și călătorii străini au rămas diverse informații cu privire la istoria acestei unități teritorial-administrative a Moldovei. Deși fragmentare și unele foarte succinte, informațiile din cronicari sunt deosebit de prețioase, de aceea am cercetat cronicile slavo-române din secolele XV–XVI, publicate de I. Bogdan⁵², cronica lui Grigore Ureche⁵³, care conține

³⁵ *Documenta Romaniae Historica*, Seria A, Moldova, vol. I, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, 1975; vol. III, alcătuit de C. Cihodaru, I. Caproșu și Nistor Ciocan, București, 1980; vol. XIX, întocmit de Haralambie Chircă, București, 1969; vol. XXI și XXII, alcătuit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, 1971 și 1974; vol. XXIV, întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, George Ignat și Dumitru Agachi, Editura Academiei Române, București, 1996.

³⁶ *Documente privind istoria României*, A, Moldova, veac XVI, vol. I–IV, veac XVII, vol. I–V; Editura Academiei, București, 1951–1957.

³⁷ Al. I. Gonta, *Documente privind istoria României*, A, Moldova, *Indicele numelor de locuri*, Ediția I. Caproșu, Editura Academiei, București, 1990; idem, *Documente privind istoria României*, A, Moldova, *Indicele numelor de persoane*, Ediția I. Caproșu, Editura Academiei, București, 1995.

³⁸ *Moldova în epoca feudalismului*, vol. I, întocmit de P. G. Dmitriev, D. M. Dragnev, F. M. Russev, P. V. Sovetov, Editura Știință, Chișinău, 1961; vol. II–VI, întocmit de Dragnev, D. M., Nichitici, A. N., Svetlicinaia, L. I., Sovetov P. V., Chișinău, 1978–1987; vol. VII, și VII, întocmit de P. G. Dmitriev, Chișinău, 1975.

³⁹ *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva istorică centrală*, vol. I–V și *Supliment I*, Editura Academiei, București, 1957–1975.

⁴⁰ *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași*, Moldova, vol. I, întocmit de Virginia Isac, București, 1989; *Catalogul documentelor grecești din Arhivele Statului de la orașul (Stalin) Brașov*, vol. I–II, București, 1958; *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente 1393–1849*, alcătuit de V. Gh. Miron, M. ar. Coașu, G. Irimescu, S. Irimescu, București, 1983; *Tezaur documentar gălățean*, București, 1988.

⁴¹ Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. I–XXV, Iași, 1852–1895.

⁴² Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. I,–VI, Iași – Huși, 1906–1933; idem, *Surete și izvoade*, vol. I–XXV, Iași – Huși, 1906–1932.

⁴³ Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I–II, București, 1913.

⁴⁴ M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I–II, Iași, 1931–1932; idem, *Documente moldovenești de la Bogdan voievod*, București, 1940; idem, *Documente moldovenești de la Ștefaniță voievod*, Iași, 1943.

⁴⁵ N. Iorga, *Documente românești din arhivele Bistriței*, Editura Librăriei "Socescu", București, 1899; idem, *Documente privitoare la familia Contacuzino*, Institutul de Arte Grafice și Editura Minerva, București, 1902; idem, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I–II, Institutul de Arte grafice și Editura Minerva, București, 1902–1903; idem, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, București, 1903–1906; idem, *Scrisori de boieri*, Editura Neamul Românesc, Vălenii de Munte 1912; idem, *Scrisori domnești*, Editura Neamul Românesc, Vălenii de Munte, 1912 ș.a.

⁴⁶ L. T. Boga, *Documente basarabene*, vol. I–VII, Chișinău, 1929.

⁴⁷ Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, vol. I–V, Cernăuți, 1933–1938.

⁴⁸ Aurel Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, București, 1937.

⁴⁹ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I–XI și toate suplimentele, București, 1891–1915; vol. I–IV (serie nouă), București, 1967.

⁵⁰ N. Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria Românilor*, vol. I–III, București, 1895; idem, *Scrisori domnești din Arhivele de la Stockholm*, "Cultura Națională", București, 1920.

⁵¹ Ilie Corfus, *Documente privitoare la istoria României, culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea*, vol. I, Editura Academiei, București, 1979; *Secolul al XVII-lea*, vol. II, Editura Academiei, București, 1983.

⁵² *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI*, publicate de I. Bogdan, ediția Petre P. Panaitescu, Editura Academiei, București, 1959.

⁵³ Grigore Ureche, *Letopisetul Țării Moldovei*, ediția Petre P. Panaitescu, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1958.

date în legătură cu Hotinul din perioada începând cu întemeierea statului și până la 1595, *Letopisețul* lui Miron Costin, care continuă opera lui Grigore Ureche, de asemenea și celelalte creații ale cronicarului⁵⁴. Pentru documentare au fost consultate și cronicile lui Nicolae Costin⁵⁵, Ion Neculce⁵⁶, *Cronica anonimă a Moldovei*⁵⁷ și *Cronica Ghiculeștilor*⁵⁸, cronicile publicate de Dan Simionescu⁵⁹.

Drept călăuză ne-a servit și opera învățatului domn Dimitrie Cantemir⁶⁰, care a tratat pe larg și problema privind administrarea țării în secolele XVII și XVIII.

Informații valoroase cuprinde cronica lui Axintie Uricariul⁶¹, în care este urmărită evoluția Țării Românești și a Moldovei de la formarea lor ca state și până la începutul secolului al XVIII-lea. Descrierea cursului evenimentelor este prelungită în cronicile lui Enache Kogălniceanu, Ioan Canta⁶² și Dionisie Eclesiarhul⁶³.

În afară de cronicile interne au mai fost cercetate și unele cronici străine, traduse în limba română, printre care cele incluse în edițiile lui Constantin Erbiceanu⁶⁴, Mihail Guboglu⁶⁵ și Ilie Minea⁶⁶.

⁵⁴ Miron Costin, *Opere*, ediția Petre P. Panaitescu, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1958.

⁵⁵ Nicolae Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la zădărnici până la 1601 și de la 1709 la 1711*, Editura Junimea, Iași, 1976.

⁵⁶ Ion Neculce, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei și o samă de cuvinte*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1982.

⁵⁷ *Cronica anonimă a Moldovei (1661–1729)*, de Dan Simionescu, Editura Academiei, București, 1975.

⁵⁸ *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695–1754*, ediția Nistor Camariano, București, 1965.

⁵⁹ Dan Simionescu, *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVII–XVIII)*, Editura Academiei, București, 1967.

⁶⁰ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Academiei, București, 1973.

⁶¹ Axintie Uricariul, *Cronica paralelă a Moldovei și Țării Românești*, vol. I–II, ediția G. Ștrempel, București, 1994–1996.

⁶² Pseudo-Enache Kogălniceanu, Ioan Canta, *Cronici moldovenești. Restituție*, Editura Minerva, București, 1987.

⁶³ Dionisie Eclesiarhul, *Hronograful, 1714–1815*, Editura Academiei, București, 1987.

⁶⁴ Constantin Erbiceanu, *Cronici grecești care au scris despre români în Epoca fanariotă*, Tipografia Cărilor bisericești, București, 1888.

⁶⁵ Mihail Guboglu, *Cronici turcești privind Țările Române*, vol. I, sec. XV–mijl. sec. XVII, Editura Academiei, București, 1966; vol. II, sfârșitul sec. XVI–începutul sec. XIX, Editura Academiei, București, 1980.

⁶⁶ Ilie Minea, *Informațiile românești ale cronicii lui Ian Dlugosz*, Editura Viața Românească, Iași, 1926.

La elaborarea studiului am ținut cont și de relatările unor călători, care în diferite perioade au vizitat Țările Române, unele referitoare la ținutul Hotin, incluse în edițiile lui Petru P. Panaitescu⁶⁷, G. Bezviconi⁶⁸ și Maria Holban⁶⁹.

De asemenea, pentru secolele XVIII–XIX ne-au fost de un real folos și o serie de memorii, cum ar fi cele ale lui von Raan⁷⁰, Vighel⁷¹ sau Zuker⁷². Informații indispensabile pentru înțelegerea evoluției teritoriale a ținutului Hotin și a situației sale în diferite perioade au fost obținute în urma cercetării fondurilor de hărți de la Arhivele Statului din București, Iași și Chișinău și luării de cunoștință de lucrările lui M. Popescu-Spineni⁷³ și Vasile Băican⁷⁴.

Sintetizând informațiile furnizate de izvoarele menționate, atât cele documentare, cât și cele narrative, și bazându-ne pe materialul bibliografic analizat, am compartimentat această lucrare în șase capitole, astfel evidențiind principalele probleme privind evoluția ținutului Hotin.

Capitolul întâi, intitulat “Cadrul geografic”, se ocupă de aspectele privitoare la specificul geografic al acestei unități teritorial-administrative, fiind realizată o analiză a problemelor în legătură cu amplasarea ei în spațiul carpato-nistean, o caracteristică a principalelor cursuri de apă, a solurilor, climei și a bogățiilor subsolului, fiecare din acești factori jucând un anumit rol în evoluția Hotinului. Ultima parte a capitolului se referă la evoluția populației ținutului Hotin, evidențiindu-se, în linii generale, principalele etape ale acestui proces, care demonstrează stabilitatea elementului românesc pe tot parcursul perioadei cercetate.

În capitolul al doilea – “Începutul și întinderea ținutului Hotin” – s-a întreprins o tentativă de a stabili data apariției orașului și a cetății, condițiile în care s-a constituit ținutul Hotin. Sunt aduse informații referitor la perioada când această regiune a fost încadrată în componența statului medieval, indicându-se numele primilor funcționari domnești. S-a întreprins o

⁶⁷ Petre P. Panaitescu, *Călători poloni în Țările Române*, Editura Cultura Națională, București, 1930.

⁶⁸ G. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947.

⁶⁹ *Călători străini despre Țările Române*, sub red. Maria Holban, vol. I–IX, Editura Științifică, București, 1968–1997.

⁷⁰ Von Raan, *Materialii dlea istoriei Bessarabiei. O voine pri zavoevanii Moldavii i Bessarabii v 1787. 1788 i 1780 godah*, Tipografia “Șlimovica”, Chișinău, 1891.

⁷¹ F. Vighel, *Vospominaniâ*, Tipografia “Katkov i K”, Moscova, 1865.

⁷² Dr. Zuker, *Basarabia 1834*. Traducere de M. Pelivan, Editura Cartea Românească, Chișinău, 1932.

⁷³ M. Popescu-Spineni, *România în istoria cartografică până la 1600*, vol. I–II, Imprimeria Națională, București, 1938.

⁷⁴ Vasile Băican, *Geografia Moldovei reflectată în documentele cartografice din secolul al XVIII-lea*, Editura Academiei, București, 1996.

comparare a termenilor care desemnează o unitate teritorial-administrativă, stabilindu-se, astfel, că primul act în care se vorbește despre Hotin ca ținut datează din anul 1436, ceea ce ne permite să afirmăm cu siguranță că Hotinul a fost una din primele unități administrative formate pe teritoriul Țării Moldovei. În urma analizei informațiilor vizând localitățile de pe hotarul ținutului Hotin, s-au stabilit atât hotarele acestuia, cât și cauzele modificării lor.

Am ajuns la concluzia că pe tot parcursul perioadei cercetate hotarele ținutului, practic, nu au suferit schimbări esențiale, aceasta având loc abia în perioada când Hotinul a fost anexat de Rusia.

Capitolul al treilea are ca obiect de studiu istoria cetății și a orașului Hotin. Fiind principalele centre ale ținutului, le-am acordat o atenție deosebită, urmărindu-le pe rând evoluția în contextul general al spațiului est-carpatic. Referindu-ne la cetate, am stabilit, bazându-ne pe cercetările arheologice, că ea a existat încă în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. În nici un caz nu se poate vorbi despre apariția cetății datorită unui principe halician sau despre apartenența ei de cnezatul Halici-Volânia, contrariul fiind demonstrat chiar de amplasarea acesteia. În ceea ce privește importanța cetății, putem afirma cu certitudine că era una din principalele fortificații în sistemul defensiv al statului. Din acest motiv, pe tot parcursul perioadei de până la ocuparea ei de către turci, a fost angrenată în toate acțiunile militare ale domnilor țării. Urmărind istoria cetății, se poate observa că ea a trecut din mână în mână, fiind ocupată când de polonezi, când de otomani, dar, de fiecare dată, a revenit sub stăpânirea voievozilor moldoveni.

Orașul Hotin este menționat documentar încă la 1310. Existând până la întemeierea țării, târgul Hotin se încadrează rapid în sistemul economic al statului, devenind, în curând, împreună cu vama, una din principalele pârgii economice ale acestuia. Istoria orașului a fost într-o strânsă dependență de istoria cetății, evoluția lui fiind influențată de acțiunile militare în care era antrenată cetatea. Cu toate acestea, târgul nu și-a pierdut importanța, el continuând să fie o sursă financiară importantă pentru vistieria țării.

Luând în discuție problema târgului Hotin, n-am putut să nu acordăm atenția cuvenită și altui centru urban din ținut, anume târgului Tărășăuți. Deși acest târg a avut o importanță secundară, rolul său în evoluția generală a regiunii nu poate fi neglijat.

În sfârșit, pentru a avea un tablou general al funcționalității acestor centre, în ultima parte a capitolului am analizat problema privitor la ocoalele cetății Hotin, a târgurilor Hotin și Tărășăuți.

În capitolul al patrulea se pune accentul pe analiza dezvoltării întregului ținut până la 1715. În acest scop au fost cercetate, în măsura posibilităților, toate izvoarele documentare care se referă la satele din ținutul Hotin.

Cercetarea cronologică a acestor materiale ne-a permis să urmărim evoluția întregii proprietăți, știut fiind faptul că fundamentul pe care s-au constituit toate celelalte relații a fost proprietatea. În felul acesta, s-a putut examina atât dezvoltarea proprietății domnești, cât și a celor boierești și mănăstirești. În afară de aceasta, folosind același material documentar, au fost posibile și cercetarea familiilor boierești, care au avut moșii în ținutul Hotin, stabilirea mărimii proprietăților, modului de redistribuire a satelor între urmașii unor boieri și de trecere a unor moșii de la o familie la alta etc.

Datorită informației documentare adunate, a fost creat un tablou de ansamblu al acestui ținut pe tot parcursul secolelor XV–XVIII.

Următorul capitol, al cincilea, este consacrat problemelor legate de raiaua Hotinului. Reanalizând cauzele care au dus la apariția acestui olat, problema asupra căreia ne-am oprit, în primul rând, se referă la momentul când ținutul a fost transformat în raia. Informația documentară existentă ne-a arătat clar că nu poate fi vorba decât de anul 1715. În același timp, a fost posibilă clarificarea problemelor cu privire la hotarele acestei noi unități administrative otomane, la statutul locuitorilor din cuprinsul ei, regimul proprietății asupra pământului și impozitele la care a fost supusă populația. Din alt punct de vedere, am încercat să stabilim influențele negative pe care le-a avut nou-creata raia asupra Țării Moldovei. Practic, înființarea raialei Hotinului a dus la slăbirea totală a economiei țării, prin zahereaua pe care trebuia să dea, prin atragerea brațelor de muncă în numeroasele lucrări de reparație a cetății, din cauza diferiților demnitari turci veniți în țară și, nu în ultimul rând, a jafurilor săvârșite de militarii turci.

O altă problemă pe care am luat-o în discuție a fost cea privind rolul jucat de olatul Hotinului în sistemul defensiv otoman. Nu în zadar toate războaiele ruso-turce din secolul al XVIII-lea începeau la cetatea Hotin, aceasta primind prima toate loviturile venite din partea Imperiului Rus. Probabil, din această cauză se interesa de ea chiar și diplomația franceză, cu atât mai mult cea habsburgică, care, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, n-a mai scăpat din câmpul său vizual cetatea Hotin.

Capitolul al șaselea abordează problema Episcopiei de Hotin, care a apărut tot datorită formării raialei cu același nume. Practic, până în prezent, problema respectivă a fost tratată greșit. Din această cauză, am încercat s-o analizăm sub alt aspect. În primul rând, am stabilit anul apariției episcopiei, am urmărit legăturile între Hotin și episcopia din Rădăuți, continuate, fără întrerupere, pe tot parcursul perioadei cercetate. Totodată, a fost stabilită măsura în care episcopia a fost dependentă de mitropolia Proilaviei, s-a întreprins o încercare de a determina perioadele când aceasta a avut episcop propriu și când a fost condusă direct de mitropolitul Proilaviei. Relatând despre episcopii de Hotin,

ne-am oprit, în primul rând, asupra biografiei lui Amfilohie Hotiniul – unul dintre iluștrii cărturari ai secolului al XVIII-lea.

Ne-a preocupat, de asemenea, și problema privind funcționarea acestei eparhii în timpul ocupației austriece.

În atenția noastră a fost și problema vizând apariția episcopiei Hotinului și Chișinăului, cauzele care au dus la emergența acesteia.

Încheiem această introducere în speranța că lucrarea propusă va contribui la elucidarea problemei cu privire la frământata istorie a ținutului Hotin din Evul Mediu și, astfel, vor fi puse în circulație constatări și concluzii de natură să stimuleze investigațiile ulterioare ale problemei respective, deocamdată puțin studiată, dar cu adânci implicații în istoria poporului nostru.

Autorul

CAPITOLUL

I

CADRUL GEOGRAFIC

Ținutul Hotin este situat în bazinele superioare a două mari ape: fluviul Nistru și râul Prut, ocupând colțul din nord-estul Țării Moldovei. Această unitate teritorial-administrativă se întinde între Nistru la nord, Prut la sud, la est fiind mărginită de ținutul Soroca și despărțită de ținutul Iașilor de râulețul Ciuhur. În vest, ținutul Hotin se mărginește cu cel al Cernăuților, având ca hotar de la nord spre sud Pârâul Negru până aproape de satul Grimești, iar de aici până la Noua-Suliță pârâul Rachitna. Ulterior acesta din urmă a devenit frontiera între Bucovina și Basarabia.

De la formarea sa și până la 1715, ținutul Hotin și-a păstrat această configurație. O dată cu transformarea lui în raia, el își schimbă ne semnificativ hotarele. La 1812, Hotinul, împreună cu Basarabia, este ocupat de Rusia țaristă, ale cărei autorități, în decurs de câțiva ani, efectuează o serie de reforme administrative. Ca urmare a acestora și-a schimbat configurația și ținutul Hotin. Dacă hotarele dinspre nord, vest și sud au rămas intacte, cel dinspre est și-a modificat în câteva rânduri poziția, stabilizându-se definitiv la 1836, după ce unele sate hotinene au fost incluse în județele Soroca și Iași.

Din punct de vedere cartografic, Hotinul este menționat pentru prima dată pe harta lui Nicolaus Cusanus din anul 1490.

Pe această hartă Muntenia și Țara Moldovei sunt semnalate cu o singură denumire – Valahia, pe teritoriul ei fiind indicate zece orașe, inclusiv Hotinul, numit "Cofchin", amplasat în colțul nordic al munților care despart Moldova de Transilvania, deci Carpații¹. Următoarea mențiune cartografică a Hotinului datează din 1507, când la Roma este editată harta lui Nicolaus Germanus, conform căreia pe teritoriul Moldovei existau nouă orașe, printre care și Hotinul².

Existența orașului Hotin este confirmată și de harta lui G. Reichersdorffer, apărută la Viena în 1541, unde hotarul dinspre răsărit este Nistru, autorul subliniind că îndată ce treci acest râu spre apus ajungi pe pământul Moldovei. Pe Nistru moldovenii aveau două cetăți: Hotin la nord și Cetatea

¹ Marin Popescu-Spineni, *România în istoria cartografică până la 1600*, vol. I-II, în "Monitorul oficial și Imprimeriile statului", Imprimeria națională, București, 1938, p. 94-96.

² *Ibidem*, p. 106.

Albă la sud³. Potrivit acestei hărți în sudul ținutului dintre Prut și Nistru se găseau patru orașe, iar în partea de răsărit a Moldovei încă nouă. Hotinul pe această hartă este menționat printr-un castel cu două turnuri, unul purtând o cruce și inscripția "Choszym episc". Pe această hartă este indicat și orașul "Tarasoucze"⁴, care făcea parte tot din ținutul Hotinului, dar care a avut o istorie scurtă, de la mijlocul secolului al XVII-lea fiind menționat documentar numai ca sat.

Pentru prima dată hotarele ținutului Hotin au fost marcate pe harta întocmită de Dimitrie Cantemir⁵. De fapt, acestea sunt hotarele stabilite la încadrarea ținutului în teritoriul Țării Moldovei.

După transformarea Hotinului în raia, prima hartă care îl înfățișează este cea întocmită de austriacul I. A. Schreiber, la 1716, în care orașele Hotin și Bender sunt arătate ca puncte fortificate⁶, iar Orheiul, Soroca și Suceava drept castele. Se poate concluziona că autorul intenționa să delimiteze astfel raialele turcești.

De fapt, pe tot parcursul secolului al XVIII-lea, teritoriul Țării Moldovei a fost în atenția austriecilor⁷, pe o hartă întocmită în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea de H. Heredibus (la 1769) fiind indicat și Hotinul. Pentru a sublinia că ținutul și cetatea erau sub administrația turcă, denumirea Hotinului, numit "Chozim", este însoțită de inscripția "ad. turc."⁸.

În hărțile alcătuite de F. L. Gussefeld și de I. F. Schmid, în 1785 și 1788, ținutul Hotin este împărțit în două: raiaua Hotin și districtul Hotin⁹. Aceste hărți confirmă, de fapt, tendințele expansioniste ale Imperiului Habsburgic, care, după ocuparea Bucovinei, proiecta să-și întărească hotarele. În susținerea acestei afirmații vine și harta publicată în 1797 la Viena, în care ținutul Hotin este redat din nou integral¹⁰.

O dată cu ocupația rusească din 1812, ținutul Hotin trece sub administrația rusă. În una din hărțile întocmite în prima jumătate a secolului al XIX-lea sunt arătate hotarele ținutului după 1835¹¹, care un timp n-au fost modificate.

³ *Ibidem*, p. 122.

⁴ *Ibidem*, vol. II, nr. 43.

⁵ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Academiei, București, 1973.

⁶ Arhivele Statului, Fond Hărți, nr. 370, Iași.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, nr. 374 și 375.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 452.

¹¹ *Ibidem*, nr. 2427.

După cum subliniază unii autori, Basarabia poate fi comparată cu un "corn al abundenței", care se deschide spre Marea Neagră. Practic, teritoriul Basarabiei are o înclinare de la nord spre sud, relieful trecând treptat de la cel muntos spre cel de stepă. În Basarabia există două grupe de înălțimi, primul aflându-se în ținutul Hotin, care continuă în interiorul Basarabiei, între Prut și Nistru, și se întind pe întregul ținut al Hotinului, ridicându-se până la 470 de metri. El se împarte în trei ramuri: prima însoțește cursul Nistrului până la Soroca, unde, în dreptul orașului Iampol, trece râul ridicându-i albia și formând cataractele Iampoliene; a doua ramură se îndreaptă spre sud, de-a lungul râșorului Ciuhur și se oprește în Prut; a treia ramură ocupă locul din mijloc între cele două, având direcția înspre sud-est și servind ca creastă de despărțire între afluenții Nistrului și Prutului¹².

Aceeași descriere a zonei deluroase din ținutul Hotin este făcută de Gh. Năstase¹³ și de N. K. Moghileanski¹⁴, care specifică însă că vârful cel mai înalt din Basarabia are 465 de metri și se află lângă satul Grozinți din ținutul Hotinului.

T. Porucic¹⁵ împarte teritoriul Românicii în zone naturale, plasând ținutul Hotinului în două din acestea. Prima zonă o constituie Codrii Turiei (sau Hotinului), care fac parte din zona deluroasă. Acestora li se mai spune și Codrii Securenilor, deoarece în regiunea Securenii-Lomacineț din ținutul Hotin se găsește partea cea mai reprezentativă a masivului păduros. Acesta se întinde spre est de linia Șirauți, Prut, Lencăuți, Nistru până la Ciuhur, trecând pe cursul lui superior în sus de Rujnița și ocupând toată partea de nord a ținutului Soroca.

Pe măsură ce nivelul deluros scade, treptat, teritoriul păduros capătă un caracter tot mai pronunțat de silvostepă, dar în jurul Securenilor, pe o rază de vreo 15 km, suprafața ocupată de păduri devine din ce în ce mai mare, la vest de Prut constituindu-se într-un masiv neîntrerupt, care se întinde pe culmile dealurilor, la poalele cărora terenul este ocupat de stepă. Relieful este puternic ondulat: coame, creste și vârfuri de deal sunt puține;

¹² Pan Halippa, *Basarabia (schită geografică)*, Tipografia "M. Goldner" Iași, p. 1.

¹³ Gh. Năstase, *Basarabia, "Cartea Românească"*, București, 1930, p. 2.

¹⁴ N. K. Moghileanski, *Materialii de geografie i statistiki Bessarabii*, Tipografia Bessarabskogo gubernskogo Pravlenia, Chișinău, 1913, p. 11.

¹⁵ T. Porucic, *Regiunile naturale ale României în general și la răsărit de Prut în particular. Comunicare preliminară. Descriere epigenologică a țărilor*, editura "Cartea Românească", Cluj, 1930, p. 84-97.

în schimb, multe dealuri sunt acoperite de păduri de stejar în amestec cu tei, paltin, gorun, plop tremurător și cireș, în împrejurimile Securenilor întâlnindu-se și mesteacănul. Văile, de dimensiuni medii din cauza dezvoltării considerabile a calcarelor toltriene din stânga Prutului, au coaste stâncoase și foarte pitorești. Cotele lor nu trec de 250 și 300 m, media fiind între 150-200 metri.

O altă zonă naturală este "câmpia Lipcanilor de la nord de Prut, care se întinde între Cernăuți, la vest și Șirăuți-Lencăuți, la est. În ceea ce privește fauna și flora, autorul o compară cu câmpia Bașeului. Se deosebește însă de aceasta printr-un relief mult mai accidentat, din cauza prăbușirii solului în urma dizolvării depozitelor de ghips din subsol prin mii de coline și văi. Prăbușirile au dus la formarea numeroaselor lacuri, bălți, mlaștini și izvoare.

Culmea dealurilor poartă urmele teraselor vechi ale Prutului, care reprezintă niște depozite de nisip și pietriș, unele culmi fiind acoperite cu păduri. Prin mijlocul acestei câmpii, în direcția vest-est se prelungesc un șir de dealuri, numite șirul Revcăuți-Nesfoia.

Solurile din ținutul Hotin pot fi împărțite în câteva grupe:

a) terenuri podzolice albe și cenușii, ce se află parte spre Nistru, pe lângă satele Colineuți, Nedobăuți și în împrejurimile Hotinului, acoperite până la 80% cu păduri, iar o altă parte lângă satele Resteu-Atachi și Belousofca, 40% din ele fiind acoperite cu păduri. Acest teren este sărac în substanțe organice mai mult reci și cu un subsol puțin permeabil, care îngreunează efectuarea semănăturilor de primăvară, deoarece prinde o crustă groasă după ploile reci;

b) terenul intermediar, pe o fâșie îngustă în zigzaguri, face trecerea spre cernoziomul degradat; are mai mulți carbonați și substanțe organice, subsol mai permeabil, foarte bun pentru cultivarea livezilor de pomi și, în special, pentru pruni. Insule de podzol se găsesc și în cernoziomul degradat;

c) 80% din terenul ținutului o formează cernoziomul degradat cu variațiuni de procente în humus, argilă și nisip fin. El este reprezentat prin trei tipuri:

1) mai nisipos și mai bogat în humus lângă Prut;

2) mai argilos sub terenul podzolic de la vest la est până aproape de Briceni;

3) mai bogat în humus până la 6% cu un strat vegetal de 50-70 cm în triunghiul format de târgurile Briceni, Securenii și Edineț.

d) pe o fâșie începând cu întreruperi de la Mosăneți spre Larga,

Nelipăuți și Briceni spre Edineț, unde intră în cernoziomul stepci Bălților. Se găsește urme de pseudosărături care, în verile secetoase, produc fluorescențe de sulfat de calciu¹⁶.

În general, solurile ținutului Hotin sunt favorabile pentru cultivarea și creșterea tuturor culturilor cerealelor, plantelor industriale, specifice Basarabiei. Nu același lucru se poate spune despre bogățiile subpământene ale Basarabiei, care sunt destul de ne semnificative.

Nu mai în câteva locuri, pe Nistru, la Ojeva, și Lomacineț, în ținutul Hotin, la Cosăuți, în ținutul Soroca, iese la iveală granitul. În cursul său, de la satul Moladova (ținutul Hotin) și până la Soroca, Nistrul scoate la iveală un strat de gresie, așezată deasupra granitului.

Ghipsul se află în cantități mari în ținutul Hotin, la Mămăliga stratul de ghips ridicându-se la o înălțime de 10 m. De asemenea, la Hotin se găseau și zăcăminte de fosforite, cele mai cunoscute fiind la Vasileuți și Răspopenți, unele din ele cântărind 5-6 kg. La începutul secolului, de aici se extrăgeau anual 12000 de vagoane din acest zăcământ¹⁷. Al. Potlog și T. Ambrojevici, studiind bogățiile din subsolul zonei, au descoperit o serie de zăcăminte de piatră de var, piatră nisipoasă, piatră argiloasă, nisip alb, tufuri calcaroase, argilă galbenă, ceramică și grasă¹⁸.

Trei sferturi din suprafața Hotinului este așezată în bazinul Nistrului. Nistrul formează aici multe coturi, unele având diametrul de 1-1,5 km. Malul drept al fluviului este stâncos și acoperit cu păduri, dominându-l pe cel din stânga.

Nivelul apei în cursul anului deviază mult, maximum fiind atins când se topesc zăpezile în Carpați, iar minimum spre toamnă, în verile secetoase nivelul apei scăzând până la jumătate de metru. Pe acest fluviu, sub stăpânirea rusă, s-au realizat mari transporturi de brad, deasupra cărora se căra și multă piatră de ghips.

Prutul este mult mai mic decât fluviul Nistrul curgând printre două dealuri, aflate la o distanță de 7-10 km unul de altul. Solul de pe valca acestui râu este foarte productiv, mai ales din porțiunea dintre localitățile Stroești și Criva. Cursul apei este neregulat, "rupând" terenuri pe ambele părți, iar cotiturile sunt mult mai mici decât cele ale Nistrului. În multe

¹⁶ T. Ambrojevici, Al. Potlog, *Monografia agricolă a județului Hotin*, Tipografia și legătoria de cărți "M. S. Ghiorghiu", Câmpina, 1929. p. 6-7.

¹⁷ Gh. Năstase, *op. cit.*, p. 25-26.

¹⁸ T. Ambrojevici, Al. Potlog, *op. cit.*, p. 6.

locuri ale râului se întâlnesc îngrămădiri de pietriș și de nisip, aduse din Carpați. Nivelul lui, de asemenea, variază, ajungând uneori să iasă din albie și să inunde, acoperind valca cu aluviuni. Pe Prut se transportă plute din lemn, încărcate cu cerceale¹⁹.

În afară de aceste două cursuri de ape principale, mai există râulețe, care formează sistemul hidrografic al ținutului. În Nistru se varsă Onutul, Berestia, cu Gura-Lungă, Bazinca, Cobălecanu și Securenii, iar în Prut – Răchitna, Sancăuțul, Coșița, Cerlena, Serbinița, Potocul (cele patru din urmă formând Glodosul), Zelena, Medvedea, Larga, Chela cu afluenții Lopatinețul și Racovățul, cu afluenții Drăgiștea și Racovățul-Sec, Ciupurul, care formează hotarul cu ținutul Iași. Majoritatea râulețelor, care se varsă în Prut, sunt mai lungi în comparație cu lungimea acclora ce se varsă în Nistru²⁰.

Bălți și stufării sunt puține. Dintre cele mai mari pot fi menționate balta din Șindreni, cu o suprafață totală de 35 de hectare, precum și stufăria de la Târnova, cu o suprafață de 84 de hectare. Mai sunt și multe iazuri, formate atât pe cale naturală, cât și artificială, mărimea lor variind de la 7 la 80 de hectare, astfel încât suprafața totală ocupată de apă în ținutul Hotin atinge 1435,5 hectare²¹.

Clima Basarabiei este moderată. Însă datorită întinderii destul de mari, există deosebiri între zona de nord și cea de sud. Clima ținutului Hotin în general este mult mai echilibrată, comparativ cu cea a Basarabiei, mai ales din cauza precipitațiilor atmosferice abundente. Conform datelor furnizate de N. G. Moghilanski, în nordul Hotinului anual cad precipitații între 550 și 600 mm, în sud acestea atingând 450–500 mm, maximum precipitațiilor revenind lunilor iunie și iulie, uneori împiedicând recoltarea cerealelor.

Cele mai multe precipitații cad în regiunile comunelor Colincăuți, Șirăuți, Clișcăuți, Vladicina, Rucșin, Rașcov, Sancăuți și orașului Hotin, unde există un număr mare de păduri și livezi. Cantitatea de precipitații este mai mică în sud-estul județului. În regiunea Nistrului, procentul precipitațiilor căzute este mai înalt decât în regiunea Prutului. Numărul mediu de zile cu precipitații din cursul unui an este de 130.

¹⁹ *Ibidem*, p. 5.

²⁰ Z. Arhore, *Dicționar geografic al Basarabiei*, Atelierele grafice "Sococu", București, 1904.

²¹ T. Ambrojevici, *Al. Potlog, op. cit.*, p. 5.

Primele zăpezi cad, de regulă, în luna noiembrie și se topesc spre sfârșitul lunii decembrie din cauza ploilor. A doua perioadă începe către sfârșitul lunii ianuarie și se menține până la 15 martie și chiar mai târziu. Grosimea stratului de zăpadă atinge uneori 57 cm.

Temperatura medie anuală a aerului este de 8° C. Cea mai scăzută temperatură se constată în lunile ianuarie și februarie, ajungând până la –35° C, iar cea mai ridicată în lunile iunie–iulie, ajungând până la 30° C. Primele brume (ce afectează recolta) se înregistrează la 15 octombrie, iar în perioada de primăvară acestea cad până la 20 mai.

Grindina bate aproape în toate verile. Zona cea mai expusă acesteia începe de la Nistru (pe linia satelor Clișcăuți, Percăuți și Zelena), ajungând la Prut, până la Tețcani.

Vânturile dominante sunt de la nord-vest și vest, dinspre Bucovina și Carpați (aduc ploi și zăpadă) și de la est și sud-est (provoacă seceta). În timpul iernii, vânturile de la nord provoacă întotdeauna înghețuri, iar cele de la vest viscole mari. Vântul de sud cauzează vara ploi torențiale, cu descărcări electrice.

Primăvara și vara se caracterizează prin căderi dese de precipitații cu caracter local, mai ales în părțile împădurite ale ținutului.

Din cele menționate se poate concluziona că acest ținut are o climă moderată și favorabilă pentru cultivarea tuturor plantelor. Din cauza brumelor timpurii și târzii, numai vița-de-vie nu se poate cultiva²². Cu astfel de condiții naturale și cu puternica cetate de pe Nistru ca strajă, acest ținut, încă de la început, trebuia să fi fost îndeajuns de populat. Într-adevăr, catastrofa din 1591 al lui Petru Șchiopul voievod ne arată că erau în ținuturile Hotinului 1916 țărani de istov, 232 săraci, 77 curteni, 41 vătași, 122 nemeși și 95 popi²³. Numărând 2483 de gospodării, ținutul Hotin, comparativ cu ținuturile învecinate, avea populația cea mai densă.

Evenimentele politice din secolele următoare au influențat mult asupra situației demografice din ținut. O dată cu transformarea lui în "raia" (în anul 1715) s-a produs o emigrare în Moldova liberă a elementului românesc mai înstărit

În timpul războaielor ruso-otomane aici încep să se așeze compact mase de ruteni, veniți de la nord, prin Bucovina, sau din regiunile de est, de

²² *Ibidem*, p. 8.

²³ *Documente privind istoria României*. A. Moldova, 1952, veacul XVI, vol. IV, p. 4, nr. 5, Editura Academiei, București.

peste Nistru. Dar în decursul acestui veac de stăpânire turcească în ținut s-au stabilit cu traiul și mulți români, veniți din diferite localități ale spațiului românesc: Grigore Bârsan (Corlacăul), Vasile Mocanu (Mândrăcăuți), Alexa Bărlădeanu (Ojogul), Vasile Eșanu (Ocnița), Maxim Bugeacliu (Mihalcău), Maftci Ungureanu (Lomaciți), Trofin Dorneanu (Șirăuți), Ioniță Solcanu (Ghilovățul), Grigore Botoșeanu (Zalucea) etc.²⁴. Prin aceasta și se explică caracterul specific românesc al ținutului Hotin până în anul anexării Basarabiei de către ruși.

Sursele istoriografice demonstrează convingător că la 1812 satele din Hotin, în majoritatea lor, erau locuite de români, care aveau o conștiință etnică și istorică puternică. Deși trecuseră patru ani de la anexare, ei continuau să adreseze plângeri stăpânirii rusești: "de ar da Maica Precista năstav să ni să ridice greutățile aceste și să ni lase în obiceiurile noastre cele moldovenești care am apucat de la bătrânii noștri și să venim în floare precum am fost și să petrecem totdeauna supt dregătorii moldoveni, pământeni de ai noștri, precum suntem deprinși și ne înțelegem în vorbă. Că alte rânduieli nu pricepem și numai cât ni se adaugă necazurile și greutățile noastre"²⁵.

Recensământul populației Basarabiei din 1817 evidențiază faptul că elementul românesc în ținutul Hotin era covârșitor, că populația străină se stabilise aici nu demult. Găsindu-i pe români băștinași pretutindeni, au fost nevoiți chiar a-și însuși nume românești după felul ocupației lor, ca văcar, păslar, morar, pădurar etc. Un alt fapt ce lămurește caracterul străin ce-l poartă elementele rutene pentru populația românească băștinașă, este frecvența numelui "Rusul", mai ales, acolo unde aceste elemente străine sunt mai puține²⁶.

După anexarea din 1812, ca și în restul Basarabiei, în ținutul Hotin se așează cu traiul fie "supuși austrieci", fie țărani de prin Podolia și Herson. Dar cum în veacurile anterioare, elementul românesc din ținut a fost mereu reînnoit prin venirea elementelor din alte regiuni, tot așa și după 1812 constatăm că printre cei veniți foarte mulți sunt români²⁷.

Ocupațiile de bază ale populației erau agricultura și creșterea animalelor. Se cultivau: orzul, grâul de toamnă și de primăvară, meiul, ovăzul,

iar de la sfârșitul secolului al XVII-lea porumbul, care a început să ocupe cele mai mari suprafețe. Dintre plantele tehnice se cultivau floarea-soarelui și tutunul.

După cum s-a menționat, pe lângă agricultură a căpătat o largă dezvoltare și creșterea animalelor. Încă din secolul al XVI-lea sunt bine cunoscute iarmaroacele de la Hotin, unde avea loc comercializarea unui număr mare de vite atât din Țara Moldovei, cât și din ținutul Hotin.

O catagrafie de la sfârșitul secolului al XIX-lea arată că în ținutul Hotin erau numai 173 de hectare cultivate cu viță-de-vie²⁸.

Populația din ținut practica și alte feluri de activități. În nordul lui era dezvoltată pomicultura. O dată cu apariția elementului rutean, a început să se dezvolte și grădinăritul. Altă îndeletnicire, atestată documentar de timpuriu, este apicultura, practică de populație atât în scopuri comerciale, cât și pentru necesitățile proprii. O ocupație importantă pentru o parte a populației era pescuitul, favorizat de sistemul hidrografic adecvat.

Așezarea geografică a ținutului Hotin și factorii luați în discuție au jucat un rol important în unele evenimente care s-au desfășurat pe teritoriul lui.

²⁴ Ștefan Ciobanu, *Basarabia*, Editura Universitat, Chișinău, 1993, p. 53.

²⁵ *Ibidem*, p. 53.

²⁶ *Ibidem*, p. 64.

²⁷ T. Ambrojevici, *Al. Potlog, op. cit.*, p. 8.

²⁸ Pan. Halippa, *op. cit.*, p. 8.

Ținutul Hotin cuprindea o regiune de margine a Țării Moldovei, situată la hotarul cu Polonia. De aceea el a ocupat un loc aparte atât în sistemul defensiv al țării, cât și în organizarea ei administrativă. Datorită acestui fapt, a fost organizat printre primele, fiind menționat documentar destul de timpuriu, comparativ cu alte ținuturi.

Denumirea ținutului se trage de la cea a cetății și târgului Hotinului, care au existat până la întemeierea statului.

Asupra originii cuvântului Hotin există mai multe opinii, mai veridică fiind, după părerea noastră, a lui Const. C. Giurescu¹, care afirmă că el provine de la slavul "хотъ" și înseamnă "iubit".

Cea mai veche mențiune documentară despre Hotin este o însemnare italiană din 15 februarie 1310, care amintește "Io vescovo de Chocina"² și aparține episcopului catolic de Hotin. De altfel, tradiția de a stabili sediul episcopal la Hotin s-a menținut până târziu. Pe harta Moldovei, alcătuită de G. Reichersdorf în baza informațiilor obținute în Moldova în intervalul 1527-1528, acest oraș e semnalat prin două turnuri, unul având deasupra o cruce, și prin legenda "Choczym episc". Același simbol este întrebuițat și pentru Camenița, legenda fiind: "Camencz episc". La Hotin, într-adevăr, a existat o biserică catolică, dar ea niciodată nu a fost ridicată la gradul de episcopie.

Orașul Hotin este menționat și în *Lista orașelor rusești îndepărtate și apropiate*, scrisă între anii 1387 și 1392. Enumerarea orașelor bulgare și valahe din ea se încheie cu "Hotinul pe Nistru"³.

Aproximativ în aceeași perioadă, la 1397 februarie 3, apare în documente un Ștefan de Hotin (Stephanus de Chotin)⁴, care este printre

martorii și garanții salveconductului dat de Ștefan voievod lui Spițco, palatin de Podolia. La acea dată ținutul Hotin, probabil, nu exista. Cert este însă faptul că această persoană îndeplinea funcția de pârcălab sau de staroste al cetății. În 1401 iunie 28, când Alexandru voievod dăruiește boierului Plotin satul Plotinești de la Strungă, printre membrii Sfatului domnesc se afla și un Șandru de la Hotin⁵. Acest Șandru este pomenit într-un document din 1395 iulie 2, printre boierii lui Ștefan Mușatinul. Sub Alexandru cel Bun, apare ca Șandru de la Hotin; el este același cu Șandru de la Tudora, din uricele aceluiși an, iunie 28 și august 4, numit astfel după satul Tudora din ținutul Botoșani, unde își avea curtea. Este poate același și cu Șandru de la Neamț din 1403 ianuarie 7 și 1407 martie 8. Probabil, a fost mutat cu însărcinarea administrativă de la Hotin la Neamț⁶. Deci, la 1403, Șandru este la Neamț. În documentul cu aceeași dată, când Alexandru voievod dăruiește episcopiei Moldovei două sate, Averăuți pe Suceava și Hrețea, în sfatul domnesc apare un Horaț de la Hotin⁷. Numele Horaț, după cum afirmă și Mihai Costăchescu, este cunoscut documentar. În sfat apar doi boieri cu acest nume. Horăiță vistiernicul și Horăiță Micu⁸, unul dintre aceștia fiind, probabil, acel Horaț de la Hotin.

Acești doi boieri nu puteau fi decât reprezentanții puterii la Hotin. De aceeași părere este și D. Ciurea, care susține că în numeroase documente de la începutul secolului al XV-lea sunt indicate o serie de persoane, menționându-se și localitatea: "Când acesta este un târg, persoana reprezintă, probabil, pe vornicul domnesc. Persoanele indicate pentru Hotin, Tețina și Suceava nu pot fi decât pârcălabi"⁹. Deci nu putem spune că boierii care primeau determinativul "de la Hotin" erau numiți astfel datorită averilor pe care le aveau în această parte, pentru că chiar Șandru de la Hotin își avea moșia în ținutul Hârlău. Nici Stanciul hotnogul, care apare într-un document de la 1436 aprilie 21 cu titlul de pârcălab de Hotin, nu avea proprietăți în ținutul respectiv, ci "la Crasna, unde îi sunt și casele"¹⁰. Din alt punct de vedere, este cunoscut că atât în sfatul domnesc al lui Alexandru cel Bun, cât și în cel al urmașilor săi, un loc important l-a ocupat

¹ Const. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, partea a II, București, 1940, p. 410. De aceeași părere este Vasile Lungu și D. Ciurea. C. Istrati însă în lucrarea sa *Despre cetatea Hotinului*, în "A.N.R., M.S.Șt.", seria II, tom XXXIV (1911-1913) consideră că Hotinul își trage denumirea de la regele dac Cotizon, iar Al. Boldur a emis teoria, conform căreia Hotinul poartă numele regelui Cather al cumanilor, primiți de unguri.

² Const. C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene (sec. X - mijlocul secolului XIV)*, Editura Academiei, București, 1967, p. 233.

³ Al. Andronic, *Orașele moldovenești în secolul al XIV-lea în lumina celor mai vechi izvoare rusești*, în "Romanoslavica", XI, București, 1965, p. 216.

⁴ Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, p. 616-617, nr. 168, orig.

⁵ D.R.H., A. Moldova, vol. I, p. 20, nr. 13, orig.

⁶ Mihai Costăchescu, *op. cit.*, vol. I, p. 50-51.

⁷ D.R.H., A. Moldova, vol. I, p. 25, nr. 17, copie.

⁸ Mihai Costăchescu, *op. cit.*, vol. I, p. 88-89.

⁹ D. Ciurea, *Organizarea administrativă a statului feudal Moldova (sec. XIV-XVIII)*, în "A.L.L.A.", tom. II, Iași, (1965), p. 153.

¹⁰ D.R.H., A. Moldova, vol. I, nr. 148, p. 203, copie.

boierul Cupcici, de unde vine denumirea satului Cupcici, fiind întâlnit cu titlu de logofăt și de vornic. Dar cu toate că are proprietăți la Hotin, el nu primește determinativul "de la Hotin"¹¹. Înșiruirea datelor de mai sus conduce la constatarea unui singur fapt: determinativul "de la Hotin" era folosit atunci când domnul însărcina pe anumiți boieri cu funcții în această zonă.

Din lipsă de informații nu putem preciza dacă, la acea dată, exista deja ținutul Hotin. Cert este însă faptul că boierii amintiți îndeplineau funcții militare, administrative, juridice și fiscale, cel puțin în cetatea și orașul Hotin. Însă în momentul când se constituie ținutul, aceste funcții se vor extinde și asupra întregii unități teritoriale, pârcălabul devenind reprezentantul puterii domnești în ținut.

După Horaț de la Hotin, n-au mai fost semnalati documentar reprezentanți domnești în această zonă, pe parcursul a mai bine de 30 de ani. Cauzele nu ne sunt deocamdată cunoscute. În schimb, apare menționat de câteva ori orașul Hotin, la 1408 octombrie 6, când Alexandru voievod acorda negustorilor din Liov un privilegiu comercial¹². Următoarea mențiune documentară este din 1434 martie 18, fiind legată, de asemenea, de întărirea privilegiului comercial al liovenilor de Ștefan voievod, care, de fapt, nu este altceva decât repetarea celui al lui Alexandru cel Bun¹³. Se știe că drumul de la Liov trecea prin vadul de la Hotin, de aceea era imposibil ca în aceste privilegii să nu se vorbească de orașul și vama de la Hotin.

La 1436 aprilie 21, Ilie voievod și fratele său Ștefan, domnii Țării Moldovei, dăruiesc lui Stanciul Hotnogul, pârcălab de Hotin, satul de la Crasna, unde îi sunt și casele¹⁴. Acesta reprezintă primul document în care este consemnat un "pârcălab de Hotin". Acest Stanciul pârcălab de Hotin, după cum afirmă Mihai Costăchescu, este tot una cu Stanciul pârcălabul. Stanciul, pârcălab de Cetatea Albă, este același cu Stanciul cel Mare din *Letopisețul de la Bistrița*: "Ținând seama de unele date, ce ni le-au dat documentele lui Ștefan cel Mare și altele de mai târziu despre neamul și satele lui Stanciul pârcălabul admitem că Stanciul pârcălabul din 1463 e totuna cu Stanciul pârcălabul din timpul lui Ștefan cel Mare și că el

a trăit câțiva ani și după 1479 mai 19, când apare ultima oară între boieri și după august 12, când Letopisețul de la Bistrița ni-l arată că a murit"¹⁵.

În același an este menționat documentar pentru prima dată și ținutul Hotinului, în actul dat de Iliș voievod lui Vladislav, regele Poloniei, când îi întoarce Țara Șepenițului pentru prada făcută de Alexandru cel Bun în ținutul Colomeci și Sneatinului. Documentul spune: "Țara Șepenițului, pe care Țara Moldovei a avut-o de la Coroană, cu orașele acestei adevărate Țări a Șepenițului, anume Hotinul, Țețina și Hmelovul, și cu toate ținuturile, locurile, satele, le dăruim și înapoiem cu știința panilor și a boierilor noștri, cu sfatul și osebita voință ca să le aibă în veacul vecilor și să le fie cu toate veniturile și foloasele"¹⁶.

Pornind de la faptul că în documentele slavone ținutul este numit cu termenii "volostk" și "derjava", putem afirma că prima mențiune a ținutului Hotin datează din 1436 septembrie 23. I. C. Filitti însă indică anul 1457 drept primă mențiune documentară a Hotinului¹⁷, probabil, din cauza lipsei de informație. La rândul său, Dragoș Moldoveanu afirmă că termenul "volostk" se folosea pentru denumirea ocoalelor târgurilor și nu ținuturilor, din care cauză consideră că prima mențiune a Hotinului a fost făcută la 1441¹⁸. Același autor opinează că pentru a denumi ținutul poate fi utilizat numai termenul de "derjava". Nu putem fi de acord cu această afirmație, deoarece atât Vasile Lungu¹⁹, cât și D. Ciurea²⁰ au demonstrat convingător că între acești doi termeni nu există nici o deosebire, ei fiind echivalenți, ca în cazul termenilor "masto" și "trьgь". În altă ordine de idei, documentul din 1444 februarie 28, când Marinca, doamna lui Ilie voievod, cu Manoil, pârcălab de Hotin, încredințează lui Ioan Castelanul de Czystov și lui Petru Odrowanschi, palatinul din Liov, cetățile Hotin, Țețina și Hmelov, cu ținuturile sale până la Sân Petru, ca aceștia din urmă să intervină pe lângă

¹¹ Mihai Costăchescu, *op. cit.*, vol. I, p. 435.

¹² *Ibidem*, vol. II, p. 706, nr. 203, orig. În "Revista istorică a României" din 1865, nr. 2, este publicat un act cu următorul conținut: "Eliș palatinus Moldaviae donat duas villas în districtu Chocimensi Stanislao Babin, anno 6943. Aceasta ne face să credem că prima mențiune documentară a Hotinului ar fi din 1435. În realitate însă autorul de la sine a adăugat termenul *districtu* în original acest cuvânt lipsind (Cf. *D.R.H.*, vol. II).

¹³ I. C. Filitti, *Despre vechea organizare a statului feudal Moldova*, București, 1935, p. 19.

¹⁴ Dragoș Moldoveanu, *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I. *Reperoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale 1772-1988*. Partea I. *Unități simple*, București, 1991, p. 9.

¹⁵ Vasile Lungu, *Ținuturile Moldovei până la 1711 și administrația lor*, vol. XVIII (1943), în "C.I." p. 3-8.

¹⁶ D. Ciurea, *op. cit.*, p. 157.

¹¹ Cf. *D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 79-153.

¹² Mihai Costăchescu, *op. cit.*, vol. II, p. 635, orig.

¹³ *Ibidem*, p. 672, nr. 186, orig.

¹⁴ *D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, nr. 148, p. 203 copie.

regele Poloniei pentru restituirea lui Iliș a proprietăților sale din Polonia²¹. Documentul este redactat în limba latină și ținuturile sunt definite aici prin termenul "districtus", ca în toate documentele latine. Având în vedere faptul că în ambele documente este vorba despre aceleași ținuturi, nu putem admite că la 1436 puteau fi menționate ocoalele târgurilor respective și nu ținuturile lor.

Despre actul dat de Iliș regelui polon se amintește în două izvoare narative. În cronica lui Dlugosz acest eveniment este datat însă cu anul 1436 septembrie 22, deci cu o zi mai devreme, subliniindu-se că Iliș a dăruit Țara Șipeniului coroanei polone²². *Letopisețul* lui Grigore Ureche, spune: "După aceea cum s-au pomenit sus s-au împăcatu Ilișu cu frate-său Ștefan vodă și s-au împărțit cu țara: Cetatea Albă și Chilia și Țara de Jos s-au venitu lui Ștefan voda, iară lui Ilișu vodă Suceava și Hotinul cu Țara de Sus, zicându că după acea au fostu legătură cu craiul leșescu și mai mare și daruri, în toți ai, au fostu trimițându Ilișu, iară craiul i-au fostu datu Haliciul, ca să-și fie averea"²³. Probabil, prin "legătura cu craiul leșescu și mai mare" și "daruri în toți ai au fostu" cronicarul are în vedere actul dat de voievodul Moldovei, prin care el ceda și o parte din teritoriu. Dar este cunoscut că regele Poloniei n-a acceptat acest "dar", fiindu-i teamă, probabil, de reacția poporului și a boierilor. Prin urmare, problema privind cetatea Hotin va exista încă mulți ani, fiind definitiv rezolvată în timpul domniei lui Ștefan cel Mare.

Prima mențiune documentară a unui sat ca făcând parte din ținutul Hotin este făcută într-un act din 1441 septembrie 29. Ilie voievod dăruiește boierului său Caloian "în țara noastră, în Moldova, un sat în ținutul Hotin, anume Rjavențai"²⁴. Până la această dată, pentru localizarea satelor se foloseau denumirile unor cursuri de apă, câmpii sau dealuri, distanța și amplasarea în funcție de un târg. Ocniile și daniile au început să fie delimitate mai strict o dată cu creșterea importanței lor ca surse de venit.

Prima unitate teritorial-administrativă pe teritoriul Țării Moldovei este atestată documentar la 1408, iar ținutul Hotin, la 1436, deci el era printre primele unități teritoriale de acest fel. În baza materialului documentar

²¹ Mihai Costăchescu, *op. cit.*, p. 772, nr. 209, orig. lat.

²² I. Minea, *Informațiile românești ale cronicii lui Jan Dlugosz*, Iași, 1926, p. 28-29.

²³ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția Petre P. Panaitescu, Editura de stat pentru literatură și artă, 1958, p. 83.

²⁴ *D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 303-304, nr. 218, orig. sl. Probabil, Dragoș Moldoveanu s-a bazat pe acest document, afirmând că prima mențiune a ținutului Hotin este din 1441.

existent și ținând cont de faptul că unele ținuturi ar fi existat până la prima lor mențiune documentară, se poate afirma că ținutul Hotin a apărut înaintea anului 1436, aproximativ în a doua jumătate a domniei lui Alexandru cel Bun, ocupând un loc important în administrația țării.

Hotinul este ultimul ținut din partea de nord a Țării Moldovei. Această unitate administrativă s-a extins în bazinele celor două mari râuri, Nistru și Prut. Ca și în alte ținuturi, hotarele Hotinului s-au constituit în funcție de cursurile apelor. Astfel, la nord el se mărginea cu Polonia, având ca hotar natural râul Nistru. În partea de est, pe o distanță de aproximativ 15-20 de km, până la satul Dângeni, se învecina cu ținutul Sorocii, iar de la Dângeni în jos pe râul Ciuhur până la satul Costești, unde acest pârâu cade în Prut, cu ținutul Iașilor. În localitatea Costești se întâlneau hotarele a trei ținuturi: Hotin, Iași și Dorohoi. De aici și până la Tărăsăuți, ținutul Hotinului se mărginea la sud cu ținutul Dorohoi, având drept hotar Prutul, spre vest, cu cel al Cernăuților. De la Tărăsăuți și până la satul Noua Suliță, hotarul urma cursul râului Prut, apoi până la Onut hotarul celor două ținuturi urma, în linii mari, cursurile a două ape: Răchitna și Pârâul Negru. Așadar, hotarele între ținutul Hotin și vecinii săi erau pe cursurile de apă, exceptând ținutul Sorocii, pe o distanță de 20 km, unde delimitarea este convențională.

După cum s-a menționat, ținutul Hotin se învecina la nord cu Polonia, hotarul fiind râul Nistru, despre care se știa încă în vechime. Astfel, în tratatul încheiat la 1433 decembrie 13 între Ștefan al II-lea, domnul Moldovei, și Vladislav al II-lea, regele Poloniei, era scris: "Iar între aceste orașe și între Țara noastră a Rusiei va fi această graniță veșnică: mai întâi între orașul nostru Sniatin și între Șepinți, Șepinți aparține Moldovei, pe aceste le desparte râul Colacin, iar de la râul Colacin drept peste câmpia Bolohovului, până la râul cel mare, Dnistrul, mai sus de satul Potoc, Potoc aparține Țării Moldovei și de la acest sat pe Nistru până la mare aparține către Țara Moldovei, iar peste țărmlul Nistrului este Țara noastră a Rusiei"²⁵. Acest document arată clar că hotarul între Moldova și Polonia a fost Nistrul, cum a rămas de fapt, până la 1812, când partea Moldovei dintre Prut și Nistru va fi anexată Rusiei, ceea ce demonstrează o dată în plus, stabilitatea lui, confirmată și de mențiunile documentare ale satelor moldovenești.

²⁵ Mihai Costăchescu, *op. cit.*, vol. II, p. 660-663, nr. 183/c, orig.

Primul sat de pe Nistru este *Peribicăuții*, localitatea fiind menționată de două ori, în 1581 iunie 28, într-un hrisov de la Iancu voievod, prin care întărește niște părți din acest sat lui Andreica vătav²⁶, și în timpul domniei lui Ieremia Movilă, la 1599 martie 30, când acesta întărește lui Dumitru Huscovici niște părți din Peribicăuți și seliștea Hemelin, după ce acesta a întors datoria de o sută de galbeni ungurești lui Stroici logofătul²⁷.

Satul *Rășcăuți* este semnalat foarte devreme, începând cu a doua jumătate a secolului al XV-lea. Astfel, la 1453 iunie 20, Alexandru voievod întărește lui Mihail logofătul satele sale, între acestea numărându-se și un sat mai sus de cetatea Hotin pe Nistru, anume Rășcăuți²⁸. După doi ani, la 1455 iulie 2, Petru voievod va reînălțări lui Mihail logofătul ocinile sale, de data aceasta specificându-se însă că acest sat a fost cumpărat de la Mândrul Jumătate²⁹.

Între Rășcăuți și Hotin se afla satul *Gheorgheuți*, pomenit într-o scrisoare a Divanului Cnejeii Moldovei, adresată senatorului rus Krasno-Miloșevici. Divanul cerea reînălțări moșiilor ce aparținuseră lui Ioan Neculce, care se aflau în fosta raia a Hotinului, în baza documentelor prezentate. Printre acestea figura și un ispisoc din 1649 ianuarie 15 de la Vasile voievod pentru împărțirea moșiilor Grozinții, Bocicăuți, Șălăuți și Gheorgheuți. De asemenea și un ispisoc din 1652 februarie 18 al lui Gheorghe Ștefan vodă, făcut pe numele lui Iordache vistiernic, ginerele lui Gavrilaş Matiaș logofăt pentru pierderile scrisorilor sale din Dragomirna. Alături de alte moșii, în acest ispisoc se numărau Grozinții și Bocicăuții și Gheorgheuții³⁰.

După cetatea și orașul Hotin următoarea localitate este *Bârnova*. Începând cu secolul al XVII-lea, aceasta va fi numită Bârnova de Sus, deoarece în ținut va mai apărea o localitate cu același nume. Prima mențiune documentară a satului o avem din timpul lui Petru Șchiopu voievod, datată între 1574 iunie 15 și 1579 noiembrie 21, când acesta întărește cumpărătura făcută de popa Roman de la Hotin a unor părți din satul Bârnova, luate de la Petriman vătav, fratele său Ionașco și sora lui Vasutca³¹.

Altă consemnare datează din 1586 martie 18 și este făcută într-un ispisoc al lui Petru voievod, prin care se întărește lui Săunică și surorilor lui, Anușca, Tudora și Odochia, copiii lui Petrică Șăndrescu, jumătate din a treia parte din sat Șăndreni și jumătate din a treia parte din Bârnova³². În acest document se afirmă că ei stăpâneau aceste proprietăți după un uric de întăritură, pe care l-a avut mama lor de la bătrânul Ștefan voievod. Putem afirma deci că, după a doua jumătate a secolului al XV-lea, satul exista. De fapt, și în documentul de la 1588 septembrie 2, când pârcașul de Hotin dăruiește popii Romșa din cetatea Hotin a treia parte din Bârnova și a treia parte din Plișcăuți, cumpărate de la Druțca nemeș din Șăndreni și sora sa Achina, se arată că aceștia aveau uric de la Alexandru voievod³³. Aceste documente confirmă că satul este mult mai vechi decât prima sa mențiune documentară. Tot în timpul domniei lui Petru Șchiopu este amintit și satul *Voronovița*. Într-un document ce datează aproximativ din 1586 aprilie se subliniază că Marica, jupâncasa lui Solomon logofătul, a vândut jumătate din satul Voronovița, partea de sus și cu prisacă lui Gheorghe, episcopul de Rădăuți, care, la rândul său, a dat-o mănăstirii Sucevița³⁴.

Următoarele trei sate de pe Nistru se aflau, de asemenea, în stăpânire bisericească. Astfel, în consemnarea moșiilor Fondului bisericesc al Bucovinei din raiaua Hotinului din 1791 ianuarie 19 găsim denumirile satelor Lencăuți și *Macarova* (devenit ulterior Macareuca), care erau a mănăstirii Sucevița, ce posedă pentru aceste localități șase documente: din anii 1670, 1708, 1714, 1771, 1774³⁵. În acea consemnare sunt amintite și satele *Nahoreni* și *Hrușovăț*, care, de asemenea, se aflau în stăpânirea mănăstirii Sucevița, având acte din 1615, 1712, 1741, 1771. Nahoreni sunt pomeniți încă la 1604 martie 20. Atunci Teodor Movilă postelnic dăruia mănăstirii Todireni ctitoria sa, satul respectiv cu două mori pe pârăul aurșă³⁶. Un an mai târziu, la 23 noiembrie 1605, Ieremia Movilă a dăruit mănăstirii Sucevița jumătate din satul Hrușovăț și a patra parte din cealaltă jumătate a satului. Tot în acest document se consemnează întărirea aceleiași mănăstiri și a satului Nahoreni pe Nistru, primit de la Toader Movilă, fratele său, în schimbul satului Noscova din ținutul Sorocii, ce fusese dăruit

²⁶ D.I.R., A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 165, nr. 217, orig.

²⁷ *Ibidem*, sec. XVII, vol. IV, p. 256, nr. 315, orig.

²⁸ D.R.H., A, Moldova, vol. II, p. 46, nr. 33, orig.

²⁹ *Ibidem*, p. 67-68, orig. Astăzi acest sat se numește Rășcov.

³⁰ T. G. Bulat, *Hotinul, străveche stăpânire românească*, în "A.B.", nr. 2, 1933, p. 44.

³¹ D.I.R., A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 38, nr. 59, orig.

³² *Ibidem*, p. 310, nr. 375, rez.

³³ *Ibidem*, p. 397-398, nr. 494, orig.

³⁴ *Ibidem*, p. 311-312, nr. 378, copie.

³⁵ *Din tezaurul documentar sucevean 1393-1849*, București, 1983, p. 494, nr. 1507, rez.

³⁶ *Ibidem*, p. 25, nr. 140, rez.

mănăstirii de Avram Babici diac³⁷. Probabil, după plecarea din scaunul Moldovei a Movileștilor, între aceste două mănăstiri au apărut neînțelegeri. Ștefan Tomșa este nevoit să intervină în acest conflict, în 1615 martie 8, dând satul Noscova în stăpânire călugărilor de la Sucevița, care este pentru ei dreaptă ocină de la ctitorii săi, Avram Babici și sora lui Salomia, călugării de la mănăstirea lui Toader, la rândul lor, să stăpânească Nahoreni și jumătate din Hrușovăț³⁸. Dar conflictul n-a luat sfârșit, informații documentare referitoare la acesta existând până la sfârșitul secolului al XIX-lea³⁹. În ceea ce privește a doua jumătate a satului Hrușovăț, avem o informație documentară din 1701 noiembrie 25, când Sandul Davidel adeverește că partea lui Vasile Cojan din acest sat pusă zălog la el de 14 ani pentru suma de 70 de lei și dacă vărul acestuia, Pătrașcu căpitan, va întoarce datoria, moșia va fi a lui⁴⁰.

Următorul sat pe Nistru în jos este *Resteul*. Prima semnalare documentară o avem din 1620 aprilie 12, când Gaspar voievod întărește lui Coste Bucioc moșiile sale. În ținutul Hotin acesta posedă ocinile Tribisăuți, Dimideni, Mândăcăuți, a treia parte din Carlăcău, Romancauți, Marcovăț, Hlinaia, Buzovița, Costești, precum și satul Resteu pe Nistru⁴¹. Localitatea respectivă mai apare menționată o dată într-un catastif din 1667 septembrie 1, semnat de Toderașcu vel vistiernic pe moșiile ce le-a avut⁴².

Localitățile *Cumareu* și *Molodova* sunt amintite în Cartea Divanului Moldovei din 1809 august 7, prin care se întărește lui Iordache Roset, mare vistiernic, și celorlalte rude ale sale stăpânirea pe moșiile Cumărău, Molodova, Hrimăncăuți și Lomaciți din ținutul Hotin⁴³. Familia Rosăteștilor deținea, de fapt, pentru aceste moșii o serie întreagă de documente și copii de documente. Pentru Cumareu există un zapis din 1665 de la Gheorghită Mălai și femeia lui, Tudosia, prin care dăruiesc un loc de moară pe apa Șiinului, lângă satul Cumareu, lui Velicicu, feciorul lui Toader

Drăguleșcul⁴⁴. Se mai amintește de Cumareu la 1692 decembrie 22, când Savin împreună cu soția sa vând jumătate de sat Cumareu, cu moară, lui Iordache Roset⁴⁵. Nu mult timp după aceasta, la 1667 mai 5, Savin, vornic de poartă, vinde și cealaltă jumătate de sat tot lui Iordache Roset⁴⁶.

Satul *Molodova* este menționat pentru prima oară la 1604 iunie 27, când Ieremia Movilă întărește lui Pavel Tăban diacul și fratelui său, Fătul, și tuturor neamurilor sale, toți strănepoți ai lui Balș cel Bătrân, ocina lor dreaptă, pe care a avut-o Balș de la Alexandru cel Bătrân, satele Șărăuți, numit acum Inăuți, și satul Molodova de pe Nistru⁴⁷. Deci documentul arată că satul Molodova este foarte vechi, fiind atestat încă la începutul secolului al XV-lea. După 1604 și până la sfârșitul secolului al XVII-lea, satul Molodova este amintit în documente încă cel puțin de 15 ori în legătură cu conflictul pentru această localitate între Tăbănești și Drăgoșești⁴⁸. Procesul a fost câștigat de familia Drăgoșescu, deoarece la 1693 februarie 3, Dumitrașcu, fiul lui Prodan Drăgoșescu, fost medelnicer, și soția sa, Alexandra, împreună cu Prodan Cornici, au vândut lui Iordache Roset satul Molodova de pe Nistru⁴⁹.

Satul *Corman*, de asemenea, a fost în proprietatea familiei Roset. Despre aceasta se semnalează în scrisoarea Divanului Cnejei Moldovei către senatorul Kușnikov, în care se menționează că clironomii răposatului boier Constandin Roset, fost mare logofăt, au arătat documente pentru două moșii ce au la ținutul Hotinului, anume Șăbutinița și Cormanii. Printre documente se numără un act de vânzare din 1646 martie 21, când Furtună comis a vândut aceste sate lui Iordache, mare spătar, și cu loc de heleșcu, iar Vasile voievod a întărit zapisul de mai sus⁵⁰.

Satele *Neporotova*, *Vișneuți* și *Ojogul*, așezate în jos pe Nistru, sunt menționate documentar la 1447 ianuarie 14, când Ștefan voievod dăruiește boierului său Șandro spătar o serie de sate și anume: Colceșuți, Râscinți, Dubovaia, Neporotova, Vișneuți și Ojogul cu moară la gura Cobălcenii⁵¹. După această dată, Neporotova este consemnată tocmai în

³⁷ *Ibidem*, p. 89, nr. 149, rez.

³⁸ *D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. III, p. 195, nr. 294, copie.

³⁹ *Din tezaurul documentar sucevean*, p. 216, nr. 653, rez.; Arhiva Națională a R. Moldova, fond 1, inventar 1, dosar 16, fila 107 (în continuare se va cita A.N.R.M.).

⁴⁰ A.S.I., Fond Documente, 609/20, f. 1, rez.

⁴¹ *D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. IV, p. 444-447, nr. 575, copie rom.

⁴² T. G. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei*, în "A. B.", nr. 4, 1940, p. 58.

⁴³ A.S.I., Fond Documente, pachet 791, f. 439-440 v. rez.

⁴⁴ *Ibidem*, 146/7, f. 1, rez.

⁴⁵ *Ibidem*, 259/2, f. 1, rez.

⁴⁶ *C.D.M.*, vol. XV, p. 423, nr. 1913, rez.

⁴⁷ A.S.I., Fond Documente, 146/7, f. 1, rez.

⁴⁸ Informațiile necesare pot fi găsite la Arhivele Statului, Iași, 146/7, 259/2, 794/514.

⁴⁹ A.S.I., Fond Documente, 259/2, f. 2, rez.

⁵⁰ T. G. Bulat, *Hotinul străveche stăpânire românească*, în "A. B.", 2, 1933, p. 42.

⁵¹ *D.R.H.*, A, Moldova, vol. 1, p. 384, nr. 271, orig.

a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Vișneuți mai este amintit la 1456 iunie 8, când Petru voievod întărește lui Hotinschi moșiile soției sale, nepoata lui Mihălaș, printre care se numără și Vișneuți⁵². Localitatea Ojog este semnalată la 1627, când Miron Barnovschi întărește lui Gavrilaş, pârcaľab de Hotin, devenit ulterior mare logofăt, satele Ojogul și Halici în ținutul Hotin⁵³. Gavrilaş logofătul a mai avut sate în ținutul Hotin, care, la 1670, erau în proprietate a comisoaiei Ileana, fata lui Gavril Matiaș. În acest an ea dăruiește satele Halici, Grozinți, Malinți, Rașcov, Ocnina, Ojova, jumătate din Drevcăuți, jumătate din Mihăileni și a treia parte din Cerlena Marc surorii sale, Alexandra, soția spătarului lordache Cantacuzino, în stăpânirea căruia va rămâne până târziu⁵⁴.

Penultimul sat de pe Nistru din ținutul Hotin se numește *Răspopenți*, care este menționat documentar la 1604 martie 27, când Ieremia Movilă întărește vânzarea făcută de Lupul Herța aprod, fiul lui Estimie, nepotul lui Matiaș logofăt, lui Toader Boul vistier, pentru suma de 500 de taleri de argint, satul Săcurenții și seliștea Răspopenți din același hotar, pe pârăul Camenița, în ținutul Hotin, pe Nistru. În hrisov se precizează că Matiaș a avut acest sat conform unui uric de cumpărare al bunicului său de la Petru voievod cel Bătrân și unui ispisoc de întărire de la Aron vodă⁵⁵.

Deci se poate constata că fluviul Nistru a fost tot timpul hotar al ținutului Hotin. Informația documentară confirmă că nici unul din aceste sate n-a aparținut Poloniei și n-a fost proprietate a unui străin⁵⁶.

Naslavcea este ultimul sat de pe Nistru care se mărginește cu ținutul Soroca. De aici și până la Dăngeni ținutul Hotin se învecinează cu ținutul Soroca. La 20 decembrie 1437 Ilie și Ștefan voievozi întăreau lui Mihail de Dorohoi proprietățile sale. De menționat că toate proprietățile de hotar între Hotin și Soroca sunt consemnate în acest document. Mihail de Dorohoi a făcut parte din Sfatul domnesc din 1407 și până la sfârșitul domniilor lui Ilie și Ștefan, fiii lui Alexandru cel Bun.

Nu se știe încă pe ce căi se adunau proprietățile. Dar cel mai bogat om din țară în secolul al XV-lea avea în proprietate 52 de sate și 4 seliști, dintre acestea, aproximativ o pătrime făceau parte din ținutul Hotin: satele

Novosulița, Paustova, Naslavcea, Sincăuți, Coristiceani, Malinți, Răchitna, satul unde a fost Răspop, Șișcăuți, Doljocul, Coteleva, Cusearău, Milinăuți, iar Lipnic⁵⁷ din ținutul Soroca.

După această mențiune, Naslavcea este semnalată, dar foarte târziu, la 1657 martie 17, când Vasile hatman și pârcaľab al Sucevii împreună cu soția sa Irina dăruiesc mănăstirii Golia acest sat⁵⁸. Probabil, nu mult timp după această dată, Vasile hatmanul și-a schimbat părerea, deoarece există o scrisoare a lui, în care arată că fratele său, Gheorghe Ștefan, care a fost domn, a făcut schimb cu Toma sulgerul, soerul lui Prodan Drăgușescu, Gheorghe Ștefan dând satele Hliniște și Novocăuți, care acum se numește Naslavcea, în ținutul Hotin, în schimbul a niște sate din alte ținuturi. Acum din nou s-au tocmnit Vasile hatmanul și Prodan Drăgușescu, dând și el satul Novocăuți, adică Naslavcea, în ținutul Hotin, lui Prodan, iar acesta i-a dat satul Hliniște în același ținut⁵⁹. Satul reapare menționat la 1697 septembrie 15, când Gligorașco, fiul Tomii sulgerul, vinde lui lordache Roset vistiernicul două cincimi din Naslavcea, partea sa și a fratelui său, Vasălașco⁶⁰.

Satele *Bărnova* și *Lipnicul* nu se știe de care ținut aparțineau la 1437, despre aceasta relatându-se într-un document din 1554 aprilie 20. În acest an, Alexandru voievod întărește lui Ion Moghilă logofăt din dretele lui drepte pe care le-a avut de la Ștefan voievod cel Bătrân, de la Iliș voievod și de la Ștefan voievod cel Tânăr, de la Petru voievod satele: Hudinți pe Bașeu, cu mori pe Bașeu și cu bălți de pești la Prut, în ținutul Dorohoi, satul Mateuți pe Nistru, cu mori pe Ciorna, în ținutul Sorocii, satul Verbovca, cu mori la iaz, Lipnicul, care s-a numit Grozinții, satul Voloșcăuții – toate în ținutul Soroca –, satul Cusearău, în ținutul Hotin, și satul Cobălia cu loc de iaz în ținutul Sorocii, cu 12 fălci de vie⁶¹. Deci satul Cusearău se află în ținutul Hotin, iar Lipnicul în cel al Sorocii. Actul menționat face parte din categoria documentelor îndoielnice, dar există alt act, din 1582 mai 20, emis de Iancu voievod, prin care el întărește lui Ieremia Movilă și lui Simion Movilă dretele lor ocini, pe care le au de la moșii și părinții lor, Petru Hudici, Iațcu Hudici și Ioan Movilă, fost mare

⁵² T. G. Bulat, *op. cit.*, nr. 2, 1929, p. 85.

⁵³ *D.R.H., A, Moldova*, vol. IX, p. 314, nr. 227, copie.

⁵⁴ T. Bălan, *Documente bucovinene, 1933-1938*, vol. III, Cernăuți, p. 47, nr. 36, copie.

⁵⁵ *D.I.R., A, Moldova*, sec. XVII, vol. I, p. 134, nr. 192, orig.

⁵⁶ Până la momentul actual nu cunoaștem nici o informație care ar arăta că au existat sate peste Nistru incluse în vreunul din ținuturile Moldovei.

⁵⁷ *D.R.H., A, Moldova*, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.

⁵⁸ L. T. Boga, *Documente basarabene*, în "A.B.", nr. 3, 1932, p. 246, orig.

⁵⁹ *A.S.I., Fund Documente, 14677*, f. 4, rez.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 5, copie.

⁶¹ *D.I.R., A, Moldova*, sec. XVI, vol. II, nr. 1, p. 238, document îndoielnic.

logofăt, cu urice de la bătrânul Ștefan voievod⁶², în care găsim aceeași informație despre Cusearău și Lipnic.

Satul *Paustova*, de asemenea, este menționat în actul de la 1437. Următoarea consemnare datează din anul 1670 mai 10, când Maria, soția lui Udrea Gâscă, împarte moșia Paustova fiilor săi⁶³.

Moșia *Ocița* la 1809 se afla în proprietatea lui Iordache Canta, fost mare logofăt, în baza actului din 1656 februarie 18, prin care i se întărea lui Iordache, care fusese mare vistiernic, ginerele lui Gavril Matiaș, mare logofăt, câteva moșii, între care și *Ocița*, în ținutul Hotin⁶⁴.

Deși hotarul între cele două ținuturi n-a fost fixat pe cursul unui râu sau după alte forme de relief, pe parcursul perioadei respective el nu s-a modificat, ceea ce confirmau documentele existente.

În *Dângeni* se întâlneau hotarele a trei ținuturi: Iași, Hotin și Soroca. Dimitrie Cantemir marchează corect pe harta sa capătul ținutului Iași lângă satul Dângeni, dar acesta nu se afla pe cursul mijlociu al Ciuhurului, după cum este indicat în hartă, ci la începutul acestui râu, aproape de Nistru. De aici și până la Prut, hotarele între Iași și Hotin urmau cursul râului Ciuhur.

Primul sat de pe Ciuhur din ținutul Hotin este *Hrinăuți*. Ca și alte sate despre care s-a pomenit, apare menționat documentar la 1437 decembrie 20, aflându-se în proprietatea lui Mihail de Dorohoi. Ulterior, în secolul al XVII-lea, se găsea "în ținutul Hotinului pe amândouă părțile de apă"⁶⁵. La 1662 iulie 30, Hrinăuți este dat de Eustratie Dabija mitropolitului Grigore și soborului mănăstirii de la Todireni, "căreia i le-a dăruit Toader Cârnuț Movilă, fratele răposatului Ieremie Movilă, care a construit mănăstirea"⁶⁶.

La 1576 decembrie 5 este întărit uricul lui Ștefan Rareș pentru "un loc de pustie pe Ciuhur, în ținutul Hotinului, pe amândouă părțile Ciuhurului", numit *Rujinți*, atestat de alte două acte, din 1586 și

1614⁶⁷. Satul este semnalat și la 1637 iulie 1, când Vasile voievod întărește lui Gavrilaş, mare logofăt, părți dintr-această moșie, cumpărate de la popa Păcur și de la sora sa, Anița, fiii lui Dumitru Solomonescu⁶⁸. Există o mențiune din 1673 aprilie 10, când Potomir ceașnic a vândut lui Gavrilaş Costache, fost mare vornic, și soției sale, Tudosca, jumătate de sat Rujinți, pe Ciuhur⁶⁹, care se întindea pe ambele maluri ale Ciuhurului.

Trei sate de pe cursul Ciuhurului, *Sencăuți*, *Goleni* și *Grumăzeni*, sunt amintite încă în secolul al XVI-lea, fiind așezate pe malul dinspre ținutul Iași al Ciuhurului⁷⁰.

Satul *Parcovo* este consemnat la 1614 iulie 15, când Ștefan Tomșa da carte lui Ghenghea, vornic de gloată, pentru un loc de oadaie în satul Parcovo, ținutul Hotin, unde sunt Budeștii⁷¹. În curând, Ghenghea va cumpăra tot satul. După cum arată mărturia lui Gheorghe Balș, al doilea logofăt, și a lui Ionașco, al treilea logofăt, din 10 august 1615, satul a fost cumpărat de la Budești pentru 200 de zloți⁷². În 1666 martie 13 Parcovo este dat de Duca vodă lui Andrei Abaza, stolnic, iar mai târziu același domn poruncește să fie dăruit mănăstirii Cetățuia⁷³. În ceea ce privește apartenența localității de această mănăstire, toată informația necesară o găsim într-o scrisoare a Divanului Cneji Moldovei către senatorul Miloșevici, datată din 1810 aprilie 12⁷⁴.

Spre deosebire de Parcovo, moșia satului *Cupcicii* se găsește în două ținuturi – Iași și Hotin. Este un sat foarte vechi, menționat documentar încă în timpul lui Alexandru cel Bun. Numele provine de la Cupcici logofăt, apoi vornic în sfaturile domnești din timpul domniei lui Alexandru cel Bun și a urmașilor săi. Vatra satului se află în ținutul Hotin, o parte din hotar însă trece peste Ciuhur și constituie aproximativ o treime din acesta. Despre aceasta informează ispisocul din 1605 martie 26, dat de Ieremia Movilă, prin care întărește lui Ilic Bâcioc, paharnic, a treia parte din satul Cupcici, ce se numește Brătășani, cu heleșteu și cu mori pe Ciuhur, pe care l-a

⁶² *Ibidem*, vol. III, nr. 248, p. 188–190, copie. Satul Cusearău mai este menționat în secolul al XVIII-lea cu denumirea Bârnova de Jos, pentru a nu fi confundat cu satul Bârnova de pe Nistru. Denumirea satului a fost schimbată, probabil, pentru că trecuse în proprietatea lui Miron Barnovschi, fiind dat drept zestre surorii lui Ieremia și Simion Movilă. De aici și trecerea de la Cusearău la Bârnova.

⁶³ A.S.I., Fond Documente, 754/37, f. 4, rez.

⁶⁴ T. G. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei*, în "A.B.", nr. 4, 1940, p. 411.

⁶⁵ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. IV, nr. 448, p. 352, orig.

⁶⁶ M.E.F., vol. IV, nr. 26, p. 301, copie.

⁶⁷ D.I.R., A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 76–77, nr. 95, orig; precum și sec. XVII, III, p. 176, p. 308–310.

⁶⁸ A.S.I., Fond Documente, 589/22, f. 1, rez.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 1, rez.

⁷⁰ Cf. D.I.R., A, Moldova, sec. XVI – sec. XVII.

⁷¹ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. III, nr. 265, p. 172, orig.

⁷² *Ibidem*, p. 224, nr. 327, orig.

⁷³ C.D.M., vol. III, nr. 1370, p. 287, rez.

⁷⁴ T. G. Bulat, *Hotinul, străveche stăpânire românească*, în "A.B.", 2, 1933, p. 45.

cumpărat de la urmașii lui Ionașco Păulel⁷⁵. Brătășani, cu toate că se întindea peste Ciuhur, a rămas în continuare în ținutul Hotin, deoarece la 1637 iulie 24 Vasile Lupu va întări a treia parte dintr-un stâlp din satul Brătășani din ținutul Hotin, pe care l-a cumpărat de la Vasile și femeia lui, Fetia, pentru 15 galbeni ungurești⁷⁶. Abia în secolul al XVIII-lea, satul Brătășani trece în ținutul Iașilor, Cupcini rămânând în raiaua Hotinului. Satul *Trebujeni*, de asemenea, se consideră în ținuturile Hotin și Iași, după cum confirmă documentele din (1593 și 1664)⁷⁷. Același lucru îl afevereste și documentul din 1669 februarie 8 al lui Duca voievod, în care li se indică hotaricilor să alegă părțile din Forosna a lui Constantin Jora armașul și trei părți din moșia Trebujenii, care moșie o parte este în ținutul Iașilor și o parte în ținutul Hotinului⁷⁸.

Satele *Stolniceni*, *Zahaicani* și *Stângăceni* își au vatra pe malul stâng al râului, făcând parte din ținutul Iași. Însă hotarele lor trec și peste Ciuhur. Cu timpul, pe aceste părți de hotar au fost înființate alte sate. O informație din 1808 aprilie 26 relatează că Divanul Moldovei întărește lui Costache Sturza vornic stăpânirea asupra moșiilor sale din ținutul Hotin: Novosăliții de Sus, Marșinți, Pociumbeni, Cășla lui Bichir, ce sunt capetele moșiilor sale din ținutul Iași, Zahaicani, Stolniceni, Stângăceni⁷⁹. Mărturii concrete în acest sens avem din 1808 mai 12, partea din Stolniceni de peste Prut numindu-se Cășla lui Bechir din Zahaicani, Pociumbăuți și din Stângăceni Pociumbeni⁸⁰.

Horodiște este o moșie care se numără printre cele zece sate într-un hotar, întărite fiilor lui Oană de la Tulova, localizată în documentul din 1605 septembrie 4 "în ținutul Hotin, pe amândouă Ciuhurile"⁸¹. Dar satul nu se întindea și pe malul stâng al râului, ci ținutul Hotin era traversat de acest râu, orpindu-se în Ciuhurul Mic, poate o albie mai veche a Ciuhurului,

devenită gârlă secundară (există și astăzi, dar denumirea Ciuhurul Mic este convențională). În același document este amintită și altă localitate *Horodiște*, în ținutul Iași, "numită acum Pârjolta", care s-a desprins din moșia Horodiște încă în secolul al XV-lea.

Costești este ultimul sat, care face parte din hotarul dintre aceste două ținuturi, localizat mereu în documente ca fiind "la gura Ciuhurului, unde cade în Prut"⁸². Cinci acte indică această localitate în ținutul Hotinului și doar unul în ținutul Iași⁸³.

Deci se poate concluziona și în acest caz că hotarul între ținuturile Hotin și Iași a fost stabilit pe cursul râului Ciuhur, dar unele sate aveau hotare care se întindeau pe ambele maluri ale apei.

De la localitatea Costești, pe râul Prut, spre nord, începe hotarul cu ținutul Dorohoi. Primul sat la hotar cu ținutul este Șerboaca. Există o singură mențiune documentară referitor la acest sat, datând aproximativ din anul 1670 – o scrisoare de la Gafița, fiica lui Ifrim Hâjdău, în care se arată că dăruiește partea sa din moșia Șerboaca nepotului Răzmeriță Roman⁸⁴.

Spre deosebire de Șerboaca, satul *Coconești* este menționat încă din secolul al XVI-lea⁸⁵.

Localitatea *Corpaci* a apărut relativ devreme. Până la sfârșitul secolului al XVII-lea nu există nici o informație documentară despre ea, pentru prima dată fiind menționată în recensământul de la 1772, cu denumirea de Corpaciul, apoi în cel de la 1788 cu denumirea de Corposul⁸⁶.

Satul *Bădragii* este pomenit într-o scrisoare a Divanului Cnejeii Moldovei către senatorul Kușnikov, prin care cerea să i se dea în posesie lui Costache Ghica, fost mare logofăt, niște sate din fosta raia a Hotinului, printre care se număra și Bădragii, deoarece Costache Ghica, avea asupra lui o serie de acte. Într-un izvod din 1657 septembrie 20 de la Iliș

⁷⁵ M.E.F., vol. III, nr. 10, p. 34, orig. Deci moșia Cupcini a fost divizată între mai mulți proprietari și, probabil, Brătășanii își trag numele de la noul proprietar a părții din Cupcini de peste Ciuhur.

⁷⁶ Arh. St. București, Achiziții noi, XXXIV/10, D.R.H., A.Moldova, XXIX.

⁷⁷ 1593 martie 25, D.I.R., A, Moldova, sec. XVI, vol. IV, nr. 92, p. 73, copie; 1664 august 25, C.D.M., supliment I, nr. 815, p. 265, rez.

⁷⁸ T. G. Bular, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei*, în "A.B.", nr. 4, 1940, p. 409–410. Tot aici mai există încă patru mențiuni despre acest sat care însă nu prezintă mare interes.

⁷⁹ A.S.I., Fond Documente, 423/14p f. 1, rez.

⁸⁰ Ibidem, 424/109, f. 2, verso rez.

⁸¹ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. I, nr. 344, p. 257–258, copie.

⁸² D.R.H., A, Moldova, vol. III, nr. 234, p. 416, orig. Localitatea Costești în prezent nu este situată pe vechiul ei loc, din cauza construirii barajului de la Stâncă-Costești.

⁸³ Din 18 documente existente doar șase concretizează în ce ținut se află localitatea. Pentru ținutul Hotin există actele din: 1632 martie 1, D.R.H., vol. XXI, nr. 10, orig. slav; 1632 noiembrie 21, *Surete*, vol. II, p. 117, copie rom.; 1636 Arh. St. București, Documente istorice, pachet MXXXI/68; 1637 aprilie 4, Acad. Rom., pachet CDXXV/7; 1636 mai 6, *Surete*, vol. III, p. 288, copie. Pentru ținutul Iași există documentul din 1767 martie 9, Ghibănescu, *Surete*, vol. XVI, p. 93–94, copie.

⁸⁴ A.S.I., Fond Documente, 147/17, f. 1, rez.

⁸⁵ D.I.R., A, Moldova, sec. XVI, vol. IV, nr. 346, p. 280, orig.

⁸⁶ Vasile Lungu, *Despre olantul Hotinului (1715–1806)* în "C.I.", V–VII (1929–1931), p. 286.

Alexandru voievod, se arată că s-au pârât Suduc din Coconești cu Toader Jora, sulgerul, pentru o parte din satul Hâncăuți, și două scrisori ale lui Roman, pârcafabul de Ștefănești, una către vodă și alta către marele logofăt, precum că tot satul aparține lui Toader Jora. În scrisoarea divanului se lămurește că astăzi satul poartă numele de Bădragii⁸⁷. Probabil, localitatea s-a extins foarte mult, deoarece în prezent există Bădragii Noi și Bădragii Vechi.

Satul *Vișoara* este menționat foarte târziu. Nici cataografia din 1772 și nici cea din 1788 nu-l consemnează. Apariția acestuia poate fi plasată aproximativ la sfârșitul secolului al XVIII-lea - începutul secolului al XIX-lea, deoarece este amintit abia în cataografia din 1817⁸⁸.

Lopatnic este menționat documentar la 1570 iunie 29, într-un ispisoc de la Bogdan voievod, prin care el întărește lui Macri, vătaful de Lopatinți, părți din această moșie, cumpărată de la Ioan și de la Oanciul⁸⁹. În secolul al XVII-lea, moșia mai este pomenită de câteva ori, dar abia la 1640 martie 11, într-o mărturie pentru părți din satele Logofeteni și Lopatinți, cumpărate de Toma, mare stolnic, în care se arată că ultima localitate este în ținutul Hotin⁹⁰.

Grimeștii, spre deosebire de Lopatnic, este consemnat documentar mai devreme, la 1529 aprilie 23. La această dată Petru voievod dăruiește Episcopici de Rădăuți satul Grimești pe Prut, care a fost luat de Ștefan voievod cel Tânăr de la Luca Arbore, portar de Suceava, când l-a ucis⁹¹.

Pentru satul *Pererâta*, în perioada respectivă, practic, nu sunt documente, în afară de o informație din 1640 mai 18 referitoare la ocina Săpoteni, dăruită de Miron din Săpoteni lui Ionașcu vătaful, în care printre martori sunt amintiți și locuitorii din Pererâta⁹².

Prima mențiune documentară despre satul *Șirauți* datează din 1570 martie 31, când Bogdan voievod miluiește pe Gheorghic, al doilea postelnic, cu două sate: Putreda în ținutul Hotin și Șirauți pe Prut în ținutul Hotin, sat ce a fost străveche ocină și dedină domnească, ascultătoare de Julinți⁹³.

În secolul al XVII-lea este consemnat de câteva ori ca fiind în proprietatea lui Nicoară, mare vornic, care l-a luat de la jupâneasa Crâstina pârcafaboia⁹⁴. La 1635 martie 25 Vasile Lupu întărește lui Neaniul, vornic de gloată, părți cumpărate din satul Tomești, ținutul Cărligătura, Rediul, fost sat domnesc, ascultător de târgul Trotuș, precum și Șirauți, fost sat domnesc, ascultător de ocolul târgului Hotin, dăruit lui Alexandru Iliăș⁹⁵. La prima vedere s-ar părea că în acest document s-a comis o greșeală, indicându-se ocoalele. De fapt, ambele documente sunt originale, amintindu-se de un Șirauți, care se afla în ocolul târgului Hotin, iar cel de pe Prut s-a aflat în ocolul satului Julinți, ținutul Botoșani.

După Șirauți pe Prut, urmează localitatea *Zaluceni* sau *Zalucea*. Se pomeneste de ea la 1615 februarie 10, când Ștefan voievod da carte de judecată între Dumitru Ponici cu neamul său, pe de o parte, și Simion Oțel, cu neamul său, pe de altă parte, din cauza satului Socrujeni din ținutul Hârlău și a jumătății de sat Zaluceni pe Prut, partea de jos în Hotin, pe care Oțel l-a vândut când Dumitru Ponici era în pribegie în Polonia. În cele din urmă, câștig de cauză s-a dat lui Dumitru Ponici, deoarece acesta avea ispisoc încă de la bătrânul Alexandru voievod pentru aceste ocini⁹⁶.

Satul *Ceabrău* este consemnat la 1613 octombrie 20, când prin el a trecut Ionașco, mare vornic de Țara de Jos, împreună cu slugile sale și întărește vânzarea făcută între Dumitru Robul și Lazăr Drule pentru a treia parte din a cincea parte din acest sat⁹⁷. Următorul act în care se vorbește despre această localitate este o scrisoare din 1706 iulie 8 a lui Sava, staroste de negustori, mărturisitoare că împreună cu Adam Raizul au cumpărat satul Ceabrău din ținutul Hotin de la Gavril Brăescu, stolnicul⁹⁸. Peste câțiva ani, la 1711 noiembrie 20, Leon, fiul lui Adam Raizul, va vinde jumătate de Ceabrău lui Antohi Jora, parte ce va rămâne până târziu în proprietatea Jorăștilor⁹⁹.

După Ceabrău urmează satul *Criva*, menționat documentar pentru prima oară la 1520 aprilie 24, când Ștefan voievod întărește împărțirea de

⁸⁷ T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 398-400.

⁸⁸ Tudor Pamfilie, *Ținutul Hotin la 1817*, Chișinău, 1920, p. 21.

⁸⁹ A.S.I., Fond Documente, 589/25, f. 1, rez.

⁹⁰ R.A.R., Achiziții noi, 192/933.

⁹¹ D.I.R., A, Moldova, sec. XVI, vol. I, nr. 284, p. 316, orig.

⁹² C.D.M., vol. II, nr. 1428, p. 295, rez.

⁹³ D.I.R., A, Moldova, sec. XVI, vol. II, nr. 235, p. 222 orig. Deoarece a mai existat un sat cu numele Șirauți în ținutul Hotin, pentru o mai bună determinare satul respectiv a fost numit Șirauți de pe Prut.

⁹⁴ Cf. D.I.R., A, Moldova, sec. XVI; de asemenea, la Arhivele Statului Iași poate fi consultat pachetul 419/253.

⁹⁵ A.S.I., Fond Documente, CCCXL/20 orig.

⁹⁶ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. III, nr. 230, p. 192, copie.

⁹⁷ *Ibidem*, nr. 228, p. 144, orig.

⁹⁸ T. G. Bulat, *Hotinul, străveche stăpânire românească* în "A. B.", nr. 2, 1933, p. 43.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 43.

ocini făcută de nepoții lui Cozma Șandrovici și Ianeș vistier. Printre moșiile acestora din ținutul Hotin se află și Criva pe Prut, care, conform împărțirii, revine lui Ștefan și surorii sale Magda, fiii lui Buceațchi¹⁰⁰. Satul reappare menționat la 1579 mai 28, când Petru voievod întărește vânzarea ocinii respective de către Crăciun Buceațchi, feciorul lui Ștefan Buceațchi, lui Grigore Gavrilovici, pentru opt sute de zloți tătărești¹⁰¹.

Satele *Mămăliga*, *Coșuleni* și *Negrinți* sunt menționate împreună într-un document de la 1432 ianuarie 4. La data respectivă, Ilie voievod dăruia lui pan Oană și soției sale, Anna, fiica lui Negrea, și fiului lor Andrei, două sate: Coșilăuți și Stanilouți sub Nesfoia. Iar hotarul Coșilăuților să fie "în sus pe pârâul Ruda la capătul Nesfoiului" împrejurul prisăcii lui Negre, de la Nesfoia, pe val, de la val de-a curmezișul păduricii lui Costiuc, de la pădurice de-a curmezișul Dumbrăvii, iar de la dumbravă pe hotarele vechi dinspre satul Liuban¹⁰².

Satul *Șendreni* este consemnat în documente încă în secolul al XVI-lea alături de satul Bârnova de Sus, despre care s-a amintit. Îl mai găsim menționat la 1636 ianuarie 27, când Gheorghe, fiul Salonicăi, vinde lui Efrim Hâjdău o parte din Șendreni cu vad de moară pe Prut, în ținutul Hotinului¹⁰³.

Localitatea *Dumeni* este indicată într-o danie de la 1443 iunie, când Ștefan voievod dăruiește lui Pătraș și Cozar de la Ezerul Alb, lui Dumca, feciorul lui Pătraș, și lui Iurii și Mândrea satul Dumești, unde era casa lor¹⁰⁴. Acest sat reappare întărit aceluiași persoane de către Ștefan voievod în iunie 1590¹⁰⁵. Probabil, unul din aceste documente are o dată greșită, deoarece o existență de 147 de ani este imposibilă. Localitatea este menționată și la 1595, când Ieremia Movilă întărea lui Grigore Danovici a treia parte din satul Dumeni ce au cumpărat-o de la Frațiani, feciorul lui Acamov din Fătcăuți¹⁰⁶. După cum arată mărturia din 1603 mai 21 a lui Dumitru șoltuz și cu 12 pângari, Grigore Danovici a mai cumpărat părți din Dumeni pe malul Ezerului, unde au șezut Schimnic, și cu loc de moară în vale, care vine către Cerlina de la Machidon din Fătcăuți și cu fratele său

Ionașco¹⁰⁷. Specificarea aceasta ne-a determinat să plasăm satul după Șendreni și nu după Edineț, cum îl arată Al. Gonța¹⁰⁸. Într-adevăr, există un document din 1632 martie 11, de la Alexandru Iliăș, prin care acesta întărea lui Buhuș, logofătul al treilea, ocinile sale, în care este amintit și satul Dumeni, mai sus de Costești, în ținutul Hotin¹⁰⁹. Deci, după părerea noastră, este vorba despre două localități cu aceeași denumire, care se aflau în același ținut.

Penultimul sat de la hotar cu Dorohoicul este *Vancicăuți*, atestat cu denumirea de Ivancicăuți. Este consemnat prima dată la 1609 aprilie 4, când Constantin Mōghilă întărește eneghinei lui Bilău, fost vornic, și fiului ei, Ionașco, fost mare vâtav de Suceava, seliștea Onțenii, între Ivancăuți și târgul Tarașcuți, ce este în ținutul Hotin¹¹⁰. Următoarea referință despre sat este din 1663, când Gafena, fiica lui Ciudințchi din Ivancăuți, cu copiii ei vând nepotului său, Simion, feciorul lui Dumitrașco din Ilișești, jumătate din a treia parte din Vancicăuți, în ținutul Hotin, pe Prut¹¹¹. Satul reappare menționat câțiva ani mai târziu, la 1670 iunie 17, când Duca voievod judecă neînțelegerile dintre Toader Palade, stolnic, cu nepoții Mădălinei Ciudințchi și cu nepoții Zahariei Uricarul pentru a treia parte din moșia Vancinți, a treia parte din a patra parte din Vancicăuți și a treia parte din a patra parte din Medveja¹¹². În această judecată a câștigat Toader Palade, după cum indică și un zapis de la Grigore Ropecanu și soția sa Irina din 1703 noiembrie 17, când ei au dăruit lui Ionaș Paladi, probabil, urmașul lui Toader, o parte dintr-un heleșteu din Vancicăuți, arătând atunci Ionaș că era răzeș vechi pe jumătate din acest sat. În curând, la 1704 mai 24, Irina stolniceasa și alții vor vinde lui Ioan Paladi, vistiernic, și partea lor din satul Vancicăuți, pe Prut, în ținutul Hotin¹¹³.

Din cele expuse este clar că Prutul, ca și Nistrul, a servit pentru ținutul Hotin drept hotar. Dar în Hotin, spre deosebire de alte ținuturi, nu există nici un sat a cărui moșie s-ar fi prelungit peste Prut, hotarul fiind malul stâng al râului.

¹⁰⁰ D.I.R., A, Moldova, sec. XVI, vol. I, nr. 146, p. 162, orig.

¹⁰¹ *Ibidem*, vol III; nr. 142, p. 112, orig.

¹⁰² D.R.H., A, Moldova, vol. I, nr. 107, p. 158, orig. Satul lui Liuban va deveni ulterior Mămăliga, iar în locul prisăcii lui Negrea va apărea satul Negrinți.

¹⁰³ A.S.I., Fond Manuscrise, nr. 65, copie.

¹⁰⁴ D.R.H., A, Moldova, vol. I, nr. 236, p. 334, copie.

¹⁰⁵ D.I.R., A, Moldova, sec. XVI, vol. III nr. 559, p. 459.

¹⁰⁶ *Ibidem*, vol. IV, nr. 172, p. 133rez.

¹⁰⁷ *Ibidem*, sec. XVII, vol. I, nr. 143, p. 102, copie.

¹⁰⁸ Al. Gonța, *Documente privind istoria României, secie A. Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri*, Editura Academiei, București, 1990, p. 93.

¹⁰⁹ D.R.H., A, Moldova, vol. XXI, nr. 166, p. 209-210, copie. Informații suplimentare la acest sat pot fi găsite la Arhivele Statului Iași, pachetul 589/20.

¹¹⁰ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. II, nr. 265, p. 200, orig.

¹¹¹ C.D.M., vol. III, nr. 995, p. 214, rez.

¹¹² A.S.I., Fond Documente, 589/23, f. 1, rez.

¹¹³ *Ibidem*, f. 1, rez.

În localitatea *Tărăsăuți* se întâlnesc hotarele ținuturilor Dorohoi și Cernăuți cu cele ale Hotinului. Ca și alte sate, ea este consemnată la 1437 decembrie 20 printre proprietățile lui Mihail de Dorohoi, cu denumirea de *Tercseuți*. Nu cunoaștem exact cum a evoluat această localitate, dar în secolul al XVI-lea ea devine târg. Despre târg se amintește la 1524, când Ștefan voievod a lovit cei patru mii de turci, care se întorceau de la leși, pe acea parte a Prutului, la Tărăsăuți, astfel încât puțini dintre ei au ajuns în țara lor¹¹⁴. Menționarea Tărăsăuților în această notă permite a concluziona că localitatea, atunci trecea printr-o perioadă de înflorire. Dacă era un sat obișnuit, nu putea fi considerat drept punct orientativ. Tot ca loc de bătălie este amintit Tărăsăuți și în timpul celui de-al treilea război "dintre moldoveni și leși, când aceștia din urmă au fost totalmente distruși de n-au scăpat nimenea" de către oștile lui Petru Rareș¹¹⁵. Pe harta lui G. Reichersdorf printre târguri este indicat, de asemenea, Tărăsăuți ("Tarasoucze"), pe malul stâng al Prutului, în dreptul Hotinului. Simbolul întrebuintat reprezintă un turn, asemănător celui utilizat pentru Siret. La 1606, Tărăsăuții e menționat în *Catastiful de venituri din bani pentru albine și pentru muncă și pentru iliș și pentru sulgiu*, întocmit din porunca lui Simion Movilă. Printre cele 27 de târguri menționate în partea a patra, îndată după Hotin, este amintit și târgul Tărăsăuți¹¹⁶. După cum arată un document din 1609 aprilie 4, Tărăsăuți, ca și alte târguri, avea ocolul său, în care se afla seliștea Onțeni, dăruită la data respectivă de domn Sinchitixiei, cneaghina lui Bilău¹¹⁷. Nu mult timp după aceasta târgul va decădea, ajungând din nou sat. Cauzele care au dus la această decădere nu ne sunt cunoscute. Cert însă este că, la 1634, Vasile Lupu întărește lui Gavrilaş Matiaș satul Tărăsăuți, în ținutul Hotin, care avea ispisoc de la Moise Movilă¹¹⁸. Localitatea mai este menționată o dată către sfârșitul secolului al XVII-lea la 1699 februarie 15, când Dumitrașcu Ursache sulgerul vinde lui Iordache Roset această moșie, pe care a avut-o de la maică-sa Maria, fiica lui Iordache vomie¹¹⁹.

¹¹⁴ *Croniclele siavo-române din sec. XV-XVI, publicate de Ion Bogdan*, ediție revăzută și completată de Petre P. Panaitescu, Editura Academiei, București, 1959, p. 94.

¹¹⁵ Gr. Ureche, *op. cit.*, p. 152.

¹¹⁶ Ioan Caproșu, *Structuri fiscale și administrative într-un catastif moldovenesc de vistierie din 1606*. în "A.I.I.A.", tom XXX (1993), p. 272.

¹¹⁷ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. II, p. 200, nr. 265, orig.

¹¹⁸ M.E.F., vol. III, p. 320, nr. 158, copie.

¹¹⁹ A.S.I., Fond Documente, 791/514, f. 439 verso, rez.

În afară de Tărăsăuți, pe Prut, la hotar cu ținutul Cernăuți, mai sunt două sate - *Marșinți* și *Noua Suliță*. Ultimul, ca și Tărăsăuții, este amintit printre moșiile lui Mihail de la Dorohoi. Ulterior mai multe sate ale lui Mihail de la Dorohoi, prin intermediul nepoatei sale, vor trece în posesia lui Sin de la Hotin, acestea fiind întărite lui la 1456 de Petru Aron. Documentul arată și "Șizecăuți, unde a fost curtea lui Iurie, pe Prut, și Malinți și Șizecăuți, unde este Hodorici, și mai sus de acesta, Zamcăuți"¹²⁰.

La 1592 mai 5, Aron voievod întărea lui Boldur și surorii sale, Magda, fiii lui Dragoș Mihăilaș, precum și tuturor neamurilor sale, satele Sâncăuți, Coteleva, Marșinți și Șizecăuți pe Prut, care acum se numește Noua Suliță¹²¹. În baza acestei informații se poate stabili că în documentul menționat mai sus localitatea care ne interesează se numea Șizecăuți, unde a fost curtea lui Iurie. Aceleași localități: Sâncăuți, Coteleva, Marșinți și Șizecăuți pe Prut, care acum se numește Noua Suliță, le găsim menționate la 1617 martie 12. La această dată Radu voievod judeca neînțelegerea între Ghenghea, mare logofăt, și ginerele său, Constantin Roșca, mare vistier, cu Gheorghe pârcălab, socrul lui Ieremia Movilă, care le-a luat aceste sate. În zilele lui Constantin voievod, acestora li s-au întors satele Marșinți și Noua Suliță, iar acum Radu voievod le întoarce și pe celelalte¹²². Puțin timp după aceasta, la 1618 februarie 10, Radu voievod întărește lui Nistor paharnicul cumpărarea satelor Fedcăuți și o parte din Novo Sulița pe Prut, ce este în ținutul Hotin, de la Selian și Olena, fiii lui Frățian¹²³. Acesta este ultimul document care se referă la Noua Suliță. De la această localitate, hotarul între ținuturile Cernăuți și Hotin trece de pe râul Prut pe pâraiele Răchitna și Pârâul Negru.

Primul sat de pe Răchitna este *Stroinți* sau *Stroiești*. Are vatra pe malul drept al râului, dar hotarele sale se întind pe ambele maluri. Prima mențiune documentară datează din 1461 august 12, când în fața lui Ștefan voievod are loc judecata între Crasna și Jurja Necorescu, pe de o parte, și Husin, și soția lui Marinca, fata lui Ioan Munteanu, pe de altă parte, pentru satele Urvicoleasa, Stroinți și Molnița. Câștigător în acest proces este Husin și soția sa, care aveau uric de la Alexandru voievod¹²⁴. Dacă în documentul indicat nu se specifică de care ținut aparțineau, atunci în următoarea mențiune

¹²⁰ D.R.H., A, Moldova, vol. II, p. 68, nr. 48, orig.

¹²¹ D.I.R., A, Moldova, sec. XVI, vol. IV, p. 54, nr. 66, orig.

¹²² *Ibidem*, sec. XVII, vol. IV, p. 113, 114, orig.

¹²³ *Ibidem*, p. 228, nr. 289, orig.

¹²⁴ D.R.H., A, Moldova, vol. II, p. 142-143, nr. 100, copie.

documentară a lui, din 1503 februarie 2, când este întărit mănăstirii Putna, se precizează: "și încă două sate în ținutul Cernăuți, anume Stroinți și Urvicolesă, date de răposatul Simca"¹²⁵. Satul mai este semnalat o dată la 1520 august 21 tot în proprietatea mănăstirii Putna¹²⁶.

Următorul sat după Stroești este *Coteleva*, localitate consemnată documentar împreună cu Noua Suliță și Marșinți. De Coteleva se amintește și la 1632, când Alexandru Iliș il întărește lui Gheorghe Roșca, probabil, urmașul lui Constantin Roșca¹²⁷.

Revcăuți, cu hotarul pe ambele maluri ale Răchitnei, în documente este menționat ca aparținând ținutului Cernăuți¹²⁸. După *Revcăuți* urmează satul *Răchitna*, având aceeași denumire ca a râului, pe malurile căruia este așezat. Este consemnat pentru prima dată la 1437 decembrie 20 printre proprietățile lui Mihail de Dorohoi¹²⁹. După această mențiune, nespecificându-se în care ținut se află, localitatea nu este amintită foarte mult timp, dar în secolul al XVIII-lea aparținea ținutului Hotin¹³⁰.

Spre deosebire de Răchitna, Săncăuți are și vatră, și hotar în partea stângă a râului Răchitna.

Satul *Călinecăuți* este semnalat foarte târziu, abia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, fiind atestat în ambele ținuturi, pe ambele maluri ale Răchitnei¹³¹.

Grozinți este următoarea localitate, care are vatra și hotarul în ținutul Hotin. Este amintit documentar în timpul lui Petru Șchiopul, la 1588 iulie 8, când acesta dăruiește o seliște pustie Grozinți, ce-a fost domnească, ținând de ocolul târgului Hotin, lui Iancu, pisarul leșesc¹³². Despre sat se pomenește și la 1604 mai 20, când Ieremia Movilă întărește Grozinții lui Simion Stroici, mare vistiernic, care l-a cumpărat de la Ivanco, pisarul leșesc¹³³, iar la 1656 februarie 18 îl găsim întărit de Gheorghe Ștefan voievod lui Iordachi vistiernic, ginerele lui Gavriș Mățiaș loğofăt¹³⁴.

¹²⁵ *Ibidem*, vol. III, p. 507-510, nr. 285, orig.

¹²⁶ *D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. I, p. 170-172, nr. 153, copie.

¹²⁷ *D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXI, p. 130, nr. 102, copie.

¹²⁸ Al. I. Gonța, *op. cit.*, p. 221.

¹²⁹ *D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.

¹³⁰ Vasile Lungu, *op. cit.*, p. 287.

¹³¹ T. G. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea rătăciei*, în "A.B.", nr. 4, 1940, p. 404.

¹³² *D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 391, nr. 488, copie.

¹³³ *Ibidem*, sec. XVII, vol. I, p. 154-155, nr. 220, copie.

¹³⁴ T. G. Bulat, *Hotinul, străveche stăpânire românească*, în "A.B.", nr. 2, 1933, p. 44.

Penultimul sat care se află în hotar cu Cernăuții poartă denumirea de *Rujovenți* și este menționat documentar foarte devreme, la 1441 septembrie 29, când Ilie și Ștefan voievozi îl dăruiesc lui Caloian, specificându-se că se găsește în ținutul Hotin¹³⁵. După această dată, localitatea este semnalată tocmai în timpul domniei lui Vasile Lupu, la 1636 iulie 7, când el îi poruncește lui Bogdan aprod să-și apere părțile sale din Horbinești și Rujovenți și să ia de pe ele zeciuiala¹³⁶. În sfârșit, mai există o referință, de la 1691 iunie 12, când Avram Bodiul, ginerele lui Andronic Bodiul, dă zestre o jumătate din Rujovenți fetei sale, Vasilca, care se căsătorii cu Sandul Mohorățul, care avea în posesie încă o treime din jumătate de sat Rujovenți¹³⁷.

Enumerarea satelor și localităților de pe hotarul ținutului Hotin se încheie cu *Balamuteni* sau *Balamutovca*. Este o așezare care apare foarte devreme, menționată încă în a doua parte a domniei lui Ștefan cel Mare, când sunt amintite satele Rașcov și Onutul de Jos, care se mai numește *Balamutița*¹³⁸. După această mențiune, nu am mai găsit înregistrări documentare referitoare la ea decât la începutul secolului al XVIII-lea, când este indicată într-o catagrafie turcească din 1715, localizată însă incorect, ca fiind luată din ținutul Sorociei de turci¹³⁹.

Deci hotarul între ținuturile Cernăuți și Hotin a urmat întocmai cursul râului Prut, între localitățile Tărăsăuți și Noua Suliță, de unde a continuat spre nord pe două pâraie. Acest caz este similar celui privind hotarul între Iași și Hotin, hotarul fiind amplasat pe ambele maluri ale apelor și aparținând de un ținut sau altul.

Acestea au fost hotarele ținutului Hotin până la începutul secolului al XVIII-lea. În continuare vom urmări schimbările acestora după ocuparea cetății, apoi a întregului ținut de către turci. După înfrângerea de la Stăniilești a trupelor moldovenești și rusești, cetatea Hotinului este ocupată de otomani. Nu mult după aceasta, la 1715 octombrie, cronica consemnează: "Într-acea vreme, marele vizir a trimis firman pașei de Hotin să ia sub stăpânire cetății tot ținutul Hotinului, iar Mustafa pașa a scris către Nicolae vodă să trimită doi boieri cunoscători ai hotarelor ținutului din toate părțile.

¹³⁵ *D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 304, nr. 217, orig.

¹³⁶ A.S.B., Fond Documente istorice, XDXCII/223.

¹³⁷ A.S.I., Fond Documente, 742/40, copie.

¹³⁸ *D.R.H.*, A, Moldova, vol. II, p. 93, nr. 63, copie.

¹³⁹ Vasile Lungu, *op. cit.*, p. 289.

Potrivit cu această poruncă, Nicolae vodă a orânduit doi boieri care cunoșteau hotarele și orânduind și pașa câteva agale au stabilit hotarul ținutului Hotin precum se văd și astăzi¹⁴⁰.

Deci aproximativ după patru ani de la ocuparea cetății este anexat întreg ținutul. Nu este justă afirmația făcută de L. T. Boga, conform căreia, inițial sunt anexate numai vreo 20 de sate pentru aprovizionarea cetății, iar hotarul de pe Ciuhur a fost stabilit abia la sfârșitul secolului al XVIII-lea¹⁴¹. Hotarele dinspre nord și sud ale raialei au rămas cele ale fostului ținut, adică Nistrul și Prutul. Nu cunoaștem nici un document sau mențiune documentară, care ar arăta că hotarul raialei ar fi trecut peste aceste râuri. În ceea ce privește hotarele dinspre este și vest, ele au suferit unele schimbări. Astfel, din ținutul Soroca a fost luat satul Lipnic, care, după cum confirmă documentele, anterior făcuse parte din acest ținut. Explicații în acest sens ne dă și un document din 1741, în care se arată că "pentru această moșie Lipnicul scrisorile bine o scriu că a fost de ținutul Soroca dar acum se află de ținutul Hotinului, din pricină că după ce s-a făcut acest ținut al Hotinului raia și au intrat turcii stăpânitori, ei s-au întins din vremi în vremi cu marginea raialei în partea Moldovei dinspre Ciuhur și a fost cuprins loc din ținutul Eșii și din ținutul Soroca"¹⁴². Acest sat va rămâne în continuare în raiaua Hotinului, găsimu-se aici și la 1771, și la 1788, și chiar la 1812, când aflăm o informație despre popa Vsecurjinschii, care este din satul Lipnic din ținutul Hotin¹⁴³.

Hotarul dinspre ținutul Iași, de asemenea, a suferit unele modificări. Primul sat, Dângeni, unde se întâlneau hotarele Sorocii, Iașilor și Hotinului, este luat în întregime de turci¹⁴⁴. De la Dângeni și până la Prut hotarul dintre raia și lumea creștină a devenit râul Ciuhur.

Când raiaua s-a extins până la acest râu, el a devenit frontieră. Din această cauză satele, care aveau hotar pe ambele maluri, au fost despărțite,

¹⁴⁰ *Cronica Ghiculeștilor, istoria Moldovei între anii 1695-1754*, ed. Nistor Camariano, Editura Academiei, București, 1965, p. 189.

¹⁴¹ T. Boga, *Pașa Marginei*, Chișinău, 1932, p. 7-20.

¹⁴² I. Minea, *Despre mănăstirea Todireni*, în "C.I.", anul IV, p. 310, precum și documentul nr. 68, orig., sc. istorie sub dată.

¹⁴³ A.N.R.M., Chișinău, Fond I, nr. 3687, f. 1-25.

¹⁴⁴ Prof. Ilie Chiriță, în "A.B.", nr. 2 din 1934 afirma, de fapt, că numai o parte din Dângeni a fost luată de turci, altă parte rămânând în Moldova, de unde și denumirea unei părți de Dângeni-Raia. Nu cred că prof. Ilie Chiriță are dreptate. Probabil, el a confundat Dângeni cu Grinăuți, următorul sat de pe apa Ciuhur, care, într-adevăr, și astăzi este împărțit în Grinăuți-Moldova și Grinăuți-Raia.

unele părți rămânând în raiaua Hotinului, iar altele în ținutul Iași. Este posibil ca turcii să fi revendicat sate din ținutul Hotin, care se întindeau pe amândouă maluri ale Ciuhurului, încercând astfel să rășluiască pământuri din ținutul vecin. Documentar însă acest lucru nu poate fi demonstrat. Un argument în plus că otomanii n-au trecut Ciuhurul este și formarea *Căpităniei Ciuhurului*¹⁴⁵. Înființată pentru paza marginii dinspre raia, ea și-ar fi putut îndeplini cu greu misiunea dacă hotarul nu ar fi fost fixat pe acest râu, singurul hotar care putea garanta stabilitatea.

În ceea ce privește hotarul de vest, dinspre ținutul Cernăuților, problema este mai complicată. La 1718, turcii au ocupat și o parte din acest ținut, pentru a-l include în raia. Referitor la mărimea teritoriului ocupat, cronica spune: "Împărăția a dat crezare spuselor hotinliilor și a orânduit îndată ca hotarnic pe Mustafa-aga, care, ducându-se cu hotinlii, la Cernăuți, au început să coboare de la Serafinești hotărnicind locul. Au luat întreg ținutul Cernăuților până la Prut, unde este târgușorul Cernăuților și deoarece tocmai atunci era vremea bălciurilor au luat locurile din ținutul Cernăuților, unde se făceau iarmaroacele"¹⁴⁶. Deci, la acel moment, la raiaua Hotinului a fost adăugată toată partea de peste Prut a ținutului Cernăuți. Dar în același an Mihai vodă împreună cu boierii care aveau moșii în regiunea respectivă au stăruit pe lângă Poartă pentru a întoarce satele care au fost rășluite, pe care posedau ispisoace vechi. Poarta a dat câștig de cauză boierilor și a trimis reprezentanți, care au delimitat ținutul Cernăuți de raiaua Hotin¹⁴⁷. Așadar, partea din Cernăuți ocupată de otomani nu s-a aflat în posesia lor mult timp, aproximativ la 1719 fiind întoarsă Moldovei.

Altă problemă este dacă într-adevăr au fost restabilite vechile hotare între aceste două unități administrative. În ceea ce privește hotarul între ținuturile Cernăuți și Hotin de pe Prut, adică de la Tărăsăuți până la Noua Suliță, el a rămas neschimbat. Dar ulterior, după cum demonstrează documentele, au avut loc o serie de modificări.

Într-un document din 1810 se arată că, la 1666, Iliș Alexandru a întărit împărțirea moșiei Stroiți între neamul lui Holban și neamul lui Volcinschi. Aici se semnalează că, după ce a fost organizată raiaua, s-a luat o parte din această moșie în raia¹⁴⁸, probabil, partea din hotarul satului care trecea peste apa Răchitnei. Faptul se confirmă și de o informație din

¹⁴⁵ L. T. Boga, *op. cit.*, p. 20.

¹⁴⁶ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 229.

¹⁴⁷ Vasile Lungu, *op. cit.*, p. 270.

¹⁴⁸ A.S.I., Fond Documente, 589/18, fila 1, copie.

1772, în care se menționează că comandantul de Hotin, printr-un act de stăpânire, dă lui Ilie Holban o parte din moșia Stroești¹⁴⁹.

Cu privire la acest hotar există un document, în care se vorbește despre mănăstirea Slatina. La 1809 noiembrie 19, aceasta cerea comitetului, care se ocupa cu reîntoarcerea moșiilor din raiaua Hotin, întărirea satelor Sancăuți, Răchitna și Rarincea. Pentru a-și întemeia cererea, mănăstirea prezintă două ispisoaace: unul din 1737 martie 27, de la Grigore Ghica voievod, și altul din 1764 decembrie 15, de la Grigore Alexandru Ghica voievod, prin care aceștia întăreau moșiile și hotarele lor din ținutul Cernăuți. "Iar despre ținutul Hotinului arată că este pârâul Răchitnei. Și cât trece din numitele moșii piste acel pârâu în ținutul Hotinului, nu l-au hotărât atuncia, fiind ținut supt ținerea turcilor"¹⁵⁰. În document se indică și mărturia icromonahului Naftanail Șeptilici, prim-egumen de la mănăstirea Râșca, care spune că, fiind copil, a fost la moșul său Ioanichie Abază, egumen la mănăstirea Slatina, și au strâns venitul de la moșiile Colincăuți, Răchitna, Colinețul, Răvcăuți și Rarincea, ce se aflau într-un hotar una lângă alta. Mănăstirea, la acea vreme, stăpânea moșia Rarincea cu părți din Răchitna, din Colineț, și din Răvcăuți până la pârâul cel mare, care trece prin aceste sate, iar peste ele erau stăpâni otomanii. Satul Colincăuții, cu toate că se întindea peste Răchitna, era stăpânit în întregime de turci¹⁵¹.

N-au fost semnalate mărturii documentare că turcii ar fi încălecat vechiul hotar de la Colincăuți și până la râul Nistru, restabilit la 1719, satele Grozinți și Rujavenți rămânând în hotarele raialei Hotin, la care, de fapt, se mai adaugă și Onutul de Sus, care fusese al Cernăuților.

Deci hotarul vestic, ca și cel estic, a fost stabilit pe cursul unor ape – Răchitna și Pârâul Negru, care, până la formarea raialei, erau hotare între două unități administrativ-teritoriale. Satele, amplasate pe ambele maluri ale râului, au fost divizate și împărțite între raia și ținutul Cernăuți. Excepție de la aceasta a făcut numai satul Colincăuți. Cauza principală a fixării hotarelor pe cursurile apelor era, probabil, faptul că, astfel, ele se considerau mai stabile și se putea evita extinderea în continuare a raialei turcești pe teritoriul statului Moldova.

¹⁴⁹ Ibidem, fila 1, copie.

¹⁵⁰ T. G. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei*, în "A.B.", nr. 4, 1940, p. 404.

¹⁵¹ Ibidem, p. 405.

Stabilite definitiv la 1719, după incidentul cu satele din ținutul Cernăuți, hotarele raialei Hotin au rămas neschimbate aproximativ 100 de ani, până la reforma administrativă efectuată de ruși în 1818. Conform unor date, în această perioadă numărul satelor din ținutul Hotin s-a majorat până la 161¹⁵².

La 1740, după terminarea războiului ruso-turc din 1735–1739, tot ținutul a fost reîntors Țării Moldovei. Primind ordin de la sultan, prin care se restituia ținutul țării, Grigore Ghica vodă l-a numit ispravnic pe Lupu, fost agă. Sub administrația turcă a rămas numai cetatea, unde se aflau oștile conduse de Ahmed-pașa. Pentru că a întors ținutul Hotin Moldovei, Poarta a ridicat haraciul cu zece pungi de aspri¹⁵³. Dar el n-a rămas mult timp sub administrația moldovencască. Lipcanii, care au revenit în ținut după ocuparea lui de către ruși, au cerut să le fie cedată lor administrația acestuia, în schimb, propunând o sută de pungi pentru întreținerea a 1800 de oameni, care să păzească cetatea Hotinului. Marele vizir Ahmed-pașa i-a propus lui Grigore Ghica pentru păstrarea ținutului să plătească el această sumă, dar el a refuzat și la 1 martie 1741, exact după un an, ținutul este cedat lipcanilor¹⁵⁴. În prima jumătate a secolului al XVIII-lea apare și localitatea Lipcani, care își trage numele de la acești funcționari, aflați în slujba domnului Moldovei, însă este menționată documentar doar la începutul secolului al XVIII-lea. Nici sub administrația lipcanilor ținutul Hotin nu va rămâne mult timp, fiind transformat din nou în raia. Astfel, în 1742, domnul poruncește vel căpitanului de Dorohoi ca șapte care din satele de lângă "olatul Hotinului" să transporte agârlăcul lui Samsongi bașa¹⁵⁵. Deci, în acest an, raiaua era deja restabilită. Hotarele și întinderea raialei au rămas aceleași, deoarece nu găsim nici o schimbare înregistrată documentar.

Ținutul și cetatea Hotinului au fost sub administrația turcă până la 1769, când începe un nou război ruso-turc și teritoriul este ocupat de trupele rusești. Din timpul acestui război s-au păstrat două catagrafii referitoare la populația și satele din ținuturile Moldovei, efectuate de ruși. Atât catagrafia din 1771, cât și cea din 1774 arată că din ținutul Hotin făceau parte 151 de sate¹⁵⁶, deci cu zece sate mai puțin decât numărul indicat de Vasile Lungu

¹⁵² Vasile Lungu, *op. cit.*, p. 284.

¹⁵³ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 489.

¹⁵⁴ Ibidem, p. 501–505.

¹⁵⁵ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, partea a 2-a, p. 356, nr. 1076.

¹⁵⁶ *M.E.F.*, vol. VII, partea 1 și 2.

pentru anul 1715. Nu este exclus ca aceste sate să fi fost scoase din componența ținutului, dar, posibil, că au fost distruse și pustiite în timpul războiului, hotarul ținutului rămânând același. De menționat și alt fapt. Începând cu anul 1771, administrația militară rusă a început să restituie satele din Hotin vechilor proprietari. Există o serie de acte, semnate atât de comandamentul de Hotin, cât și de comandamentul general al armatei ruse, prin care se recunoaște dreptul de proprietate al unor boieri asupra unor sate¹⁵⁷. Acest lucru n-a fost dus la bun sfârșit, deoarece, după terminarea războiului ruso-turc, la 1775, atât cetatea, cât și ținutul au trecut iarăși sub administrația otomană. Când a luat sfârșit războiul, această regiune (numită apoi Bucovina) a fost ocupată de austrieci. În timpul delimitării Bucovinei spre Nistru ei au luat și o parte din teritoriul ținutului Hotin, dar au fost nevoiți însă să revină apoi la vechiul hotar dintre ținuturile Cernăuți și Hotin¹⁵⁸. Cu toate acestea, imperialii au continuat să aibă pretenții asupra a cinci sate din raia, probabil, față de cele care fuseseră în componența raialei Hotin: Stroești, Revcăuți, Răchitna, Colincăuți și Colineț. Nu cunoaștem însă nici o informație care să arate că turcii ar fi făcut vreoa concesie. Așadar, hotarele raialei au rămas neschimbate în continuare.

În timpul războiului ruso-austro-turc din 1787–1792 raiaua Hotin și o parte din Moldova au fost ocupate de austrieci (la 1788). Din acest an există o catagrafie austriacă a satelor din raiaua Hotin. Conform ei, raiaua cuprindea un oraș, trei târguri, 153 de sate și 11 pustii¹⁵⁹. Deoarece numărul localităților nu diferă mult de cel indicat de categoria din 1771, putem conchide că hotarul și întinderea ținutului nu s-au modificat. Toate denumirile noi de localități și sate, care nu sunt atât de multe, se referă la interiorul ținutului.

Raiaua era împărțită în două: "Hotinul de Sus" – de la râul Răchitna până la Podul Lipcanilor – și "Hotinul de Jos" – de aici până la râul Ciuhur. Austrieții, la rândul lor, au împărțit ținutul în șapte ocoale sau plase: Nistrul de Sus, Nistrul de Jos, Prutul de Sus, Prutul de Jos, Mijlocul, Ciuhurul, Racovățul¹⁶⁰. Administrator general, cu titlu de comisar al teritoriului

¹⁵⁷ Documente în acest sens pot fi găsite la A.S.I., Fond Documente, 146/7, 259/2, 749 etc., precum și în "A.N.R.M.", Fondurile 1 și 2.

¹⁵⁸ I.C. Băncilă, *Schiță istorică asupra hotarelor Basarabiei*, în "A.B.", nr. 3, 1929, p. 49.

¹⁵⁹ M. Popescu, *Veniturile raialei Hotinului în timpul stăpânirii turcești*, București, 1930, p. 8–10.

¹⁶⁰ S. Reli, *Raiaua Hotinului în timpul ocupației austriece și legăturile ei bisericesti cu Episcopia Bucovinei*, Extras din Revista teologică-bisericească "Candela", anul XXI, nr. 1, Cernăuți, 1930, p. 8–9.

ocupat, a fost numit baronul Metzburg, fost consul austriac în Moldova, avându-l ca ajutor, din partea militară, pe generalul Filo, iar din partea civilă – pe Szulkiewicz. Administrația militară a durat până în februarie 1790, când a fost înlocuită prin altă administrație, organizată de guvernul civil din Galiția, sub a cărei conducere este trecută atât partea moldovencască, cât și raiaua Hotin¹⁶¹. Din această perioadă s-au păstrat două hărți austriece – din 1785, executată de F. L. Gurssefeld, și din 1788, realizată de I. F. Schmid și F. A. Schraembl, care înfățișează Transilvania, Țara Românească și Moldova¹⁶². Pe ambele hărți, ținutul Hotin este divizat în raiaua Hotin și districtul Hotin. După câțiva ani, la 1797, pe o hartă, publicată, de asemenea, la Viena, ținutul Hotin este arătat unitar¹⁶³.

Din ce cauză ținutul Hotin pe hărțile din 1785 și 1788 este divizat? Răspunsul poate fi găsit într-o scrisoare din 1782 noiembrie 13 a lui Iosif al II-lea către împărăteasa Rusiei. Printre altele, împăratul vroia pentru sine o serie de teritorii – Oltenia, ambele maluri ale Dunării, de la Nicopol până la Belgrad, precum și cetatea Hotin, cu pământurile dimprejur¹⁶⁴. Deci împăratul intenționa să schimbe și hotarele între Imperiul Habsburgic și Moldova, să includă în componența lui și cetatea Hotin pentru o pază mai bună a acestora, ceea ce nu s-a realizat. După pacea de la Iași din 1792, trupele austriece părăsesc Moldova, iar la 30 ianuarie 1793 se retrag și din ținutul și cetatea Hotinului, unde din nou se instaurează administrația otomană. Întinderile și hotarele regiunii n-au fost modificate până la începutul noului conflict ruso-turc din 1806–1812.

Moldova și ținutul Hotin sunt ocupate de trupele rusești. Între 1806 și 1808 cetatea și ținutul Hotin s-au aflat sub directa administrație militară rusească, la 1808 însă acesta trece sub administrația civilă a ispravnicilor locali, în afară de cetate, care a rămas și în continuare sub conducerea militară a rușilor. În același an, la 26 martie, este instituit Comitetul pentru verificarea documentelor boierești și mănăstirești, care acordau dreptul de proprietate asupra ocinilor din raiaua Hotin. Din acest comitet făceau parte vornicul Teodor Balș, vornicul Dumitru Bogdan, vornicul Manolache

¹⁶¹ M. Popescu, *Războiul ruso-austro-turc dintre 1787–1792 și ocupația Principatelor Române*, Extras din revista "Convorbiri literare", București, 1930, p. 443.

¹⁶² A.S.I., Fond Hărți, nr. 375 și 375.

¹⁶³ *Ibidem*, nr. 452.

¹⁶⁴ M. Popescu, *op. cit.*, p. 346.

Dimache, paharnicul Ioan Tăutu, patru secretari și un comisar¹⁶⁵. Acest comitet a continuat procesul început în anul 1771. De data aceasta lucrul este dus la bun sfârșit în decurs de un an. Din toate moșiile ținutului Hotin nu a fost identificată doar apartenența localităților Burduf, Babin, Crublic, Singeru, Foroana, Hrușovăț, Ghilouț, Corpaci și Rosoșani¹⁶⁶.

La 1812, după pacea de la București, ținutul Hotin, împreună cu o serie de alte ținuturi și părți din ținuturi, care se aflau în Moldova dintre Prut și Nistru, au fost anexate de Rusia țaristă. În primii ani de dominație, rușii n-au modificat cu nimic vechea organizare administrativă, ținutul Hotin rămânând în vechile sale hotare. Acest fapt îl demonstrează și cartografia ruscă din 1817, în care pentru ținutul Hotin sunt înregistrate 174 de localități, împărțite în opt ocoale¹⁶⁷. În afară de ocoalele formate de habsburgi, acum mai apare și ocolul Ghilavățului. În ceea ce privește creșterea numărului de sate, aceasta se datorează nu majorării suprafeței ținutului, ci formării unor sate.

La 1818 octombrie 21, rușii încearcă să facă o nouă împărțire administrativă a Basarabiei, divizând-o în șase ținuturi¹⁶⁸.

Ținutul Soroca se desființa, iar teritoriul lui era împărțit între Hotin, Iași și Bender. Ținutul Hotin, care avea 176 de sate, i-au revenit și 30 de sate din Soroca, 12 sate din ținutul Iași. Noile hotare începeau la gura pârâului Ciuhur, se prelungeau în sus pe malul stâng al râului Prut și continuau de-a lungul hotarului dinspre Bucovina și pe malul drept al râului Nistru până la hotarul între satele Iarova și Cremenciuc. Hotarul între ținuturile Iași și Hotin a fost trasat acum pe lângă satele Iarova, Tătărauca Veche, Tătărauca Nouă, Visoca, Trăisteni sau Plopu, Hodoriciul sau Țau, Dondoșani, Rădiul Mare, Golăești, Fântâna Albă, Gubăni, odaia Chetroșica, Brăiășani, odaia Șăfrălanii și Stângăceni¹⁶⁹. Toate aceste sate au devenit așezări de hotar, fiind incluse în ținutul Hotin. De fapt, hotarul ținutului a fost modificat numai în partea de est, adăugându-se încă 42 de sate, ceea ce confirmă și recensământul, efectuat în Basarabia de către ruși la 1822. Pentru ținutul Hotin sunt înregistrate 222 de localități¹⁷⁰.

¹⁶⁵ A.N.R.M., Fond 1, inventar 1, dosar 1696.

¹⁶⁶ Ibidem, dosar 16.

¹⁶⁷ Constantin Teodorescu, *Moldova și Basarabia, 1807-1817*, în "A.B.", 1, 1935, p. 45-54.

¹⁶⁸ A.N.R.M., Fond 5, inventar 1, nr. 420, f. 1-17.

¹⁶⁹ Ibidem, Fond 3, inventar 1, nr. 28, f. 27-32, verso.

¹⁷⁰ Ibidem, Fond 5, inventar 3, nr. 747, f. 183-189, verso.

Excluzând din acest număr orașul Hotin și târgușoarele Otaci, Lipcani și Briceni, rămân 218 sate, care erau la 1818.

Același număr a fost înregistrat și în recensământul din 1830 august 15, apoi ținutul a fost împărțit în șaisprezece ocoale, în fiecare ocol fiind aproximativ cincisprezece sate¹⁷¹.

Peste doi ani, s-a efectuat o nouă cartografie, în care pentru ținutul Hotin sunt menționate 225 de sate¹⁷². Creșterea numărului localităților se datorează, în special, înființării unor localități noi, cum sunt Porciuleanca, Telișovca, Samogolevca etc.

Noua organizare a Basarabiei, probabil, n-a fost considerată potrivită, deoarece în martie 1835, prin circulara nr. 504, Ministerul Afacerilor Interne ordonă o nouă organizare administrativă a provinciei. Conform ordinului, Basarabia trebuia împărțită în opt județe, și anume: Hotin, Iași, Soroca, Orhei, Bender, Akkerman, Ismail și Cahul¹⁷³. Prin urmare, din ținutul Hotin au fost luate 58 de sate, care au fost alipite la ținuturile Soroca și Iași¹⁷⁴. Așadar, hotarele de est ale ținutului Hotin din nou au fost modificate. De această dată însă, în afară de satele din ținuturile vecine, au fost luate și unele sate care până atunci au fost în ținutul Hotinului. Ținutul este acum împărțit în patru ocoale: Briceni, Lipcani, Novosulița și Secureni. După cum arată rezultatele recensământului efectuat îndată după delimitarea noilor hotare, din ținut se găseau 170 de sate. Alt recensământ, care a avut loc doar peste câteva zile, la 24 iulie, arată că în ținutul Hotin intrau numai 168 de sate¹⁷⁵. Probabil, este o eroare, deoarece recensământurile indică aceeași întindere a ținutului, egală cu 351449 de desetine. Aceasta a fost ultima schimbare a hotarelor ținutului Hotin, care au rămas nemodificate până în perioada contemporană.

În baza celor expuse pot fi trase câteva concluzii. Atât orașul, cât și cetatea Hotin au existat până la întemeierea statului Moldova, fiind menționate documentar încă la începutul secolului al XIV-lea. Primii demnitari ai domnului Moldovei sunt înregistrați la sfârșitul secolului al XIV-lea, șirul lor fiind început de un "Ștefan de Hotin", atestat documentar la 1397. În ceea ce privește ținutul Hotin, ca unitate teritorial-administrativă a statului moldovenesc, acesta este amintit pentru prima dată la 23

¹⁷¹ Ibidem, Fond 2, inventar 1, nr. 1485, f. 21-36, verso.

¹⁷² Ibidem, dosar 1728, f. 13-28.

¹⁷³ Ibidem, dosar 2104, f. 5.

¹⁷⁴ Ibidem, f. 19.

¹⁷⁵ Ibidem, dosar 2138, f. 12.

septembrie 1436. După această dată, el va juca un rol important în viața social-politică și economică a Țării Moldovei. Ca și alte ținuturi, hotarele ținutului Hotin s-au stabilit definitiv pe cursul unor ape – pe Nistru, Ciuhur, Prut, Răchitna și Pârâul Negru. Mențiunile documentare confirmă că întinderea ținutului a rămas, în general, neschimbată.

Hotarele raialei Hotin au suferit unele schimbări. Fără nici un temel au fost anexate satele Lipnic, Dăngeni și Colincăuți, despărțite toate localitățile aflate pe ambele maluri ale râului Ciuhur și Răchitna, unele din ele rămânând în raia, iar altele în ținuturile vecine. Odată stabilite, hotarele, au rămas neschimbate pe tot parcursul secolului al XVIII-lea, chiar și sub ocupațiile rusă și austriacă.

Sub stăpânirea rusă hotarele ținutului Hotin au fost modificate, la 1818, când acestuia i se adaugă 42 de sate din ținuturile Soroca și Iași, dar, din cauza întinderii extrem de mari a unității administrative, teritoriul ei în curând este micșorat. La 1835, o dată cu reforma administrativă în Basarabia, se schimbă și întinderea Hotinului, din care au fost luate 58 de sate. Începând cu anul 1836, n-au fost efectuate modificări de hotar în ținutul Hotin, acesta rămânând intact și după unirea Basarabiei cu Patria-Mamă.

În Evul Mediu românesc, ținutul a fost organismul în baza căruia s-a constituit toată administrația în Țara Moldovei. De fapt, conducerea ținutală n-a fost altceva decât exponentul puterii domnești în teritoriu.

Numărul ținuturilor din Țara Moldovei, de la întemeierea ei și până la instaurarea regimului fanariot, a variat, fiind cuprins între 19 și 24¹. Micșorarea lui se datorează atât rășlăuirilor teritoriale, efectuate de otomani, cât și unor contopiri de ținuturi – Covurlui-Horincea, Bârlad-Futova, Putna-Adjud și Troțuș-Bacău.

După afirmația lui V. Lungu, ținuturile au la bază modele ardelenesti și polone, echivalentul ținutului moldovenesc găsindu-l în Maramureș². În Moldova, ținuturile s-au constituit treptat, de la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul celui următor, și au fost organizate în funcție de orașe, curți domnești și cursurile râurilor, cetățile nefiind un atribut indispensabil³. Prima mențiune documentară despre ținut este făcută abia la 1408 septembrie 16, când Alexandru cel Bun dăruia bisericii Sf. Vineri din târgul Roman satul Leucușăuții al lui Brătianu și altul, peste Moldova, unde a fost Bradul, și vadul de la Moldova, care-i mai jos de târgul Romanului, și părți din același ținut⁴. În acele timpului, ținuturile sunt indicate cu termenul *districtus*, în documentele latine, și *volosti*, în cele slavone. În secolul al XV-lea apare și denumirea *derjava*. Suntem de aceeași părere cu D. Ciurea, care afirmă că nu este nici o deosebire între termenii *volosti* și *derjava*, așa cum nu este nici în cazul termenilor *misto* și *târg* sau *torg*, care denumesc orașul. Termenul *derjava* trebuie considerat drept o influență polonă, iar *volosti* de origine rusă⁵.

Studiind denumirile vechilor ținuturi, majoritatea cărora s-au păstrat până în zilele noastre, constatam că unele derivă de la numele centrelor

¹ Cf. Ioan Caproșu, *Structuri fiscale și administrative într-un catastrif moldovenesc de visterie din 1606*, în "A.I.I.A.", tom. XX (1993), p. 253 și urm.

² V. Lungu, *Ținuturile Moldovei până la 1711 și administrarea lor*, în "C.I.", vol. XVII (1943), p. 212.

³ D. Ciurea, *Organizarea administrativă a statului feudal Moldova (sec. XIV-XVIII)*, în "A.I.I.A." tom. II (1965), p. 155.

⁴ V. Lungu, *op. cit.*, p. 3.

⁵ D. Ciurea, *op. cit.*, p. 157.

urbane, pe care le-au avut drept reședință, altele de la cel al cetăților, codrilor ș.a.

Ținutul Hotin a preluat denumirea cetății și târgului Hotinului, care au existat până la întemeierea statului. După cum s-a subliniat, prima mențiune documentară despre ținutul Hotin datează din 1436, când Ilie voievod ceda regelui Poloniei Vladislav Țara Șipenișului cu cetățile Hotin, Țețitina și Hmelov, împreună cu toate ținuturile, târgurile și satele.

În Țara Moldovei, în tot timpul epocii medievale, pârcălabul sau starostele au fost principalii dregători ai puterii centrale în ținuturi⁶.

Const. C. Giurescu opinează că cuvântul *pârcălab* este de origine ungurească (vine de la *porkolab*, care, la rândul său, este de origine germană – *burggraf*).

În unele ținuturi de margine ale Moldovei, anume Putna, Hotin, Neamț, Cernăuți, Soroca, pârcălabul se numea și staroste, după cum erau numiți dregătorii asemănători în Polonia. În actele latinești, pârcălabilor li se spunea *castellani*, iar starostilor, *capitani*⁷. Prima mențiune despre pârcălab se găsește în actul din 1387 al boierilor lui Petru al Mușatei, care arată că domnul a prestat omagiu regelui Vladislav Jagello “după sfatul și voința lor”⁸. Pârcălabul de Hotin, este menționat documentar pentru întâia oară într-un act din 1436 aprilie 21, când Ilie voievod și fratele său Ștefan, domnii Moldovei, dăruiesc lui Stanciu hotnogul, pârcălab de Hotin, satul de la Crasna, unde îi sunt casele⁹.

În ținuturile cu importanță strategică ca Neamț, Orhei, Cetatea Albă, Chilia și Hotin erau numiți și câte doi pârcălabi. În Hotin reședința acestora se afla în cetate, funcția respectivă fiind ocupată, de cele mai multe ori, de foști mari dregători, care aveau experiență politică și pregătire adecvată. În această funcție s-au aflat așa personalități ca Vlaicu, unchiul lui Ștefan cel Mare, Miron Costin, mare cărturar, Ieremia Movilă, viitor domn. Despre importanța acestora confirmă și locul ocupat de ei în sfatul domnesc. Const. C. Giurescu scrie că pe vremea lui Ștefan cel Mare, când normele de cancelarie erau pe deplin fixate, ordinea pârcălabilor era

după cum urmează: pârcălabii de Hotin, Cetatea Albă, Chilia, Neamț, Orhei, Roman, astfel fiind clar că nu toți aceștia apăreau în lista martorilor, ci numai acei care aveau cetăți însemnate și importanță militară¹⁰.

Ca și pârcălabii din alte ținuturi, cei de Hotin aveau atribuții administrative, judecătorești și militare. Dar li se stabileau însă și însărcinări speciale în legătură cu rezolvarea conflictelor de frontieră moldo-polone. Geneza acestora trebuie căutată la începutul secolului al XV-lea, când se încerca reglementarea relațiilor între Moldova și Polonia și se puneau capăt abuzurilor administrative locale din partea acestora. Ștefan al II-lea promitea polonilor, la 1445, că acela care va fi vinovat de încălcarea normelor stabilite, va fi judecat “într-un anumit loc unde l-au hotărât înaintașii noștri, la Colacin și ce se va hotărî dreptul accia să sufere”¹¹. La 1457, Petru Aron făgăduia că va pune la graniță “doi pani drepti și însemnați... ca unul să fie staroste de Hotin, iar celălalt ca dregător de Cernăuți, ca acești pani ai noștri să fie dreptatea cu ei la amândouă părțile”¹². Același lucru se specifică și în tratatul încheiat de Ștefan cel Mare cu polonii la 1499. De cealaltă parte a graniței, moldovenii vor cere dreptatea de la starostele de Camenița¹³. Înțelegeri statomnicite conțin tratatele încheiate cu Polonia de către Bogdan al III-lea la 1510¹⁴ și de către Ștefăniță la 1518¹⁵. În anul următor reprezentanții ai regelui Sigismund și ai lui Ștefăniță încheiau un nou tratat. Prin cele 29 de articole, acesta prevedea măsuri concrete de reglementare a diferendelor de hotar, două diete anuale, una la Hotin și alta peste două săptămâni, la Colacin, cu alternare de teritoriu în fiecare an (art. 1, 2 și 3). Starostii aveau sarcina de a prinde hoții și dacă erau vinovați, puteau să-i spânzure (art. 12); furturile vor fi judecate de starostii de Hotin și Cernăuți (art. 17)¹⁶.

Chiar și Petru Rareș, în ciuda conflictelor cu Polonia, a încheiat o serie de tratate cu regele polon, care conțineau, de asemenea, unele prevederi cu privire la reglementarea conflictelor de margine. Despre aceasta există informații în scrisoarea lui către regele polon, precum și în

⁶ N. Grigoraș, *Instituțiile feudale din Moldova. Organizarea de stat până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Editura Academiei, București, 1971, p. 163.

⁷ Const. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, partea a II-a, București, 1940, p. 419.

⁸ *Ibidem*, p. 420.

⁹ Primul reprezentant al domniei la Hotin poate fi considerat Ștefan de Hotin (Stephanus de Chotiu), amintit la 1397 februarie 3, dar prima mențiune clară a funcției de pârcălab de Hotin este cea indicată aici.

¹⁰ Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 421.

¹¹ M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, p. 728-731, nr. 213.

¹² *Ibidem*, p. 802-814.

¹³ Ion Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I, p. 229-232 și 256-257.

¹⁴ M. Costăchescu, *Documentele moldovenești de la Bogdan voievod*, p. 494-495, nr. 75.

¹⁵ *Idem*, *Documente moldovenești de la Ștefăniță voievod*, p. 491-501, nr. 105.

¹⁶ *Ibidem*, p. 516-525, nr. 112.

instrucțiunile date solilor, care plecau în Polonia în a doua sa domnie¹⁷. Aceste atribuții de reglare a conflictelor moldo-polone, pârcălabii de Hotin le-au avut și în continuare, până la transformarea ținutului Hotin în raia.

Hotinul se afla la vadul Nistrului, pe unde trecea importantul drum comercial, care lega Marea Baltică de Marea Neagră, și se făcea schimbul comercial cu Polonia. Datorită acestui fapt, pârcălabilor li s-au adăugat anumite atribuții. Ei dețineau conducerea și dreptul de control al serviciului vamal din ținut, asigurând, totodată, securitatea drumurilor și protecția negustorilor poloni și moldoveni în interiorul ținutului, slujbe în care pârcălabii erau ajutați, probabil, și de alți dregători domnești.

Pârcălabii aveau și importante funcții juridice: dreptul de judecată, încasarea ferăiei, stabilirea și strângerea amenzilor, efectuarea anchetelor penale sau în materie de proprietate în urma dispoziției domnului, procedau la urmărirea fugarilor sau a vecinilor plecați de pe proprietățile mănăstirești sau boierești¹⁸. Înaintea lor se încheiau acte de vânzare-cumpărare, se făceau schimburi sau zalogiri. Pârcălabii trebuiau să execute hotărârile domnești în procesele locuitorilor din ținut, iar în urma celor de proprietate ei delimitau hotarele și puneau stâlpi, așa cum s-a întâmplat la 1590 mai 21, când Petru voievod poruncește lui Bârlădeanu, pârcălab de Hotin, să facă hotar între satele Horbinești și Truinceva și apoi să despartă hotarul Horbineștilor în patru părți și să stâlpească cele trei părți, care sunt ale lui Gavril logofătul¹⁹. La fața locului, pârcălabii se sprijineau pe ajutorul oamenilor buni și bătrâni, așa cum arată toate documentele existente.

Din aceste judecăți pârcălabii își scoteau și veniturile personale (ei nefiind plătiți din vistierie), de unde, de fapt, pornesc și abuzurile săvârșite de aceștia²⁰.

Pârcălabii puteau judeca singuri sau cu oamenii buni și cu slugi domnești. Dacă nici una din părți nu prezenta probe concludente, se recurgea la jurământ. Partea care nu jura pierdea procesul. În cazul în care pârcălabul nu se putea pronunța în baza probelor depuse se făcea o anchetă la fața locului și apoi se lua hotărârea. Actul purta numele de mărturie. Dacă împrecinatul se ducea la domn, pârcălabul judeca procesul

strict după indicația acestuia și apoi îi aducea la cunoștință. Când părțile nu erau de acord, se recurgea la judecata domnească²¹.

Pârcălabii aveau și obligații fiscale, sarcinile lor principale fiind încasarea birului și trimiterea lui la vistierie. În afară de bir ei strângeau în satele domnești și dijma percepută din toate produsele mai însemate ale țării: grâne, fân, cânepă, vite, porci, pește. Pe lângă aceasta, populația era obligată față de domnie să presteze anumite munci, pe care pârcălabii trebuiau să le supravegheze: căratul sau transportul cu carele, podvoadele, olacul și conacele, cositul fânului, pescuitul (3 zile), obligația păzirii și ducerii la domn a celor vinovați, obligația străjii, obligația apărării cetăților și a veniturilor (amenzilor) etc.²².

Fiecare unitate administrativă, adică ținutul, avea o organizare militară – steagul. Tot ce ținea de organizarea, instruirea și comanda lui se afla în mâinile pârcălabilor. Prima mențiune despre *steag* o avem din 1432 ianuarie 2. Steagul era împărțit în cete, conduse de cetași, hotnogi și vătufi de gloată.

Sub supravegherea pârcălabilor se afla și straja hotarelor, la care participau locuitorii satelor din jur în schimbul anumitor scutiri²³.

Țăranii trebuiau să lucreze sub supravegherea pârcălabului și a subalternilor lui la repararea cetății, construirea și adâncirea șanțurilor de apărare, transportarea armamentului etc. În atribuțiile pârcălabilor intra, de asemenea, recrutarea și pregătirea garnizoanei cetății²⁴. Ei erau numiți și revocați direct de domn și se supunau nemijlocit numai domniei²⁵.

Administrația ținutului Hotin era asemănătoare, în mare măsură, cu cea a celorlalte ținuturi, dar prerogativele de care se bucurau pârcălabii hotineni erau mai mari, fapt datorat așezării sale geografice. Din cauza frontierei comune cu Polonia și a existenței în ținut a celei mai importante fortificații din zonă, la funcțiile deținute de reprezentanții domnești au fost adăugate cele de reglare a divergențelor de hotar și de apărare a țării în eventualitatea unui atac al vecinilor din nord.

Pe lângă administrația ținutală, domnul avea și reprezentanți, prin care efectua controlul în oraș, întrucât acesta era proprietate domnească. În

¹⁷ Ilie Corfus, *Documente românești culese din arhivele Poloniei, secolul XVI*, vol. 1, București, 1974, p. 38–41.

¹⁸ D. Ciurea, *op. cit.*, p. 166.

¹⁹ *D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 458, nr. 557, oăg.

²⁰ Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 420–421.

²¹ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 288–290.

²² Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 572.

²³ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 298.

²⁴ *Ibidem*, p. 299.

²⁵ D. Ciurea, *op. cit.*, p. 165.

documente se specifică: "târgul sau orașul domniei mele", spre deosebire de sate, care puteau fi și ale boierilor, mănăstirilor etc.

În schimbul confirmării hotarului și drepturilor lor orașenești, locuitorii orașului plăteau domniei dări, prestau munci și erau datori să participe la apărarea țării²⁶.

În afară de întărirea stăpânirii asupra vetrei târgului, domnul mai putea acorda anumitor orașe privilegii fiscale, privilegii de negoț, privilegii de târg (iarmaroc), privilegiu de schimbare a zilei târgului, privilegiu vamal și dreptul de depozit²⁷.

Puterea domnească în târguri era exercitată de vornic, denumire care vine prin filieră slavă și are la bază termenul *dvornic*, însemnând comandantul curții²⁸. Numirea boierului într-o astfel de dregătorie se făcea atunci când domnul era convins de credința și capacitatea acestuia²⁹.

Vornicul este amintit pentru întâia oară în timpul domniei fiului lui Alexandru cel Bun, Ștefan, la 1435, într-un document, în care se arată "tuturor boierilor și vornicilor, și șoltuzilor, și pângarilor, și juzilor, și vătămanilor" cum trebuie să procedeze în privința datoriilor pe care le au unii localnici față de brașoveni³⁰. În documentele domnești vornicii sunt numiți *dvornikh*, *dvornik* sau *vornik*. În documentele latine pentru denumirea acestora se utilizează formele: *marsculus*, *magnus provizor*, *supremus iudex*³¹. Vornicul de târg era ales de marele vornic, din care cauză în unele documente el este numit *namestnic*, ceea ce însemna locțiitor, adică locțiitorul vornicului de oraș³². Vornicii aveau în grijă și supravegheau îndeplinirea prestațiilor domnești, în târg și în satele de ocol. Ei erau înștiințați de scutirile domnești făcute anumitor sate³³. În ajutorul vornicului, pentru îndeplinirea acestor îndatoriri, erau numiți diferiți slujbași domnești ca: pererubți, globnicii, pripășarii, osluharii, joldunarii, gonitorii de urmă etc. Desigur, unii din acești agenți ai domnului locuiau la sat, dar o bună parte a lor trăiau în târguri³⁴.

²⁶ Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 528.

²⁷ Petre P. Panaitescu, *Interpretări românești*, Editura Universul, București, 1947, p. 181.

²⁸ Const. C. Giurescu, *Târguri sau orașe...*, p. 133-135.

²⁹ Gh. Duzinchevici, *Vornicia moldovenească până la 1504*, în "C.I." vol. V-VII (1929-1931), p. 217.

³⁰ Const. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, partea a II-a, p. 458.

³¹ *Idem*, *Contribuții la studiul marilor dregători*, în "B.C.I.R.", 1926, p. 77.

³² N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 366.

³³ *Ibidem*, p. 368.

³⁴ Const. C. Giurescu, *Târguri sau orașe...*, p. 114.

Pe lângă obligațiile sus-amintite, vornicii aveau și o serie de obligații juridice. Vornicii de târg au avut un rol deosebit la întocmirea actelor pentru transferul proprietății³⁵.

Instituția vorniciei avea și anumite atribuții în ce privește viața orașelor, exercitate împreună cu fruntașii târgului³⁶. În secolul al XVI-lea vornicii sunt înlocuiți cu *namestnici* sau *ureadnici*.

Termenul *ureadnic* nu desemna în secolul al XV-lea pe un dregător domnesc special, ci însemna dregător în general. În secolul următor, pentru noțiunea de *vornic* este utilizată cea de *ureadnic*, uneori unul și același dregător, ca de exemplu, Toma din Piatra, este numit în documente când *ureadnic*, când *vornic*³⁷.

Orașele aveau și organe de conducere proprii³⁸. Primii conducători ai târgurilor au fost șoltuzii și pângarii. Denumirea de *șoltuz* vine de la germanul *schultheiss*, iar cea de pângar de la germanul *Bürger*³⁹. *Schultheiss* a ajuns în Moldova prin filieră polonă - *szoltys*. În unele cazuri șoltuzul avea un ajutor - pângarul cel mare. Această funcție a îndeplinit, de exemplu, Arpentie din târgul Neamț pomenit într-un document din 13 iulie 1661, Gurge de Cotnari, martor într-un zapis fără dată⁴⁰.

Uneori, denumirea *șoltuz* era înlocuită de către sașii din orașele moldovenești cu termenul *Grof*⁴¹, pentru termenul *șoltuz* fiind folosită și denumirea de *voit*, termen, de asemenea, de origine germană, pătruns prin filieră haliciană. Primul document în care sunt amintiți doi dregători cu denumirea de *voit* datează din 1449 iunie 5: Nechil și Sarchiz, acesta din urmă fiind *voit* armean. Miron Costin menționează că în orașe *voitii* se numesc *șoltuzi*, ei având în slujba lor pe pângari⁴².

Confirmarea acestui fapt pentru târgul Hotin o constituie actul din 13 aprilie 1619, când Crăstina pârclăboiaia, cneaghina lui Gheorghic, pârclăb de Hotin, vinde satul Paltiniș lui Todoseie, pârclăb de Hotin, printre alți martori fiind amintiți și *voitul* cu 12 pângari din Hotin^{42 bis}.

³⁵ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 369.

³⁶ N. Grigoraș, *Dregătorii târgurilor moldovenești până la Regulamentul Organic*, Iași, 1942, p. 49.

³⁷ Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 136.

³⁸ Petre P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 163.

³⁹ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 21.

⁴⁰ Const. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, partea a II-a, p. 654.

⁴¹ *Idem*, *Târguri sau orașe...*, p. 126.

⁴² N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 38.

^{42 bis} D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. 4, p. 320, nr. 399, orig.

În orașele Moldovei organele locale erau alese anual de obștea târgoveștilor, indiferent de ocupația lor, și tot obștea le putea eventual reconfirma. Dacă în oraș existau două etnii, organele alese din partea acestora conduceau prin rotație sau se desemnau membri din partea ambelor etnii. Nu se stabilea o dată fixă a alegerilor.

Șoltuzii și pârgarii erau numiți din rândurile meseriașilor și negustorilor, dar și din cele ale agricultorilor. Conducerea târgului avea un sediu mic și o cancelarie rudimentară, care dispunea de pecete și catastif, ce se păstrau la șoltuzul în funcție⁴³. Șoltuzul și pârgarii aveau grija ca hotarele târgului să nu fie încălcate de vecini, iar când aceasta se întâmpla, purtau judecată pentru restabilirea lor; de asemenea, cercetau toate pricinile de proprietate din cuprinsul târgului și din cel al moșiei lui și întăreau toate vânzările⁴⁴.

Uneori ei făceau mărturii pentru vânzările de ocini, care se făceau în cuprinsul ținutului. Astfel, la 21 mai 1603, Machidon din Fălcăuți și fratele său, Ionașco, cu sora lor Naste vin înaintea acestei instanțe și a altor oameni buni din târgul Hotinului și vând partea lor din Dumeni lui Grigori Danovici. Actul se termină cu următoarea frază: "Deci noi, șoltuzul și pârgarii, văzând a lor de bună voie mărturisire și a lui Grigore plată deplină, noi, așisdere, și de la noi i-am făcut lui mărturie ca să-i fie lui și de la noi martorie pe o aceia de mai sus arătată săliște, anume Dumeni, din jumătate de sat a treia parte și spre mai bună credință și siguranție am pus pecetea târgului într-această mărtorie a noastră ca să știe"^{44 bis}.

În principiu, șeful orașului putea să judece orice proces civil sau penal în care erau implicați membrii comunității, dar el n-a recurs niciodată singur la acest drept, ei în prezența instanței pe care o prezida. În cazul în care inculpatul nu era de acord cu hotărârea, el putea să se adreseze domnului⁴⁵.

Deci de constatat că orașele au avut autorități proprii, dar în ele existau și reprezentanți ai domniei. În acest cadru de organizare ținutală și orașenească se plasează, de asemenea, cetatea și orașul Hotin. "Hotinul este o cetate frumoasă și întărită, pe o stâncă asemenea Kokenhausen în Livonia după cum le-am văzut pe amândouă"⁴⁶. Astfel descria polonezul

⁴³ D. Cîrnea, *op. cit.*, p. 186.

⁴⁴ I. C. Filii, *Despre vechea organizare administrativă a Principatelor Române, extras din "Revista de drept public"*, București, 1933, p. 29-30.

^{44 bis} *D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. 1, p. 102, nr. 103, copie.

⁴⁵ N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova*, p. 126.

⁴⁶ *Călători străini despre Țările Române*, vol. II, Editura Științifică, București, 1969, p. 454 (în continuare se va cita *Călători străini*).

Magiej Strykovski cetatea Hotin la 1574. Această cetate, care a impresionat pe străini, pe tot parcursul Evului Mediu în viața politică a Țării Moldovei a avut un rol major.

Gh. Anghel, studiind mai amănunțit fortăreața, face următoarea mențiune: "Cetatea Hotinului a fost construită înainte de domnia lui Ștefan cel Mare, având ca specific un plan neregulat (145x60 m), adaptat terenului pe o înălțime care avantaja apărarea naturală a locului. Cetatea este considerată întemeiată de Petru Mușatinul, meșterii provenind, probabil, din zona polono-baltică. Cortina a fost construită din ziduri de piatră brută dispusă în asize regulate, grosimea variind în funcție de teren între 3 și 5,5 m. Latura de est, avantajată de înălțime, are ziduri mai subțiri, în schimb, latura de vest are ziduri groase, fiind protejată de un șanț adânc și lat de peste 20 m. Cele două turnuri cilindrice ce încăleacă incinta par să fie introduse în curtinile mai vechi. Cel mai mare are lățimea de 15 m, iar cel mai mic între 9-10 m, inclusiv zidăria care nu depășește 3 m. La cele două extremități de nord și de sud se află două turnuri rectangulare, probabil, cel din sud, adăugat, având funcția de turn de piatră, iar cel din nord foarte masiv (20x16 m) care, în partea superioară se transformă într-un hexagon, înzestrat pe trei nivele cu metereze în formă de gaură de cheie, specifice pentru arme ușoare de foc.

Turnurile depășesc în înălțime 25 m, iar incinta 20 m, înzestrate cu creneluri și merloane. În spatele lor se află un foarte lung drum de strajă din piatră. Incinta și turnurile nu au în partea inferioară nici un sistem de apărare. Turnurile rotunde și rectangulare au fost introduse în curtea vechii cetăți într-o fază mai târzie, probabil în timpul lui Ștefan cel Mare, când s-au supraînălțat și curtinele, iar turnul de la latura de nord, ce pare să fi fost un vechi donjon, a fost transformat în hexagon, fiind umplut cu pământ ca și celelalte până la jumătatea înălțimii lor. Ștefan a construit în cetate și un paraclis, Celetii, numindu-l «Ștefania».

Aceste adăugiri au fost făcute, probabil, în 1497 (după «Codrii Cosminului») ⁴⁷.

În ceea ce privește proveniența denumirii *Hotin*, există mai multe păreri. Astfel, C. Istrati ⁴⁸ consideră că Hotinul își trage denumirea de la

⁴⁷ Gh. Anghel, *Cetăți medievale ale Moldovei din timpul lui Ștefan cel Mare*, în "Apulum", tom XVI (1978), p. 250-251.

⁴⁸ C. I. Istrati, *Despre cetatea Hotin*, în "A.N.R.M.S.Șt.", seria II, tom. XXXIV (1911-1912), p. 389.

regele dac Cotizon, care a domnit în veacul al III-lea d. Hr. La rândul său, Al. Boldur⁴⁹, neagă această ipoteză fantezistă, emițând teoria, conform căreia Hotinul poartă numele regelui Cothen al cumanilor, primiți de unguri. În cele din urmă, V. Lungu⁵⁰, apoi Const. C. Giurescu⁵¹ și D. Ciurea⁵² opinează că denumirea *Hotin*, provine din slavă, având ca echivalent cuvântul slav *kork*, ceea ce ar însemna *iubit*, *drag*.

Cauzele care au condiționat apariția cetății se cunosc. Necesitatea apărării vadurilor de la Nistru a avut ca rezultat construcția cetății Hotin. Abia după aceasta, sub zidurile apărătoare a luat naștere și orașul Hotin, părere pe care o împărtășește și istoricul Victor Spinei⁵³.

În ceea ce privește vechimea cetății sunt diferite păreri. Cert este că Hotinul a existat până la formarea statului. Deci teoriile lui C. Istrati și Gh. Anghel, citați de noi, după care construcția cetății se datorează lui Petru I Mușatinul, nu pot fi acceptate, ca și opinia lui Lucian Chișescu⁵⁴, care susține același lucru.

Este eronată și ipoteza fantezistă a istoriografiei ucrainiene, vehiculată, mai ales, în lucrările lui B. Timošciuk; aceasta afirmând că atât așezarea, cât și fortificația Hotin au fost întemeiate de slavi, dar fără a aduce însă argumente în sprijinul afirmației sale mistificatoare⁵⁵.

P. Codiță, la rândul său, menționează că genovezii, care făceau comerț cu grâne, au construit multe hambare de depozitare, pentru paza grâului ridicând o fortăreață (sec. X), păzită de oameni de încredere, care, mai târziu, aveau să ajungă cetate de mare importanță. Din această cetate, cea mai de nord din câte au stăpânit genovezii, aveau să pornească grânele nord-estului înspre mare, ca, de acolo, să se îndrepte spre țările Apusului⁵⁶.

⁴⁹ Al. Boldur, *Istoria Basarabiei. Epocile vechi până la secolul XVII*, Editura V. Franză, Chișinău, 1992, p. 82.

⁵⁰ V. Lungu, *op. cit.*, p. 220.

⁵¹ Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 410.

⁵² D. Ciurea, *op. cit.*, p. 197.

⁵³ V. Spinei, *Moldova în secolele XI–XIV*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 219.

⁵⁴ Lucica Chișescu, *Fortificațiile Moldovei în secolele XIV–XVI*, rezumatul tezei de doctorat în istorie, București, 1972, p. 29–30.

⁵⁵ Cf. B. Timošciuk, *Pe drumurile strămoșilor*, Editura Carpati, Ujgorod, 1968; *Ривниця Буковина – Земля словянъ ку*, Editura Carpati, Ujgorod, 1969; *Așezări slave în Bucovina de nord*, Editura Carpati, Ujgorod, 1976; *Davni slov'ani na Dnistrî*, Editura Carpati, 1977.

⁵⁶ P. Codiță, *Românitatea districtului Hotin în decursul istoriei*, în "V.B.", nr. 4–8, 1941, p. 291.

Despre aceasta vorbește și Grigore Ureche: "Aflatu-s-au într-aceste și cetăți, făcute mai de demult de ianovedzi: cetatea în târgul Sucevei și cetatea la Hotin și Cetatea Albă și cetatea Chilieii și cetatea Neamțului și Cetatea Nouă – Romanul ce s-au surpat pământul ș-au căzut cetatea"⁵⁷.

Cât de exacte sunt aceste date, nu putem spune, însă cercetările arheologice efectuate recent au demonstrat că în secolul al XIII-lea exista deja o fortificație de piatră⁵⁸. Un argument în plus că Hotinul juca un rol important este și descoperirea tezaurului monetar de la Hotin, unic până în prezent de pe teritoriul Moldovei, alcătuit din peste 1000 de monede, din care au fost recuperate 851. Majoritatea acestora sunt bractiate germane, emise în a doua jumătate a secolului al XII-lea și în primul sfert al secolului următor în diferite ducate, seniorate, episcopate, abatii etc. Cea mai veche monedă este din timpul lui Solomon (1063–1074), celelalte fiind bătute la Meissen, aproximativ în anul 1230. Deci tezaurul a fost îngropat între anii 1230–1235 și aparținea sau unui negustor, venit din țările germane, sau unui feudal local, răsplătit de un principe, originar din Europa Centrală, ca urmare a unor servicii⁵⁹.

Cea mai veche mențiune documentară despre Hotin este o înscrisoare italiană din 15 februarie 1310, în care se pomenește de "Io vescovo de Chocina", adică de episcopul catolic de Hotin. Prezența unui episcop catolic la Hotin, în 1310, nu este un fapt surprinzător, știut fiind zelul depus de dominicani și franciscani pentru atragerea la catolicism a locuitorilor acestei regiuni și din regiunile învecinate. Astfel, la 1345, se constată mănăstiri și case catolice în Liov, Halici, Grodîk, Kolomija, Cosmin, Siret, Hotin, Baia, Chilia și Cetatea Albă⁶⁰.

P. Codiță, bazându-se pe informația cronicarului polon Jan Dlugosz, consideră că Hotinul a fost construit de Cazimir cel Mare (1333–1370), iar în posesia moldovenilor a ajuns pe timpul lui Petru I Mușatinul⁶¹. Dar cetatea a fost înălțată cu mult mai înainte de domnia lui Cazimir. Pe de altă parte, de ce Cazimir cel Mare a construit-o pe malul drept al Nistrului? Dacă el urmărea scopuri de expansiune, trebuia să fie edificată în interiorul spațiului pruto-nistrean, iar dacă scopuri defensive – pe malul stâng și nu

⁵⁷ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită de P. P. Panaiteșcu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1958, p. 65.

⁵⁸ V. Spinei, *op. cit.*, p. 220.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 99–100.

⁶⁰ Const. C. Giurescu, *Târguri sau orașe...*, p. 234.

⁶¹ P. Codiță, *op. cit.*, p. 292.

pe cel drept, pentru a putea fi blocată în orice moment. Din cele menționate rezultă că cetatea a fost construită nu de statul din stânga Nistrului, ci de o formațiune statală din dreapta lui, care a existat în această zonă înainte de întemeierea Țării Moldovei.

Faptul că Hotinul aparține românilor încă înainte de descălecat este relatat și de altă sursă. Este cunoscut că după biruința hotărătoare de la Sinie Vodî asupra tătarilor, Podolia a ajuns în stăpânirea lituanienilor, și anume a lui Teodor Coriatovici. Acesta însă, în 1354, se retrage și cedează stăpânirea sa regelui Ungariei, Ludovic cel Mare, dând, totodată, cetățile pe seama "valahilor", adică a românilor din Moldova; informația ne-o furnizează cronica rusă a lui Bychowic, prin aceste cetăți înțelegându-se Hotinul, Țejina și Hmelovul⁶².

Apare întrebarea de ce cetățile n-au fost cedate tot lui Ludovic cel Mare? Pentru că aici exista deja o formațiune statală. Pe de altă parte, garnizoanele din cetăți, probabil, erau valahe, împrejurimile fiind populate de valahi, adică de români deci era și logic ca cetățile să fie date pe seama lor. N. Iorga este de părerea că în momentul descălecatului cetățile Hotin, Țejina și Tighina erau sub dominația lituaniană⁶³. După întemeierea statului independent al lui Bogdan, în lista rusă alcătuită între 1387 și 1392 orașul Hotin apare printre orașele "valahe"⁶⁴.

Deci reiese că pe timpul lui Petru I Mușatinul cetatea era în stăpânirea moldovenilor. Petru I Mușatinul, care a domnit mai mult decât predecesorii săi (1375-1391)⁶⁵, a avut timp pentru așezarea ordinii și organizarea sistemului de apărare în țară. Printre măsurile luate în acest sens a fost și întărirea cetății Hotin, pentru paza frontierei dinspre nord.

Tot către sfârșitul veacului al XIV-lea, după cum s-a menționat, au fost desemnați și primii reprezentanți ai domniei în cetate, ceea ce demonstrează că Hotinul a fost integrat foarte repede în Țara Moldovei.

În timpul domniei lui Alexandru cel Bun, care a durat aproximativ 32 de ani, pe lângă soluționarea altor probleme, acest domn s-a îngrijit și de completarea și buna întreținere a sistemului de apărare al țării, alcătuit din mai multe cetăți și posade. În interiorul țării se aflau: două cetăți la Suceava

(Cetatea de est de la Șcheia și Cetatea de vest), unde era scaunul domniei, și la Neamț. La hotar străjuiau Hotinul, Chilia și Cetatea Albă. Construirea unora dintre acestea fusese începută în timpul domniilor anterioare lui Alexandru cel Bun, care s-a îngrijit de terminarea și de buna lor întreținere⁶⁶.

Hotinul a jucat un rol important în ultima fază a domniei lui Alexandru cel Bun. În noiembrie 1430, Swidrygiello este numit mare duce al Lituaniei. Tendința lui de a desprinde Lituania de Polonia a transformat contradicțiile latente dintre cele două state în conflict deschis. Războiul a fost precedat de încheierea unei puternice coaliții, în care au intrat Ungaria, teutonii și Țara Românească. Alexandru cel Bun nu a ezitat să treacă de partea coaliției antipolone, rezultat al diplomației lui Sigismund de Luxemburg, pentru a cvita în viitor situația nesigură pentru țara sa, care decurgea din raporturile cu Polonia, așa cum fuseseră ele atunci⁶⁷. Nu există mărturii documentare, dar, deoarece Hotinul, se afla la hotarele Poloniei, poate fi trasă concluzia că a fost folosit ca bază militară pentru acțiunile armatei moldovenești sub directa conducere a voievodului.

La moartea marelui domn, a luat sfârșit și viața liniștită a Țării Moldovei, în locul ei venind un șir de războaie fratricide.

La începutul domniei Iiaș a urmat politica externă a tatălui său, menținând Moldova în coaliția antipolonă. Dar înlocuirea lui Swidrygiello cu Sigismund Kiestut, la 1 septembrie 1432, a avut ca rezultat slăbirea coaliției antipolone, ceea ce i-a permis lui Vlasdislav Jagello să-l înlocuiască pe Iiaș cu fratele său, Ștefan⁶⁸. Mai târziu, prin 1433, regele Poloniei, convenind cu domnul Moldovei printr-un schimb de scrisori, pe lângă faptul că-i restituie Țejina și Hmelovul (pierdute de Moldova în timpul campaniei lui Alexandru cel Bun din 1432), fixează și granițele dintre Moldova și Polonia. În act se menționează: "Iar între aceste orașe Țejina și Hmelovul și între Țara noastră a Rusiei va fi această graniță veșnică: mai întâi între orașul nostru Sneatin și Șepeniț care Șepeniț aparține Moldovei pe acestea le desparte râul Colacin, iar de la râul Colacin până la râul cel mare Dnistrul mai sus de satul Potoc, care sat Potoc aparține Țării Moldovei și de la

⁶² Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 235.

⁶³ N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. II, București, 1937, p. 208.

⁶⁴ Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 235.

⁶⁵ Anii domniei sunt indicați, după ultimile cercetări efectuate de Ștefan Gorovei, în articolul *Interpretări cronologice la istoria Moldovei din veacul al XIV-lea*, în "A.I.I.A.", tom. X, p. 1-20.

⁶⁶ C. Cihodaru, *Alexandru cel Bun*, Editura Junimea, Iași, 1984, p. 181.

⁶⁷ Veniamin Ciobanu, *Țările Române și Polonia, secolele XIV-XVI*, Editura Academiei, București, 1985, p. 43.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 46.

acest sat în jos, pe Nistru, până la Mare aparține către Țara Moldovei, iar peste țărmul Nistrului este Țara noastră a Rusiei”⁶⁹.

După cum reiese din acest act, Hotinul se afla în stăpânirea Moldovei. Dar disputele pentru tron între Iliș și Ștefan îl vor determina pe cel dintâi să ceară sprijinul polonilor, făcându-le o concesie, anume retrocedându-le Țării Șepenițului, pe care “Țara Moldovei a avut-o de la coroană, cu orașele acestei adevărate țări a Șepenițului anume Hotinul, Țețina și Hmelovul și cu toate ținuturile, locurile, satele, le dăruim și le înapoiem”⁷⁰.

Iliș justifica cesiunea ca o recompensă pentru prada făcută de Alexandru cel Bun în Pocuția.

Dar moldovenii nu se grăbiră să execute ordinul lui Iliș de a întoarce Țara aipenițului și de a părăsi Hotinul și împăcarea cu Ștefan zădărnici îndatoririle luate într-un moment de restriște. Însă după orbirea lui Iliș, Marina, soția acestuia, de naționalitate polonă, îl sili pe părcălabul hotinean, Manoil, să dea, la 28 februarie 1444, în mâinile castelanului de Cracovia, Ioan de Czystow, și palatinului de Liov, Petru Odrowanski, cele trei cetăți cu ținuturile lor: “dacă însă de Sâmpetru Ilie nu-și va căpăta moșiile de adăpost în Polonia, cei doi dregători regali <vor fi obligați> de a înapoia depositul”⁷¹.

În 1450, când oștile polone veniră să sprijine cauza fiului mai mic al lui Roman și al Marincăi, Alexandrel, orașul nu trebuia cucerit, oamenii Marincăi păstrând Hotinul⁷². Alexandrel ocupă tronul Moldovei, dar pentru scurt timp, deoarece a apărut un nou pretendent la el, anume Bogdan al II-lea, fiul lui Ștefan. Lupta dintre acești doi rivali va continua timp de șapte ani (1444-1450)⁷³. Despre aceste lupte se vorbește și în letopisețul lui Grigore Ureche: “Alexandru ceru din nou ajutor polonilor care îi dădu oaste în frunte cu Odrivoz și Conețpolschii – și dacă au intrat în Moldova cu trei oști: moldovenii cu domnul său Alexandru vodă cu un polon de podoleni era Buceațchii, iar pre altă oaste Conețpolschii care oaste au trecut Nistru la Hotin supt cetate că era cetatea pre mâna lui Alexandru vodă. Iar Bogdan voievod au fost atunci la Lipoviți și s-a dat război în pădure după care leșii având multe pierderi s-au întors în Polonia”⁷⁴.

⁶⁹ P. Codiță, *op. cit.*, p. 292.

⁷⁰ M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, p. 616-617, nr. 161.

⁷¹ *Ibidem*, p. 721-722, nr. 209.

⁷² N. Iorga, *Basarabia noastră*, Editura Neamul Românesc, Vălenii de Munte, 1912, p. 17.

⁷³ V. Ciobanu, *op. cit.*, p. 55.

⁷⁴ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 79-80.

Bogdan al II-lea, se stabilise pe scaunul de la Suceava și intenționa să se împace cu polonii. Însă asasinarea lui de către Petru Aron a împiedicat aceasta. Acum lupta se desfășura între Alexandrel și Petru Aron. În urma luptei de la Movile, din martie 1455, Alexandrel va fi bătut de Petru Aron și apoi va muri otrăvit⁷⁵.

În perioada când au avut loc aceste lupte, din 1444 și până în 1455, Hotinul s-a aflat în mâinile polonilor, deoarece, după un act din octombrie 1455, Petru s-a prezentat la Hotin în hotarele regelui polon pentru a depune înaintea mai multor dregători poloni jurământul de vasalitate⁷⁶. În afară de acest act mai dă mamei lui Alexandru, Marincăi, mătușii regelui, pe care o numește “mama sa”, Siretul și Volovățul cu toate moșiile și veniturile lor în schimbul Hotinului, care rămânea al Moldovei⁷⁷. Deci Petru Aron a reîntors cetatea Hotinului în stăpânirea Moldovei.

Biruindu-l pe Aron vodă de două ori, la Dolhești și Orbic, Ștefan, fiul lui Bogdan al II-lea, se va instala în scaunul de la Suceava în 1457. La începutul domniei, Ștefan cel Mare n-a putut numi părcălabi la Hotin, deoarece, retrăgându-se, Petru Aron le-a lăsat cetatea polonilor, el singur stabilindu-se la Cămenița, loc foarte convenabil pentru a putea ataca oricând Moldova.

Stabilizând situația din interiorul țării, Ștefan a început lupta pentru recuperarea teritoriilor pierdute după moartea lui Alexandru cel Bun. Întâi a fost atacată Polonia, atât pentru a reîntoarce cetatea Hotin, cât și pentru a-l îndepărta pe Petru Aron. Ca să realizeze acest plan, a întreprins acțiuni militare în Podolia și Galiția, la care polonii nu au putut răspunde, fiindcă forțele lor militare erau angajate într-un război greu și de lungă durată cu cavalerii teutoni. Mai întâi, domnul Moldovei a tăiat garnizoanei polone din Hotin legăturile cu Polonia, aceasta fiind, astfel, amenințată să piară de foame. Apoi oastea Moldovei i-a împiedicat pe locuitorii regatului polon din apropierea graniței să pescuiască în Nistru, iar pe vameșii regelui să încaseze vama Hotinului⁷⁸. În cele din urmă, după ani de lupte, a fost încheiată pacea de la Overchilăuți, din 4 aprilie 1459. Ion Nistor consideră că printre clauzele tratatului de pace era și înapoierea către Moldova a

⁷⁵ V. Ciobanu, *op. cit.*, p. 56.

⁷⁶ N. Ursu, *Relațiile moldo-polone până la moartea lui Ștefan cel Mare*, Tipografia “Progres”, 1900, p. 58-59.

⁷⁷ M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 779-788, nr. 230.

⁷⁸ N. Grigoraș, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Editura Junimea, 1982, Iași, p. 52-53.

Hotinului, cu vama și târgul și cu dreptul de pescuit în apa Nistrului, instaurând acolo ca pârcălab pe unchiul său, Vlaicu⁷⁹.

Cercetările recente au arătat că la Overchilăuți a fost hotărâtă încetarea stării de război, iar evaluarea pagubelor suferite de către locuitorii ambelor state urma să se facă după "obiceiul vechi" și după sosirea la fața locului a regelui sau a delegaților săi. Deocamdată, Ștefan acceptă ca Hotinul și vama să rămână sub administrația Poloniei, ca locuitorii să poată pescui în Nistru, iar membrii garnizoanei să poată merge în oraș pentru a cumpăra bunurile necesare. La sugestia lui Ștefan, polonii au acceptat ca Petru Aron să nu se apropie de hotarele Moldovei, adică să nu treacă de localitatea Smotryca⁸⁰. Deci Ștefan nu a intrat în posesia Hotinului imediat după încheierea păcii. La 2 martie 1462 domnul s-a angajat să-l recunoască pe Cazimir al IV-lea drept suzeran exclusiv al Moldovei. Ca rezultat al întăririi raporturilor cu Polonia, s-a ajuns la reintrarea în stăpânirea cetății Hotin, unde în 1463 erau instalați deja dregători moldoveni⁸¹. Ion Nistor nu a indicat corect numele pârcălabului, deoarece nu este vorba de Vlaicu, ci de Goian⁸².

Vlaicu, ca pârcălab de Hotin, este menționat mai târziu, la 1466 octombrie 9, când sub Hotin s-au întâlnit delegațiile moldo-polone pentru a rezolva conflictele de hotar. Din partea Poloniei au participat Stanislav, voievodul Rusiei și starostele Galiției, și Mihailo Buceaciscă, voievodul Podoliei și starostele Sneatinului și Colomei, iar din partea Moldovei Vlaicu și Boian, starostii de Hotin, care convin, în cele din urmă, ca următoarea întâlnire a comisiei să se desfășoare de Sf. Iurie⁸³.

Ștefan cel Mare reconstruiește cetatea, pentru a fi adaptată noilor condiții de luptă și de apărare. Deși cetatea veche era construită pentru arcuri și sănețe, pentru a rezista asediului artileriei grele, zidăria a fost completată, grosimea zidurilor exterioare fiind chiar sus la metereze de trei metri, asigurând astfel un spațiu suficient de mișcare pentru trupele de apărare. Tot în timpul lui Ștefan cel Mare a fost construit în interiorul cetății un paraclis, care, mai târziu, va purta numele Ștefania⁸⁴.

⁷⁹ Ion Nistor, *Istoria Basarabiei*, Editura Cartea, Chișinău, 1991, p. 54.

⁸⁰ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 53.

⁸¹ V. Ciobanu, *op. cit.*, p. 64.

⁸² N. Iorga în lucrarea sa, *Basarabia noastră*, arată că primul pârcălab numit de Ștefan cel Mare la Hotin a fost Goian, Vlaicu, unchiul său, fiind numit mai târziu.

⁸³ E. Hurmuzaki, *Documente...* vol. II, p. 700, nr. DXXV. *Cresterea colecțiilor*, XLVII, 1937, p. 19, nr. V/39, orig. sl.

⁸⁴ P. Codiță, *op. cit.*, p. 295-296.

Deci Hotinul ocupa un rol important în sistemul de apărare al Moldovei, iar după căderea Chiliei și Cetății Albe a devenit principala fortăreață, tot timpul aflându-se în iureșul evenimentelor. Astfel, cunoscuta bătălie de la Lipnic cu tătarii, din 1469, a fost dată la hotarul ținutului, cu contribuția steagurilor de sub comanda pârcălabilor de Hotin. După marșul biruință a lui Ștefan cel Mare de la Podul Înalt de lângă Vaslui, în care domnul a înfrânt o putere de temut pentru acel timp în toată Europa, sultanul a căutat să organizeze o expediție de pedepsire a *necredinciosului*, care a avut loc în vara anului 1476. O cronică turcească relatează referitor la campania lui Mehmed al II-lea: "...dintre cetățile afurisitului cel mai sus amintit (Ștefan cel Mare - *n.n.s.*) au rămas doar cele aflate pe malul Dunării și cele din vecinătatea Mării Negre"⁸⁵. După cum rezultă din această relatare, Hotinul a fost cucerit de trupele osmane. Dar este cunoscut faptul că anume la Hotin, în cetate, și-a adăpostit domnul soția și familia. E drept că o coloană a turcilor a fost trimisă spre Hotin, dar cetatea a rezistat asaltului⁸⁶.

Trebuie subliniat și rolul jucat de vechia cetate în ultima parte a domniei lui Ștefan cel Mare (1500-1504), anume în conflictul moldo-polon, sintetizat de Ștefan prin cuvintele: "să-mi spui mie pentru ce trebuie să vă restituți această țară pe care am cucerit-o cu sabia și pe care voiesc s-o păstrez"⁸⁷. Este imposibil ca Hotinul, aflat la porțile Pocuției, să nu fi fost una din bazele lui Ștefan pentru declanșarea atacurilor în Pocuția în anii 1501 și 1502.

Pentru a evita conflictele între urmași, voievodul și-a desemnat înaintea de moarte urmașul la tron - pe fiul său mai mare, Bogdan al III-lea, cunoscut în istoriografie și ca Bogdan cel Orb.

Fiind tânăr, noul domn a încercat să repete faptele strămoșilor săi, voind să se căsătorească cu o principesă polonă. Printre tentativele de a câștiga partea opusă a fost și retrocedarea Pocuției cu toate cetățile regelui polon. Refuzul însă îl derută pe Bogdan. După ce văzu că n-a primit arbitrajul necesar nici de la papă, nici de la regele Ungariei, Bogdan intră în Pocuția, jefuind o serie de orașe: Liovil, Camenița și Haliciul. Ca răspuns la această incursiune, regele polon organiza o expediție de pedepsire în

⁸⁵ M. Guboglu, *Cronici turcești privind Țările Române, secolele XV - începutul secolului XVII*, vol. I, Editura Academiei, București, 1966, p. 214 (în continuare se va cita *Cronici turcești*).

⁸⁶ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 64. De aceeași părere sunt și P. Codiță, N. Grigoraș și N. Iorga.

⁸⁷ Ion Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, p. 270.

frunte cu voievodul Cracoviei Kamenicki⁸⁸. Astfel au loc o serie de expediții de jaf din partea celor două state. Cetatea Hotin ajunge din nou în centrul evenimentelor, conflictul fiind aplanat prin pacea încheiată la 17 ianuarie 1510⁸⁹.

În timpul domniei lui Ștefan cel Tânăr, Hotinul se va aminti în legătură cu două evenimente. Astfel, în anul 1524, Ștefan voievod a lovit patru mii de turci, care se întorceau de la leși pe acea parte a Prutului, la Tărășăuți (lângă Hotin), omorând o bună parte din aceștia⁹⁰. Evenimentul petrecându-se în apropierea Hotinului, este evident că foșele principale care au participat la distrugerea detașamentului turc au fost cele hotinene.

Un alt eveniment este moartea lui Ștefan cel Tânăr: "Așijderea într-aceiași an gheanuarie patrusprezece zile 7035 (1527) pristavitu-s-au Ștefan voda cel Tânăr ficiorul lui Bogdan vodă în cetatea Hotinului și cu cinste l-au îngropat în mânăstirea Putna carea iaste zidită de moșu-său Ștefan vodă cel Bun; și au domnit 9 ani și 9 luni"⁹¹.

Alegerea noului domn, a lui Petru Rareș, va fi, de asemenea, legată de Hotin. Grigore Ureche continuă "... fiind Ștefan vodă bolnav la Hotin au lăsat cu vântu ca de să va săvârși el, să nu pune pre altul la domnie, ci pre Petru Măjarul..."⁹²

La scurt timp după ocuparea scaunului, Petru Rareș, fiul nelegitim al lui Ștefan, trimite o solie la Cracovia în frunte cu pârcălabii de Hotin și de Cemăuți - Vlad și Toma Barnovschi, care au încheiat, în martie 1527, cu regele Poloniei cunoscutul tratat de prietenie, completat cu o convenție referitoare la relațiile de graniță, comerț și vamă, semnată la 20 mai același an⁹³.

Linia la hotarul de nord al țării a durat însă numai până în 1530. Demn urmaș al lui Ștefan cel Mare, Petru Rareș a dorit să întoarcă Moldovei teritoriile pe care le-a avut părintele său. Astfel, în 1530 lui Petru voievod i s-a părut prielnic momentul pentru reintrarea în posesia Pocuțici. În noiembrie, cete de moldoveni trecură hotarul, primite bine de

țărării de aceeași lege, și ocupară întreg ținutul, fără nici o luptă, în cetăți instalându-se 1400 de moldoveni⁹⁴.

Evoluția relațiilor moldo-polone a dus la bătălia de la Obertyn. Din armata domnului moldovean, care număra aproximativ 24000 de oameni, au fost formate trei corpuri de armată. Vlad, pârcălabul de Hotin, și Toma Barnovschi o comandau pe cea dintâi, compusă din 6000 de oastași, care se grăbi să reia Gwozdiecul⁹⁵.

Curând după înfrângerea de la Obertyn (1531), Petru Rareș, pentru a fi mai sigur la hotarul său nordic, întărește cetatea, refăcând vechile ziduri și ridicând altele noi din piatră și din cărămidă roșie și împodobind partea de jos a zidului cu dreptunghiuri, iar partea superioară cu figuri piramidale suprapuse de cruci care se văd și azi⁹⁶.

Conflictul nu s-a aplanat după această bătălie, incursiunile lui Rareș continuând și în anii următori, ținând încordate relațiile dintre Moldova și Polonia. Datorită acestor relații, au fost inițiate tratative polono-otomane. În cele din urmă, sultanul s-a declarat dispus să respecte drepturile polonezilor asupra Pocuției. Mai mult decât atât, el s-a arătat gata să cedeze și Hotinul. Era prețul pe care îl plătească pentru detronarea lui Petru Rareș, astfel, ajungându-se la anul 1538, anul campaniei turco-tătaro-polone, pentru înlăturarea lui Petru Rareș⁹⁷.

Folosindu-se de situația complicată a domnului moldovean, polonii atacă cetatea Hotin. Ioan Tarnovschi, biruitorul de la Obertyn, începe asediul la 18 august. Asediul a durat două săptămâni, după care moldovenii primiră condițiile capitulării⁹⁸. Cronicarul turc Mustafă Celalzadé consemna: "Moldovenii aveau câteva cetăți la hotarul lor cu Polonia. Când au aflat că oștile turcești au ajuns în Moldova, polonezii, profitând de faptul că aceste cetăți sunt slabe, au venit și le-au ocupat. Această l-a pus pe Petru în încurcătură și mai mare"⁹⁹. Informația este confirmată și de letopisețul țării: "și toate acestca pre o vreme s-au tâmplatu, cându Tarnovschi hatmanul leșescu cu mare oaste trecură Nistrul la Hotin și cetatea începură a bate în anii 7147 (1539) așteptându și pre August craiul, carile au venit până la Liov"¹⁰⁰. În acest chip, Hotinul

⁸⁸ N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. II, p. 270.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 273.

⁹⁰ P. P. Panăirescu, *Croniclele slavo-române din secolele XV-XVI*, publicate de Ion Bogdan, Editura Academiei, București, 1958, p. 84.

⁹¹ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 137.

⁹² *Ibidem*, p. 137.

⁹³ V. Ciobanu, *op. cit.*, p. 137.

⁹⁴ N. Iorga, *Istoria armatei românești*, Editura Militară, București, 1970, p. 140.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 141.

⁹⁶ P. Codiță, *op. cit.*, p. 297.

⁹⁷ * * * Petru Rareș, Editura Academiei, București, 1978, p. 133.

⁹⁸ V. Ciobanu, *op. cit.*, p. 170.

⁹⁹ M. Guboglu, *op. cit.*, vol. 2, p. 268-269.

¹⁰⁰ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 143.

a ajuns din nou în mâinile polonilor. N. Iorga consideră că dacă Hotinul nu ar fi fost ocupat de polonezi, Soliman ar fi făcut din Hotin ceea ce a făcut din Tighina¹⁰¹.

În locul lui Petru Rareș, domn al Moldovei a fost numit Ștefan Lacustă. Printre primele măsuri luate pe plan extern a fost reglementarea relațiilor cu Polonia. În luna octombrie 1538, Ștefan Lacustă trimite o solie la regele polon în frunte cu Avram Barnovschi, care a promis regelui că domnul Moldovei va respecta tratatul de la Hotin. Într-adevăr, Moldova a semnat un tratat asemănător cu cel amintit și Polonia a reîntors Moldovei stăpânirea asupra cetății Hotin¹⁰².

După o scurtă domnie a lui Alexandru Cornea (1540-1541), la domnia Țării Moldovei revine Petru Rareș. Reîncăunat, Rareș și-a schimbat complet poziția în relațiile sale cu Polonia. Chiar la începutul domniei, el îi scrie lui Sigismund, regele Poloniei: "De aceea vă cer ca unui domn și vecin al meu apropiat și mai mare să fiți bucuros că Domnul Dumnezeu și mânia sa împăratul a binevoit să-mi dăruiască această țară iar noi voim să fim prieteni măriei voastre și Țării voastre după jurământul nostru pe care l-am făcut cu hatmanul vostru lângă cetatea Hotinului pe care jur că vreau să-l țin bucuros fără răle și viol"¹⁰³. Deci în această a doua domnie, Hotinul va avea o existență liniștită după atâția ani de război. Al. Boldur emite ipoteza, conform căreia în a doua sa domnie Petru Rareș ar fi reconstruit încă o dată cetatea. Informația este întărită și de datele pe care le găsim în raportul lui Ieronim Laszky către regele Ferdinand I din 1541, în care, printre altele, acesta îl informa pe rege că cetatea Hotinului se reconstruiește¹⁰⁴.

Tot din 1541 avem și o inscripție în biserica Sf. Dumitru din Suceava, pe un mormânt, pe care putem citi: "Acest mormânt l-a făcut și l-a împodobit]... pârăcalabului de Hotin, care s-a pristăvit la veșnicele lăcașuri în anul 7049 (1541)..."¹⁰⁵.

Denumirea Hotin apare numai o singură dată în timpul domniilor fiilor lui Rareș, când, la 11 mai 1551, este trimisă o solie de către Iliș în Polonia.

¹⁰¹ N. Iorga, *Basarabia noastră*, p. 34. Se are în vedere că cetatea cu ținutul Hotin puteau fi transformate în raia.

¹⁰² Ion Nistor, *op. cit.*, p. 79.

¹⁰³ Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 39-41.

¹⁰⁴ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. II, p. 215, nr. CLXXV.

¹⁰⁵ De fapt, această inscripție nu este unică, inscripții de acest gen existând pe tot parcursul secolului al XVI-lea (vezi N. Iorga, *Românii din Bucovina*).

Pentru a negocia cu regele polon, au fost trimiși Gheorghe Șeptelici, pârăcalab de Hotin, și Avram, popa din Hotin¹⁰⁶.

În 1562 Alexandru Lăpușneanu este înlocuit cu Despot vodă, care dăruiește cetatea Hotinului lui Albert Laski. Sub presiunea boicrilor, este nevoit să o ceară îndărăt, promițând despăgubiri. Astfel, Martin Literatul scria lui Maximilian: "La 14 ale lunii acesteia am sosit o dată cu principele aici la Hotin care este o cetate așezată la un loc bun pe malul râului Nistru, cetate pe care cu un an mai înainte a dat-o lui Albert Laski și acum a luat-o de la el pentru anumite motive, făgăduindu-i totuși să-l despăgubească"¹⁰⁷.

Despre aceste evenimente ne relatează și Belsius în scrisoarea sa către Maximilian: "În ziua de 10 ianuarie, Despot a plecat de la Suceava fără să bănuim câtuși de puțin ce va avea de gând căci a adunat în 6 zile o oaste de vreo 55.000. Noi socoteam că el va merge la Halici, Cetatea Rusiei polone. Dar nu s-a făcut nimic din acestea, ci ocupând cetatea Hotin în ziua de 14 a slobozit ostașii punând drept pârăcalabi doi moldoveni anume Avram despre care am părere bună, iar pe celălalt Moghilă îl știu dimpreună cu frate-său care este mare logofăt"¹⁰⁸. Deci Hotinul reîntră în mâinile moldovenilor, dar pentru scurt timp. Într-o scrisoare a lui Sigismund August către Nicolai Siniavschi se arată că Ștefan Tomșa îl asediază pe Despot la Suceava și se plângea, totodată, contra lui Albert Laski că a pus stăpânire pe Hotin¹⁰⁹. Despre același lucru vorbește și Albert de Wyss în rapoartele sale din noiembrie 1563 către Ferdinand I, arătând că Despot a fost omorât și că Hotinul este ocupat de Albert Laski¹¹⁰. Această informație este triplată și de o scrisoare a lui Sigismund către însuși Albert Laski, în care îi cere celui din urmă să renunțe la Hotin și să nu se amestece în treburile Moldovei¹¹¹.

Restabilit în scaun, Alexandru Lăpușneanu nu avea în posesie cetatea Hotinului, deoarece la 23 aprilie 1564 trimite o solie în Polonia. În instruc-

¹⁰⁶ V. Ciobanu, *op. cit.*, p. 203.

¹⁰⁷ *Călători străini*, vol. II, p. 224. Documentul poartă data de 20 ianuarie 1563.

¹⁰⁸ *Ibidem*, vol. II, p. 215. Documentul datează din 4 februarie 1563. Cât privește pârăcalabi, N. Iorga arată că și un Movilă și celălalt îl trădară pe stăpânul lor: Ioan rămase deci sub Despot mare logofăt și când noul domn lua înapoi, în ianuarie 1563, Hotinul, el făcu pe fratele lui, Văscan, unul din pârăcalabi cetății (vezi E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XI, p. LI); pentru conflictul dintre Despot și Laski se mai poate consulta și *Hurmuzaki*, vol. II, p. 457-458 și 464.

¹⁰⁹ Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 224.

¹¹⁰ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. II, p. 480-485, nr. CCCCXXXIX-CCCCXLI.

¹¹¹ Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 226.

ființele lui Crăciun și Mihaile, solii săi în Polonia, se cerea să se insiste pe lângă rege pentru ca el să-l convingă pe Laski să-i dea Hotinul¹¹². La rândul său, sultanul informa în mai 1564 că, potrivit înțelegerii între sultan și regele Poloniei, cetatea Hotinului, conform unei clauze a tratatului, va rămâne regatului¹¹³.

Nu atât insistențele lui Alexandru Lăpușeanu, cât intervenția sultanului, care, probabil, și-a schimbat părerea, i-a silit pe polonezi să retrocedze cetatea. Ca mărturie există scrisoarea lui Sigismund August către Soliman I, în care regele face cunoscut că, la cererea sultanului, acesta a dispus decapitarea lui Ștefan Tomșa, Spancioc și Moțoc și a poruncit lui Albert Laski să restituie Hotinul¹¹⁴.

La 23 iunie 1564, Hotinul era în stăpânirea statului moldovenesc, deoarece Gheorghe Jarlowski, sol la Poartă, fusese însărcinat să transmită că l-a convins pe Laski să restituie Hotinul, lucru pe care l-a făcut¹¹⁵. Și Soliman Magnificul, prin firmanul său din 1564 septembrie 29, făcea cunoscut voievodului Moldovei că regele polon a trimis un sol, prin care Poarta a promis regelui, în urma prieteniei arătate, ca țara să nu fie atacată și hotarele să nu fie încălcate, cerând domnului ca iarmarocul înființat lângă cetatea Hotin să fie desființat, deoarece este potrivit tratatului acordat Poloniei¹¹⁶.

La 1578, Leonard Corețki, scriind despre aceste evenimente, arată că regele August dacă vroia putea să aibă Moldova până în zilele lui (1578), deoarece Albert Laski a ocupat pentru un timp cetatea Hotinului și a cerut regelui ajutor pentru a supune în scurt timp Țara Moldovei, dar acesta nu a fost de acord. "După aceea, scoțându-se din scaun Alexandru, mari mișcări de rebel se iscară în Moldavia, pre Despot îl uciseseră într-un mod crudul, Vișnievieski însemnat om de rebel, fu prins și trimis în Turcia (care, apoi fu omorât acolo). Iară Laski mai ținându-se câtuva timp în Hotin în fine se vedziu nevoit a întoarce cetatea lui Alexandru"¹¹⁷.

Despre a doua domnie a lui Alexandru Lăpușeanu, în letopisețul țării se menționează: "Deci Alexandru făcându pre cuvântul împăratului umplându toate cetățile de lemne, le-au aprinsu de au arsu și s-au risipit, numai Hotinul l-au lăsat ca să fie apărare dinspre leși"¹¹⁸. Investigațiile din ultimul timp, efectuate de Gheorghe Pungă, demonstrează însă că informația din letopiseț nu este justă și că Lăpușeanu nu a distrus cetățile, lăsând sistemul defensiv al țării intact¹¹⁹. Aici, în cetatea Hotin, domnul va numi pârcașii pe Ioan Hâra și Neagoe. Tot aici, în cetate, Alexandru Lăpușeanu va muri¹²⁰.

Urmașul lui Lăpușeanu a fost fiul său Bogdan, care se afla mai mult la Hotin. Hotinul se găsea atunci într-o stare destul de înfloritoare. Cronicarul polon Strykowski, care cunoștea bine Hotinul, scrie că era o cetate puternică și frumoasă, așezată pe o stâncă și având înfățișarea cetății Kockenhausen din Lifianda¹²¹.

La venirea lui Ioan vodă cel Cumplit pentru instaurarea în scaunul domnesc, Hotinul va reintra în vâltoarea evenimentelor. Astfel, cronica relatează: "și de nu vrea fi pripit și Ioan Vodă au căzut cu oastea în țară. Bogdan văzându-l că-l împresoară s-au dus la Hotin"¹²². La Hotin Bogdan Lăpușeanu intenționa să reziste, iar cu ajutorul polon să reia domnia, din care cauză "Ion Vodă știind pe Bogdan Vodă la Hotin că nu doarme ci strânge oaste împotriva lui, strâns-au și el țara și oaste turcească avea. Iar Bogdan Vodă au tras ajutor din Țara Leșească"¹²³. La 12 februarie 1572, Hotinul era încă sub ascultarea lui Lăpușeanu și a polonilor. Ca argument este porunca sultanului Selim al II-lea către boieri și demnitari, care cere să depună eforturi pentru liniștea locuitorilor și pentru prinderea lui Bogdan Lăpușeanu¹²⁴. Într-adevăr, după mărturiile cronicarului Corețki (Coreciu), Bogdan, primi în ajutor de la August în jur de 4000 de ostași în frunte cu Nicolai Mieliski, palatinul Podoliei, cu care intrară în țară¹²⁵. Întâlnind o opoziție puternică, aceștia sunt nevoiți să se retragă la Hotin și de aici în

¹¹² *Ibidem*, p. 235.

¹¹³ M. Guboglu, *Catalogul documentelor turcești*, Editura Academiei, București, 1965, vol. II, p. 34, nr. 94 rez.

¹¹⁴ Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 242.

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 246.

¹¹⁶ M. Guboglu, *op. cit.*, p. 36, nr. 100 rez.

¹¹⁷ Leonardu Coreciu, *Descrierea rebelului ce o purtat Iuan, domnul Moldaviei cu Selim împăratul Turcilor, la începutu cu mare succes ca în urmă, tratadu de Jeremia Cernăuțianul Moldovianu, fu omorât de turci în contra credinței date și întărite prin jurământ*, în "A. Papiu Ilarian, *Tezaur de monumente istorice pentru România*", tom. III, Tipografia națională a lui Ștefan Rasidescu, București, 1864, p. 212.

¹¹⁸ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 179.

¹¹⁹ Cf. Gh. Pungă, *Țara Moldovei în timpul domniei lui Alexandru Lăpușeanu*, Editura Universității, Iași, 1995.

¹²⁰ P. Codijă, *op. cit.*, p. 298.

¹²¹ *Călători străini*, vol. II, p. 454.

¹²² Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 183.

¹²³ *Ibidem*, p. 183.

¹²⁴ Mustafa A. Mehmed, *Documente turcești privind istoria României*, vol. I, București, Editura Academiei, 1976, p. 96, nr. 99.

¹²⁵ Leonardu Coreciu, *op. cit.*, p. 214-215.

Polonia. Cât privește cetatea, aceasta fusese lăsată în paza nobilului Dobrosolovski împreună cu 70 de ostași, care nu numai că o păzeau, ci și făceau incursiuni în Moldova. Ion vodă, nefiind în stare a-l îndupleca să predea cetatea nici prin rugăminți, nici prin amenințări, se duse la Iaslovieski. Acestuia domnul i-a promis în schimbul cetății Hotin să presteze un jurământ de credință regelui polon sau cum va dori el. Iaslovieski se învoi, informându-l că a primit ordin de la rege și cedă cetatea, iar Ion jură credință față de rege¹²⁶. La 14 august 1572, Hotinul era în mâna moldovenilor și Selim al II-lea trimite firman lui Ioan, comunicându-i că sangiacbeii de Silistra se întorcea de la Hotin la Isaccea, iar domnul să aibă grijă de paza Hotinului. Domnul Moldovei comunicase despre predarea cetății respective de către poloni¹²⁷.

Ioan vodă, ajuns la putere, își schimbă radical politica față de Imperiul Otoman. Ca rezultat, s-a ajuns la campania de înlocuire a lui Ioan vodă din anul 1574. Un rol important în această campanie l-a jucat Ieremia Cernăuțeanu, la acel moment pârcălab de Hotin, din cauza căruia forțele lui Ioan vodă au fost încercuite, iar el, în cele din urmă, omorât¹²⁸.

Este cunoscut și faptul că la începutul campaniei domnul și-a adăpostit familia și bogățiile la Hotin. Astfel, după înfrângerea lui, Selim al II-lea scria panilor poloni: "Atunci când s-a răspândit vestea înfrângerii și pedepsirii lui Ioan voi ați trimis vreo 100 de oameni și ați luat cu harabele pe afurisitul care era socruul său și pe soția sus-numitului Ioan aflată la Hotin și lucrurile și avuțiile și haraciul"¹²⁹.

Probabil, atunci cetatea a fost ocupată de turci, după cum menționează și un cronicar polon: "Însă în 1574, l-am văzut ocupat de turci. Totuși, voievodul își are într-însul pe pârcălabul său care ne-a primit acolo de două ori în numele domnului"¹³⁰. În curând însă cetatea a fost retrocedată de turci moldovenilor și noul domn, Petru Șchiopu, a intrat în stăpânirea ei. Însăși domnia lui a avut o influență benefică asupra Țării Moldovei. Din această perioadă avem câteva statistici, care arată locul ocupat de Hotin

în viața economică a Moldovei. De exemplu, în 1591, Hotinul plătea bir domnului 5901 oi, pe când Troțușul și Bacăul nici 3000. După statistica lui Petru Șchiopu din 1591, Hotinul avea 1916 țărani "de istov", 232 săraci, 77 de curteni cu 41 de vătași, 132 nemeși și 95 de popi¹³¹. Din respectiva perioadă, tot din 1591 decembrie 19, este și mărturia lui Nistor Ureche față de Petru vodă privind perceperea dărilor rămase, în care arăta că dacă la Hârlău și Dorohoi n-a aflat nimic rămășițe, apoi la Hotin au aflat rămășița de urdiniș de 200 taleri de-au adus-o la vistierie¹³². Există încă o mărturie a unui călător, în care se menționează: "După ce am trecut la Cămenita fluviul Tyras numit de localnici Nistru, am ajuns la Hotin... Această cetate ridicată pe o stâncă înaltă nu este de disprețuit; ea este păzită neîncetat de o garnizoană de «haiduci» după cum sunt numiți"¹³³. Este clar că cetatea era sub controlul moldovenesc, ceea ce nu împiedica însă trupele turco-tătare s-o folosească ca bază de acțiuni împotriva Poloniei. Așa s-a întâmplat la 1589, când Hidir Beglerbegul a stat la Hotin, așteptându-l pe hanul Crimeii, de unde a trecut la 20 septembrie Nistrul, prădând Sniatinul. Zamojski adunase trupe în Podolia, dar nu-l atacase, înduplecându-l pe Hidir să se reîntoarcă. În cele din urmă, beglerbegul se reîntoarce la Bender¹³⁴.

În timpul Movileștilor, Hotinul este stăpânit de familia domnitoare. Fimnd aduși în scaunul Moldovei de poloni, hotarul de nord nu trebuia păzit, de aici venind tot timpul ajutorul în caz de necesitate.

1600 este anul când Mihai Viteazul a intrat în Țara Moldovei și când, de fapt, s-a realizat prima unire a Țărilor Române. Cronica relatează: "La o grabă ca aceea, neavându nimica paș nici vremea de gătire Ieremia Vodă, numai ce i-au căutat a lăsa Suceava și a năzui spre Hotin... Sângur nici atâta n-a vrut să hie ce de la Suceava au purces gonind pre Ieremia vodă și pre Simion vodă pân' la Hotin. Cetatea Hotinului grijișă bine Ieremia vodă cu slujitori de ai săi nemți ce avea, iară el singur au trecut la leși pentru ajutorul.

Mihai vodă cu toată oștirca bătea cetatea Hotinului glonțurile lui să cunoștea în zidurile cetății până la surparea cetății, având nădejde că dacă va lua și aceea cetate va putea stăpâni prea lesne și Țara Mol-

¹²⁶ Ioan Lasicki, *Istoria despre intrarea polonilor în Moldavia cu Bogdan voievod (căruia i succese Ioan) și tăierea turcilor sub conducerea lui Nicolau Mielecki și Nicolau Siciavski*, în A. Papiu Ilarian, *Tezaur de monumente istorice pentru România*, Tipografia Națională a lui Ștefan Rasidescu, București, 1864, p. 269.

¹²⁷ Mustafa A. Mehmed, *op. cit.*, p. 115, nr. 123 (vezi și E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. I, supl. I, p. 24, nr. XLVIII, și vol. II, p. 636, nr. DCXV).

¹²⁸ L. Crețcu, *op. cit.*, p. 216-217.

¹²⁹ Mustafa A. Mehmed, *op. cit.*, p. 124, nr. 38.

¹³⁰ *Călători străini*, vol. II, p. 545.

¹³¹ Cf. *D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. IV.

¹³² E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XI, p. 233, nr. CCLVIII.

¹³³ *Călători străini*, vol. IV, p. 86. Este o mărturie a lui Joris Van Der Does, care a vizitat Moldova în anul 1587.

¹³⁴ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XI, p. I.XIX.

dovei”¹³⁵. Mihai vodă n-a putut cuceri cetatea, ea rămânând fidelă lui Ieremia Movilă și polonezilor. Despre aceasta și despre data când Mihai Viteazul a luptat la Hotin există o mărturie străină: ”Ieremia vodă a ajuns la timp la Hotin, iar Sigismund Bathory împreună cu căpitanul Toma Csomortang au rămas la conducerea oastei mai ales în scopul de a se putea împotrivi mai aprig cu artileria pe la locurile anevoioase ale drumului și pe la poduri. Iar în ziua de 27 mai s-a început lupta deschisă la Hotin, și în cele din urmă cu ajutorul lui Dumnezeu Mihai voievod a câștigat biruința dobândită cu mare vitejie. Acolo a mai zăbovit patru zile cu armata și a lăsat pentru apărare și pentru pază 3000 de munteni și moldoveni ca să nu iasă cumva Ieremia vodă din cetate”¹³⁶. Despre aceasta relatează, la 1600 iunie 12, și un servitor al comisarului împărătesc, care, vorbind despre expediția din Moldova a lui Mihai Viteazul, arată că cetatea a rămas în mâinile lui Ieremia Movilă¹³⁷.

Mihai Viteazul a fost nevoit să părăsească Moldova sub presiunea lui Ieremia Movilă și a polonezilor.

Atât în timpul lui Ieremia Movilă, cât și în cel al lui Simion Movilă țara nu era amenințată dinspre hotarul Poloniei. Dar după moartea lui Simion Movilă izbucni o aprigă luptă pentru tron, între fiii lui Ieremia și fiii lui Simion. În cele din urmă, Constantin, fiul lui Ieremia, îl învinge pe vărul său, Mihail, urcându-se la tron cu ajutorul polonilor, cărora le ceda importanta cetate Hotin. Despre aceasta există mărturii străine. Astfel, dintr-o jalbă din 1611, împotriva părcălabului Vasile Lozna, aflăm că Hotinul se afla în mâinile polonilor¹³⁸. La 17 ianuarie 1612, Constantin vodă Movilă scria lui Sigismund Forgach despre năvălirea în țară a turcilor și tătarilor, el fiind nevoit să se retragă la Hotin¹³⁹. Această incursiune n-a schimbat cu nimic situația Hotinului, deoarece în același an Tanncaso Alberti menționa: ”La ora a doua din noapte am ajuns la Hotin ultimul oraș dar tot ars și pârjolit de poloni. Acolo pe malul fluviului este o cetate frumoasă aflată în stăpânirea polonezilor, care țin acolo o garnizoană ca zălog pentru 100000 de florini împrumutați domnului”¹⁴⁰.

În anul următor, la 12 august, Harlay informa regina că ambasadorul polon este reținut la Constantinopol sub o pază dublă, așteptându-se evenimentele din Moldova. Hanul tătar, primind ordin de la Poartă ca să dea ajutor lui Tomșa contra polonilor veniți cu Constantin voievod, a atacat cetatea Hotin, unde se aflau retrași polonii și cu Constantin Movilă¹⁴¹. Cu toate că polonii suferiseră o grea înfrângere și mulți dintre ei au fost capturați, Hotinul a continuat să se mențină în mâinile lor. Același Harlay arăta, la 1612 septembrie 9, că ambasadorul polon, salutând pe sultan, a avut un spectacol rușinos, căci i s-au arătat 50 de capete de poloni uciși în Moldova și o sută de nobili poloni în lanțuri. Aceasta, de asemenea, arată că principele Moldovei nu voia să-l elibereze pe Potočki, până când nu i se vor preda cetatea Hotin și boierii Moldovei refugiați acolo cu Constantin¹⁴².

Într-o informație a lui Harlay din 1613 iunie 12, privind cetatea Hotin, se subliniază că ambasadorul polon la Constantinopol a cerut vizirului întărirea lui Constantin vodă ca domn. Vizirul refuză această propunere și cere retrocedarea Hotinului, care, după cuvintele lui era, ocupată de poloni încă de când goniseră pe Mihai vodă cel Viteaz dintr-însa¹⁴³. Deoarece tratativele nu s-au soldat cu rezultatul așteptat, Ștefan Tomșa în același an atacă cetatea Hotinului, dar este respins de poloni, suferind multe pierderi¹⁴⁴.

La 1614, Hotinul se afla în continuare sub controlul polonez. Faptul este subliniat și în instrucțiunile date lui Targowski, sol la Poartă, căruia i se cerea, dacă se va aminti ceva despre Hotin, să spună că e vorba de cheltuielile de război ale lui Ieremia, care a fost alungat din domnie de Mihai și este instalat din nou în scaun de hatmanul polon. Polonezii au trimis oști mari, Mihai suferind înfrângere a fost nevoit să se retragă din Moldova și Muntenia. Dar ei au cheltuit mulți bani, de aceea țin cetatea Hotin¹⁴⁵. La sfârșitul acestui an, la 4 decembrie, Cristofor Halier raporta dogelui din Veneția că Polonia a hotărât să se retragă din Hotin, totodată, ca intervenind pentru punerea în libertate a lui Potočki¹⁴⁶. Cu toate acestea, polonii nu se grăbeau să părăsească cetatea și Ștefan Tomșa, la 1616, va ataca din nou Hotinul, încercând să alunge trupele polone.

¹³⁵ Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace*, editat de Petre P. Panaitescu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1958, p. 51.

¹³⁶ *Călători străini*, vol. IV, p. 139. Informația a fost relatată de Ioan Dorohi, secretar la Mihai Viteazul pentru limba maghiară.

¹³⁷ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. IV, p. 72, nr. LIX.

¹³⁸ Ilie Corfus, *op. cit.*, sec. XVII, p. 65, nr. 30.

¹³⁹ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. IV, p. 459, nr. CCCLXXXVI.

¹⁴⁰ *Călători străini*, vol. IV, p. 362.

¹⁴¹ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. I, supl. I, p. 149-150, nr. CCXXXI, CCXXXII.

¹⁴² *Ibidem*, p. 152, nr. CCXXXIV.

¹⁴³ *Ibidem*, p. 158, nr. CCXLIV.

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 159, nr. CCXLVI.

¹⁴⁵ Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 90-91, nr. 38.

¹⁴⁶ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. IV, p. 346-347, nr. CCCLXVIII.

Domnul însă pierde lupta de lângă fortăreață și este nevoit să se retragă din domnie¹⁴⁷.

Către 1617 cetatea era încă în mâinile polonilor, deoarece Lupul Mălai, scriind bistrițenilor, arăta că un frate al lui Coreski cu 80000 de leși, 25000 de litvani și câteva mii de cazaci de pe Nipru se aflau la Hotin, turcii în timpul acesta construind poduri pe Dunăre¹⁴⁸. În același an însă puțin mai târziu, oștile polone vor părăsi Hotinul, retrocedându-l domnului Moldovei, Radu vodă Mihnea. Acesta primește cetatea pentru medierea făcută între Polonia și Imperiul Otoman în vederea terminării războiului. Dar cetatea n-a rămas mult timp în posesia Țării Moldovei. La 4 februarie 1619, Gașpar Grațiani, croat de origine, a fost numit de turci domn în scaunul de la Iași, promițând că va mări haraciul la 40000 de ducăți. Până atunci el fusese multă vreme în serviciul turcilor, în calitate de diplomat pe scena politică austriacă. Era omul lui Iskender pașa, pe care însă îl va trăda. Noul domn numise pârcălab la Hotin pe italianul Anibal Amade¹⁴⁹.

Acest domn, care nu cunoștea obiceiurile și tradițiile pământului, n-a avut decât grija pentru propria persoană. Astfel, văzând că turcii pierd încrederea în el, a trecut de partea polonilor. Letopisețul menționează: "În 23 zile a lui august au venit și Gașpar vodă în tabăra leșească sprintin numai cu 600 de oameni la adunare cu Jalcovski și după sfatul ce au avut cu capetele leșești au purces cu toată oastea leșească pe Prut în gios de la Hotin la Țuțora și acolo la Țuțora au pus tabăra leșii"¹⁵⁰. Aici, la Țuțora, trupele polone vor primi lupta, fiind atacate de Iskender pașa. Cu toate că s-au apărat bine, după fuga detașamentului moldovenesc (care a plecat, neavându-l la suflet pe domnul străin) și apoi a unor detașamente polone, turcii, în cele din urmă, au obținut victorie. Gașpar Grațiani fuge, dar este omorât de boierii moldoveni. Ion Nistor susține că polonii, în loc să-l ajute pe Gașpar vodă, atacă Hotinul și-l ocupă din nou¹⁵¹. Există însă o informație sigură că Hotinul a fost cedat polonilor de pârcălabul său. Astfel, G. B. Montalbani scrie: "A sosit la Hotin vestea înfrângerii domnului și a morții sale. Atunci, toți moldovenii au început să se sfătuie să predea cetatea

¹⁴⁷ N. Iorga, *Istoria armatei românești*, p. 318.

¹⁴⁸ Idem, *Documente românești din arhivele Bistriței*, Editura Librăriei Socec & Co, București, 1899, p. 34.

¹⁴⁹ Aurel Decei, *Istoria Imperiului Otoman*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 318.

¹⁵⁰ Miron Costin, *op. cit.*, p. 69.

¹⁵¹ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 115.

turcilor și să-l dea legat pe signor Annibal Amati căpitanul acelei cetăți. Pentru a evita acest lucru au fost chemate trupele lui Kalinowski"¹⁵².

După înfrângerea de la Țuțora, polonezii au încercat să încheie pace cu Imperiul Otoman, oferind pentru aceasta 100000 de ducăți serdarului, dând și cuvântul că regele va plăti haraci sultanului ca pe vremea lui Murad al III-lea. Dar întreprinzătorul și temutul sultan Osman al II-lea luă hotărârea să continue războiul cu Polonia, organizând o "expediție imperială", condusă de însuși padișahul, ceea ce de 25 de ani nu se mai întâmplase¹⁵³. În această situație, ambele tabere au început pregătiri intense pentru lupta finală, care a avut loc sub zidurile cetății Hotin, în anul 1621. După informația unui anonim polon, la 19 august toată oastea s-a adunat de cealaltă parte a Nistrului, la Hotin, și s-a așezat în tabără¹⁵⁴. Conform cronicii turcești, sultanul Osman al II-lea a pornit din Istanbul la 30 martie 1621¹⁵⁵. Lupta finală însă s-a desfășurat abia toamna.

Nu putem fi de acord însă cu opinia istoriografiei sovietice¹⁵⁶ și ucrainiene¹⁵⁷ privind rolul jucat de cazacii zaporozjeni în acest război. Se afirmă că rolul principal l-au îndeplinit cazacii. Mai mult decât atât, unii istorici ucrainieni consideră că la Hotin cazacii au distrus armata Imperiului Otoman și datorită acestui fapt a început declinul imperiului¹⁵⁸. Considerăm această opinie mai mult decât exagerată, de fapt, cronată. Chiar și cronicarii ucrainieni ai timpului, scriind despre participarea trupelor căzăcești la această campanie n-au exagerat rolul lor¹⁵⁹. În ceea ce privește numărul participanților, opiniile diferă. Numărul soldaților din tabăra lui Osman al II-lea este stabilit între 150000 și 400000, dar o cifră exactă nu există. Din tabăra polonă făceau parte aproximativ 150000 de ostași. Cronicarul ucrainean Samoilo Veliciko menționează cifra de 157000 de oameni, iar cronicarul polon Matei Titlevski de 136 de mii. Și primul, și al doilea arată

¹⁵² *Călători străini*, vol. IV, p. 518.

¹⁵³ A. Decei, *op. cit.*, p. 320.

¹⁵⁴ *Călători străini*, p. 493.

¹⁵⁵ M. Guboglu, *op. cit.*, vol. II, p. 76-86. Este relatarea cronicarului turc Kiatir Celebi.

¹⁵⁶ N. Mohov, *Ocerki istorii moldavsko-rusko-ukrainskih sveazei*, Editura Știința, Chișinău, 1961.

¹⁵⁷ *Vezi Istoria misi i sil U.S.S.R. Cernoviška oblasti*, Golovna redakția ukrainskoi radeanskoi enĭklopedii A.N. U.S.S.R., Kiev, 1969.

¹⁵⁸ *Hotin'ska viina 1621*, Tentr parealkoznavstva, Akademii Nauk Ukraïni ta ukrainskogo tovaristva ohoroni pameatok istorii ta kulturi. Kiev, 1991 (vezi cuvântul introductiv scris de Petro Tolocsko, academician al Academiei de Științe a Ucrainei).

¹⁵⁹ *Ibidem*, p. 29-69.

că în campania de la Hotin au participat 40000 de cazaci, conduși inițial de hatmanul Borodavko, iar după moartea acestuia de Petru Sagaidacina¹⁶⁰. Forțele polone, au fost conduse de Carol Hodkevici, iar după decesul acestuia, la 24 septembrie, de Stanislav Liubomirski¹⁶¹.

Toate tentativele de a ocupa tabăra leșească nu s-au soldat cu succes. Dar nici armata polonă nu avea forțe destule pentru a începe un atac, care să îndeparteze forțele turcești. Luptele s-au desfășurat mai multe zile la rând, la încercările osmanilor de a cuceri tabăra polonezii răspunzând cu contraatacuri. În cele din urmă, s-a ajuns la o înțelegere de încheiere a păcii. Cronica țării relatează: "Multu au stătutu turcii să primească leșii cevași bir, ce leși nice să pomenească acestu lucru n-au primit. Deci după multă frământătură, au stătut și s-au ales pace septembrie 29 dzile... Însă de la leși era aceste legături. În Moldova cu oști să nu mai îmble, pre cazaci de la mare să-i oprească, cetatea Hotinului să dea pre mâna domnului de Moldova, sol mare cu daruri și cu întăritura legăturilor de pace să trimită la împărăție și numai ei le-au căutat leșilor mai apoi, mai în silă a primi și a lega 30000 de cojoace, din an în an, să dea tătarilor"¹⁶². Astfel, cetatea Hotinului, a revenit Țării Moldovei.

În 1626, scaunul Moldovei este ocupat de Miron Barnovschi, reprezentantul boierimii locale. Această domnie a fost benefică pentru țară. Însă în 1629, Barnovschi, sub presiunea lui Alexandru Coconul este nevoit să se retragă din scaun spre cetatea Hotinului. La 29 octombrie 1629, Miron vodă se afla la Hotin, deoarece la acea dată Toma Zamoyiski scria lui Sigismund al III-lea că Miron Barnovschi s-a retras la Hotin și propunea să-i dea ajutor pentru a-l restabili în domnie¹⁶³. La 1630, Barnovschi se afla încă la Hotin, de unde trimite o scrisoare unui demnitar polon, cerându-i, de asemenea, ajutor¹⁶⁴. Neobținându-l, pleacă la Poartă, unde este decapitat.

În 1634, în Moldova este înscăunat Vasile Lupu, o dată cu aceasta apărând un dușman periculos pentru Moldova: cazacii. Expedițiile de jaf ale cazacilor devin tot mai frecvente, pământurile moldovenești fiind pustiite în repetate rânduri. Cu toate că cetatea Hotin se afla în calea lor, năvala cazacilor nu putea fi oprită, pentru că, de obicei, ocoleau cetatea. Vasile

Lupu a fost nevoit să o căsătorească pe fiica sa, Ruxandra, cu fiul lui Bogdan Hmelnițki – Timuș, pentru a stăvili atacurile¹⁶⁵. Totodată, cetatea Hotin continua să rămână o bază a tătarilor pentru incursiunile în Polonia. Despre aceasta se menționează în scrisoarea voievodului către Andreica Sion, mare paharnic, boierul său de la Țarigrad, în care îl informează că hanul din Crimeea a trimis tătari astă toamnă în Țara Leșească și robi toată Podolia, și la întoarcerea lor prin Moldova au stat o noapte în pristaniște la Hotin și acolo au fost atacați de niște voinici, care îi bău și le luă totul¹⁶⁶.

În anul 1653, Vasile Lupu, căzut în dizgrație, este înlocuit de Poartă cu Gheorghe Ștefan. Paul de Alep menționează că, aflând despre venirea lui Gheorghe Ștefan, Vasile vodă și-a trimis soția și toate averile sale împreună cu multe provizii la Hotin¹⁶⁷. Dar Gheorghe Ștefan nu se oprește la Iași, urmarindu-l până la Hotin. Deși Vasile Lupu a trimis după ajutor la Timuș, temându-se de oastea care se apropia, părăsește Hotinul, lăsând aici o garnizoană slabă. Despre această faptă Miron Costin va spune: "Nu pociu tăcea aice pentru cetatea Hotinului ce nesocoteală a o lăsa îndată pe mâna altuia de nu de altă nădejde, pentru trecătoarea în care să fie fără grije, s-au convenit să să pue oameni cercetași și ce oameni 30 de Nemți să hie pus să o ție despre oastea Moldovei și despre Unguri. Au n-au fost hrană? Pânea unui sat de la Hotin ar fi putut ținea un an, sau câtu era numai în târgu. Și acea cetate ori cine va vrea sa socotească va afla că au fost a răsipei casei lui Vasile Vodă pricina"¹⁶⁸.

Cu întârziere, dar Timuș a sosit în ajutorul socrului său și l-a alungat pe Gheorghe Ștefan din Suceava, unde, după scurt timp, va fi asediat și el. Vasile Lupu primise vestea că Timuș era la Suceava și la 4 mai îi scria lui Petru Pototki despre aceasta, rugându-l să-i trimită soția¹⁶⁹. Cronica informează: "Pre Vasile Lupu vestea îl întâlni la Zvancea, cu care veste Grigore comisul singur mersese și l-au îmbrăcat cu haină cu soboli și îndată au trecut Nistrul la Zvancea, că cetatea Hotinului nici într-un chip n-au vrut să o dea târgoveții cu pârcălabul lor cu Hăjdău, ori că au vrut așe de

¹⁶⁰ Cf. *Hotin'ska viina 1621*, Kiev, 1991.

¹⁶¹ *Ibidem*, p. 208.

¹⁶² Miron Costin, *op. cit.*, p. 129, nr. 70.

¹⁶³ Ilic Corfus, *op. cit.*, p. 129, nr. 70.

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 130, nr. 71.

¹⁶⁵ Tahsin Gemil, *Țările române în contextul politic internațional 1521-1672*, Editura Academiei, București, 1979, p. 139.

¹⁶⁶ Th. Codrescu, *Uricarul*, vol. X, p. 47.

¹⁶⁷ *Călători străini*, vol. VI, p. 71; vezi și Hurmuzaki, *Documente...*, vol. V, p. 14, nr. XVIII.

¹⁶⁸ Miron Costin, *op. cit.*, p. 144.

¹⁶⁹ Ilic Corfus, *op. cit.*, p. 176, nr. 106.

credincioși să hie lui atefan care lucru n-aș da să hie într-ai noștri până într-atâta pentru jafuri ce făcuseră târgoveții¹⁷⁰.

Hotinul a rămas în stăpânirea lui Gheorghe Ștefan. Dar pentru asedierea lui Timuș în Suceava "s-au adus puscile și de la Hotin și de la Iași și au început a bate cetatea ce nu-i strica nimica"¹⁷¹. După aceste evenimente, Hotinul va cunoaște o perioadă mai puțin zbuciumată, care însă n-a durat nici 20 de ani. La 1671 are loc răscoala lui Hâncu, Durac și Constantin clucerul contra lui Duca vodă. De aici și zicala "Vodă, vrea, Hâncu ba". Răscolajii ajunseseră până la Iași, dar, în curând, au fost învinși. Totuși, la Hotin, ceilalți au mai opus rezistență încă vreo câteva luni¹⁷².

În anul 1672, Imperiul Otoman declară război Poloniei. Obiectivul sultanului Mahomed al IV-lea a fost ocuparea cetății Camenița. Hotinul, aflat în fața cetății polone, inevitabil avea să fie în centrul evenimentelor. Sultanul a poruncit și domnilor Țărilor Române să se pregătească de campania militară.

La porunca sultanului, după cum arată cronică, "Duca vodă au trimis pre un nemiș din ținutul Hotinului, anume Gligorie Cornescul, ce iera foarte meșter de scrisori și de săpături la pietre și la alte lucruri de au făcut chip cetății Cameniței de ceară cu toate tocmelile de au vădzut și mulți s-au mirat de mărirea ei ce iera din sânгурă starea locului, cu apă și stânci de piatră împregiurii minunat locu și mai mult aceasta au îndermnat pe împărăție de au venit la Camenița"¹⁷³.

În timpul ostilităților, Hotinul a fost folosit ca bază pentru acțiunile militare ale turcilor pe partea opusă a Nistrului. Astfel, cronicarul turc Hagi Ali scrie că, trecând oastea râul Nistru, a apărut o lipsă de merinde și zaherea, dar care au fost repede completate din proviziile de la Hotin¹⁷⁴. Campania s-a terminat cu ocuparea Cameniței, iar în Moldova în locul lui Gheorghe Duca a fost numit domn Ștefan Petriceicu. Conform relatării *Letopisețului* lui Neculce, Petriceicu vodă a fost lăsat cu oastea sa de moldoveni în Hotin, ca să fie de pază țării și a drumului Cameniței, ca să nu închidă leșii drumul negustorilor și să nu flămânzescă oastea din Camenița. În afară de aceasta, vizirul a mai vrut să lase în cetate și armată turcă

până în primăvară, ca să fie de pază Moldovei dinspre leși, ceea ce însă n-a făcut¹⁷⁵.

Scurt timp după ce a venit în scaun, la 1675, vodă este chemat din nou să lupte alături de turci. Atunci Petriceicu vodă a trecut de partea polonilor. Letopisețul relatează astfel evenimentul: "Ce ei ca cei cu nevoie s-au sfătuit ei în de ei Grigore Vodă cu Petriceicu Vodă să se închine la leși să steie cu toții să bată pe Turci, ca să nu apuce a să așeza în cetatea Hotinului pașă pre cum se așezase în Camenița. Că așezându-se în Hotin pașă de-aci în Moldova n-are de ce mai domni domn"¹⁷⁶. Despre desfășurarea luptei informează o scrisoare a lui Petriceicu vodă către regele polon: "Ținând și Camenița și mult olac în Țara Leșească cu cetăți și atâta pâine au pus pe țară de căra și oștile tot la Hotin: în țara noastră sta 40000 de oșteni cu 5 pași, fără alți pași ce stă la Iași care atâta rău făceau. Și aducând Dumnezeu oștile leșești viind la Hotin spre oaste turcească, fu mila lui Dumnezeu spre creștini de lătură pre acei pași și mulți turci s-au potopit. Văzând mila lui Dumnezeu de puterea creștinilor și dându-mi poruncă hatmanii leșești cum să ne părăsim de către păgâni, că de ne vom mai afla întru ajutorul păgânesc întocmai ca dâșji vom păți, întru care noi mai denainte rugăm pre Dumnezeu și căutam a vedea vr'o tărie și vreun agiutori despre parte păgânească și așa, aducând Dumnezeu pre aceaste oști creștinești, am luat pre Dumnezeu într'agiutori și ne-am amestecat cu oștile creștinești și am început a faci război asupra neamului păgânesc și Dumnezeu iaste milostiv; doară va arăta mila Sfinției Sale spre creștini ce o are, puțină smintială tâmplându-se creștinilor"¹⁷⁷.

Însă deoarece rivalitatea turco-polonă nu luase sfârșit, pământul moldovenesc a continuat să fie scenă de operațiuni între rivali. Astfel, un călător străin relatează: "După scurt răgaz dat Moldovei de înfrângerea turcilor la Hotin, aceștia au mers și au reocupat cetatea fără vreo rezistență din partea garnizoanei polone și toată țara a fost călcată de turci și tătari veniți să-l instaleze la domnie pe Dumitrașco Cantacuzino. Regiunile din nordul țării au fost acum cel mai rău lovite"¹⁷⁸.

¹⁷⁰ Miron Costin, *op. cit.*, p. 147.

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 161.

¹⁷² N. Iorga, *Basarabia noastră*, p. 79-80.

¹⁷³ Ion Neculce, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei și o samă de cuvinte*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1982, p. 213.

¹⁷⁴ M. Guboglu, *op. cit.*, vol. II, p. 218.

¹⁷⁵ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 220-221.

¹⁷⁶ *Ibidem*, p. 223.

¹⁷⁷ T. Holban, *Două acte despre lupta de la Hotin din 1672*, în "R. I.", anul XXIV, nr. 4-6, 1938, p. 145.

¹⁷⁸ *Călători străini*, vol. VII, p. 100. Vezi și Hurmuzaki, *Documente...*, vol. V, p. 145., nr. CCXXIV.

Ion Neculce, relatând despre venirea lui Dumitrașco vodă, scrie că acesta, din porunca vizirului, a distrus cetățile Suceava, Neamț și Hotin, ca să nu mai fie ocupate de oști străine¹⁷⁹. Probabil, această informație nu poate fi considerată veridică. În primul rând, pentru că boierii moldoveni după câțiva ani, adresându-se regelui polon, îl informau că Sobieski ocupase cu ajutorul lor cetatea Neamțului¹⁸⁰. Apare întrebarea, dacă cetatea ar fi fost distrusă, pentru ce trebuia ocupată? Despre venirea lui Dumitrașco Cantacuzino, în afară de letopisețul lui Neculce, povestește și *Cronica anonimă* a Moldovei, care menționează că el, de frica lui Ștefan Petriceicu, a adus multă oaste tătărăască, pe care a lăsat-o să ierneze în țară, în ținuturile Lăpușna, Orhei, Soroca, Hotin, Dorohoi și Hârlău¹⁸¹.

Conflictul între Imperiul Otoman și Statul Polon, în cele din urmă, a luat sfârșit prin pacea de la Carlowitz din 1699. Partea de nord a Țării Moldovei era sub ocupația polonă. Cherasie Daponte mărturisește că: "După aceea, a început și cu polonii să-și caute neînțelegerile lor. Leșii cereau Camenița, iar reprezentanții turcilor cereau locurile Moldovei pe care le luaseră leșii în resboi, adică cinci districte: Suceava, Cernăuți, Hârlău, Hotin și Soroca și astfel dând otomanii Camenița și polonii amintitele locuri, s-au împăcat"¹⁸². Despre pacea încheiată, letopisețul țării spune: "Leșii încă cerea tare Țara Moldovei, dar turcii au răspuns pentru Țara Moldovei, zicând că Țara Moldovei nu pot să o dea să le fie lor podană, că este volnică, că turcilor este închinată, nu este luată cu sabia. Deci, leșii văzând așa, s-au așezat într-acest chip: cetățile Moldovei și mănăstirile câte au fost luate și cât loc tot să le dea înapoi moldovenilor și turcii să dea cetatea Camenița leșilor cu tot olatul ei și Ucraina și pre nohai să-i ridice pre toți din Buceag să-i ducă la locul lor la Don, să rămână numai bucegeni și Hotinul să nu-l tocmească turcii niciodată, nici altă cetate să nu facă în Moldova"¹⁸³. Însă polonii nu renunțaseră la Hotin și, la 1700, regele trimite un sol la Istanbul, anume pe Rafael Leszcynski. Între altele, acesta trebuia să arate dregătorilor otomani instabilitatea de la frontiera moldo-polonă și să ceară rectificarea hotarelor în folosul regatului prin

¹⁷⁹ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 245.

¹⁸⁰ T. Holban, *op. cit.*, p. 151.

¹⁸¹ Dan Simionescu, *Cronica anonimă a Moldovei (1661-1729)*, Editura Academiei, București, 1975, p. 49.

¹⁸² Constantin Erbiceanu, *Croniciari greci care au scris despre români în epoca fanariotă*, București, 1988, p. 55.

¹⁸³ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 397.

inclusiunea ținuturilor Hotin și Cernăuți în componența lui. Poarta Otomană nu a cedat însă și granițele au fost restabilite, prin tratatul de delimitare din 14 octombrie 1703, pe linia anterioară războiului¹⁸⁴.

După aceste evenimente, cetatea Hotinului n-a rămas mult timp în componența Țării Moldovei. Ajuns în scaunul țării, Dimitrie Cantemir a inițiat o acțiune politică împotriva Porții, încercând scoaterea Moldovei de sub suzeranitatea otomană. De data aceasta, pentru atingerea scopului a fost aleasă o nouă putere, care se afirma vertiginos sub sceptrul lui Petru cel Mare. Dimitrie Cantemir a încercat o colaborare cu Rusia, care acum se apropiase foarte mult de hotarele Moldovei. Rezultatul a fost dezastruos. La Stănilești, turcii au fost învingători. Pe lângă înfrângerea suferită, Țara Moldovei pierde și cea mai importantă cetate, Hotinul, care, împreună cu tot ținutul, vor fi transformate în raia,

*
* *

În ceea ce privește evoluția istorică a târgului Hotin, spre deosebire de cea a cetății, ca, de fapt, și a celorlalte târguri moldovenesti, descrierea acesteia este îngreuiată de insuficiența informației documentare.

D. Ciurea consideră că cele mai vechi târguri din Moldova: Siretul, Suceava, Baia și Neamțul s-au format după prima jumătate a secolului al XIV-lea și mai curând¹⁸⁵. I. C. Filitti, de asemenea, opinează că au existat orașe înainte de întemeierea statului¹⁸⁶.

În Moldova, ca și în orice parte a lumii medievale, un număr mare de orașe s-au dezvoltat din așezările rurale, unde existau posibilități de deservire a populației. Transformarea unor sate în târguri sau orașe este un fenomen continuu în dezvoltarea istorică a Țării Moldovei. Acest proces a continuat în epoca modernă și se petrece și în prezent. Const. C. Giurescu este de părerea că târgurile existau din vremea conviețuirii româno-slave, numele de târg fiind o dovadă a faptului¹⁸⁷. Acestea erau așezate, de obicei, pe valea unui râu. O bună parte din orașe au apărut la vaduri:

¹⁸⁴ Veniamin Ciobanu, *Relațiile româno-polone între 1699-1848*, Editura Academiei Române, București, 1980, p. 34.

¹⁸⁵ D. Ciurea, *Noi contribuții privind orașele și târgurile din Moldova în secolele XIV-XIX*, în "A.I.I.A.", tom. VII (1970), p. 22.

¹⁸⁶ I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 22.

¹⁸⁷ Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 72.

Hotinul, Soroca, Tighina pe Nistru sau Cernăuți pe Prut. În opinia aceleiași istoric, o serie de orașe s-au constituit datorită coloniștilor germani. Întemeind centre în Transilvania, nu numai orașe, dar și sate, în secolul al XII-lea și la începutul secolului al XIII-lea, germanii de aici (sașii) s-au deplasat mai departe peste Carpați, unde au înființat orașele: Baia, Sasca, Târgul Neamț¹⁸⁸. O dată cu sașii au venit din Transilvania și unguri, de la care se trage și denumirea de "oraș" – în ungurește "varoș". În afară de Troțuș, ungurii au locuit în orașele: Adjudul Vechi, Bacău, Suceava, Cotnari¹⁸⁹.

În documentele moldovenești ale epocii, orașul este numit: *gorodă, measto, târgă* și *orașă*, între aceste denumiri neexistând nici o deosebire, ele fiind sinonime¹⁹⁰.

Hotinul face parte din numărul orașelor apărute înainte de întemeierea statului. Nu are temei afirmația lui P. Codiță¹⁹¹ și Z. Arbure¹⁹² că orașul Hotin este fondat de genevezi încă din secolul al X-lea. Dar, cu certitudine, fortificația a fost anterioară așezării, care s-a dezvoltat sub zidurile apărătoare ale ei.

Orașul Hotin a apărut la vadul Nistrului, pe unde trecea drumul comercial, care lega Marea Baltică de Marea Neagră. După Alexandru I. Gonța, pe aici trecea drumul ce lega Rusia de Cetatea Albă, care venea de la Novgorod și Pskov prin Brațlau și Atachi, unde se împreună cu cel ce venea de la Liov prin Hotin, și de aici pe valea Nistrului, prin Soroca, Orhei și Tighina, mergând la Cetatea Albă sau la Cafă¹⁹³. Mai târziu va apărea alt drum, ce venea, de asemenea, din Polonia, dar de la Hotin străbătea, rând pe rând, orașele Dorohoi, Botoșani, Hârlău, Iași, Vaslui, Bârlad, Tecuci, terminându-se în Galați. Acest drum a fost numit *drumul moldovenesc*¹⁹⁴. Deci, aflându-se pe o atât de importantă arteră comercială, orașul se va dezvolta repede, având un rol important în viața economică a statului.

Tezaurul monetar descoperit la Hotin, compus din peste 1000 de monede, datând din a doua jumătate a secolului al XII-lea și începutul

¹⁸⁸ *Ibidem*, p. 81–82.

¹⁸⁹ N. Grigoreș, *Dregătorii târgurilor moldovenești până la Regulamentul Organic*, p. 12–13.

¹⁹⁰ Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 101.

¹⁹¹ P. Codiță, *op. cit.*, p. 292.

¹⁹² Z. Arbure, *Dicționarul geografic al Basarabiei*, București, 1904, p. 118.

¹⁹³ Al. Goța, *Legăturile economice dintre Moldova și Transilvania în secolele XIII–XVIII*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 43.

¹⁹⁴ *Ibidem*, p. 32.

secolului următor, este un argument indirect, care demonstrează că la mijlocul secolului XIII aici exista o așezare de tip urban¹⁹⁵.

După cum s-a subliniat, cea mai veche mențiune despre Hotin este o însemnare italiană din 15 februarie 1310, care amintește de un episcop catolic la Hotin. De altfel, Hotinul a fost sediu episcopal până târziu. Pe harta Moldovei, alcătuită de G. Reichersdorf în baza informațiilor obținute în Moldova în intervalul 1527–1528, acest oraș este reprezentat prin două turnuri, unul din ele având deasupra cruce, și prin legenda: "Choszym episc". Același simbol a fost întrebuințat și pentru Camenița, legenda fiind: "Camenez episc". La Hotin, într-adevăr, a existat o biserică catolică, dar ca niciodată nu a fost ridicată la gradul de episcopie¹⁹⁶. Prezența unui episcop la Hotin în 1310 ne face să credem că așezarea avea statut de oraș.

Următoarea mențiune a orașului Hotin este în *Lista orașelor rusești îndepărtate și apropiate*, alcătuită între anii 1387–1392. Lista orașelor bulgare și valahe se încheie cu "Hotinul pe Nistru"¹⁹⁷.

În documentele interne, târgul Hotin este amintit pentru prima dată în documentele lui Alexandru cel Bun, la 1400, ca important punct de vamă⁹⁸ și aceasta datorită drumurilor comerciale. De fapt, prosperitatea târgului este strâns legată de această vamă. Taxele vamale pentru import, export și tranzit, plătite de negustorii străini și autohtoni, erau principalele surse de venituri ale țării. Alături de Suceava, care avea și drept de depozit, vămile marginale s-au bucurat din partea domnilor moldoveni de o atenție deosebită.

Printre acestea cele pentru Polonia, de la Hotin și Cernăuți, au avut, cel puțin în secolul al XV-lea, un regim preferențial. Până la Alexandru cel Bun în târgurile și vadurile Moldovei erau aplicate patru sisteme vamale deosebite, după regiune¹⁹⁹. Alexandru cel Bun le desființează, instituind un sistem vamal unic. După modelul tătăresc, vama era percepută pe cap de vită sau povară, dar și pe valoarea curentă a mărfii în locurile de vămuire²⁰⁰.

¹⁹⁵ V. Spinei, *op. cit.*, p. 100.

¹⁹⁶ N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților din România*, Editura Academiei, București, 1994.

¹⁹⁷ Al. Andronic, *Orașele moldovenești în secolul al XIV-lea în lumina celor mai vechi izvoare rusești*, în "Romanoslavica", XI (1965), București, p. 216.

¹⁹⁸ Al. Gonța, *op. cit.*, p. 26.

¹⁹⁹ N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, vol. I, Epoca veche, ed. a II-a, București, 1925, p. 85.

²⁰⁰ *Ibidem*, p. 86.

Centrele vamale erau împărțite după localitățile în care urma să se perceapă vama în vămi de hotar, vămi de strajă, vămi de vad, vămi mari și mici și vămi locale²⁰¹. Taxele diferă nu numai de la marfă la marfă, ci și în funcție de calea comercială pe care treceau negustorii. Comparând deci taxele după mărfuri și căile comerciale pe care le foloseau, reiese că cea mai avantajoasă cale era cea care ducea în Polonia, fie pe la Hotin, fie pe la Cernăuți²⁰². De aceea, cele mai multe circzi de boi erau vândute în Polonia. Circzile treceau mai mult pe la Hotin, unde era vama cea mare. Vameșii erau uneori români, uneori greci italianizați din posesiunile venețiene (Raguza, de pildă). Oameni bogați, ei făceau uneori negoț pe seama lor²⁰³. Vama și vameșii erau nemijlocit supuși părcălabilor ținutali.

În anul 1408, Alexandru cel Bun acordă privilegiu comercial liovenilor. Pe lângă orașele Iași, Cernăuți, Dorohoi, Tighina, Cetatea Albă, Baia, Bacău, Troțuș, Suceava, Siret, Hârlău este amintit și Hotinul²⁰⁴. Același domn, la 1418, aduce în Moldova 3000 de familii armenesti, cunoscută fiindu-le faima de negustori buni, pe care le așază în șapte orașe moldovenești și anume: Suceava, Cetatea Albă, Galați, Vaslui, Botoșani, Dorohoi și Hotin²⁰⁵. Scopul pe care îl urmărea Alexandru cel Bun era de a intensifica comerțul moldovenesc, știindu-se ce importanță avea comerțul pentru vistieria țării.

Privilegiul dat de Alexandru cel Bun este întărit la 18 martie 1434²⁰⁶ de Ștefan al II-lea fără de nici o schimbare. Petru Aron repetă, la 15 ianuarie 1456²⁰⁷, privilegiile date de înaintașii săi fără să specifice localitățile și vămile ce trebuie plătite.

La 1459 aprilie 4 este încheiat tratatul moldo-polon de la Overhelăuți. Conform acestui tratat, Ștefan cel Mare ceda cetatea și vama Hotinului Poloniei, mai bine spus, o lăsă în stăpânirea polonezilor, permițând ostașilor din garnizoana polonă a cetății să iasă în târg pentru a-și procura produsele necesare²⁰⁸. Către 1462, atât cetatea, cât și vama sunt retrocedate de

²⁰¹ Al. Goța, *op. cit.*, p. 66.

²⁰² *Ibidem*, p. 67.

²⁰³ N. Iorga, *Negoțurile și meșteșugurile în trecutul românesc*, București, 1906, p. 111.

²⁰⁴ M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, p. 635, orig. sl.

²⁰⁵ V. Bănățeanu, *Armenii în istoria românilor*, București, p. 19.

²⁰⁶ M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 777-778.

²⁰⁷ *Suceava. Documente*, p. 85-89, nr. 6.

²⁰⁸ I. Ieremia, *Moldova în contextul relațiilor politice internaționale. 1387-1858. Tratat*, Editura Universitas, Chișinău, 1992, p. 87-89.

poloni moldovenilor. În timpul domniei lui Ștefan cel Mare în orașul Hotin a mai avut loc un eveniment legat de numele lui. La 1493, Teodor Mărișescu de la mănăstirea Neamț, din porunca lui Ștefan cel Mare, va scrie un *Tetraevanghel* cu miniaturi. Domnul va dărui această carte bisericii Adormirea Maicii Domnului din târgul Hotin²⁰⁹.

N. Iorga afirma că Hotinul, ca și Cernăuții, pe la 1500 cu două biserici, ca și Ncamțul din Apus, ca și Soroca și Orheiul, era numai o cetate și o vamă, un *podgrad*, un oraș sub zidurile cetății se întemeia mai târziu²¹⁰. Antonio Verancsics care călătorise prin Moldova, spunea: "Orașe nu sunt deloc în acele țări și nici o civilizație orășenească, și nici clădiri mai impunătoare. În Moldova sunt doar trei cetăți de piatră – Suceava, reședința domnească, apoi Hotin și Neamț, acesta așezat la granița secuilor, iar celălalt la granița cu Polonia"²¹¹, ceea ce, firește, nu corespundea realității. Privitor la teza lui N. Iorga, contraargumentele le găsim chiar în tratatul de la Overchilăuți amintit, în care, în afară de vamă și de cetate, se vorbește și de *opidum*, adică de oraș.

În ceea ce privește afirmația lui Antonio Verancsics, ea se datorează anumitor realități ale epocii. Se știe că, în comparație cu orașele din Europa de Vest, orașele sau târgurile de pe teritoriul Țării Moldovei sau al Țării Românești erau mult mai mici. Probabil, din aceste considerente călătorul face astfel de consemnări.

Spre sfârșitul domniei, Ștefan cel Mare își schimbă radical politica față de Polonia. Relațiile încordate se vor menține și în timpul lui Bogdan vodă cel Orb. Întrăutățirea relațiilor moldo-polone a avut consecințe negative asupra comerțului cu Polonia, cauzând stagnarea procesului de dezvoltare a Hotinului.

Venirea la putere a lui Ștefan cel Tânăr a schimbat cursul politic al Moldovei față de Polonia. Liniștea la hotarul de nord al țării a fost consolidată prin tratatele de pace, semnate la 2 decembrie 1517, 9 martie și 4 mai 1518 și 7 august 1519, discutate de împuternicitul Poloniei, Krupenski, și împuternicitul Moldovei, Luca Cârje. În dezbaterile care au avut loc, delegații celor două țări urmăreau ameliorarea și ocrotirea comerțului și înlăturarea litigiilor de frontieră. Prin ultimul tratat s-au creat comisii anuale de hotar la Sfânta Treime, pe malul Nistrului, în fața

²⁰⁹ Damian P. Bogdan, *Paleografia româno-slavă*, București, 1978, p. 109.

²¹⁰ N. Iorga, *Istoria comerțului*, vol. I, p. 174.

²¹¹ *Călători străini*, vol. I, p. 404.

cetății Hotin, urmând ca peste două săptămâni să se întâlnească la Colacin²¹².

Un rol important în acea perioadă îl jucau iarmaroacele, care erau locuri de desfacere a mărfurilor. La iarmaroace participau atât negustorii țării, cât și negustorii străini. Nu orice oraș putea organiza iarmaroace, pentru aceasta fiind nevoie de consimțământul domnului.

În vara anului 1558, din cauza înrăutățirii relațiilor cu Polonia, Alexandru voievod a închis drumul comercial ce trecea pe la Cernăuți și Sniatyn, mutând iarmarocul de la Șipeniți la Hotin. Un document emis mai târziu, la 8 ianuarie 1579, arată că: "din vechime locul nundinilor era în Botoșani, mai în urmă negustorii își aleseră o localitate mai aproape de hotar, anume în Șipeniți și în satul Lencești, iar apoi Alexandru vodă și L... Ion vodă mutară târgul tocmai la Hotin"²¹³. Acest act, pe de o parte, confirmă că Alexandru a adus iarmarocul la Hotin, creându-se impresia că el este primul domn care a făcut acest lucru. Însă analizând mai amănunțit evenimentele poate fi trasă altă concluzie. La 19 iulie 1558, Sigismund August îi propune lui Alexandru Lăpușneanu să nu închidă drumurile și să nu transfere iarmarocul la Hotin, dar voievodul procedeză altfel. Sigismund se adresează sultanului, ca să rezolve această problemă, acesta însă ar fi cerut regelui polon ca "bâlciul organizat la Hotin să fie lăsat să existe și în vremea lui așa cum a fost și mai înainte să vină aici lume și din străinătate"²¹⁴. Câtva timp mai târziu, la 1560, bistrițenii cer lui Alexandru voievod organizarea mai multor iarmaroace de vite, de unde ei ar putea să le cumpere. Ca urmare, apare privilegiul din Hârlău, de la 17 septembrie 1561, în care, printre altele, domnul arăta că nu din inițiativa lui se țineau la Hotin șapte iarmaroace²¹⁵.

În altă ordine de idei, dacă iarmarocul de la Hotin, era înființat abia la 1558, el nu putea să aducă la 1561 un venit de 10000 de galbeni. Anume din această cauză, după cum afirmă N. Iorga, Albert Laski, susținătorul lui Despot vodă, ceru în schimb și căpătă Hotinul tocmai pentru valoarea pe care i-o dădea iarmarocul, de la care se culegea un venit anual de 10000 de galbeni²¹⁶.

²¹² Al. Goța, *op. cit.*, p. 110.

²¹³ Gh. Pungă, *op. cit.*, p. 76.

²¹⁴ Gh. Pungă, *op. cit.*, p. 76.

²¹⁵ N. Iorga, *Istoria comerțului românesc. Epoca veche*, Tipografia "Tiparul românesc", București, 1925, p. 172.

²¹⁶ N. Iorga, *op. cit.*, p. 186-187.

Aceste din urmă mărturii demonstrează clar că iarmarocul de la Hotin a existat și înainte de domnia lui Alexandru Lăpușneanu, apariția lui fiind posibilă încă în prima jumătate a secolului al XVI-lea. Problema constă în faptul că în anumite perioade iarmarocul putea fi strămutat când la Botoșani, când la Șipeniți și Lencești, când la Hotin.

Nu putem să mergem mai departe fără să arătăm că, începând cu prima domnie a lui Alexandru Lăpușneanu, vânzările și cumpărăturile domnești pe credit la Liov sau la iarmaroacele de la Hotin, Cernăuți, Colomeea ori Sniatin devin curente, relațiile comerciale și de credit moldo-polone cunoscând o substanțială dezvoltare datorită interesului special de mare negustor al domnului moldovean. Atenția acordată de conducătorii Țării Moldovei și de cei ai Poloniei bălciurilor de hotar, unde plata datoriilor se putea amâna de la un iarmaroc la altul, se explică prin veniturile ce rezultau din încasarea vămilor și prin posibilitatea încheierii de către unii domni ai Țării Moldovei a unor tranzacții comerciale de anvergură²¹⁷. Dar încălcările acestor tranzacții cauzau diverse conflicte. Așa, de exemplu, la 1566, Melichior Hase, unul din cei mai mari negustori lioveni a fost dat în judecată de Alexandru Lăpușneanu pentru datoria de 418 galbeni ungurești, pe care i-i datora din 1561, când cumpăraseră niște boi la iarmarocul de la Hotin. Lioveanul arată însă la proces că a plătit suma de 200 de galbeni lui Crăciun postelnicul, fratele lui Nicoară, vameș de Hotin, de la care cumpăraseră boii, iar când trebuia să-i dea restul sumei, acesta din urmă este arestat de Despot²¹⁸.

Alt proces are loc la 7 martie 1570, când Costca, românul din Hotin, se judecă cu Agneta, văduva lui Stanislav Dolinschi, pentru o datorie de 270 de florini pentru niște boi. Agneta este considerată însă achitată, deoarece se constată că soțul ei nu i-a lăsat nimic moștenire²¹⁹.

Scurt timp după revenirea lui Alexandru Lăpușneanu la domnie, iarmarocul de la Hotin este iarăși transferat la Șipeniți și Lencești. Nu se știe care au fost cauzele, dar în octombrie 1564 Soliman îi scria regelui polon că Alexandru "a suprimat iarmarocul pe care îl orânduise lângă Hotin și conform cu scrisoarea noastră împărătească, starea lucrurilor va trebui menținută fără nici o schimbare așa cum a găsit-o"²²⁰.

²¹⁷ I. Caproșu, *O istorie a Moldovei prin relațiile de credit până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Editura Universității "Al. I. Cuza", Iași, 1989, p. 33.

²¹⁸ *Ibidem*, p. 35.

²¹⁹ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. XXXIII, p. 352.

²²⁰ Gh. Pungă, *op. cit.*, p. 77.

Deci Alexandru Lăpușneanu se conformă ordinului sultanului și transferă iarmarocul de lângă Hotin, dar la 1572 în scaunul Țării Moldovei este instaurat Ion vodă, care readuce bâlciul iarăși în regiunea Hotinului²²¹.

La 1579, după cum s-a menționat, Petru Șchiopul schimbă din nou locul iarmarocului, stabilindu-l iarăși la Șipeniți și Lențești. După plecarea lui Petru voievod din domnie, iarmarocul se ține iarăși la Hotin. În 1592, vameș de Hotin, unde se obțineau "veniturile cele mai îmbelșugate", era Andrei Damilo sau Da Milo. Actele păstrate de la acesta informează că la 21 august, la Hotin, se ținea un târg, care dura cel puțin 10 zile. La acest târg participau negustori evrei, poloni și alți negustori străini. În afară de acest târg se mai ținea un iarmaroc, care, de asemenea, aducea mari venituri. N. Iorga, referindu-se la acestea din urmă, arată că numai arenda vămii din Hotin ajungea la 80000 de taleri pe an. Mai mult decât atât, el afirmă că în acea perioadă numai vama de la Iași putea să stea alături de veniturile pe care le aducea Hotinul²²².

Iarmarocul continuă să se țină la Hotin și în secolul următor. Iată cum descrie Gașpar Grațiani desfășurarea unui astfel de târg: "De aci, din Moldova, se scoate un număr mare de boi cu carnea cărora se hrănesc în mare parte nu numai populația din Ungaria și Rusia, ci și polonii, germanii și chiar Italia și mai ales cetatea Veneția. În Moldova se țin de șapte ori pe an iarmaroace de boi, (Grațiani vorbește, de fapt, aici de iarmarocul care are loc la Hotin - n.n.) unde vin un mare număr de negustori care stau în câmpii întinse. Sunt aduși foarte mulți boi și prețul lor trece rareori de trei galbeni de cap de vită. Negustorii se sfătuiesc între ei asupra prețului unui cap și, după ce s-au înțeles, toată această mulțime de boi se vinde în câteva ceasuri și este dusă în diferite regiuni. Boierii care cresc vite obțin câștiguri foarte mari și chiar domnul, care obișnuiește să vândă un număr de boi în fiecare an, de pe moșiile lui, se îmbogățește foarte mult; în afară de veniturile pe care le încasează separat din ținerea acestor iarmaroace"²²³.

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, din cauza deselor conflicte între poloni și otomani, importanța comercială a Hotinului scade. Nu putem vorbi însă despre decăderea totală a comerțului cu vite, deoarece pe lângă iarmarocul de la Hotin, datorită numărului mare de vite, în secolul al XVIII-lea, au început să se organizeze iarmaroace și la Lipcani și Briceni.

²²¹ N. Iorga, *op. cit.*, p. 190.

²²² *Ibidem*, p. 194-195.

²²³ Lia Lehr, *Comerțul Țării Românești și Moldovei în a doua jumătate a secolului XVI și prima jumătate a secolului XVII*, în "S.M.I.M.", vol. IV (1960), p. 293.

Hotinenii nu se supuneau întotdeauna voinței domnești. Astfel, la 1563, nesățiosul Despot vodă pune impozit de un galben pe fiecare casă, însă hotinenii se revoltă, Despot ieșind din încurcătură numai prin promisiunea de a-l pedepsi pe Barnovschi²²⁴. Din anul 1585, există o informație despre Hotin a unui călător străin, François de Pavie, care menționează că Hotinul este un oraș pe fluviul Nistru, pe malul căruia este așezat și un castel mic, încins cu ziduri înalte de cărămidă, clădit după sistemul vechi²²⁵.

La începutul secolului al XVII-lea, Hotinul își păstrează un timp importanța sa. Astfel, el este menționat în 1606 în *Catastiful de venituri din bani pentru albine și pentru muncă și pentru iliș și pentru sulgiu*. În acest catastif, întocmit din porunca lui Simion Movilă, în compartimentul în care sunt înregistrate veniturile de pe sulgiu, pe lângă ținuturi erau menționate și 27 de târguri din Moldova, printre care este și Hotinul²²⁶.

Luptele din toamna anului 1611 pentru înlocuirea lui Constantin Movilă, retras la Hotin, și intervenția polonilor au cauzat reducerea considerabilă a comerțului cu Ardealul și Polonia, având și urmări negative asupra orașului. Tomaso Alberti, trecând la 1612 prin Moldova, scrie: "La ora a doua din noapte am ajuns la Hotin, ultimul oraș, dar tot ars și prădat de poloni. Acolo pe malul fluviului este o cetate frumoasă aflată în stăpânirea polonezilor care țin acolo o garnizoană ca zalog pentru 100000 de florini împrumutați domnului"²²⁷.

Pentru a revigora situația, după porunca lui Tomșa din 10 decembrie 1613, pârcașii din Cernăuți, Hotin și Soroca trebuiau să-i ajute pe negustori. Numai dacă ar evita aceste drumuri mari cu locuri de vamă ei își vor primejdi mărfurile²²⁸.

Nicolo Barsi din Luca la 1633 afirmă că în fața castelului se afla un orașel, numit Hotin, locuitorii acestuia, cu toate că turcii erau stăpâni, erau cu toții moldoveni schismatici²²⁹. Patru ani mai târziu, Paolo Bonici scria că întreaga vamă a Moldovei se arenda vameșilor pentru 35000 sau 40000 de scuzi și aceștia puneau după aceea oamenii de încredere

²²⁴ *Călători străini*, vol. II, p. 362-363.

²²⁵ *Ibidem*, vol. III, p. 174. Din același an avem informația furnizată de Heurg Austell.

²²⁶ Ioan Caproșu, *Structuri fiscale și administrative într-un catastif moldovenesc de vistierie din 1606*, în "A.I.L.A.", tom. XXX (1993), p. 275.

²²⁷ Al. I. Gonja, *op. cit.*, p. 178.

²²⁸ *Călători străini*, vol. IV, p. 362-363.

²²⁹ N. Iorga, *op. cit.*, p. 311.

în toate schelele, dar schelele principale fiind Galați pe Dunăre și Hotin pe Nistru²³⁰.

La 1646, orașul Hotin era însă sărăcăcios și nenorocit, cu case mici ca într-un sat, neîntâlnindu-se nici o casă mai mare²³¹. Când Vasile Lupu, sub presiunea lui Gheorghe Ștefan, se retrage la Hotin și de aici neprimind lupta trece Nistrul, târgoveții din Hotin, folosindu-se de moment, pradă carele în care domnul își ducea averea. Atunci când însă Vasile Lupu se reîntoarce chemat de Timuș, "cetatea Hotinului nici într-un caz n-au vrut să o dea târgoveții, cu părcălabul lor Hăjdău, ori că au vrut așe de credincioși să hie lui Ștefan vodă care lucru n-aș crede ori că s-au sfiit pentru jacuri ce făcuseră târgoveții în carăle boierilor precum s-au pomenit"²³².

O mărturie din 1658 arată că nu numai negustorii făceau negoț la Hotin. Astfel, în acest an, Miron Costin și Ioan Hăbășescul, părcălabi de Hotin, judecau pâra între soția răposatului Ștefan Taban cu Iane Grecul de Vișnovăț, ginerele lui Corotașco, înaintea scaunului la Hotin, pentru niște miere care au avut ei împreună să o neguțătorească și anume 39 de poloboace²³³.

La 1687, situația economică a Hotinului se va îmbunătăți, din care cauză va fi amintit de un anonim olandez printre principalele orașe ale Moldovei – Vaslui, Neamț, Cernăuți, Suceava²³⁴. Însă anii care vor urma nu vor aduce nimic bun pentru târgul din nordul Țării Moldovei. Începutul secolului al XVIII-lea anunță vremuri grele pentru Moldova. După ce, la 1713, turcii s-au așezat în cetatea Hotin, iar la 1715 ținutul a fost transformat în raia, târgul a căzut sub administrația otomană, devenind, de fapt, centrul administrativ al raialei.

Odată intrat sub administrația turcă, a fost schimbată și stema orașului, care reprezenta un pândăș, cu una nouă, care avea ca simbol trei turnuri pe un câmp auriu, turnul cel din mijloc având în vârf o semitună, de care atârnavă două paloșe încrucișate²³⁵.

În afară de târgul Hotin, pe teritoriul ținutului a mai existat un târg, anume Tărășăuți, care, de asemenea, a fost proprietate domnească. Prima mențiune a localității este din 20 decembrie 1437, când Ilic și Ștefan voievozi

întăresc marelui boier Mihail de Dorohoi pentru slujba lui dreaptă și credincioasă ocinile sale. În acest document localitatea este numită *Tereseuți*²³⁶. În ceea ce privește transformarea Tărășăuților în târg, suntem de acord cu părerea lui Const. C. Giurescu, conform căreia aceasta s-a întâmplat pe timpul lui Ștefan cel Mare, a cărui domnie a favorizat dezvoltarea vieții economice²³⁷.

În 1524, Ștefan cel Tânăr voievod a lovit cu oastea sa la Tărășăuți patru mii de turci, care se întorceau de la leși și puțini dintre ei au ajuns în țara lor²³⁸. Tot ca loc de bătălie sunt amintiți Tărășăuții și în timpul celui de al treilea război, dintre moldoveni și leși, când aceștia din urmă au fost înfrânți de către oștile lui Petru Rareș²³⁹. Din timpul lui Rareș este și harta lui G. Reichersdorf, care indică printre târguri și Tărășăuții, pe malul stâng al Prutului, exact în dreptul Hotinului. Simbolul întrebuintat este un turn, ca cel al Siretului, denumirea fiind redată după cum urmează: *Tarosouze*²⁴⁰.

La 1606, Tărășăuții apar în *Catastiful de venituri din bani pentru albine și pentru muncă și pentru iliș și pentru sulgiu*, întocmit din porunca lui Simion Movilă. Printre cele 27 de târguri semnalate în despărțitura a patra, imediat după Hotin, este amintit târgul Tărășăuți²⁴¹. La 1609 aprilie 4, Constantin Movilă întărește Sintixiei, cneaghina lui Bilău, fost vornic, și fiului ei Ionașco, fost mare vâtav, o seliște, anume Onțenii, care se află între Ivăncăuți și târgul Tărășăuți. Documentul menționează că această seliște aparținea de ocolul târgului Tărășăuți²⁴². Deci și Tărășăuții, ca și celelalte târguri, avea ocol. Însă, în curând, târgul va decădea, devenind sat. Cauzele care au dus la această decădere nu sunt cunoscute. Cert este însă că, la 1634, Tărășăuții erau sat. La 1634 octombrie 4, Vasile Lupu întărea lui Gavrilaş Mătiăș satul Tărășăuți în ținutul Hotin, pe care avea ispisoc de la Moise Movilă²⁴³.

Deci târgul Tărășăuți a existat mai bine de 100 de ani, jucând un rol important în viața ținutului. Cu toate acestea el n-a avut niciodată importanța pe care a avut-o Hotinul.

²³⁰ *Călători străini*, vol. V, p. 74.

²³¹ *Ibidem*, p. 163. Informația este furnizată de Acacy Toszyski, secretar la solia lui Woicich Miskowski.

²³² M. Costin, *op. cit.*, p. 145-146.

²³³ N. Iorga, *Documente*, în R.I., X, 1924, p. 200, nr. 3.

²³⁴ *Călători străini*, vol. VI, p. 521.

²³⁵ P. Codiță, *op. cit.*, p. 528.

²³⁶ *D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 146, nr. 175, orig. slav.

²³⁷ Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 139.

²³⁸ Petre P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 94.

²³⁹ Gr. Ureche, *op. cit.*, p. 139.

²⁴⁰ Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 290.

²⁴¹ Ioan Caproșu, *op. cit.*, p. 275.

²⁴² *D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. II, p. 200, nr. 265 orig.

²⁴³ *M.E.F.*, vol. III, p. 320, nr. 158 copie.

Înainte de a încheia acest capitol, se cuvine să ne oprim asupra unei probleme adiacente, și anume asupra celei legate de ocoalele târgurilor și de cel al cetății.

În general, suprafața orașului moldovenesc n-a fost mare. Ne referim la vatra orașului, adică la suprafața clădită. Vatra ocupa o suprafață redusă, deoarece numărul locuitorilor era mic. Orașul avea de la câteva sute până la o mie de gospodării. Târgurile, întocmai ca și satele, aveau hotarele lor, acestea fiind considerate proprietate domnească. Târgoveților li se da în folosință pământul, pentru care plăteau dări și prestau munci voievodului, pământul rămânând în proprietatea lui. De aceea, domnul putea dispune de el după bunul său plac²⁴⁴. Hotarele târgurilor erau tot atât de vechi ca și târgurile²⁴⁵.

În afară de hotar și vatră, târgul avea și ocolul lui, adică o suprafață considerabilă de teren, cuprinzând mai multe sate din jurul târgului sau cetății. Prima mențiune a unui grup de sate atașate unui târg sau localități o întâlnim în documentul din 1428 decembrie 13²⁴⁶. După părerea lui D. Ciurea, ocoalele sunt o influență ardeleană cu o rezolvare proprie²⁴⁷. Apariția ocoalelor se datorează existenței în târguri a curților domnești, care trebuiau deservite. Printre orașele care aveau curte se numără: Bacău, Bârlad, Botoșani, Cotnari, Dorohoi, Hârlău, Hotin, Huși, Iași, Piatra, Suceava, Șcheia, Ștefănești, Târgul Frumos și Vaslui²⁴⁸.

În afară de ocoale de târguri, după cum s-a menționat, au existat și ocoale de cetăți. Astfel, la 1586 martie 11, Petru Șchiopul întărea lui Andrei, logofăt și pârcălab de Neamț, satele Clișcăuți, Socolul și Zăvădinele, ce sunt în ținutul Soroca, și satele Dancăuți, Vorniceni și Tulbureni în ținutul Hotin²⁴⁹. În act se menționează că unele din aceste localități au fost domnești și au aparținut de ocolul cetății Hotin. Nu se știe dacă Dancăuții și Vorniceni au aparținut de ocolul cetății, dar satul Tulbureni a făcut parte, cu siguranță, din acest ocol, deoarece un document din 1630 <aprilie 29 – august 31>, prin care Moise Movilă întărește lui Gligore Hrueciu, fost vornic, acest sat, arată clar că el intra în ocolul cetății Hotin²⁵⁰. În afară de sus-

numitul sat, din ocolul cetății mai făcea parte și satul Dolineni, după cum se specifică în documentul din 1630 aprilie 29²⁵¹.

Alt document în care sunt menționate sate din ocolul cetății Hotin este cel din 1632 septembrie 19, prin care Alexandru Ilișă întărea lui Dumitrașco Șoldan, mare spătar, satele Nedibăuți și Vlădicina din ținutul Hotin. Documentul arată că atât Nedibăuții, cât și Vlădicina au aparținut anterior ocolului cetății Hotin²⁵². Deci ocolul cetății Hotin avea în componența lui cel puțin patru sate.

Pentru satele din ocolul târgului Hotin, care era diferit de cel al cetății, prima mențiune datează din 1588 iulie 8, când Petru Șchiopul dăruiește lui Ivancu pisar seliștea Groziști, arătând că "au fost a noastră domnească și cu ascultare către ocolul târgului Hotin"²⁵³. În 1625 februarie 1, Radu Mihnea întărea lui Tudor, pârcălab de Hotin satul Clișcăuți "care sat a fost domnesc sub ascultarea ocolului târgului Hotin"²⁵⁴.

Ocolului târgului Hotin a aparținut și satul Șărăuți. Informația este furnizată de un document de la 1634 martie 7, prin care Cehan, mare vornic, și alți boicri mărturisesc că Turcul, fost stolnic, s-a învoit cu Neniul vornic și pentru doi cai buni i-a întors zapisul de proprietate pe satul Șărăuți care a fost în ocolul târgului Hotin²⁵⁵.

A avut ocolul său și târgul Tărăsăuți, din care a făcut parte satul Onțeni.

La 1562 septembrie 11 Ioan voievod dăruia slugii sale Vartic o seliște, anume Andreicăuți în ținutul Hotinului, care această seliște a fost din ocolul Buzoviței²⁵⁶. Peste șapte ani, la 1569 septembrie 15, Bogdan voievod reîntărea lui Vartic satul Andreicăuți, specificând din nou că el a fost în ocolul Buzoviței²⁵⁷.

La începutul secolului al XVII-lea, la 1609 august 19, Constantin Movilă voievod dădea și întărea lui Chiriță, mare postelnic, și cneaghinei sale, Maricăi, fiica lui Gheorghe, pârcălab de Hotin, printre altele, "un sat anume Sencăuții și un loc de iaz... ce a fost acest sat al nostru drept domnesc ascultător de ocolul... (documentul este rupt – n.n.) ce este în ținutul

²⁴⁴ Const. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, partea a II-a, p. 458.

²⁴⁵ Idem, *Târguri sau orașe...*, p. 149.

²⁴⁶ D. Ciurea, *op. cit.*, p. 195.

²⁴⁷ *Ibidem*, p. 196.

²⁴⁸ Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 142.

²⁴⁹ *D.I.R.*, A. Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 308-309, copie.

²⁵⁰ *C.D.M.*, vol. II, p. 127, nr. 563.

²⁵¹ *D.R.H.*, A. Moldova, vol. XXI, p. 269, nr. 213, copie.

²⁵² *Ibidem*, p. 127, nr. 564, copie.

²⁵³ *D.I.R.*, A. Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 391, orig.

²⁵⁴ *C.D.M.*, vol. II, p. 62, nr. 225, orig.

²⁵⁵ *D.R.H.*, A. Moldova, vol. XXII, p. 76, nr. 68, copie.

²⁵⁶ *D.I.R.*, A. Moldova, sec. XVI, vol. II, p. 161, nr. 157, orig.

²⁵⁷ *Ibidem*, p. 211, nr. 224, orig.

Hotin²²⁵⁸. În locul rupt din document era scris cuvântul *Buzovița*, deoarece în ocolul cetății, al târgului Hotin, și al târgului Tărăsăuți nu se specifica ținutul. Citarea ultimelor trei documente ne duce la o concluzie clară, și anume că în localitatea Buzovița din ținutul Hotin a existat o curte domnească. De fapt, cazul Buzoviței nu este unic pentru Țara Moldovei.

Din cele expuse rezultă că în administrația ținutală din Hotin, ca și în restul ținuturilor din Țara Moldovei, reprezentantul domniei a fost părcălabilul. Ținutul, fiind unul de margine, a avut doi părcălabi, care se mai numeau și starosti, influență a vecinătății polone. Acești starosti ca reprezentanți ai domnului în ținut, aveau sub control unitatea teritorială și îndeplineau principalele funcții fiscale, juridice și militare.

Privitor la administrația târgului Hotin, de asemenea, se poate afirma că nu s-a deosebit cu nimic de cele din restul țării. Ca și în alte orașe exista o dublă conducere, reprezentată, pe de o parte, de vornic, adică de reprezentantul statului, iar, pe de altă parte, de șoltuz și pângari, ca reprezentanți ai burgului, adică ai comunității urbane. Atât vornicul, cât și șoltuzul, și pângarii au avut o serie de atribuții juridice, administrative și fiscale bine determinate. De fapt, stabilirea și menținerea echilibrului între aceste două părți a permis conducerea armonioasă a orașului medieval pe tot parcursul acestei perioade.

În general, faptul că între administrația de diferite niveluri a ținutului Hotin și celelalte unități teritorial-administrative ale țării n-a existat nici o deosebire este un indiciu, care confirmă că Hotinul a intrat de timpuriu în componența statului moldovenesc, devenind, astfel, una din părțile lui componente principale.

Referindu-ne nemijlocit la istoria cetății Hotin, putem afirma cu siguranță că ea a avut un rol fundamental în sistemul defensiv al Țării Moldovei. Cauza principală care a dus la apariția acestei fortificații a fost necesitatea apărării vadului de la Nistru, pe unde trecea importantul drum comercial de la Marea Baltică la Marea Neagră. Zidurile protectoare ale cetății au favorizat formarea în preajma lor a unei așezări urbane – târgul Hotin.

Izvoarele documentare existente nu permit a stabili data exactă a înălțării cetății Hotin, însă, bazându-ne pe cercetările arheologice, putem afirma cu certitudine că în a doua jumătate a secolului al XIII-lea cetatea Hotinului deja exista, cu atât mai mult că la 15 februarie 1310 Hotinul

apare pentru prima dată menționat documentar. Luând în considerare faptul că prima mențiune documentară nu reprezintă și momentul apariției unei localități și că până la aceasta evident că ea a avut o oarecare dezvoltare, considerăm că data indicată mai sus este cea exactă.

Desigur, fiind situată pe un teritoriu populat de valahi, adică de români, și garnizoana cetății era compusă din români, informații în acest sens prezentând încă Bycowic, în anul 1354.

O dată cu întemeierea statului Țara Moldovei, cetatea Hotinului intră imediat în componența lui, devenind unul din principalele elemente în sistemul defensiv al acestuia. Probabil, în timpul lui Petru I Mușatinul fortăreața este reconstruită conform necesităților militare ale timpului, iar de la sfârșitul secolului al XIV-lea înainte sunt menționați aici starosti și părcălabi, adică reprezentanți ai domniei, ceea ce demonstrează o dată în plus că Hotinul făcea deja parte din structurile statului moldovenesc.

În timpul domniei lui Alexandru cel Bun, Hotinul va fi refăcut, jucând un important rol în ultima parte a domniei acestuia și fiind folosit ca bază pentru operațiuni militare în Polonia. Luptele interne, care au urmat după moartea lui Alexandru cel Bun, au avut urmări deplorabile asupra cetății Hotinului, aceasta ajungând, în cele din urmă, monedă de schimb, folosită de Iliș pentru a ocupa scaunul Moldovei. Cu toate acestea, fortăreața nu ajunge sub administrație polonă, ea rămânând încă mult timp în stăpânirea partidei boierești a simpatizanților lui Iliș. Petru Aron readuce Hotinul în componența țării însă pentru scurt timp, deoarece Ștefan cel Mare, ajuns în scaunul de la Suceava, nu obține controlul asupra cetății, care avea garnizoană polonă. Abia mai târziu, la 1462, după ce Ștefan voievod va presta jurământul de vasalitate regelui polon, cetatea va reintra în sistemul defensiv, creat de marele domn.

La 1484, Țara Moldovei va pierde două dintre cele mai importante cetăți ale sale, Chilia și Cetatea Albă, astfel de acum înainte Hotinul devenind principala cetate a țării. Din această cauză, probabil, Ștefan cel Mare va reconstrui cetatea, făcând-o inexpugnabilă.

În secolul al XVI-lea importanța cetății Hotin nu va scădea, ea continuând să rămână principala pavăză a țării spre nord. Așezată la hotarul cu Polonia, funcția ei va depinde într-o foarte mare măsură de relațiile Moldovei cu acest stat. Cetatea nu numai că era folosită ca bază de acțiuni sau atacată de partea adversă, dar, de multe ori, era ocupată de poloni, așa cum, de exemplu, s-a întâmplat în timpul domniilor lui Petru Rareș, Despot sau Bogdan Lăpușeanu.

²²⁵⁸ *Ibidem*, sec. XVII, vol. II, p. 241-242, nr. 313, orig.

În secolul următor, cetatea Hotinului continuă să-și păstreze importanța, astfel încât cronică țării și călătorii străini arată că, de fapt, la Hotin se afla cheia pentru scaunul domnesc.

În primele două decenii ale secolului al XVII-lea, fortăreața, cu mici excepții, s-a aflat sub control polon și abia prin pacea de la 1621, stabilită după războiul de la Hotin, revine în componența Țării Moldovei. Acest fapt însă n-a însemnat și o viață liniștită pentru Hotin, cu atât mai mult că în timpul respectiv mai apare un dușman periculos pentru Moldova, și anume cazacii, incursiunile lor intensificându-se foarte mult în timpul domniei lui Vasile Lupu.

În ultima parte a secolului, Hotinul este angrenat din nou în vârtoarea evenimentelor. Datorită conflictului deschis în această perioadă între Polonia și Imperiul Otoman, cetatea Hotin se va afla în mijlocul acțiunilor militare, trecând de nenumărate ori dintr-o mână în alta. În cele din urmă, conform păcii de la Carlowitz, cu toate stăruințele regatului polon de a și-o păstra, cetatea Hotin va rămâne a Moldovei, dar stăpânirea ei n-a durat mult timp, deoarece, după cum este cunoscut, la începutul secolului următor, anume la 1713, cetatea va fi refăcută de trupele otomane și transformată, împreună cu ținutul alăturat, în raia, devenind, astfel, principalul punct strategic al Imperiului Otoman în zona de nord.

În ceea ce privește orașul Hotin, acesta, ca și cetatea, apare pe drumul comercial care lega Marea Neagră cu Marea Baltică. Atât datorită circulației de negustori, cât și a zidurilor protectoare ale cetății, târgul se dezvoltă destul de repede și, aproximativ între 1382 și 1395, îl găsim menționat în *Lista orașelor ruse îndepărtate și apropiate*.

În actele interne, târgul Hotin apare pentru prima dată (la 1408) în privilegiul comercial, acordat de Alexandru cel Bun negustorilor lioveni. De fapt, de acest negoț va depinde și prosperitatea Hotinului. Atâta timp cât relațiile moldo-polone au fost prielnice comerțului, târgul a prosperat, dar în momentele de conflict Hotinul a avut de suferit, nu o dată fiind distrus și ars.

De istoria orașului Hotin este strâns legată și istoria vămii de aici, care, pe tot parcursul Evului Mediu, a fost o importantă sursă de venituri pentru vistieria Țării Moldovei.

În cele din urmă, cu toate înălțările și căderile sale, târgul Hotin, ca și cetatea, vor intra în componența raialei turcești, formate în nordul țării.

Pe lângă târgul Hotin, după cum s-a subliniat, în ținutul respectiv a mai existat un târg, anume Tărășăuții, care a avut un rol secundar și după o existență de mai bine de 100 de ani a dispărut.

În ținutul Hotinului, ca și în restul unităților teritorial-administrative ale statului medieval Moldova, au existat aproximativ zece sate, care au făcut parte din ocolurile cetății și târgului Hotin. De menționat că a avut ocol și satul Buzovița, ceea ce conduce la ideea că și aici a existat o curte domnească, ce servea domnului în drumul său spre Hotin.

După stabilirea reședinței domnești principale la Iași, ocolurile vor dispărea, termenul de *ocol* se va păstra însă în terminologia medievală, desemnând subdiviziunea administrativă a ținutului.

În concluzie se poate afirma că atât cetatea, cât și târgul Hotin s-au înscris armonios în viața Țării Moldovei, până la rășuirea otomană de la începutul secolului al XVIII-lea.

În capitolul anterior, s-a urmărit istoria cetății și a târgului Hotin, iar în continuare va fi examinată dezvoltarea întregului ținut până la transformarea lui în raia.

Având în vedere diversitatea faptelor istorice din această perioadă, care reflectă schimbările în evoluția proprietății, cezurile documentare, determinate de înstrăinarea sau pierderea unor acte, schimbarea numelor unor sate sau a vetrelor acestora, dar și falsificarea istoriei ținutului de către străini, se impune examinarea *amănunțită* a proprietății medievale pe baza documentelor.

Pentru a urmări evoluția acestei unități teritorial-administrative a fost adunată, practic, toată informația documentară referitoare la satele și localitățile regiunii. Ea permite abordarea problematicii în ansamblu și vizează apariția și numărul satelor din acest ținut, stăpânii moșiilor de aici, întinderea proprietăților, apartenența satelor la diferite forme de proprietate.

Întrucât în capitolul precedent s-a abordat problema proprietății domnești, în continuare se va studia proprietatea boierească și cea mănăstirească.

În virtutea dreptului de *dominium eminens*, stăpânirea domnească era superioară tuturor celorlalte forme ereditare de stăpânire funciară. Domnul putea să facă danii de moșii, să întemeieze sate, să confişte satele celor acuzați de trădare, să confirme dreptul de stăpânire asupra pământului și transferurile de proprietate.

Proprietatea boierească se realiza prin danii sau cumpărări. Această formă de proprietate, ca și cea mănăstirească, de altfel, a evoluat în Moldova foarte rapid, fapt pentru care unii dintre domni au dus o politică de limitare a proprietăților boierești.

Din a doua jumătate a secolului al XVI-lea însă prin donații și vânzări masive făcute de domnie, domeniul public se diminuează în favoarea celui boieresc. Daniile și vânzările însă sunt condiționate acum de unele obligații. Expresii ca "credincioasa slujbă", "dreaptă credință" ce apar în actele de donație sunt semnele acestei condiționări. O particularitate a secolului al XVII-lea este tendința boierimii de a-și grupa proprietățile în diferite regiuni. Se creează, astfel, domenii întinse și compacte, numărând uneori zeci de sate.

Cele câteva considerații generale expuse mai sus pot fi ușor verificate urmărind evoluția proprietății boierești din ținutul Hotin. Cele mai multe sate amintite în actele de danie și întărire aparțin logofătului Mihail, care își crease în ținuturile Hotin și Cernăuți un impresionant domeniu.

Dar până la întărirea proprietăților lui Mihail de Dorohoi exista o serie de acte în care se atestă satele hotinene. Astfel, Alexandru voievod miluiește pe Ivașcu și pe frații lui, Petru, Iurașcu și Danciul, cu satele Hodoracini și Gvozdăuții. Documentul este datat cu aproximație între 1422 și 1432¹. Deci aceste două localități ar putea fi primele sate din ținut menționate documentar. Următoarele sate, care pot fi sigur datate documentar, sunt Zubriceni și Ivancăuți. La 1429 aprilie 17, Alexandru cel Bun dăruia lui "Radu gramaticul nostru" pentru slujbele făcute aceste două sate². Probabil că peste un timp oarecare, Radu gramaticul a vândut aceste ocine sau le-a schimbat, deoarece în 1479 mai 24 Ștefan voievod întărește vânzarea satelor Zubriceni și Ivancăuți lui Hanco³, tranzacție făcută de Jiverț și Roman din Cozăcești și Vasco fiul lui Căliban, cu sora sa, și Iura, cumnatul lui Vasco, și Tulea.

Tot în anul 1429 sunt atestate și satele Neagăuți și Cupca, ultimul purtând numele proprietarului. La 27 mai a aceluși an, Alexandru voievod dăruia lui Ivan Cupcici două sate: Cupca, unde este casa lui, și Neagăuții dincolo pe Prut, iar de la Neagăuți în sus pe Racovețe până în hotarul lui Grozea⁴. Proprietatea lui Ivan Cupcici nu s-a limitat numai la aceste două sate, deoarece cu doi ani mai târziu, la 1431 iunie 15, Alexandru voievod îi întărește o serie de sate, printre care Răscăuți, satul Șepelor, care ulterior se va numi Șepeleuți, Mihăilăuți și Vascăuți⁵.

Printre primele acte, date de Ilie voievod, urmașul lui Alexandru cel Bun, se numără și cel din 4 ianuarie 1432, prin care domnul întărește lui Oană și soției sale, Ana, fiica lui Negrea, satele Coșilăuți și Stănilăuți sub Nesfoia⁶.

Însă nu tot timpul daniile de moșii se făceau în același ținut. Astfel, în octombrie 1433, Ștefan, fratele lui Ilie voievod, întărește stăpânirea asupra satelor Dobromirești și Balosinești⁷. Din acestea numai ultimul

¹ D.R.H., A, Moldova, vol. I, p. 72, nr. 49, copie.

² *Ibidem*, p. 129, nr. 86, orig.

³ *Ibidem*, vol. II, p. 332, nr. 218, orig.

⁴ *Ibidem*, vol. I, p. 131, nr. 88, orig.

⁵ *Ibidem*, p. 153, nr. 103, orig.

⁶ *Ibidem*, p. 158, nr. 107, orig.

⁷ *Cresterea colecțiilor*, XVI, 1910, p. 263, CVIII-29, orig.

făcea parte din ținutul Hotin, iar Dobromireștii aparțineau altei unități administrative.

Domnul putea întări nu numai sate întregi, ci și jumătăți sau părți de sat. De exemplu, la 1433 noiembrie 5 Ștefan voievod dăruiește lui Mihail Cristianescul jumătate din Cristienenști, partea lui, cu hotarele vechi⁸. Peste câteva zile, la 16 noiembrie, același domn dăruia lui Hodco Costici satul Vorona și "casăle Ameschinii și Huejenii"⁹.

După un an, la 1435 octombrie 18, Ilie voievod, la rândul său, dăruia boierului său Stan Babici satele Sobrancea la Țețina, Vascăuți și Șibutiți¹⁰.

Ultimele două documente amintite mai sus demonstrează că fiecare domn făcea danii boierilor, întărindu-și astfel autoritatea.

Ajungând la împăcare, urmașii lui Alexandru cel Bun au emis acte de danie, care purtau numele ambilor domni. De exemplu, la 1436 august 27, Ilic și Ștefan voievozi dăruiau satul Cruhlic lui pan Ivașco al lui Balasin și fraților lui, și lui Micu, și lui Badea pentru dreapta lor slujbă¹¹. La 20 decembrie 1437, Ilie și Ștefan voievozi întăresc lui Mihail de Dorohoi proprietățile sale¹². Respectiva întărire este una dintre cele mai interesante, deoarece pe parcursul secolului al XV-lea și, practic, în tot Evul Mediu, nu întâlnim documente care să confirme proprietăți atât de întinse. Mihail de Dorohoi apare menționat în sfatul domnesc încă din 1407, unde rămâne mai bine de 30 de ani. El a fost cel mai mare boier din secolul al XV-lea, proprietatea sa constând din 52 de sate și patru seliști. Dintre acestea în ținutul Hotin erau satele: Novosulița, Paustova, Hrinăuți, Naslavcea, Sincăuți, Corasticeani, Malinți, Rachina, satul unde a fost Raspop, Șișcăuți, Doljocul, Coteleu, Cusearău, Milianăuți. Nici una din aceste localități nu o găsim amintită anterior. După moartea lui Mihail de la Dorohoi, satele aflate în proprietatea sa vor fi întărite parte urmașilor săi, parte altor proprietari.

Următorul act, care pomenește despre un sat în ținutul Hotin, este cel dat iarăși de Ștefan și Ilie voievozi în 1440 septembrie 29¹³. Cu toate că numele proprietarului nu s-a păstrat, documentul conține o altă

informație interesantă, și anume că satul Hrițcova se mai numește și Cerlina Mare.

La 1441 apare menționat pentru prima oară satul Rujavenți. În acest an, la 9 septembrie, Ilie și Ștefan întăreau stăpânirea asupra Rujavenților lui Caloian, unul din boierii lor¹⁴.

Actele de danie sau de întărire au servit până foarte târziu pentru confirmarea dreptului asupra unor moșii. Astfel, la 1809, Divanul Cnejeii Moldovei întărea lui Ioniță Boian și neamurilor sale descendente din Lupașcu Gherghel jicnicer stăpânirea asupra moșiilor Gvozdinți, Criva și Nesfoia. Hotărârea Divanului se baza pe actele prezentate de Ioniță Boian, care datau din 1442, 1598 iulie 10, 1602 mai 20 și 1698 iulie 21¹⁵. Deci Ioniță Boian, pentru a-și demonstra drepturile, a fost nevoit să aducă o serie de mărturii, dintre care unele aveau vechime de peste 350 de ani.

În unele cazuri, satele sau părți din ele erau folosite pentru procurarea altor proprietăți, prisăci sau mori. Așa, de exemplu, Cozar și Dumca, și frații săi primeau de la Ștefan voievod satul Dumeni, Cozar, la rândul său, schimba partea sa de sat cu Costin de pe Soloneț și primea în loc o moară¹⁶.

Printre stăpânii aceluși timp se număra și Șandro spătar, care primea de la domnie la 1447 ianuarie 14 satele Coleșeuți, Răscinți, Dubovaia, Neporotova, Vișneuți și Ojogov¹⁷.

Satul Răscăuți este menționat din nou la 1453 iunie 20, când Alexandru voievod îl întărește cu alte sate lui Mihail logofătul și fraților săi¹⁸.

La 1455 iulie 2, Petru voievod reîntărea lui Mihail logofătul și fraților săi, Duma și Todor, o serie de sate, între care "și mai sus de Hotin și Răscăuți"¹⁹. Acest document mai informează că satul a fost cumpărat de la Mândrul Jumătate.

Este cunoscut faptul că în Moldova dreptul de moștenire putea trece și asupra urmașilor pe linia feminină. La 1456 Petru Aron întărea lui Sin de Hotin pentru credincioasa lui slujbă ocinile soției sale, nepotei lui Mihailaș, și anume: Șișcăuți, unde a fost curtea lui Iuric pe Prut, și Malinți, și Șișcăuți, unde este Hodorici, și mai sus de aceasta Zamcăuți, și, sub Hotin, Berestia, și Gorodiște, mai jos Urmez, și Craincăuți, și Vișneveț

⁸ D.R.H., A, Moldova, vol. I, p. 170, nr. 118, orig.

⁹ N. Iorgu, *Studii și documente*, vol. V, p. 79.

¹⁰ *Creșterea colecțiilor*, XLVIII, 1937, p. 10, X-14, XXX-38. Ultimul sat se numea Șibutiții și nu Butiții, cum a fost tradus.

¹¹ D.R.H., A, Moldova, vol. I, p. 224-225, nr. 161, orig.

¹² *Ibidem*, p. 146, nr. 175, orig.

¹³ L. T. Boga, *Documente basarabene*, în "A.B.", nr. 2, 1929, p. 85.

¹⁴ *Creșterea colecțiilor*, XVI, 1910, p. 263, CXXXIV-49, orig.

¹⁵ A.S.L., Fond Documente, 589/15, copie.

¹⁶ D.R.H., A, Moldova, vol. I, p. 334, nr. 236, copie.

¹⁷ *Ibidem*, p. 384, nr. 271, orig.

¹⁸ *Ibidem*, vol. II, p. 46, nr. 33.

¹⁹ *Ibidem*, p. 68, nr. 48, orig.

și, la graniță, Boriscăuții²⁰. Berestia, Gorodiște și Boriscăuții sunt menționate pentru prima dată; Vișneuții a fost, probabil, cumpărat de la Șandriu spătar, care era pomenit ca proprietar la 1447; cât privește Malinții și Șiscăuții, acestea au fost în proprietatea lui Mihail de Dorohoi; soția lui Sin de la Hotin, fiindu-i nepoată, a moștenit o parte din sate, astfel efectuându-se transferul unor moșii de la Mihail de Dorohoi către Sin de la Hotin.

Primul document din timpul lui Ștefan cel Mare, care se referea la sate din Hotin, poartă data de 1459 septembrie 5²¹. În acest act se amintește o hotarnică făcută de Avram din Lucăceni pentru Hrubna.

La 1461 august 12, Ștefan voievod întărea lui Husin și soției sale, Marușca, fata lui Ion Munteanu, satele Urvicolesă, Stroinți și Molnița²². Întărirea acestora se face însă după ce a avut loc judecata între Husin și Marușca, pe de o parte, care au arătat că aveau uric de la Alexandru cel Bun, ce a ars într-o biserică din Suceava, și Dima Negru, și Juria Negorescu, pe de altă parte, care afirmau că au uric de la Ilie și Ștefan voievozi. În cele din urmă, domnul a dat câștig de cauză primilor, întocmind un nou act de proprietate.

La 1469, este menționată pentru prima dată localitatea Balcăuți. Mențiunea provine dintr-o informație din 1811 cu privire la cererea banului A. Cuza și a lui C. Botezatu de a stăpâni ocinile Grumăzeni și Balcăuți. Printre actele arătate de aceștia în favoarea dreptului de stăpânire se găsește și unul din 1469 ianuarie 22, prin care domnul întărea lui Dima clucer jumătate din satul Balcăuți²³.

Următorul document din 1470 iulie 18, atestă că Ștefan voievod, împreună cu mitropolitul Teoctist și episcopul Tarasie, întăresc cumpărătura făcută de Borscu comișul și fratele lui, Șuşman, pe satele Cobâlceni și Bilosăuți, pe Nistru, de la Ana, sora lui Dobrul logofăt, sate care au fost cumpărate mai înainte de fiul ei Ghidea de la mănăstirea Neamț cu 200 de zloți tătărești²⁴.

Satul Vascăuți re apare în documente la 1473, între sfârșitul lunii iunie și 13 septembrie. Prin acest uric, Ștefan cel Mare întărea lui Hanco și

fraților săi două sate, Vascăuți pe Nistru și Vasileuți pe Prut, și o familie de țigani a lui Dumbravă, pe care a dobândit-o când domnia a ars târgul de Floci și Ialomîța²⁵.

Ultimul document din secolul al XV-lea poartă data de 1499 septembrie 18; prin acesta domnul întărea lui Feodor Iuriș și fratelui său, Cotia, nepoții Marușcăi, fiica lui Palco, o jumătate de sat de Rovcăuți pe Prut²⁶.

Din ultimii ani de domnie ai lui Ștefan cel Mare s-a păstrat un document din 1503 septembrie 30, prin care se confirma lui Danciul Buceațchi și vărului său Isaico cumpărarea satelor Hodoraciinți și Gvozdăuți pe Vilia, vândute de Slavna, fiica lui Ivașco Vladiciu²⁷, care le avea, după cum s-a arătat mai sus, de la Alexandru cel Bun.

Există un singur document din timpul urmașului lui Ștefan cel Mare, Bogdan, act în care apare menționat pentru prima dată un sat din ținutul Hotinului, Vertiporoh²⁸.

Din 1520 aprilie 24, s-a păstrat și prima împărțire de ocini, făcută în ținutul Hotin de către urmașii lui Buceațchi. La data respectivă, Ștefan voievod întărea împărțirea de ocini făcută de Cristea și sora lui Isaica, și unchiul lor, Șteful, și sora sa, Magda, fiii lui Buceațchi, și, de asemenea, unchiul lor pan Crinovici, pârcălab de Hotin, fiul Vasuțcăi, și nepoții lui de frate Ion și fratele lui Iurie, fiii lui Șandru Turcul, toți nepoți lui Cozma Șandrovici și lui Iacuș vistiernic²⁹.

Printre satele întărite au fost Nesfoia și Criva pe Prut, care au revenit lui Șteful și Magdei, precum și satele Milinăuți cu mori pe Vilia, și Șerbiceni, care au trecut în partea lui Crâncovici, pârcălab de Hotin. Nesfoia, ca, de altfel, și celelalte localități, este semnalat documentar pentru întâia oară pe parcursul acestui secol. Dacă Nesfoia nu mai apare menționat în actele domnești, Criva mai este amintită la 1570 mai 28. La această dată, Gligorie Gavrîlovici aprod cumpără de la Crăciun Buceațchi, fiul lui Șteful Buceațchi, nepotul lui Buceațchi, strănepotul lui Cozma Șandrovici, o jumătate de sat din Criva cu loc de pescuit, pentru 800 de zloți tătărești³⁰.

²⁰ *Ibidem*, p. 88, nr. 59, orig.

²¹ A.S.L., Fond Documente, 1467, f. 8.

²² *D.R.H.*, A, Moldova, vol. II, p. 142-143, nr. 100, orig.

²³ A.N.R.M., fond 1, nr. 1671, copie.

²⁴ *D.R.H.*, A, Moldova, vol. II, p. 251, nr. 168, orig.

²⁵ *Ibidem*, p. 286, nr. 191, orig.

²⁶ *D.I.R.*, A, Moldova, sec. XV, vol. II, p. 289, nr. 273.

²⁷ *D.R.H.*, A, Moldova, vol. III, p. 525, nr. 294, copie.

²⁸ *D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. I, p. 88, nr. 83.

²⁹ M. Cosîbchescu, *Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare voievod*, p. 190, nr. 42, orig.

³⁰ *D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 112, nr. 142, orig.

Șerbiceni mai sunt consemnați la 1576 aprilie 1, când satul apare la împărțirea moșiilor lui Ion Gorondor³¹. Satul revine Anei și fratelui său Eremia Barbovski. Cinci ani mai târziu Iancu vodă întărește fetelor Anei ocinile sale, între care se afla și satul Șerbiceni, numit înainte Codrișii³².

În sfârșit, ultimul sat pomenit în documentul de la 1520 este Milinauți. La 1528 aprilie 1, Petru voievod va întări vânzarea făcută de Vasco Mihăilașcu către Anușca, fata lui Petru Liteanu, pentru 230 de zloți tătărești³³. La 1560 mai 19, Alexandru voievod întărește lui Boldur și surorii sale Magda lui Dragoș Mihăilaș, și verelor lor, Caterina și Ana, și Marica, fiicele lui Sima Mihăilaș, toți nepoții Anușcăi, fiica lui Petru Liteanu, satul Milianăuți³⁴, care va rămâne în proprietatea acestei familii și în secolul al XVII-lea.

Din timpul lui Ștefan voievod, mai avem un act cu data de 16 martie 1527, prin care se întărește lui Ion pisar a treia parte din satul Costești, ce este în gura Ciuhurului, pe care a cumpărat-o de la Simion, feciorul lui Isac Petroi³⁵.

Primul act din timpul lui Petru Rareș pentru sate din ținutul Hotin datează din 1528 martie 7. La data respectivă domnul dăruiește lui Toader logofăt satele Zubriceni, care se mai numește Ivancăuți, și satul Hâncăuți, și Onești³⁶. Actul conține și o informație foarte interesantă, care arată că, în cele din urmă, satele ajung să fie domnești după ce au fost dăruite de Marica, fata Hâncului paharnic, lui Bogdan voievod.

Următoarele localități din ținutul Hotin atestate documentar sunt Bilăuți și Rovcăuți. La 1551, Ștefan voievod întărește lui Gheorghe pârcălabul ocinile sale, printre care se numărau și acestea două³⁷. Dacă Bilăuți nu mai apar în documentele secolului, satul Rovcăuți este semnalat în timpul domniei lui Petru Șchiopul, aproximativ între 1584 și 1587. În acel moment, Petru vodă întărește lui Gavril logofăt cumpărătura făcută de la Vascan Orăș aprod, fiul lui Grigore Orăș, a treia parte din satul Orășani și o jumătate din Rovcăuți pentru 1000 de zloți tătărești³⁸.

³¹ *Ibidem*, p. 62, nr. 82, copie.

³² *Ibidem*, p. 128, nr. 160, copie.

³³ *M.E.F.*, vol. I, p. 41, nr. 16, orig.

³⁴ *D.I.R.*, A. Moldova, vol. II, sec. XVI, p. 152, nr. 145, orig.

³⁵ Gh. Ghîbănescu, *Surete și izvoade*, vol. XVIII, p. 181 nr. 119, copie.

³⁶ *D.I.R.*, A. Moldova, sec. XVI, vol. I, p. 249-250, nr. 121.

³⁷ *Ibidem*, sec. XVI, vol. II, p. 27-28, nr. 26, orig.

³⁸ *Ibidem*, vol. III, p. 236, nr. 291, orig.

La 1554 aprilie 20, Alexandru Lăpușcanu întărește lui Ion Moghilă logofăt, din dresese lui drepte pe care le-a avut de la Ștefan cel Bătrân, de la Iliăș voievod și de la Ștefan voievod cel Tânăr și de la Petru voievod, satul Verbova și Lipnicul, ce s-au numit Groziți, și satul Voloșcăuți, toate în ținutul Soroca, și Cusearău în ținutul Hotin³⁹. Acest act face parte din numărul celor îndoielnice, însă la 1582 mai 20 este făcută o nouă întăritură a lui Ioan voievod lui Simion Movilă, care are, practic, același conținut și în care apare și satul Cusearău⁴⁰. După această dată, denumirea localității Cusearău va fi schimbată în Bârnova, așa cum apare și în secolul al XVII-lea.

Tot la 1554, dar puțin mai târziu, la 5 mai, este menționat satul Medveja⁴¹, și tot în acel an octombrie 30, Alexandru voievod întărește Sofiții și surorii sale Stanții, și Tudosiei, și Anii, și Mariuții, fiicele lui Luca Arbore, satul Mândăcăuți în ținutul Hotin ce l-au schimbat cu Barnovschi, staroste de Cernăuți, cu satul Mihalcăuți⁴². Mihalcăuții apar și la 1574 ianuarie 1⁴³.

În ceea ce privește satul Mândăcăuți, după cum s-a arătat, el a intrat în proprietatea urmașilor lui Luca Arbore, iar la 1575 Petru Șchiopul întărește împărțirea de ocini făcută de urmașii lui Luca Arbore. În afară de Mândăcăuți mai sunt menționate următoarele sate din ținutul Hotin: Svicicăuți, Bliscinăuții, Romancăuții și Carapusceanii⁴⁴. Conform împărțirii, Mândăcăuții a revenit Onciului, Romancăuții Adochiei, Carapusceanii Ancii, iar Svicicăuții și Bliscinăuții i-au revenit Maricăi și fratelui ei, Pătrașco. Pe parcursul secolului al XVI-lea, satele vor rămâne în proprietatea familiei Arbore, Petru Șchiopul reintărind această împărțire la 1588 iunie 4⁴⁵.

Următoarea localitate menționată pentru prima oară documentar este Capotenii. La 1555 aprilie 7, Alexandru voievod întărește lui Drăgan și fraților săi, Gherasim și Vascan, surorii lor Neaga, fiica lui Toma, vărul lui Cracalie uricar, fiul lui Toader, și vărului lor Tofan Călugărul, fiul Neagăi, toți nepoți lui Petru Căpotescu, a treia parte din satul Michiteni sub Terebne, care se numește acum Capoteni⁴⁶. În același document se menționează

³⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 238, nr. 1, documente îndoielnice.

⁴⁰ *Ibidem*, vol. III, p. 188-190, nr. 242, copie.

⁴¹ *Ibidem*, vol. II, p. 63-65, nr. 6, orig.

⁴² Gh. Ghîbănescu, *Surete și izvoade*, vol. XIX, p. 62, nr. 41 (copie).

⁴³ *Ibidem*, vol. II, p. 236, nr. 98, orig.

⁴⁴ *D.I.R.*, A. Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 95-96, nr. 73, copie.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 388, nr. 484, copie.

⁴⁶ *Ibidem*, vol. II, p. 76, nr. 68, orig.

că celelalte două treimi sunt ale lui Ilie și Ivan Capotescu. Localitatea și-a schimbat denumirea conform noilor săi proprietari.

În același an, 1555, este pomenit pentru prima oară și satul Tribisăuți, întărit de Alexandru voievod popii Cozma⁴⁷. Tot în acest document este vorba și de satul Tulbureni, sat care a fost în ocolul cetății Hotin și care, la 1586 martie 11, va fi dăruit de Petru Șchiopol lui Andrei logofăt și pârcaș de Neamț⁴⁸.

La 1560 aprilie 13 este amintit Cupcinul de pe Ciuhur⁴⁹. Așezarea era plasată pe ambele maluri ale Ciuhurului, în secolul al XVII-lea fiind împărțită în două: partea din stânga Ciuhurului se va numi Brătășani și, în cele din urmă, va rămâne în ținutul Iași, iar Cupcinii vor rămâne în ținutul Hotin.

Andreicăuții este următoarea așezare despre care se va relata mai amănunțit, deoarece în baza acestui exemplu se poate observa mai bine evoluția unei localități. Astfel, la 1562 septembrie <11>, Ioan Despot dăruia lui Vartic Andreicăuții din ținutul Hotin, care au fost în ocolul Buzovița⁵⁰. Peste câțiva ani, la 1569 septembrie 14, Lăpușneanu reîntărea lui Vartic seliștea Andreicăuți, specificând că a fost domnească și a aparținut de ocolul Buzoviței⁵¹.

La 1576 august 7, este dat ispisocul lui Petru voievod, prin care se întărea lui Gavril logofăt satul Afencăuți pe Vilia, în ținutul Hotin, sat cumpărat de la nepoții lui Ivașco, cu un act de la Ioan voievod⁵². Credem că acest Afencăuți nu este altul decât Andreicăuții, în primul rând, datorită așezării sale, și, în al doilea rând, datorită actului din 1577 noiembrie 14, în care Petru voievod întărea lui Manuil Pilipovschi satul Andreicăuții, pe care l-a cumpărat de la Gavril logofăt⁵³. La 1585 noiembrie 3 apare o neînțelegere în legătură cu Andreicăuții și Petru Șchiopu poruncește lui Bucium, pârcaș de Hotin, să cerceteze hotarul satului, pentru care erau în judecată Liciul, Marcu Moisi cu Vartic⁵⁴. În cele din urmă, Vartic vinde

lui Gavriș Florea la 1587 Andreicăuții, care se chema Varticăuții⁵⁵. Localitatea re apare, la 1589 ianuarie 31, într-un act de judecată de la Petru voievod între Borăleanu diacul și Pilipovschi diacul pentru acest sat⁵⁶. Diacul Pilipovschi s-ar putea să fie unul dintre urmașii lui Manuil Pilipovschi, iar diacul Borăleanu ar putea fi urmașul lui Gavriș Florea, prin intermediul căruia i-ar fi revenit satul sau l-ar fi cumpărat de la acesta. În cele din urmă, domnul dă câștig de cauză diacului Petriman Borăleanu și, la 1 mai 1589, îl miluiește cu seliștea Dincauți, care acum se numește Briceni, în ținutul Hotin⁵⁷. Ultimul ispisoc din secolul al XVI-lea referitor la Briceni datează din 1592 februarie 3, de la Aron voievod, prin care acesta întărea jupăneșii lui Pilipovschi și fiilor ei, Simion și Toader, acest sat, după ce ei se judecaseră cu Petriman Borăleanu⁵⁸.

La 1570 martie 31 este atestat și satul Putreda, împreună cu satul Șirăuți pe Prut, care sunt făcute danii de Bogdan voievod lui Gheorghie al II-lea postelnic, cu mențiunea că "Șirăuții pe Prut în ținutul Hotin au fost de demult domnescu, numindu-să Căjdăuți și alt sat, anume Putreda, iarăși în ținutul Hotin, care au fost așezat părintele domnicii sale Alexandru voievod din pustie"⁵⁹.

Tot la 1570 iunie 29, apare menționat și Lopatinții. Bogdan Lăpușneanu îi întărea lui Macri, vataf de Lopatinți, părți cumpărate de la Ioan și de la Oanciul din jumătate de sat⁶⁰.

Următorul sat în ordine cronologică este Holohoreni, menționat documentar foarte frecvent. În 1573 mai 27, Ioan voievod întărea împărțirea satului Holohoreni, care a fost al lui Badea paharnicul, între urmașii săi. Ca urmare, satul a fost împărțit în opt părți⁶¹. La puțin timp după aceasta, Gavril logofătul căuta să răscumpere niște părți din acest sat. Astfel, la 30 aprilie 1577, el cumpără o jumătate din a opta parte a satului, după care urmează, în același an, o serie întregă de cumpărături făcute de Gavriș logofătul⁶². Toate aceste părți au fost cumpărate de la urmașii lui Balos paharnicul. La 1587 august 1, domnul trimite o scrisoare

⁴⁷ *Ibidem*, p. 67, nr. 64, orig.

⁴⁸ *Ibidem*, vol. III, p. 308-309, nr. 374, orig.

⁴⁹ *Cresterea colecțiilor*, XVIII, 1911, p. 119, CXXXVII-223, rev.

⁵⁰ *Precizări asupra unor documente de la Filiala Arhivelor Statului Galați*, în "Revista Arhivelor", nr. 1, 1990, p. 49, copie.

⁵¹ *Ibidem*, p. 50, orig.

⁵² A.S.I., Fond Documente, 146/7, f. 6.

⁵³ *Ibidem*, f. 6.

⁵⁴ *Precizări asupra unor documente de la Filiala Arhivelor Statului Galați*, în "Revista Arhivelor", nr. 1, 1990, p. 50, copie.

⁵⁵ Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XII, p. 151.

⁵⁶ A.S.I., Fond Documente, 146/7, f. 6.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 6.

⁵⁸ Cf. A.S.I., Fond Documente, 146/7.

⁵⁹ *D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. II, p. 222, nr. 135, copie.

⁶⁰ A.S.I., Fond Documente, 589/25, f. 1.

⁶¹ L. T. Boga, *Documente basarabene*, vol. V, p. 23, nr. 17, copie.

⁶² *Ibidem*, p. 29-34.

către Nicoară, pârcaľab de Hotin, în care îi cere să meargă la Horbinești și să-l împartă în două, iar din Holohoreni să separe a patra parte⁶³. Probabil că neînțelegerile privind hotarele au continuat, deoarece la 1589 februarie 21, Petru Șchiopul repeta cererea făcută pârcaľabului de Hotin, care la acea dată era Gheorghe⁶⁴.

În ultimele hrisoave referitoare la Holohoreni apare menționată și așezarea Horbinești. Prima mențiune a acesteia datează din 1576 aprilie 17, când Petru Șchiopul întărește lui Gavril pisar a patra parte din satul Neagăuți, care se numește acum Horbinești, pentru 500 de zloți tătărești, satul fiind cumpărat de la Cracalia diac⁶⁵. La 1581 iunie 4, domnul întărea lui Ion și Maricăi părți din satul Horbinești, luate de la Gavrilaš logofăt pentru 200 de zloți tătărești⁶⁶. Gavrilaš însă, după cum se va vedea, nu și-a vândut toate părțile sale. La 1586 Petru voievod întărea lui Șeptelici armașul patru părți din jumătate de sat Horbinești cumpărate de la Nistor și Crăciun, nepoții Petrii, și de la rudele lor, Tudora și feciorul ei Crăciun⁶⁷. După un an voievodul intervenea din nou în judecata între Șeptelici și Pătrașco, și Ionașco, și cu tot neamul lor, și Gavril logofătul pentru o bucată de ocină din Horbinești. Ultimul pierdea și restituia această parte⁶⁸. După alți doi ani, părțile se vor împăca, întrucât, la 7 februarie 1589, Petru Șchiopul reîntărea lui Gavril o jumătate de sat Horbinești, ce se numește acum Neagouți, de la Șeptelici și ai săi⁶⁹. Însă peste un an apare din nou un conflict la Horbinești, de data aceasta între logofăt și răzeși, astfel încât domnul intervine la 21 mai pe lângă Bărlădeanul, pârcaľab de Hotin, ca acesta să stabilească hotarul logofătului și al răzeșilor care stăpâneau o pătrime din sat⁷⁰. O ultimă mențiune a Horbineștilor este din 1600 aprilie 25, când Ieremia Movilă întărea lui Simion, hatman de Suceava, părți din satul Horbinești, cumpărate de la Druțu și frații lui⁷¹.

Un alt sat din Hotin este Balasineștii, menționat la 1574, când Ion vodă întărește lui Gheorghe jitnicer satul Balasinești pe Vilia, pe care l-a cumpărat pentru 1000 de zloți tătărești de la Toader și fratele său

Toderașco⁷². Balasineștii va rămâne și în continuare în posesia acestei familii, iar la 1587 aprilie 22, domnia îi va întări din nou lui Gheorghe, care de data aceasta însă este în postura de pârcaľab de Hotin⁷³.

Tot în anul 1574 este atestat satul Bărnova. Astfel, la 1574 iunie 21, Petru voievod întărea lui popa Roman din cetatea Hotinului părți din Bărnova de Sus, cumpărate de la boierul Petriman vătav și fratele lui, Ionașco, și sora Vasutca, fiii lui Vasco, pentru 100 de zloți tătărești și, de asemenea, părțile lui Ion cu fratele său Petre Pilat, nepoții lui Gherasim, pentru 75 de zloți tătărești⁷⁴. Nu numai popa Roman era proprietarul satului, așa la 1586 martie 18 domnul întărea lui Saunică și surorilor sale, Anușca, Tudora și Odochia, fiii lui Petru Șăndrescu, jumătate din a treia parte din satul Șendreni și jumătate din a treia parte din Bărnova, ce l-au cumpărat Petrică Șăndrescu de la unchiul său Javoranco⁷⁵.

Bărnova și Șendreni reapar și în mărturia din 1588 septembrie 2 a lui Gheorghe și Frăncescul, pârcaľabi de Hotin, unul din primele acte de acest gen, în care se arăta că Druțea, nemeșul din Șendreni, și cu sora sa, Achilina, au vândut din a treia parte a satului Bărnova a treia parte popii Romșă din cetatea Hotinului⁷⁶.

Din 1581 februarie 17 datează o informație privind Costiceni. Prin ispisocul care poartă această dată Iancu voievod întărea Bilavii vătav a șaisprezecea parte din satul Costiceni, pe Prut, cumpărată de la Anghelina, fiica Giucăi, nepoata Dolinții, strănepoata lui Dumitru și strănepoata lui Hăncu postelnic⁷⁷. Probabil că Hăncu postelnic a avut în proprietatea sa tot satul, dar, o dată cu creșterea numărului de urmași, a sporit și numărul proprietarilor asupra satului, astfel încât Anghelina avea în stăpânire numai a șaisprezecea parte, pe care a și vândut-o. Tot Iancu voievod întărea la începutul deceniului opt al secolului al XVI-lea satul Peribicăuți lui Andreico vătav⁷⁸. La 1589 martie 30, Ieremia Movilă întărea cumpărătura făcută de Dumitru Hancovici de la Strici logofătul pentru niște părți din Peribicăuți cu 100 de zloți de argint⁷⁹.

⁶³ D.I.R., A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 364, nr. 466, copie.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 377, nr. 467, copie.

⁶⁵ M.E.F., vol. I, p. 88, nr. 32, copie.

⁶⁶ D.I.R., A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 361, nr. 441, copie.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 333, nr. 404, copie.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 363, nr. 444, copie.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 414-415, nr. 504, copie.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 458, nr. 557, copie.

⁷¹ *Ibidem*, sec. XVI, vol. IV, p. 289, nr. 351, copie.

⁷² *Ibidem*, vol. III, p. 31, nr. 40, orig.

⁷³ L. T. Boga, *Documente basarabene*, vol. V, p. 42-43, nr. 29, copie.

⁷⁴ D.I.R., A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 39, nr. 50, copie.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 310, nr. 375, copie.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 397-398, nr. 494, orig.

⁷⁷ A.S.I., Fond Documente, 589/26, f. 1.

⁷⁸ D.I.R., A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 165, nr. 217, orig.

⁷⁹ *Ibidem*, sec. XVI, vol. IV, p. 255, nr. 315, orig.

La 1583 iunie 4, apare menționat pentru prima dată satul Vitreanca⁸⁰, ce se afla între Levinți, Medveja, Varticăuți și Parcăuți⁸¹.

La 2 martie 1748 Catrina vistiereasa, Costin Catargiu logofăt și Ștefan Catargiu își întocmesc catastiful scrisorilor moșiilor lor. Printre moșiile înscrise în acest catastif se găseau și satele Corostieni, Mihălășeni și Hădărăuți, pentru care posedau un uric de la Petru voievod din 1586⁸².

Tot la 1586 domnul Țării Moldovei dăruia lui Andrei, logofăt și pârčalab de Neamț, o serie de sate. Conform hrisovului, acestuia îi reveneau Climauți deasupra Nistrului și Socolul, și Zăvadinile, ce erau din ținutul Soroca, și, de asemenea, seliștea Dancăuți și satele Vormiceni și Tulbureni din ținutul Hotinului, care au fost domnești, ascultătoare de ocolul cetăților Soroca și Hotin. Acest izvor mai arată că logofătului i s-a mai dat și satul Rujinți, luat de la alți boieri pentru hiclenie⁸³.

După un an, la 1587 martie 5, este atestată și localitatea Sincăuți, din care erau Ion și Liciul, strănepoții lui Bilava⁸⁴.

La 1588 iulie 8, Petru Șchiopul dăruia aceluiași pisar leșesc Iancu, căruia îi donase deja seliștea Vitreanca, seliștea pustie Grozinții, ce a fost domnească și cu ascultare către ocolul târgului Hotinului, ca să-și facă acolo sat⁸⁵.

Unul dintre ultimele sate din ținutul Hotin, pomenit în deceniul opt al secolului al XVI-lea, este Rosoșanii, care, la 1589 mai 25, apărea ca fiind în hotar cu Bricenii⁸⁶.

De la 1590 există un document interesant, prin care domnul întărea strănepoților lui Iurie Mihăilaș și Ivanco Mihăilaș ocinile pe care ei le-au avut de la Alexandru cel Bătrân, în baza privilegiului de împărțire ce au avut părinții lor Sima, Drăgăș, Mihail și Toader Herța de la Ștefan voievod cel Tânăr și anume: Chindești pe Siret cu loc de mori, Herța și satul Marișani în gura Rachitnei, iarăși cu loc de moară, satul Șijcăuți, Coteleu și Samcăuți⁸⁷. În acest act sunt menționate satele Marișani și Șijcăuți, care acum își schimbă denumirea în Noua Suliță, Coteleu și Samcăuți; ele

⁸⁰ Precizări asupra unor documente de la Filiala Arhivelor Statului Galați, în "R.A.", nr. 1, 1990, p. 50, copie.

⁸¹ Codrescu, *Uricarul*, vol. XXIII, p. 27.

⁸² *Din tezaurul documentar sucevean*, p. 277, nr. 836, rez.

⁸³ *D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 308-309, nr. 374, orig.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 340, nr. 414, orig.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 391, nr. 488, copie.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 425, nr. 514, orig.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 465, nr. 533, orig.

sunt în ținutul Hotin și, în afară de Marișani, au rămas în proprietatea urmașilor lui Mihail de Dorohoi mai bine de 100 de ani. Aceste ocini vor fi reîntărite respectivilor și de Aron vodă la 1592 mai 5⁸⁸.

În 1590 este atestat și satul Dumeni, care apare într-un ispisoc de la Ștefan voievod, talmăcit de pitarul Ioan⁸⁹. La 1595 decembrie 22 Ieremia Movilă întărea lui Grigore Danovici a treia parte din Dumeni în cotul de jos, cumpărată de la Frațiman, fiul lui Acamov din Fălcăuți⁹⁰. Peste câțiva ani, la 1599, același voievod întărea, de data aceasta lui Fedor pitarul, o parte din Dumeni pe Pârăul Alb, în ținutul Hotin, la Ezerul Alb, cumpărat de la Tudosca, fiica lui Achim⁹¹.

La 1591 mai 3, Petru Șchiopul întărea lui Gavriil Andrievici, nepotul lui Gavriilaș logofătul, alte două sate din ținutul Hotin și anume Rucșani și Cobălțeni, aproape de cetatea Hotin⁹². Dintre acestea Cobălțenii apar încă din secolul al XV-lea, pe când Rucșinul este atestat pentru întâia oară.

Aproximativ în aceeași perioadă este menționată din nou și Cerlina⁹³. La 1598 domnul Moldovei întărea a treia parte din Cerlina, partea de sus, lui Dumitru Gâscă uricarul după zapisul lui Lupu Vartic, fiul lui Iurașco Vartic, care i-a dat-o pentru că i-a tăiat mâna dreaptă și i-a slujit⁹⁴.

La 1593 mai 10, apare menționat satul Culișăuca⁹⁵, mai târziu satul Babini⁹⁶ și, în sfârșit, la 1598 mai 5, Forosna, când Ion din acest sat vinde lui Grigore Danovici a patra parte din a șasea parte a satului Șerbinții pentru 30 de taleri⁹⁷.

Până la sfârșitul secolului al XVI-lea mai apar menționate localitățile Nelipăuți⁹⁸, Volcineți și Cuconești⁹⁹.

În secolul al XVII-lea configurația proprietății boierești în ținutul Hotin se modifică esențial. Prima mențiune documentară despre un sat

⁸⁸ *Ibidem*, vol. IV, p. 54, nr. 66, orig.

⁸⁹ *Ibidem*, vol. III, p. 459, nr. 559, rez.

⁹⁰ *Ibidem*, vol. IV, p. 133, nr. 179, rez.

⁹¹ *Ibidem*, p. 259, nr. 322, rez.

⁹² *C.D.M.*, Supliment I, p. 80, nr. 162, rez.

⁹³ *Ibidem*, p. 83, nr. 163, copie. În secolul al XV-lea, Cerlina mai era denumită și Hrișcova, după cum ne arată un act din 1440 septembrie 29 (vezi *D.R.H.*, vol. I, p. 294, nr. 208). În cele din urmă Hrișcova a intrat în componența Cerlinei.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 85, nr. 182, rez.

⁹⁵ L. T. Boga, *Documente din secolul XVI-XVII*, în "A.B.", nr. 2, 1932, p. 143, copie.

⁹⁶ *M.E.F.*, vol. I, p. 156, nr. 67, orig.

⁹⁷ L. T. Boga, *op. cit.*, p. 144, copie.

⁹⁸ *D.I.R.*, A, Moldova, *op. cit.*, p. 144, copie.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 280, nr. 346, orig.

din ținutul Hotin în secolul al XVII-lea datează din 1601 mai 20, când Ieremia Movilă întărește Sorii și fraților ei, Anton și Pătrașco, stăpânirea asupra unei jumătăți din satul Babini în ținutul Hotin, deoarece ispisocul de la Alexandru voievod a putrezit în pământ, când a venit Mihai vodă¹⁰⁰. La rândul său, Pătrașco cumpără peste câțiva ani părți din Babini de la Eremia și Vasile frați¹⁰¹. La 1665 martie 3, Istrati Dabija întărea lui Ionașcu, cămăraș de lumini, stăpânirea pe jumătate din satul Babini¹⁰². Un alt act, din 1665 august 6, atestă: jumătate din satul Babini, partea de sus, este a lui Gavril Brăescul, iar partea din jos a lui Ionașco cămăraș¹⁰³. Satul mai apare menționat o dată la începutul secolului al XVIII-lea în testamentul lui Gavril Brăescu și al soției sale, când proprietatea revine fiicei sale Safta¹⁰⁴.

Tot în 1601 este menționat pentru prima oară Sinăcăul. În acest an, la 4 iunie, Ieremia Movilă întărește lui Romșa, mare vâtaf de Hotin, stăpânirea asupra seliștii Sinăcăul de lângă Hotin, căpătată în locul a 700 de taleri împrumutați lui Eremia de la Hotin, care nu a putut să-i întoarcă banii¹⁰⁵.

La 9 august 1652, Vasile Lupu împuternicește pe popa Toader de la biserica din cetatea Hotinului să-și ia zeciuiala de la moșia Sănăcăului¹⁰⁶. În cele din urmă, satul va primi denumirea de Săncăuți și la mijlocul secolului al XVIII-lea îl vom găsi în proprietatea mănăstirii Slatina, conform mărturiei date de Divanul Cnejei Moldovei¹⁰⁷. Dar nu trebuie confundat acest Săncăuți cu satul Săncăuții, întărit de Ștefan Tomșa la 1622 aprilie 4 lui Miron Barnovschi: "și de asemenea a venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri Ionașco nepotul lui Gânscă de bună voia lui, nesilit de nimeni, nici asupra, și a vândut dreapta sa ocină și dedină toată partea lui, cât se va alege din satul Săncăuți, lui Miron Barnovschi"¹⁰⁸. Conținutul documentului arată clar că sunt două sate diferite; mai mult chiar, un act din 1635 august 19 menționează că Vasile Lupu întărea lui Avram din

Lucăceni a patra parte din satul Săncăuți pe Vilia, în ținutul Hotin, cumpărată de la Odochia, soția lui Toma, fost vornic de Botoșani, și de la fiul ei, Mardarie, toți nepoții Bilavei¹⁰⁹. Localizarea acestuia pe Vilia demonstrează clar că în ținutul Hotin au existat două sate cu numele de Săncăuți. Satul Săncăuți de pe Vilia, în cele din urmă, a fost întărit, la 1810, căminarului Panaite¹¹⁰.

Din anul 1602 s-a păstrat singurul document pentru o slobozie în ținutul Hotin. La 17 aprilie 1602 Ieremia Movilă trimite carte lui Gligorie, mare stolnic, și vătămanului său din Vertiporoh, prin care făcea slobozie pentru trei ani în acest sat¹¹¹. Probabil, satul sărăcise din anumite cauze și necesita o revigorare economică, așa că domnul acordă această înlesnire. La 1656 Vertiporohul mai apare menționat documentar printre moșiile întărite lui Ghica, fost mare vornic, de către Gheorghe Ștefan¹¹². În același an mai sunt menționate și localitățile Neșfoia cu Trăistenii. Primul, sat întreg, era stăpânit de Dumitru Ciudinschi cu surorile sale și de Draghina¹¹³. Cât privește Trăistenii, există un zapis din 4 februarie de la Petrică, ginerele lui Plaviți, cu toți frații lui, prin care au vândut stolnicului Mleanovschi jumătate din a cincea parte din jumătatea acestui sat, pe Drăbiște și a treia parte iarăși din a cincea parte din jumătatea acestui sat partea verilor lor Sofie și Măria¹¹⁴. Peste câteva luni, la 20 mai, Ieremia Movilă întărea lui Grigoraș stolnic două părți din jumătate de sat Leucova pe amândouă părțile Drăbiștei, "care se numește Triisteanii", cu heleșteu și cu mori în Drăbiște¹¹⁵. Trăistenii reapar menționați la 1651 iunie 14 în cartea dată de Vasile Lupu Cazacului din Durpăști¹¹⁶. Ștefan voievod, fiul lui Vasile Lupu, la 1661 iulie 17, întărea lui Ursul și lui Isac, fiii lui Cazacul din Rădăuți, ocinile și moșiile tatălui său, între care rămăneau și părți din Trăistenii¹¹⁷. Localitatea mai este menționată și la 1673¹¹⁸.

¹⁰⁰ L. T. Boga, *Documente basarabene*, vol. VI, p. 3, nr. 1, orig.

¹⁰¹ A.N.R.M., Fond I, nr. 1647, f. 1-3.

¹⁰² A.S.I., Fond Documente, 589/25, f. 2.

¹⁰³ *Ibidem*, 589/2, f. 1.

¹⁰⁴ L. T. Boga, *op. cit.*, vol. III, p. 7-8, nr. 6, copie.

¹⁰⁵ *Ibidem*, vol. IV, p. 6, nr. 2, orig.

¹⁰⁶ *Ibidem*, vol. VII, p. 36, nr. 35, orig.

¹⁰⁷ T. G. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei*, în "A.B.", nr. 4, 1930, p. 404.

¹⁰⁸ *D.I.R.*, A. Moldova, sec. XVII, vol. 5, p. 117, nr. 160, orig.

¹⁰⁹ A.S.B., Fond Documente istorice, nr. 408, orig.

¹¹⁰ A.N.R.M., Fond I, nr. 1598, f. 1, orig.

¹¹¹ *D.I.R.*, A. Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 39, nr. 59, orig.

¹¹² Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. IX, p. 148, nr. 64, copie.

¹¹³ A.S.I., Fond Documente, 589/15, f. 1.r.

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 1.v.

¹¹⁵ *Ibidem*, f. 1.r.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 423/149, f. 1.r.

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 589/2, f. 1.r.

¹¹⁸ Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XI, p. 282-283.

După un an, este amintit pentru prima oară și satul Forosna¹¹⁹. La 28 iunie 1641, Vasile Lupu le întărea lui Petrică și Gavril părți din satul Forosna din ținutul Hotin, după procesul ce l-au avut cu Danovici¹²⁰. Satul avea mai mulți proprietari, fiind împărțit¹²¹. Din cauza numeroaselor litigii de hotar, voievodul poruncește lui Constantin Hâjdău să aleagă părțile lui Iurașco, cămăraș de lumini, din moșiile Bașcăuți, Forosna și Șerbiniți, pe care le avea de la Marica Cozmuleasa, mătușa sa. Constantin Hâjdău îndeplini porunca domnească și la 26 august vodă întărea cămărașului de lumini stăpânirea părților sale din moșiile amintite mai sus¹²². La rândul său, Gheorghe Ștefan întărea la 1668 lui Ionașcu diacul și fraților săi Constandin și Vasile părțile lor din Bașcăuți, din Forosna și din Șendreni¹²³. Ultima mențiune din sec. XVII referitoare la Forosna este din 1669 februarie 9, fiind făcută din porunca lui Duca vodă către hotarnici, pentru a alege din Forosna părțile de moșie ale lui Constantin Jora armaș¹²⁴.

Cât privește satele amintite, pe lângă Forosna, se poate arăta că Bașcăuții mai apar menționați o dată înainte de 1631 mai 7, în diata, prin care Marınca fiica lui Ionașco Barcă, lasă a șasea parte din satul Bașcanii nepoților săi Avram, fiul lui Cojan, Dumitru și Ionașcu, fiii lui Ilie¹²⁵. Astfel, această informație permite să fie restabilit firul de moștenire al respectivei moșii.

Șerbiniții sunt menționați anterior anului de atestare împreună cu Forosna, și anume la 1635 iunie 25, când Simion Pilipovschi și soția sa, Marica, dau jumătate din sat de pe pârâul Drăbiște lui Isac cămăraș pentru a-i răscumpăra de la moarte pe fiii lor, Vasile și Ionașco, vinovați de prădarea lui Isac și a unor negustori¹²⁶. La începutul secolului al XIX-lea, comitetul creat pentru restituirea moșiilor din raiaua Hotinului, referindu-se la Șerbiniți, arăta că sulgerul Bran trage din Șerbiniți cu izvodul din 1714 noiembrie 17 numai partea strămoșului său, Constantin

Păulel, fiul lui Lupul Păulel, însă dintr-această parte 127 de stânjeni aparțin moștenitorilor șetrarului Grigore din Bârlad, cu carte din 1665 august 26 de la Eustratie Dabija, în numele strămoșului lor, Ionașco, cămăraș de lumini¹²⁷.

Șendrenii, de asemenea, sunt atestați anterior anului când, împreună cu Forosna, se întăreau strănepoților Măriții, fiica lui Ionașco Barcă. Îi găsim menționați la 1636, când la 27 ianuarie Gheorghe, fiul Solomcăi, vinde fratelui său, Efrim Hâjdău, o parte din satul Șendreni cu vad de moară pe Prut și apoi la 9 iulie același an, când Dumitrașco Șoldan, vornic de Țara de Sus, și alți mari boieri dau mărturie că Antimia Pătrășcoaică, fiica Anghelinei, a vândut lui Efrim Hâjdău partea ei de ocină din satele Șendreni, Iezerul Alb, Seliște și Negrești pe Prut¹²⁸.

Referințele la Șendreni continuă și la începutul secolului al XVIII-lea¹²⁹.

La 1603 aprilie 15, sunt atestate și localitățile Cotiujeni, Seliște și Grăceani¹³⁰. În afară de satul Seliște, celelalte două sate nu mai sunt menționate documentar. Cât privește Seliștea, ea apare într-un document datat între 1627 septembrie 1 și 1628 august 31, conform căruia Miron Barnovschi dăruiește lui Grigore Hruci vornic acest sat din ținutul Hotin¹³¹. Actul arată că localitatea este sub Tulbureni și, după părerea noastră, nu este aceeași localitate Seliștea, amintită la 1603. În cele din urmă, aceasta, probabil, se va uni cu Tulbureni, deoarece n-o mai găsim atestată documentar, pe când cealaltă continuă să apară în documente: la 1628 iunie 22 într-un zăpis, prin care Lucaci și fratele său Grigore, fiii Anei, nepoții Solomie, se plâneau domniei pe unchiul lor Gavril, care a vândut lui Constantin Stârcea jumătate din satul Seliștea fără știrea lor. Vodă poruncește lui Hruci vornicul să ia banii de la Gavril și să-i dea celor doi frați¹³². Peste trei zile, Constantin Stârcea va cumpăra și cealaltă jumătate de sat de la Gavril, fiul lui Pătrașco, fratele acestuia Toader și sora lor Ana, astfel Stârcea devenind stăpânul deplin al satului Seliștea¹³³. Probabil că ulterior Constantin Stârcea a vândut acest sat, deoarece, după cum se

¹¹⁹ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 114, nr. 164, orig.

¹²⁰ A.S.B., Fond Documente istorice, II/271, copie.

¹²¹ L. T. Boga, *Documente din secolul XVI-XVII*, în "A.R.", nr. 2, 1932, p. 150-151, orig.

¹²² A.S.L., Fond Documente, 589/25, f. I.v.

¹²³ Ibidem, f. I.v.

¹²⁴ Ibidem, p. 258/20, f. I.v.

¹²⁵ Ibidem, p. 589/25, f. I.

¹²⁶ A.S.B., Fond Documente istorice, CCXL/19, suret. De fapt, Șerbiceni sunt atestați încă la 1611 iulie 19 ca fiind în proprietatea lui Vrânceanu postelnicul (D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. III, p. 25, nr. 40, copie). În posesia lui Pilipovschi îi găsim abia la 1632, iulie 11, când Alexandru voievod poruncește lui Stârcea să aleagă hotarul între Culișăuții lui Avram și Șerbiceni lui Pilipovschi (D.R.H., A, Moldova, vol. XXI, p. 193, nr. 152, copie).

¹²⁷ A.S.L., Fond Documente, 187/59, f. I.v.

¹²⁸ Idem, Fond Manuscrise, nr. 65, copie.

¹²⁹ Idem, Fond Documente, 589/20, f. I.r.

¹³⁰ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 90, nr. 130, orig.

¹³¹ D.R.H., A, Moldova, vol. XIX, p. 319, nr. 232, copie.

¹³² C.D.M., Supliment I, p. 160, nr. 441, rez.

¹³³ Ibidem, p. 161, nr. 442, rez.

va vedea mai departe, la 1632 Seliștea se afla în proprietatea familiei Pilipovschi.

Tot la 1603 este amintit și satul Dumeni. Ca și în cazul Seliștei, Dumeni are un dublet, adică un sat cu același nume, aflat în același ținut. Astfel, după cum arată mărturia din 21 mai 1603 depusă de Dumitru șoltuz și cu 12 pângari, Grigore Danovici a cumpărat părți din Dumeni pe malul Ezerului de la Marchitan din Fălcăuți și de la fratele acestuia, Ionașco¹³⁴. La 1632 noiembrie 3 însă Alexandru Iliș întărea ocinile lui Dumitru Buhuș, logofăt al treilea, printre care se aflau și satele Cupcini, Brătășanii pe Ciuhur, a patra parte din satul Trebisăuți, pe Drăbiște, a treia parte din satul Costești, pe Prut, toate părțile lui din satul Dumeni mai sus de Costești, de asemenea pe Prut, jumătate de Buzovița, jumătate din satul Răsteul și toate părțile lui din satul Tălmăciu, pe Nistru, ce sunt în ținutul Hotin¹³⁵. Deci aceste două acte demonstrează clar că, în acel moment, existau două sate Dumeni – unul lângă satul Cerlina și altul în apropiere de Ciuhur, lângă Costești. La 1633 octombrie 20, Moise Movilă va întări lui Pătrașco Ciogolea satul Dumeni, dăruind acestuia de Balica hatmanul, care l-a cumpărat de la Nicorici diacul și de la rudele lui¹³⁶. Nu știm cât de exact este acest document, deoarece s-a văzut că la 1632 Buhuș, al treilea logofăt, avea părți din acest sat, ceea ce ar însemna că în mai puțin de un an Nicorici trebuia să răscumpere aceste părți, apoi Balica hatmanul trebuia să le cumpere de la ultimul și ulterior să-l dăruiască lui Pătrașco Ciogolea, ceea ce era, practic, imposibil. Se poate presupune că în acest caz au fost întărite părți din Dumeni de lângă Costești și nu satul întreg. Cât privește cealaltă localitate cu același nume, ea apare menționată la 1636 martie 16, când Vasile Lupu va întări lui Ifrim Hâjdău jumătate de sat Dumeni pe Prut cu vad de moară pe râul Prut și o parte de heleșteu, cumpărate de la Pătrașco Danovici și sora lui, Antimia, pentru 150 de lei băuți¹³⁷. Cu privire la cealaltă jumătate de sat există o informație în zăpădă de la 1647 iulie 4 a lui Lupul, feciorul lui Toader Duman din Dumeni, prin care se arată că a fost zălogită lui Nicoriță din Șendreni o parte de ocină din Dumeni, partea lui Nicorici¹³⁸. Dumeni mai apare menționat la 1661 iunie 17, când Ștefan Lupu întărește părți din sat împreună cu părți din

Lopatini, Trăisteni, Cișcani și Ionățeni fiilor lui Cazacu, Ursul și Isac, act deja citat mai sus.

În ceea ce privește satele care au fost amintite alături de Dumeni în actele menționate, Cupcinii și Brătășanii sunt primele. S-a arătat deja că Alexandru Lăpușeanu dăruia acest sat lui Bratăș și fraților săi, Ion și Simca. În cele din urmă, Bratăș, a intrat, probabil, în posesia părții din stânga Ciuhurului, această parte a Cupcinilor începând să se numească Brătășani. Faptul este confirmat și de informația din 1605 martie 26, când Ieremia Movilă întărește lui Ilic Băcioc paharnic a treia parte din satul Cupcini “ce să cheamă Brătășanii”, pe Ciugur, pe care l-a cumpărat cu două sute cincizeci de taleri de argint de la Andriica și frații lui, Gligoric și Lupu, și sora lor Antimia, fiii lui Ionașco Păule¹³⁹. Moise Movilă, la 1631 octombrie 12, întărea lui Rusul și Bălan, fiii lui Hațimirschi, părți din Cupcini “care acum se numește Brătășanii” și pentru care tatăl lor a avut ispisoc de la Petru voievod, anume pe două părți din a treia parte din cinci părți¹⁴⁰. De fapt, Cupcinii nu și-au schimbat denumirea în Brătășani și aceasta rezultă clar din întăritura făcută lui Dumitru Buhuș: pur și simplu, moșia Cupcinilor s-a despărțit, fiind vorba de două sate diferite. Brătășanii au rămas în continuare în componența ținutului Hotin, după cum arată și documentul din 1637 iulie 24, când Vasile Lupu va întări a treia parte dintr-un stălp din satul Brătășani din ținutul Hotinului, pe care l-a cumpărat Vasile și femeia lui, Fetița, pentru 15 galbeni ungurești¹⁴¹, și abia după transformarea Hotinului în raia, Brătășanii vor rămâne în ținutul Iașului.

Costeștii mai apar menționați la 1633 februarie 13, când Alexandru Iliș poruncește lui Ghenghea, mare logofăt, să cerceteze dacă vecinii din satul Parcova au încălcat hotarul satelor Cupcini și Costești, proprietatea lui Dumitru Buhuș¹⁴². Localitatea este menționată și la 1636, când Gheorghe Jora pârca lab mărturisea că s-a tocmit cu Dumitru Buhuș vistier să-și împartă tot hotarul satului Costești din ținutul Hotin, primului revenindu-i două părți, iar ultimului o parte¹⁴³.

Buzovița este amintită la 1620, când Gașpar Grațiani întărește ocinile lui Coste Bucioc. La 1660 însă Ștefan vodă întărea lui lordache vistiernic

¹³⁴ D.I.R., A. Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 102, nr. 143, orig.

¹³⁵ D.R.H., A. Moldova, vol. XXI, p. 291, nr. 235, orig.

¹³⁶ C.D.M., vol. II, p. 195, nr. 910.

¹³⁷ L. T. Boga, *Documente basarabene*, vol. VIII, p. 8, nr. 3, copie.

¹³⁸ A.S.I., Fond Documente, 589/20, f. 1 v.

¹³⁹ M.E.F., vol. III, p. 34, nr. 10, orig.

¹⁴⁰ A.S.B., Fond Achiziții noi, XXXIV/7, orig.

¹⁴¹ Ibidem, XXXIV/10, orig.

¹⁴² D.R.H., A. Moldova, vol. XXI, p. 368, nr. 289, copie.

¹⁴³ A.S.B., Fond Documente istorice, MXXXI/68, orig.

stăpânirea asupra satului Buzovița, cumpărat de la Miron Bucioc, fiul lui Dumitru Buhuș, fost mare spătar, pentru 325 de lei bătuți¹⁴⁴.

Satul Tâlmaci este consemnat în documente foarte târziu, la 1808 octombrie 22, într-un zapis de la Safta, fiica lui Ștefan armașul și a Bălașii, în care se spune că "având de pe strămoșul ei Pătrașco vistiernicul două moșii la ținutul Hotinului, anume Babinii și Tâlmaciul, ce-i zic Burduful", au făcut schimb cu generalul Catargiu, dându-i ea aceste moșii și luând în schimb cinci dugheni cu locul lor în orașul Iași și zece mii de lei¹⁴⁵.

În ultimul act referitor la Dumeni mai apar două localități din ținutul Hotin – Trăisteni și Lopatinți. Despre Trăisteni s-a scris deja mai sus. Cât privește Lopatinții, acesta este menționat la 1604 iunie 9 în cartea lui Gheorghe, părcălab de Hotin, în care se arată că o parte din Lopatinți s-a dat lui Borodaci, vătaf de Lopatinți, pentru o datorie¹⁴⁶. Peste un an, la 1605 octombrie 20, Ieremia Movilă poruncește slujitorilor săi să cerceteze hotarele acestui sat, deoarece s-a plâns Miron că a cumpărat o jumătate de sat din Lopatinți și acum îl asupresc ceilalți răzeși¹⁴⁷. În sfârșit, la 1640, Marica Manole și sora sa, Agabia, fetele Tudosii Oncioaiei, nepoatele lui Gligore postelnic, și sora lui, Sora, au vândut pământuri din Logofeteni și Lopatinți, ce le aveau de la Grigore și Sora, urmașii lui Toma¹⁴⁸.

La 1603 este menționată seliștea Pașcăuți, care în acel an era cumpărată de Coste Bucioc de la Pandrea Paharnicescu și frații săi, Isac și Vasile dioci, și sora lor, Grozava, nepoții lui Giurgiu Fratovschi, pentru 160 taleri de argint¹⁴⁹. La 1700 aprilie 8, găsim acest sat în proprietatea lui Toma negustor, care l-a cumpărat împreună cu două heleșteie și cu o pivniță de piatră de la Vasile Hâjdău pentru 600 de lei¹⁵⁰.

Tot la 1603 este consemnat și vechiul sat Hrițcova, care acum este numit Cerlina, mențiunea fiind făcută în legătură cu un litigiu de hotar¹⁵¹. Următorul act cu referire la Cerlina datează din 1636 martie 16, când Vasile Lupu întărea lui Efrim Hâjdău jumătate din satul Dumeni, amintit deja, și Cerlina, din ținutul Hotin, cumpărate de la Pătrașco Danovici și de la sora acestuia, Antimia, pentru 150 de lei bătuți¹⁵². Probabil că nu este

întărit tot satul, ci doar o parte din el, deoarece suma plătită este prea mică și acest fapt nu rezultă din actele următoare. Astfel, la 1642 Vasile Lupu judecă plângerea lui Andronic Badiul, ginerele Grapinei, fata lui Gânscă, stăpânul satului Cerlina, care îl acuza pe Gheorghe Prăjescu că îl impresoară dinspre hotarul satului Berestia. Vasile Lupu a dat câștig de cauză lui Andronic Badiul¹⁵³. Însă la 1667 noiembrie 12, Ileana cu fiul ei, Andrei, și cu fiica sa, Todosia, se învoiesc cu Gheorghe, ginerele ei, să-i restituie locul vândut de tatăl copiilor în satul Cerlina, iar în schimb să-i cumpere și să-i dea lui Gheorghe alt loc în satul Verencăuți¹⁵⁴. Ultimul document referitor la Cerlina este din 1701 ianuarie 12. La această dată Maria, fata lui Gheorghe Hâjdău, fost mare armaș, lasă la moartea ei soțului său Vasile Bainschi, și fiilor săi, Lupașcu, Oprea și Gheorghe, moștile rămase de la mama ei, Antimia, fiica lui Vartic, care le-a împărțit cu Toader Jora, fost sulger, și anume satele Cârstești și Zelena și jumătate din satul Cerlina din ținutul Hotin¹⁵⁵. În ultimul document apar menționate localitățile Cristești și Zelena. Dacă pentru Cristești aceasta este unica mențiune în epocă, Zelena mai este atestat la 1695 decembrie 30, când Vasile Bainschi cu soția sa au vândut lui Alexandru David rohmistru seliștea Zelina cu loc de pâine și fânaț din ținutul Hotin¹⁵⁶.

Următoarele două sate menționate în documentele de epocă sunt Volcineț și Sincăuți. La 1604 aprilie 20, Gheorghe, părcălab de Hotin, mărturisește că Bantaș și cu femeia lui, Odochia, au vândut ocina lor din satul Sincăuți pe Vilia pentru 30 de taleri bătuți, iar Maria, nepoata lui Bilava din satul Volcineț, a vândut ocina sa pentru 30 de taleri lui Toma Balasinovschi vornic¹⁵⁷. La 1609 Constantin voievod judeca și da rămas pe lurașco Dracea în pâra ce a avut cu cneaghina Nastea pentru o parte din Volcineț, plătind ferăie 24 de zloți¹⁵⁸. Volcineții mai sunt menționați și într-un act din 1634 noiembrie 11, când Vasile Lupu întărește Constanței Hovoroneasa și fratelui ei Andronic jumătate din Volcineț din ținutul Hotin, în urma judecării avute cu Lupu Ghenghea¹⁵⁹. La 1656 septembrie 20, iarăși este amintit Volcinețul, dar acum, probabil, cealaltă parte din sat. La

¹⁴⁴ C.D.M., vol. III, p. 145, nr. 609, copie.

¹⁴⁵ T. G. Bulul, *Hotinul străveche stăpânire românească*, în "A.B.", nr. 2, 1933, p. 34.

¹⁴⁶ A.S.I., Fond Documente, 589/25, f. 1.r.

¹⁴⁷ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 260, nr. 547, orig.

¹⁴⁸ N. Iorga, *Sudii și documente*, vol. V, p. 27.

¹⁴⁹ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 85, nr. 134, copie.

¹⁵⁰ M.E.F., vol. IV, p. 195, nr. 41, orig.

¹⁵¹ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 114, nr. 164, orig.

¹⁵² A.S.B., Fond Documente istorice, CXIII/47, copie.

¹⁵³ L. T. Boga, *Documente basarabene*, vol. VII, p. 27-28, nr. 34, copie.

¹⁵⁴ C.D.M., vol. III, p. 241, nr. 1089, copie.

¹⁵⁵ *Ibidem*, vol. V, p. 3, nr. 2, orig.

¹⁵⁶ A.S.I., Fond Documente, 589/20, f. 1.r.

¹⁵⁷ D.I.R., A, Moldova, vol. I, sec. XVII, p. 140, nr. 202, orig.

¹⁵⁸ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. IX, p. 84, nr. 33, copie.

¹⁵⁹ D.R.H., A, Moldova, vol. XXII, p. 312, nr. 279, copie.

data respectivă, Adam Avramițe, fiul Maricăi, dăruiește nepotului său Ionașco părțile sale din Volcineț și din alte moșii, pe care le-a stăpânit cu Costandin și Nastasia Rândoae¹⁶⁰. În sfârșit, la 1664 noiembrie 15, Bibescu, fiul lui Mihăilă, a vândut lui Ionașco cămăraș partea sa din Volcineț¹⁶¹.

În ceea ce privește Sincăuții, satul este amintit la 1617 aprilie 16, când Radu vodă întărește lui Ureche, mare vornic, ocinile sale, printre care se aflau și satele Bilavenți pe Vilia, Butici și o parte din satul Sincăuți din ținutul Hotinului¹⁶². Nistor Ureche a achiziționat aceste sate de la diferiți proprietari. Astfel, satul Bilavenți este obținut prin schimbul cu satul Lesboani de pe Tutova, care a fost dat Anghelinei și surorii ei, Elena, fiicele lui Bumariu¹⁶³. Buticiul a fost cumpărat pe părți. La 2 martie 1609, Nistor Ureche cumpără de la Bantaș jumătate din a treia parte de sat, iar la 11 martie 1611 o seamă de boieri mărturisesc că Nistor Ureche a cumpărat de la Candachia, fiica lui Albul, și de la rudele sale jumătate din satul Butici¹⁶⁴. Aceste sate se aflau în proprietatea familiei Ureche și la 1643, când Grigore Ureche, mare vornic de Țara de Jos, își împarte cu rudele moșiile și satele, Bilavenți pe Vilia, jumătate din Butici și părți din Sincăuți revin lui Neculai Ureche¹⁶⁵. Sincăuții apar menționați foarte târziu, la 1810, când Divanul Cnejei Moldovei hotărăște repunerea lui Constantin Botez în posesia unei părți din Mitești și a unei părți din Sincăuți, foste în raiaua Hotinului¹⁶⁶.

Cât privește Bilavenții, aceștia, probabil, au ieșit din proprietatea familiei Ureche, deoarece Efrim Hâjdău cumpără la 5 mai 1651 de la Gora, fiul Lencăi, din Bilăuți a patra parte din a treia parte din Bilăuți¹⁶⁷. În scrisoarea din 1663 iulie 13 de la Lupașcu și fratele său, Dumitrașcu, fiii lui Grigore Prăjescu, se arată că s-au învoit cu egumenul mănăstirii Golia, dându-i acesteia o parte de sat pentru jumătate din moșia Gurbănești din ținutul Hârlăului. Probabil că schimbul n-a avut loc, deoarece din actul din 1774 martie 19 rezultă că mănăstirea Golia avea atunci în stăpânire moșia

Gurbănești¹⁶⁸. Faptul că schimbul n-a avut loc este dovedit și de porunca lui Duca voievod către pârcașii de Hotin, în care se menționează că a patra parte din Giunești este a lui Costandin Păulel (a șasea parte din moșia Bilăuți), pe care moșie este satul Ghilăuți, cumpărat de la Ștefan Brehăi (1673 mai 18)¹⁶⁹. În cele din urmă, Ghilăuții s-au contopit cu Bilăuții, nume întâlnit și astăzi.

În acest context, trebuie amintit și alt fapt. Tot la 1617, când părți din Sincăuți erau întărite familiei Ureche, Radu Mihnea vodă întorcea și întărea boierului Ghenghea, mare logofăt, și ginerelui său, Constantin Roșca, patru sate luate de Gheorghe pârcaș, socrul lui Ieremia Movilă, în timpul lui Ieremia vodă. Constantin vodă le-a dat înapoi numai două sate, anume Marșinți și Novosulița, "care s-a numit Șișcăuți", pe Prut, iar la 1617 domnul reîntorcea și Sincăuții de câmpie, și satul Coteleva¹⁷⁰. Deci și în cazul de față avem a face cu două sate cu aceeași denumire, plasate în același ținut. Așadar, Sincăuți a ajuns în posesia lui Constantin Botez, iar cel de-al doilea va deveni, în cele din urmă, proprietate a mănăstirii Slatina¹⁷¹. În ceea ce privește satul Marșinți, acesta va fi cumpărat la 1668 de marele vistiernic Ursache pentru 1500 de lei de la Dumitrașco Prăjescu¹⁷².

Satul Coteleva va rămâne în continuare în proprietatea lui Gheorghe Roșca, fiind întărit lui la 1632 de Alexandru Iliăș¹⁷³. În cazul Cotelevei, această localitate nu trebuie confundată cu Cotelna sau Cotela, care este din același ținut. Pentru a intra în posesia acestui sat și a satului Nelipăuți s-a prezentat vel armașul Costantin Bodescul, la 1809, în fața divanului țării, prezentând o serie de acte, justificând astfel pretențiile sale. Printre acestea se aflau: un zapis din 1614 iunie 20 de la Grigore, feciorul lui Malic, nepotul Maricăi și strănepotul lui Drăgușin, cu care au vândut rudeniilor lui Malic, fiul lui Griga, ginerele lui Liciu, a patra parte din satul Cotela, cu loc de heleșteu către Nelipăuți; o carte de la Vasile voievod, din 1644 august 2, de pără ce a fost între Malic, ginerele lui Liciu și între Severin Latiș și nepotul său, Grigore, fiul Gafici, pentru a patra parte din Cotela, întărindu-se stăpânirea lui Malic; un zapis din 1648 mai 27, de la Toader Șerban și soția sa, Manea, cu care au vândut

¹⁶⁰ A.S.I., Fond Documente, 589/25, f. 2.r.

¹⁶¹ *Ibidem*, f. 2.

¹⁶² D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 144, nr. 183, copie.

¹⁶³ *Ibidem*, vol. II, p. 32, nr. 53, copie.

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 194, nr. 138, copie; vol. III, p. 12, nr. 10, copie.

¹⁶⁵ C.D.M., supliment I, p. 108, nr. 628, orig.

¹⁶⁶ Cf. A.N.R.M., Fond I, nr. 1546/1638.

¹⁶⁷ A.S.I., Fond Documente, 258/20, f. 1.

¹⁶⁸ T. G. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei*, în "A.B.", nr. 4, 1930, p. 405; precum și A.N.R.M., Fond I, p. 1400.

¹⁶⁹ A.S.I., Fond Documente, 187/59, f. 1, precum și 195/1, f. 1.

¹⁷⁰ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. IV, p. 113, nr. 153, orig.

¹⁷¹ T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 404.

¹⁷² M.F.F., vol. V, p. 228, nr. 96, copie.

¹⁷³ D.R.H., A, Moldova, vol. XXI, p. 120, nr. 102, copie.

nepotului lor Toader Pârvul a patra parte din Nelipăuți; o carte din 1671 iulie 22, de la Duca voievod, dată lui Vasilie Popenco din Cotela ca să stăpânească în Cotela și în Nelipăuți părțile ce se vor alege ale Liciulesci și ale lui Sobeci pentru alte părți ale lui Popenco, arătând spița că Toader Pârvu a fost nepot lui Malic și Vasilie Popenco ginere lui Toader Pârvu¹⁷⁴. Enumerarea acestor acte demonstrează clar că Coteleva și Cotelna sunt două sate diferite.

În sfârșit, ultimul sat întărit lui Ghenghea, mare logofăt, și ginerelei său Constantin Roșca a fost Șișcăuți pe Prut, care se numesc Noua Suliță. În următorul an, la 10 februarie, același domn întărea lui Nistor paharnicul cumpărarea părților din Fedcăuți și din Novoselca, a treia parte de ocină de la partea de jos pe Prut, ce este în ținutul Hotin, de la Stelian și Olena, fiii lui Frățian¹⁷⁵. La 1635 <septembrie> 1 însă, Vasile Lupu întărea Saștei și soțului ei, Lupul Prăjescu clucer, fraților acestora, Lupul și Dumitrașco, și nepotului lor, Ion Ciolpan, ocinile lor, printre care se aflau și Chelmești, Volcineț, Bilauți și Noua Suliță¹⁷⁶. În cele din urmă, la 1640 decembrie 13, Ionașco Herța, prin zapisul său, vindea părți de ocină din satele Herța, Noua Suliță și Pomârta nepotului său Lupul Stroescu¹⁷⁷. Documentele menționate permit a concluziona că Noua Suliță, de asemenea, a avut dublet, actele respective referindu-se la două localități cu același nume.

Pe hărțile contemporane, într-adevăr, găsim în ținutul Hotin două sate cu denumirea Noua Suliță, unul în fostul raion Chelmești, iar celălalt pe Prut.

Cât privește localitatea Șișcăuți, rămasă cu același nume, pentru ea avem mărturia Divanului Cneției Moldovei din 1810. Conform acesteia, Șerban Neghel a arătat adevărul semnată de boierii de la comitetul cercetării, cuprinzătoare de scrisori vechi pentru jumătate de sat și a șasea parte din Șișcăuți, printre care: mărturia din 1624 de la boierii divanului, arătând că Nicoară Moțoc a vândut satul Șișcăuții lui Condi vameș; adevărul din 1772 martie 17 de la boierii Divanului, arătând că prin cercetarea de la acea vreme s-a aflat că vameșul Condi a vândut acel sat lui Gavrilaş Mateiaș logofăt, iar Gavrilaş l-a dat ginerelei său, Iordache

vistiernic, iar de la acesta a rămas la nepoata sa, Ilinca, bunica spătarului Neghel¹⁷⁸.

Următoarele două sate atestate în secolul al XVII-lea, după Sancăuți și Volcineț, sunt Molodova și Șișcăuți. Acestea apar în actul de la Ieremia Movilă dat strănepoților lui Balș cel Bătrân pentru o ocină, pe care a avut-o Balș de la Alexandru cel Bătrân – satele: Șărăuți “ce să numesc acum Inăuți”, Molodova și două seliști, anume Bucociova și Borșova, ce sunt în ținutul Hotin¹⁷⁹. Cele două seliști au dispărut, deoarece nu mai sunt menționate documentar. Molodova a intrat în posesia lui Pavel Tăban și a lui Drăgoi. Localitatea a fost împărțită între aceștia și urmașii lor, din care cauză au apărut o serie de disensiuni, datorită cărora Molodova este menționată în diferite acte pe parcursul secolului încă cel puțin de 15 ori și, în cele din urmă, o găsim integral în posesia lui Iordache Roset vistiernic¹⁸⁰. Șișcăuții care și-au schimbat denumirea în Ianăuți, ca și Molodova, apar menționați din cauza conflictelor între urmașii lui Balș cel Bătrân. Astfel, la 1673 septembrie 14, Ștefan Petriceicu emite cartea de judecată între Mihalce Tăban și Bogdan Drăgușescu pentru jumătate de sat Molodova și satul Ianăuți¹⁸¹. Ianăuții au rămas în proprietatea lui Mihalce Tăban, deoarece acesta se plânga la 1674 septembrie 12 asupra fiului său, Meleștian Tăban, că a vândut niște sate în ținutul Hotin, anume Ianăuți și Molodova, care nu erau ale lui¹⁸².

Este necesar să specificăm faptul că în afară de Șișcăuți, care și-a schimbat numele, în ținutul Hotin au mai existat două localități cu acest nume. Una din acestea se afla pe Prut și la 1619 Radu Mihnea voievod judeca păra dintre Tudosia, jupâneasa lui Nicoriță, mare vornic, și soacra sa, Crăstina părcălăboaie, pentru zestrea ce i-a fost dată de maică-sa, Barnovscoaie; împăcându-se, Crăstina părcălăboaie i-a dat satul Șărăuții pe Prut și niște vii în Dealul Porcului¹⁸³. La 1641 iulie 8 însă, Vasile Lupu întărea lui Toderășco, vornic de Țara de Jos, satul Șișcăuți în ținutul Hotin, luat de la Nicorișoia pentru niște datorii¹⁸⁴. Cât privește celălalt Șișcăuți, care se află la hotar cu ținutul Cernăuți, acesta apare în actul din 1635 martie 25 al lui Vasile Lupu voievod, prin care i se întărea lui Neaniul,

¹⁷⁴ T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 407-408.

¹⁷⁵ D.I.R., A. Moldova, sec. XVII, vol. IV, p. 228, nr. 289, orig.

¹⁷⁶ A.N.R.M., Fond 121, inv. I, nr. 338, copie.

¹⁷⁷ B.A.R., Fond Documente LIII/98, copie.

¹⁷⁸ T. G. Bulat, *Hotinul, străveche stăpânire românească*, în “A.B.”, nr. 2, 1933, p. 46.

¹⁷⁹ A.S.I., Fond Documente, 144/7, f. 1.

¹⁸⁰ Ibidem, 146/7, f. 1.

¹⁸¹ Ibidem, 146/7 par. 2, f. 22.

¹⁸² Ibidem, f. 2v.

¹⁸³ Ibidem, 419/253, f. 2r.

¹⁸⁴ A.S.B., Documente istorice, XXXIII/47, orig.

vornic de gloată, părți cumpărate din satul Tomești din ținutul Cârlițura, precum și satele Șirăuți, fost domnesc, ascultător de ocolul târgului Hotin, dăruit lui de Alexandru Iliș, și Rediul, fost sat domnesc, ascultător de ocolul târgului Troțuș, pe care i l-a dăruit Moise Movilă¹⁸⁵. În același an, la 28 august, Vasile Lupu dădea sârdarului Ioniță Prăjescul moșia Stăuceni, ce se mărginea cu Șirăuții lui Dinul,¹⁸⁶ iar la 1645 august 19, același domn judeca neînțelegerile dintre Neniul vornic și Vartic pentru un iaz din Șirăuți, fapt pentru care au fost trimiși de două ori boierii și au hotărâmit Șirăuții de Crăstești¹⁸⁷. În sfârșit, la 1667 ianuarie 15, Iliș Alexandru întărea lui Neniul vornic satul Șirăuți, fost în ocolul târgului Hotin, arătând că vornicul are o carte din 1634 martie 7 de la Cehan, mare vornic, și de la alți boieri, că Turcul, fost stolnic, a avut un zapis pe satul Șirăuți de la Miron Barnovschi voievod, pe care Neniul i-a dat doi cai buni și 50 de galbeni și i-a luat zapisul făcut de Barnovschi în Polonia¹⁸⁸.

La 1605 este amintit și satul Parcova. În acest an, la 8 martie, Ieremia Movilă voievod întărea împărțirea făcută între Ghenghea, vornic de gloată, și fratele său, Grigore Ghenghea, fiii lui Ghenghea vornic, care împart satul Parcova în două¹⁸⁹. La 1614 iulie 15, Ștefan Tomșa voievod dădea carte aceluiși Ghenghea pentru un loc de odaic din satul Parcova în ținutul Hotin, unde sunt Budeștii¹⁹⁰. În scurt timp însă Ghenghea va cumpăra tot satul, după cum arată mărturia lui Gheorghe Balș, al doilea logofăt, și Ionașco, logofăt al treilea, din 10 august 1615, de la Budești pentru 200 de zloți¹⁹¹. Conform actului din 1633 februarie, prin care Alexandru Iliș voievod poruncește lui Ghenghea din Parcova să cerceteze dacă vecinii lui Ghenghea, mare logofăt, din satul Parcova au încălcat hotarul satului Cupceici și Costești al lui Dumitru Buhuș, satul va rămâne în continuare în posesia lui Ghenghea¹⁹². Tot din cauza neînțelegerilor, Parcova este amintită și la 1636, când Lupul Prăjescu, mare elucer, scrie lui Buhuș, pârălăb de Hotin, în legătură cu călcarea hotarului moșiei Parcova de către ginerele său¹⁹³. În cele din urmă, satul, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, va intra în posesia mănăstirii Cetățuia.

¹⁸⁵ A.S.I., Fond Documente, CCCXL/20 orig.

¹⁸⁶ Ibidem, 141/58, f. 1-1v.

¹⁸⁷ Ibidem, f. 1v.

¹⁸⁸ Ibidem, f. 1v.

¹⁸⁹ Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. II, p. 257-258.

¹⁹⁰ D.I.R., A. Moldova, sec. XVII, vol III, p. 172, nr. 265, orig.

¹⁹¹ Ibidem, p. 224, nr. 327, orig.

¹⁹² D.R.H., A. Moldova, vol XXI, p. 368, nr. 289, copie.

¹⁹³ C.D.M., vol. II, p. 235, nr. 1124, copie.

La 1605 iunie 7, este amintit și satul Cruhlic; Simion Moghilă l-a scutit de dări pe bătrânul vâtav Ioan Cruhlic din ținutul Hotin, scutelnicie repetată de același domn peste doi ani¹⁹⁴. La 1617 august 3, Radu Mihnea voievod întărea lui Pintilie Lupul a treia parte din a patra parte a jumătății satului Cruhleanca din ținutul Hotin, cumpărată de Ionașco, fiul lui Isac Bilava¹⁹⁵. Actul trezește îndoieli, deoarece, la 1646, Grigore Mihailaș și Grigore, fiul lui Ionașco Bilava, au vândut părțile lor din Cruhlic lui Ifrim Hăjdău, lucru făcut în același an de Grigore din Cruhlic, Solomon și Safta, fiica lui Fiodor Leștei, care și-au vândut toți părțile lor din acest sat lui Ifrim Hăjdău¹⁹⁶. Deci este clar că dacă la 1617 Ionașco ar fi vândut partea sa din Cruhlic, la 1646 urmașii acestuia nu ar mai fi trebuit să fie amintiți. Ifrim Hăjdău n-a cumpărat tot satul, deoarece în același an, la 20 noiembrie, este emis hrisovul lui Vasile Lupu voievod, dat lui Vasile și fratelui său Pătrașco pentru o parte din numita moșie pe care au avut-o cumpăratură de la Dudul din Cruhlic, arătând că și mătușa lui Miron, pe care o ținea Ioniță Grigorescu, a fost nepoata lui Vasile și a lui Pătrașco, de la care ei moștenesc aceste părți de sat¹⁹⁷. Din 1651 18 însă, există o poruncă de la Vasile voievod, dată logofătului Gavrilăș să ia hataim de la Dudu din Hotin, pentru că încălca hotarul satului Cruhlic, partea pe care el a vândut-o lui Vasile și fratelui său Pătrașco, iar acum pretinde că este a lui¹⁹⁸. O ultimă mențiune a satului este din 1704, când Mihail Racoviță poruncește preotului Ștefan din cetatea Hotinului și vărului său Toader să-i cheme pe țărani din Cruhlic, Sângereni și Șendreni la judecata divanului domnesc¹⁹⁹.

Hrușovățul este altă localitate din Hotin, atestată la 1605. În acest an, la 23 noiembrie, Ieremia Movilă, domnul Moldovei, dăruia mănăstirii Sucevița jumătate din satul Hrușovăț și a patra parte din cealaltă jumătate din satul Hrușovăț și din Tiuleatin în ținutul Hotin, pe care le-a primit de la Toader Movilă, fratele său, în schimbul a jumătate din satul Durnești în ținutul Suceava. De asemenea, a întărit mănăstirii Sucevița satul Nahoreni pe Nistru în ținutul Hotin, primit de la Toader Movilă în schimbul satului Noscova din ținutul Soroca, ce fusese dăruit mănăstirii de Avram Babici

¹⁹⁴ *Creșterea colecțiilor*, XVIII, 1911, p. 119, CXXXVII - 263, trad.; XIX, 1911, p. 222, CXL-2, orig.

¹⁹⁵ Ibidem, XLVIII, 1937, XXIX-22, foto după fals slav.

¹⁹⁶ A.S.I., Fond Documente, 258/20, f. 1v.

¹⁹⁷ Ibidem, p. 589/26, f. 1r.

¹⁹⁸ M.E.F., vol. IV, p. 222, nr. 97, orig.

¹⁹⁹ C.D.M., vol. V, nr. 307, rez.

diac²⁰⁰. Însă într-un document din 1810 mai 7 se reamintește acest act și se demonstrează că, de fapt, actul este fals²⁰¹. Informația se adevărește și din corespondența Divanului Moldovei privitoare la moșiile Grinăuți și Hrușovăț ale mănăstirii Todireni, în care se citează o scrisoare din 1604 martie 20 de la Teodosia Movilă postelniceasa, prin care aceasta dăruiește jumătate din Hrușova mănăstirii Todireni²⁰².

Într-un alt raport al aceleiași divan găsim următoarea informație: "vândut lui Dumitrașco vel pitar jumătate de sat de Hrușeuți în ținutul Hotinului, care Hrușeuți dintr-un ispisoc din 1605 de la Domnul Ieremia Movilă voievod, ce l-au arătat un Toderășcu sin protopopul Iacov ot Soroca, se adevărește că iese la Prut cu loc de heleșteu și cu moară în gârla Medivica și nu poate a trage cu acest nume pe o moșie Hrușovățul, ce iese la Nistru, care s-au dat în stăpânirea acelora, ci au arătat vrednice dovezi asupra ei"²⁰³. Între mănăstirea Sucevița și Toader Moghilă apar însă neînțelegeri, așa încât, la 1615, Ștefan Tomșa voievod este nevoit să intervină și să hotărască ca Sucevița să stăpânească satul Noscova, care îi este dreptă danie de la Avram Babici și sora lui, Solomia, iar călugării de la mănăstire să stăpânească Nahoreni și jumătate din Hrușovăț²⁰⁴. Cât privește cealaltă jumătate a satului, o găsim la 1701 februarie 13 și aprilie 4 în stăpânirea Sturzeștilor²⁰⁵. În același an, la 25 noiembrie, Sandul Davidel adevărește că partea lui Vasile Cehan din satul Hrușovățul era zălogită la el de 14 ani pentru 70 de lei și dacă vărul său Pătrașcu căpitan va restitui suma, moșia va fi a lui²⁰⁶. Deci actele respective arată că jumătate din acest sat a intrat în posesia mănăstirii Sucevița, iar jumătate a rămas în stăpânirea unor laici.

Din 1605 datează atestarea satului Rancinți de pe Nistru. În acest an, Moise Movilă întărește satul lui Constantin Stârcea. Rancinții vor rămâne în continuare în stăpânirea familiei Stârcea, fiind de câteva ori întărit de domnii Moldovei acesteia cu specificarea că Rancinții și-au schimbat denumirea în Mihalcău; abia la 1667 iunie 20 Miron Stârcea, probabil urmașul lui Constantin, va schimba satul Mihalcău din ținutul Hotin cu

satul Mânjăști din același ținut, schimb făcut cu Neculai Racoviță hatmanul²⁰⁷. Nu trebuie însă să se confunde Mihalcăul cu Mihalcăuții. Ultimul este atestat la 1612 septembrie 22 într-o diată a lui Iancul Costin, mare armaș, arătând că au dat fratelui său Velicico a patra parte din acest sat, iar a patra parte a dat-o nepotului său Costin, fiul surorii sale²⁰⁸. Localitatea mai apare și la 1690 iulie 1, când se arată că Mihalcăuții sunt pe Vilia²⁰⁹. Această localizare demonstrează că este o localitate deosebită de Mihalcău.

O altă serie de sate sunt legate de familia urmașilor lui Luca Arbore. Astfel, la 1606 aprilie 7, Ieremia Movilă întărește lui Dumitru Ponici și surorii sale Agafia, strănepoții lui Arbore hatman, satele Voroana în ținutul Suceava și Sfetcăuți și Hritenii cu moară pe Drăbiște în ținutul Hotin, precum și satul Bliscinăuți²¹⁰. Bliscinăuții sunt menționați din nou la 1621²¹¹. În acest act apare și satul Zubriceni, care, de asemenea, este în ținutul Hotin. A patra parte de Zubriceni și jumătate din Bliscinăuși vor fi cumpărate de la mănăstirea Sfântul Sava de către Gheorghită Jora pentru 100 de ughi galbeni²¹². La 1628 părțile de sat vor fi tot în proprietatea lui Gheorghită Jora, numai că acum el schimbă cu Solonca Pilipovschi o pătrime din Bliscinăuți cu o pătrime din Zubriceni²¹³. Ultimul sat a rămas în continuare în stăpânirea Jorăștilor²¹⁴. În ceea ce privește Bliscinăuții, ultima informație documentară referitoare la ei este din 1666 martie 15, când intră în posesia lui Ursachi, mare vistiernic²¹⁵. În ceea ce privește Hritenii îl vom întâlni pe tot parcursul secolului al XVII-lea în documente divizat în părți mai mici²¹⁶.

Satul Sfetcăuți se afla la 1658 mai 29 în posesia familiei Sturza²¹⁷. Mai înainte, la 1621 noiembrie 3, Radu vodă îl întărise popii Ponici din Rugășești împreună cu Socrojanii, Bisericanii și jumătate din Zăluceni din

²⁰⁰ Din tezaurul documentar sucevean, p. 89, nr. 149, orig.

²⁰¹ Facultatea de Istorie de Iași, nr. 62, orig.

²⁰² Cf. A.N.R.M., Fond I, p. 1568.

²⁰³ T. G. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei*, în "A.B.", nr. 4, 1930, p. 399.

²⁰⁴ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. 3, p. 195, nr. 294, copie.

²⁰⁵ T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 393.

²⁰⁶ A.S.I., Fond Documente, 609/20, f. 1r.

²⁰⁷ Cf. A.S.I., Fond Documente, 146/7 par. 259/2; 791/514.

²⁰⁸ T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 400.

²⁰⁹ A.S.I., Fond Documente, 146/7 par. f. 8r.

²¹⁰ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. II, p. 22-23, nr. 23, copie.

²¹¹ *Ibidem*, vol. V, p. 54-55, nr. 48, orig.

²¹² D.R.H., A, Moldova, vol. XIX, p. 11, nr. 9, orig.

²¹³ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvode*, vol. XXI, p. 30, nr. 23, orig.

²¹⁴ A.S.I., Fond Documente, 589/155, f. 1r și 589/17, f. 1.

²¹⁵ *Creșterea colecțiilor*, XXXI-XLIII, 1920-1932, p. 35, CCVII/2, copie.

²¹⁶ C.D.M., vol. III, p. 479, nr. 2298, copie; p. 389, nr. 1825, copie; p. 382, nr. 1799, copie; p. 356, nr. 1667, copie; p. 258, nr. 1164, copie.

²¹⁷ T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 393.

ținutul Hotin²¹⁵. Popa Ponici este, probabil, urmașul lui Dumitru Ponici, care stăpânea și jumătate din Zăluceni pe Prut, din ținutul Hotin²¹⁹. La 1638 iulie 14, Zălucenii sunt întăriți de către Vasile Lupu lui David²²⁰, care este amintit și la 1668 iunie 17, când Iliș Alexandru îi poruncește lui David din Zăluceni ca să meargă la satul Petrești din ținutul Dorohoi și să-i oprească pe oamenii lui Ilie Sturza, mare stolnic, să-l împiedice pe lăncul Costin, pârcaș de Hotin, să țină jumătate din acest sat²²¹.

Din ținutul Hotin face parte și satul Vancicăuți, care mai este numit și Ivancicăuți, amintit la 1609 aprilie 4, când se menționa că a fost domnesc, ascultător de ocolul Tărășăuți²²². Satul reapare în acte la 1638 aprilie 11, când a patra parte din el se afla în stăpânirea lui Tăutul logofăt²²³, care avea în posesia sa și părți din Vancinți, care este diferit de Vancicăuți. O parte din Ivancicăuți este amintită la 1663²²⁴ și apoi la 1670 iunie 17, când ajunge în posesia stolnicului Palade împreună cu satul Vancinți²²⁵. Familia Palade a continuat să adune părți din Vancicăuți, așa încât la 1703 noiembrie 17, Ioan Palade era răzeș vechi pe jumătate din sat din această moșie²²⁶. Nu toată moșia a fost în stăpânirea familiei Palade, deoarece la 1809 iunie 30 senatorul Kușnikov întărea lui Alexandru Panait a patra parte din ocina Vancicăuți din ținutul Hotin, pe care acesta a prezentat două documente din 1689 și 1709²²⁷.

Grigore Ropceanu și soția sa, Istinca, au vândut la 1706 octombrie 1 lui Iordache Roset din a treia parte de sat din Vancicăuți, jumătate²²⁸. În actul de mai sus Vancinții se mai numesc și Vancicăuți.

În actele legate de moșiile Vancinți și Vancicăuți apare menționată și localitatea Medveja, care nu trebuie însă confundată cu o altă localitate

²¹⁵ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. V, p. 305, nr. 402, copie. Nu trebuie însă confundat Sfticăuți cu Citnicăuți, părți din care la 1607 sunt întărite lui Șteful, la 1619 Maricăi, fiicei lui Alexie, iar de la 1628 și până la 1635 Iirim Hăjdău va cumpăra toate părțile din acest sat. În cele din urmă, din cauza schimbării proprietarului, satul și-a schimbat denumirea, devenind din Citnicăuți sau Cimnicăuți – Hăjdău. Mai mult decât atât, în Hăjdău au intrat și localitățile Pricutov și Nisăști (vezi "A.B.", 1929, 1932, 1933).

²¹⁶ *Ibidem*, vol. 3, p. 192, nr. 290, copie.

²¹⁷ M.E.F., vol. III, p. 376, nr. 180, copie.

²¹⁸ *Creșterea colecțiilor*, XVIII, 1911, p. 122, CXXXVII/225, orig.

²¹⁹ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. 2, p. 200, nr. 265, orig. sf.; Onșeni, în cele din urmă, nu s-a mai dezvoltat, dispărând.

²²⁰ C.D.M., vol. III, p. 214, nr. 955.

²²¹ A.S.I., Fond Documente, 589/23, f. 1r.

²²² *Ibidem*, f. 1.

²²³ *Ibidem*, f. 1.

²²⁴ A.N.R.M., Fond I, nr. 1042, 1383.

²²⁵ A.S.I., Fond Documente, 146/7, f. 5v.

din Hotin, și anume Medvica. Aceasta din urmă este legată în evoluția sa pe parcursul secolului al XVII-lea de familia Ureche. În 1643, Vasile Lupu întărește lui Grigore Ureche, vornicul Țării de Jos, jumătate de sat Medvica, cumpărată de la Grigore Urmezul pentru 300 de taleri, el având acest sat din vremea lui Ieremia Movilă. Peste doi ani, Grigore Ureche mai cumpără jumătate din a treia parte din satul Medvica pentru 25 de taleri de la Lupu Tăutul și soția sa, Ileana. În același an, la 15 iulie 1645, Vasile Lupu mai întărește lui Grigore Ureche a treia parte din jumătate din satul Medvica, pe care a cumpărat-o de la nepoții lui Grozav. În sfârșit, conform ispisocului din 1646 decembrie 26, același voievod întărea lui Grigore Ureche încă a treia parte din jumătate de sat Medvica, cumpărată de la Vasile, Simion și Crâstea, fiii lui Turcul. Unul din urmașii lui Grigore Ureche a vândut satul, deoarece la 1671 august 20, Ionașco postelnic și soția sa, Maricuța, vând lui Dumitrașco pitarul o jumătate din satul Medvica, ce au avut-o de la Vasile Ureche²²⁹. Dintr-o mărturie din 1774 iunie 30 aflăm că acest sat și-a schimbat denumirea în Hlina sau Hlinaia²³⁰.

La 1810 general-maiorului Ilie Catargiu i se întărea de către Divanul Moldovei satele Săcureni, Răspopenți, Babini și Ilădărăuți din fosta raia a Hotinului. Printre actele prezentate de acesta exista și un zapis din 1609 septembrie 17 de la Lupul și Nasta, fiii Saftei și nepoții lui Dragșan, care informează că au vândut lui Pătrașcu vistiernicul partea lor din Securenii. După această dată, localitatea nu mai este amintită mult timp și abia la 1692 august 20 Nicolai Marianul și soția lui, Safta, vând nepotului lor Ilie Catargiu, postelnic al doilea, întregul sat Securenii din ținutul Hotinului²³¹.

Cât privește satul Răspopenți, acesta apare menționat documentar la 1604 martie 27, când Ieremia Movilă întărește vânzarea făcută de Lupul Herța aprod, fiul lui Eftimie, nepotul lui Matiaș logofăt, lui Toader Boul vistiier pentru suma de 500 de taleri de argint satul Securenii și seliștea Răspopenți în același hotar, pe pârcașul Camenița în ținutul Hotin²³².

²²⁹ T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 398. Nu știm cât de corecte sunt ultimele două informații, dar, conform actului lui Duca voievod de la 1670 februarie 13, prin care întărește împărțirea ce a făcut averii sale jupăneasa Alexandra a lui Chiriuc paharnicul, fiica lui Grigore Ureche, soțului său i-au revenit cinci sate, printre care și Medvica (vezi *Creșterea colecțiilor*, XLIV-XLVII, 1933-1936, p. 26, nr. CCXVI-71, orig.).

²³⁰ *Ibidem*, p. 398.

²³¹ A.N.R.M., Fond I, nr. 1556.

²³² D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. 1, p. 134, nr. 192, orig.

În 1615 martie 21, a treia parte din satul Hădărăuți se afla în stăpânirea lui Grigore Corotosco diac²³³. La 1652 ianuarie 12, Mărzu, fiul Nataliei din Hădărăuți, vinde lui Gheorghe Corostianu și jupânei sale, Irina, a treia parte din tot satul Hădărăuți și jumătate din a șasea parte a lui. În posesia familiei Moişanu mai rămăseseră părți din această moșie, deoarece la 1663 aprilie 4 urmașii lui Toma Moişanu vând aceste părți împreună cu satul Voloșcova lui Toader Jora.

Din cauza schimbării proprietarilor, Istrati Dabija vodă poruncește lui Marco Sălitariul să hotărască o parte din Hădărăuți, care era a lui Corotușco. Respectiva parte nu va rămâne mult timp în proprietatea vechiului stăpân, deoarece Neculai, fiul lui Corotușco, dăruiește nepotului său, Ștefan Soroceanu, partea lui din Hădărăuți. Nici acesta însă nu va stăpâni-o mult timp, căci la 1710 o va dăruii ginerelei său, Talpă comis, și fiicei sale, Iftimie²³⁴. În cele din urmă, satul apare menționat la 1749 într-un catastif al familiei Catargiu, în care se cuprinde și un ispisoc de la Istrati Dabija privitor la acest sat²³⁵. Cât privește satele amintite în legătură cu Hădărăuții, primul este Voloșcova, care este menționat la 1628, când Miron Barnovschi Movilă îl întărește lui Toma Voloșcău. Satul rămâne în continuare în posesia lui Toma Voloșcău și Gheorghe Ghica voievod, la 1659 iulie 11, iar apoi Ștefan vodă, la 1660 iulie 13, întăreau urmașilor acestuia zeciuiala din satul Voloșcova²³⁶. Satul Corosticeni este semnalat la 1663, când Gheorghe Corostianu, stăpânul moșiei Corostieni din ținutul Hotin, dăruiește mănăstirii Moldovița 50 de saci de pâine pe an pentru pomenirea părinților săi²³⁷. Este unica semnalare a satului pe tot parcursul secolului al XVII-lea, ca și în cazul Mihălășanilor, amintit la 1670 martie 29 în actul lui Gheorghe Catargiu și al soției sale, Irina, când aceștia schimbă cu Gavrilaş spătarul moșia Vascăuți din ținutul Soroca cu moșia Mihălășani din ținutul Hotin²³⁸. Nu trebuie confundat însă Mihălășanii cu Mihalcăuții. Ultimul este situat pe Vilia, fiind menționat la 1612 septembrie 22, când Iancu Costin, mare armaș, dăruiește fratelui său, Velicico, a patra parte din acest sat, iar altă a patra parte o dă nepotului său. Altă parte din Mihalcăuți este întărită, la 1650 mai 8, de

²³³ Cf. A.S.I., Fond Documente, 414/233, f. 2r-3r.

²³⁴ Ibidem, f. 255v.

²³⁵ Ibidem, f. 32.

²³⁶ Ibidem, f. 4r-5r.

²³⁷ Din tezaurul documentar sucevean, p. 177, nr. 503, rez.

²³⁸ A.S.I., Fond Documente, 414/233, f. 3r.

Vasile Lupu lui Ștefan Tăban. La 1789 iulie 5, Mihalcăuții se numeau Tăbanul²³⁹.

Având în vedere faptul că satul avea două cuturi, presupunem că Mihalcenii, pe care îl găsim în proprietatea urmașilor lui Gavrilaş Matiaș logofătul la 1670²⁴⁰, este tot una cu satul Mihalcăuți.

La 1610 septembrie 9 este atestat satul Găbești²⁴¹, care apoi a dispărut.

La 12 noiembrie al aceluiași an este amintit din nou satul Holohoreni în posesia lui Dumitrachi Chiriță, mare postelnic, care cumpăraseră a patra parte din sat²⁴². În cursul anului următor el cumpără și alte părți din acest sat²⁴³. Satul este menționat și la 1620 martie 31, când Gașpar Grațiani voievod îi întărește lui Vasile Ureche paharnic părți din satul Holohoreni, pe care le-a cumpărat de la Marica, jupâneasa lui Chiriță, fost postelnic²⁴⁴. Localitatea a rămas în continuare în posesia familiei Ureche²⁴⁵.

Alt sat din ținutul Hotin, Șerbiceni, este semnalat la 1611 iulie 19, ca fiind în proprietatea lui Vrânceanu postelnic²⁴⁶. Probabil, Vrânceanu a vândut satul, deoarece la 1632 iulie 11 Alexandru voievod poruncește lui Constantin Stârcea să aleagă hotarul între satul Culișăuți al lui Avram și Șerbiceni, care este acum în posesia lui Pilipovschi²⁴⁷. La 1646 satul este amintit din nou, atunci când Vasile Lupu împuternicește pe popa Ioan să-și ia zeciuiala din hotarele Cruhlicului, Simcăului și Șerbiceniilor²⁴⁸. Localitatea Culișăuți este menționată iarăși la 1642 mai 11, când Vasile Lupu i-o întărește lui Avram²⁴⁹. Peste 20 de ani, la 1662 mai 10, Irina, fiica lui Avram, dăruiește ginerelei sale, Jora sulger, și nepoatei sale, Soltana, jumătate din satul Culișăuca²⁵⁰. La începutul secolului următor (1703 octombrie 1), Ioan Sturza vinde jumătate din satul Culișăuca din ținutul Hotin lui Iordache Roset vistiernic, cealaltă jumătate rămânând în stăpânirea familiei Sturza²⁵¹.

²³⁹ T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 400 și 402.

²⁴⁰ T. Bălan, *Documente bucovinene*, vol. III, p. 47, nr. 36, copie.

²⁴¹ Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XIX, p. 7, copie.

²⁴² L. T. Boga, *Documente basarabene*, vol. VI, p. 15-16, nr. 9, copie.

²⁴³ *Ibidem*, vol. VI, p. 17, nr. 10, orig.; p. 20, nr. 11, orig.; p. 23, nr. 13, orig.; p. 29, nr. 18, orig.

²⁴⁴ *Ibidem*, vol. VII, p. 11, nr. 8, orig.

²⁴⁵ *Ibidem*, p. 35, nr. 23, orig.

²⁴⁶ *D.R.*, A. Moldova, sec. XVII, vol. III, p. 25, nr. 40, copie.

²⁴⁷ *D.R.*, A. Moldova, vol. XXI, p. 195, nr. 152, copie.

²⁴⁸ L. T. Boga, *Documente basarabene*, vol. VII, p. 38, nr. 24, orig.

²⁴⁹ A.S.B., Fond Documente istorice, V/85, orig.

²⁵⁰ A.S.I., Fond Documente, 146/7 par. f. 4 v.

²⁵¹ *Ibidem*, 147/6, f. 4v.

Către 1613 este menționat documentar și satul Ceabrăul²⁵², care la 1706 se afla în posesia lui Sava, staroste de neguțatori, pentru ca, la 1711 noiembrie 20, jumătate de sat să ajungă în mâinile lui Antohi Jora hatman. Probabil că cealaltă jumătate a fost vândută mănăstirii Sfântul Sava, deoarece la 1773 Atanasie, egumenul mănăstirii Sfântul Sava din Iași, alcătuiește o scrisoare, prin care arăta că s-a învoit cu banul Mihalcea Jora ca să o stăpânească banul Jora²⁵³.

La 1615 este amintit și satul Cristești. În acest an, la 24 martie, are loc împărțirea ocinilor între Vasile, fiul lui Gavrilaş Vartic, și Antimija Barnovschi. În cele din urmă lui Vasilie îi revine satele Crăsteștii și Molnița²⁵⁴. Aceasta este unica mențiune a localității Crăsteștii, care, actualmente, se numește Crestinești.

Edinețul este următoarea localitate. La 1616 iulie 20, Maricuța, fiica lui Cazacu din Plopeni, vinde jumătate din satul Edineț lui Prodan Drăgușescu medelnicer²⁵⁵. La 1636 aprilie 3, Vasile Lupu întărește lui Pătrașco Ciogolea, fost logofăt, părți din satele Capoteni și Iadiniți, primite în urma judecării de la Cazacu, fiul lui Gheorghie Ciulca, și de la rudele sale, deoarece acesta vânduse fără drept satele Badeuți și Săbășeni²⁵⁶. La 1654 martie 22 este emisă cartea lui Gheorghe Ștefan vodă, dată stolnicesei Ciogoleaie pentru a opri jumătate din Edineț, fostă a lui Plop-Pană, atâta timp cât nu se va rezolva pricina cu moșia Badeuți²⁵⁷. Localitatea rămâne în continuare în posesia Ciogoleștilor și la 1663 octombrie 1 Gaftona, fiica Axâniei, nepoata lui Capotici, dăruiește verei sale, Agafița, fata lui Hăjdău și a lui Savin, partea ei din Șarboaca și din Edineț²⁵⁸. La rândul său, Gafița, jupâneasa lui Gavril, fost staroste, vinde lui Prodan Drăgușescu jumătate din satul Edineț²⁵⁹. În cele din urmă, Dumitrașcu Drăgușescu comis, urmașul lui Prodan, vinde, la 1697, întregul sat Edineț lui Iordache Roset vistiernicul, vânzare întărită la 25 iunie de marii boieri²⁶⁰.

Capoteni sunt atestați la 1617 aprilie 20, când Radu Mihnea vodă întărea lui Lupu Balș, fost mare sulger, și altora din familia Alboteștilor

²⁵² D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. 3, p. 144, nr. 228, orig.

²⁵³ T. G. Bulat, *Hoitul, străvechea stăpânire mănăstirească*, în "A.B.", nr. 2, 1933, p. 43.

²⁵⁴ L. T. Boga, *Documente din secolul XVI-XVII*, în "A.B.", nr. 2, 1932, p. 144, copie.

²⁵⁵ A.S.I., Fond Documente, 146/7, f. 7v.

²⁵⁶ D.R.H., A, Moldova, vol. XXIII, p. 434, nr. 386, copie.

²⁵⁷ A.S.I., Fond Documente, 146/7, f. 7v.

²⁵⁸ Ibidem, f. 7v.

²⁵⁹ Ibidem, f. 7v.

²⁶⁰ Ibidem, 791/514, f. 440.

satele sale, printre care se afla și o parte din satul Capoteni din ținutul Hotin²⁶¹. Așadar, o altă parte din Capoteni s-a aflat în proprietatea lui Cazacu, fiul lui Gheorghie Ciulei, care însă a cedat-o pentru niște datorii lui Pătrașco Ciogolea. Nu cunoaștem evoluția de mai departe Capotenilor, dar, la începutul secolului al XIX-lea, Ioan Tăutul pretindea stăpânirea asupra unor părți din acest sat, prezentând Divanului Moldovei șase acte din 1670 și 1671²⁶².

Cât privește Șarboaca, aceasta apare menționată o singură dată, la 1670, când Gafița, fiica lui Ifrim Hăjdău, dăruiește partea sa din moșia Șerboaca nepotului ei, Răzmeriță Roman. În ea se subliniază și faptul că Lepădatu, fiul popii Mircău, a cedat partea sa din această moșie aceuiași Răzmeriță, pentru că l-a scos de la închisoare²⁶³.

Alte două sate, Costiceni și Cipilăuți, se aflau în proprietatea lui Onciul Iurașcovici, fost staroste, întărite acestuia la 12 iulie 1617 de Radu vodă²⁶⁴.

În ceea ce privește Costiceni, acesta a fost divizat în mai multe părți²⁶⁵, vândute pe parcursul secolului al XVII-lea și la începutul celui următor, ultima din ele fiind semnalată la 1710 august 27²⁶⁶.

Satul Cipilăuți ajunge în proprietatea familiei Costin și, la 1657 iulie 10, când urmașii lui Costin Miron hatmanul: Potomir, Iancul, Vasilache, Veleșco, Margata, Săbca, Todosia și Elena împart ocinile părintești, acest sat revine lui Potomir²⁶⁷.

La 1660 Potomir stăpânea Cipilăuții, iar la 1673 aprilie 10 vinde cumnatului său, Gavrilă Costache, o parte din el, din care cauză la 1685 Ionașco Smintencă hatmanul hotărniceste acest sat pentru a nu mai fi neînțelegeri²⁶⁸. Satul Cipileuți se afla pe Racovățul uscat²⁶⁹.

Deși satul Oncăuți este vechi, apare doar într-un act din 1773 mai 7²⁷⁰.

²⁶¹ *Creșterea colecțiilor*, XX, 1912, p. 111, CXLII/145, copie.

²⁶² A.S.I., Fond Documente, 147/7, f. 1r.

²⁶³ Ibidem, 147/17, f. 1r.

²⁶⁴ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. IV, p. 188, nr. 273, orig.

²⁶⁵ L. T. Boga, *Documente basarabene*, vol. VI, p. 25, nr. 14, orig.

²⁶⁶ Cf. A.S.I., Fond Documente, 174/36; 174/54; 589/18; 589/19; 589/20.

²⁶⁷ Ibidem, 419/230.

²⁶⁸ Ibidem, 419/230 și 419/254, p. II.

²⁶⁹ T. G. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei*, în "A.B.", nr. 2, 1931, p. 119-120.

²⁷⁰ A.S.I., Fond Documente, 406/125, f. 1.

În anul 1619 aprilie 13 este amintit și satul Vișnovăț. La această dată Crăstina, soția răposatului Gheorghe, pârcaľab de Hotin, vinde partea sa din Vișnovăț lui Tudorie, pârcaľab de Hotin, pentru 500 de talcri²⁷¹.

La 22 iulie 1619 Gașpar Grațiani voievod întărește lui Simion Pilipovschi satul Andreicăuți, care acum se numește Briceni²⁷². Familia Pilipovschi n-a avut în proprietatea sa numai acest sat, ea fiind una dintre familiile care posedau în secolul al XVII-lea în ținutul Hotin cele mai întinse proprietăți. Către 1632 august 5, Alexandru Iliăș întărea împărțirea ocinilor între membrii familiei Pilipovschi. Astfel, lui Simion Pilipovschi îi revin a patra parte din satul Mihalcăuți, jumătate din satul Iușineț, a patra parte din satul Seliște, a treia parte din a șasea parte din Negrești și a treia parte din a șasea parte din Nepolcăuți; Gregăi, surorii acestuia – a patra parte din satul Vașcăuți, jumătate din Briceni, jumătate din Vișneva și a șasea parte din Orășani. Nastasicăi, surorii lui Simion, i-au revenit a patra parte din Vașcăuți, jumătate din Briceni, jumătate din Vișneva și a treia parte din a patra parte din Seliște; Olinei, surorii acestora – jumătate din Bliscinăuți, a patra parte din Zubriceni, a treia parte din a patra parte din Siliște, a treia parte din a șasea parte din Nepolcăuți și a treia parte din a șasea parte din Negrești; Salomiei i-au revenit jumătate din Bliscinăuți, a patra parte din Zubriceni, jumătate din a șasea parte din Șendreni; Marușcăi, surorii acestora – a patra parte din Mihalcăuți, jumătate din Iușineț, jumătate din Pilipăuți și jumătate din a șasea parte din Bărnova²⁷³. Deci după cum arată documentul, familia respectivă avea în acest ținut peste zece sate.

Cât privește Bricenii, la 1642 martie 15, Vasile vodă îi întărește o parte lui Costantin Stârcea²⁷⁴; care a mai cumpărat părți din această moșie reușind, în cele din urmă, s-o posede în întregime. După moartea lui, satul ajunge în stăpânirea lui Miron Stârcea, unul din urmașii săi, care însă la 1675 mai îl vinde vărului său, Bogdan Drăgușescu²⁷⁵. La 1693 septembrie 4 însă, Nacul stolnic și soția sa, Nastasia, fiica lui Prodan Drăgușescu, fost medelnicer, vând lui Iordache Roset, mare vistiernic,

satul Briceni din ținutul Hotin cu toți vecinii din Briceni și din Hrubna cu 350 de lei bătuți²⁷⁶. În această împărțire sunt amintite satele Pașcăuți și Negrești, care se mai numește și Negrinți²⁷⁷.

Vascăuții mai apar menționați la 1636 martie 25, când Vasile Lupu poruncește lui Avram din Lucăceni și lui Pilipovschi să stabilească hotarele satului Hrubna al lui Constantin Stârcea, încălcate de satele Vascăuți, Novosulița, Rosoșani și Hrimancăuți. Ei sunt menționați și pe piatra de mormânt a jupănesci Ana, fiica lui Petrașcu Stârcea din Vascăuți, ținutul Hotin, îngropată în satul Miclăușeni din ținutul Dorohoi la 1637 martie 11²⁷⁸.

Pentru Negrinți avem actul din 1636 iulie 9, când Dumitrașco Șoldan, vornic de Țara de Sus, și alți mari boieri dau mărturie că Antimia Pătrășcoaică, fiica Anghelinei, a vândut lui Ifrim Hăjdău partea ei din satele Șăndreni, Ezerul Alb, Seliște și Negrești pe Prut²⁷⁹. La 1652 însă Vasile Lupu întărea mănăstirii Barnovschi părți din Negrești, din care cauză apar o serie de litigii cu Ifrim Hăjdău²⁸⁰. Probabil că familia Hăjdău a vândut părțile sale, deoarece la 1714 septembrie 22 Nicolae Mavrocordat voievod întărește lui Arseni Bagiurea, nepotul lui Ilea din Voicăuți, a șasea parte și din a treia parte din Negrinți părțile unchiului lui Ilea²⁸¹. Altă a treia parte era stăpânită de mănăstirea Barnovschi, cu un ispisoc din 1662 de la Eustratie Dabija voievod²⁸².

Un mare boier care a avut proprietăți întinse în ținutul Hotin a fost Coste Bucioc. La 12 aprilie 1620, Gașpar voievod întărea acestuia satele Tribisăuți pe Drăbiște, Dimidenii, jumătate de sat Mândăcăuți, trei pătrimi, din Carlacău, Romancăuți, Marcovățul, Hlinaia, Buzovița cu heleșteu, Rasteul și a treia parte din satul Costești pe Prut²⁸³. Trei dintre aceste sate, și anume: Tribisăuți, Hlinaia și Costești pe Prut, au fost deja amintite mai sus, iar pentru alte trei sate: Carlacău, Romancăuți și Restcu, nu avem mențiuni din această perioadă; rămâne să ne oprim aici asupra satelor Dimideni, Mândăcăuți, Marcovățul și Buzovița.

²⁷¹ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. V, p. 81. Pe moșia Vișnovățului se dezvoltă și satul Comăcinți, care se afla în proprietatea familiei Stârcea; abia la 1697 aceștia vând satul împreună cu altele lui Iordache Roset vistiernic (vezi A.S.I., Fond Documente, 146/7, f. 3r-4v și 259/2).

²⁷² D.I.R., A. Moldova, sec. XVII, vol. IV, p. 384, nr. 489, rez.

²⁷³ D.R.H., A. Moldova, vol. XXI, p. 209-210, nr. 166, copie.

²⁷⁴ A.S.I., Fond Documente, 146/7, f. 6v.

²⁷⁵ Ibidem, 146/7, f. 6c-6v, precum și 259/2, f. 22r; 791/35.

²⁷⁶ Ibidem, 791/3, f. 382-v și 791/514, f. 439v.

²⁷⁷ Ibidem, DCCXCI/38, copie.

²⁷⁸ N. Iorga, *Românii în Bucovina*, anexe, p. 381 și urm.

²⁷⁹ A.S.I., Fond Manuscrise nr. 65, copie.

²⁸⁰ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. I, p. 401.

²⁸¹ A.S.I., Fond Documente, 589/20, f. 1.

²⁸² I. T. Boga, *Hotinul, străveche stăpânire românească*, în "A.B." nr. 2, 1932, p. 33.

²⁸³ D.I.R., A. Moldova, sec. XVII, vol. IV, p. 445, copie.

O parte din Dimideni este zălogită la 1660 mai 15 de Turcuman din Vârtop lui Iordache vistiernic pentru 22 de lei²⁸⁴. Turcuman, probabil, n-a putut întoarce datoria, deoarece la 1660 octombrie 20 acesta împreună cu Costin Liciul și cu soțiile lor, Antimia și Nastasia, au vândut lui Iordache, mare vistiernic, partea lor, a patra parte din satul Dimideni din ținutul Hotin²⁸⁵. În cele din urmă, la 1667 ianuarie 22, Toader și Ioan Pisoschi fac schimb de moșie cu Toderășcu și Iordachi, mare spătar, a patra parte din Dimideni pe a patra parte din Vârtop²⁸⁶.

Mândăcăuții sunt menționați mereu în documente din secolul al XVII-lea din cauza conflictelor de hotar între stăpânii satului²⁸⁷.

Satul Marcovăț apare la 1685 martie 1, când este luat de marele vistiernic Toderășco Iordache Cantacuzino de la vărul său Dumitrașco Mălai pentru o datorie de bani²⁸⁸.

Buzovița este vândută la 1660 noiembrie 9 de fiul lui Dumitru Buhuș lui Iordache Cantacuzino, mare vistiernic, pentru suma de 525 de lei.

La 1620, când Gașpar Grațiani întărea proprietățile lui Coste Bucioc, este menționat și satul Vorniceni. Miron Barnovschi la 28 aprilie, întărește stăpânirea lui Nicoriță hatman și jupănesei sale satele Vorniceni în ținutul Hotin, Julinți în ținutul Dorohoi, Șirăuții pe Prut în ținutul Hotin și satul Corjăuți²⁸⁹. Însă tot el, la 1629 aprilie 28, întărește mănăstirii din Tătărași din târgul Iași satul Vorniceni din ținutul Hotin și alte sate, dăruite de Nicoară hatmanul²⁹⁰.

Corjăuți, probabil, n-a fost dăruit mănăstirii, fiindcă îl găsim întărit, la 1654 iulie 6, de Gheorghe Ștefan voievod lui Andreiaș, fost mare medelnicer, ginerele lui Gavril hatmanul, fratele lui Vasile Lupu, după ce a fost în proces cu Javertian iuzbașa și rudele lui, care reclamau stăpânirea asupra acestei moșii²⁹¹. La 1661, Radul stolnicul, probabil, un urmaș al lui Andrieș, prin diata sa dăruiește o serie de moșii, printre care și Corjăuții, soției sale, Elena, fiica lui Drăgușescu²⁹². Aceasta din urmă, căsătorită a doua oară cu Dumitrașco Boul logofăt, se învoiește la 1692 cu ginerii ei,

Preda Palade și Gheorghe Moțoc, pentru a ține în două toate moșiile, printre care și satul Corjăuți din ținutul Hotin²⁹³. Credem că satele, în cele din urmă, au fost împărțite, deoarece la 1713 iulie 20 Agafița, fiica lui Dumitrașco Boul, sora lui Preda Palade stolnicul, dăruiește ginerelui său Ioan Neniul spătar jumătate din satul Corjăuți²⁹⁴.

În uricul de la Alexandru Iliș, datat între 1620 septembrie 1 și 1621 august 31, prin care li se întărește lui Ionașco Ghenghea logofăt și fratelui său Grigore Ghenghea toate moșiile, găsim menționată și jumătate de sat din Onutul de Sus, cumpărată de la Ionașco Stroici²⁹⁵. Satul este reamintit la 1664 august 20, când Eustratie Dabija îl împuternicește pe Grigore Hăbășescul, părcălab de Hotin, ca să aleagă satul Onut și moșia Malinița²⁹⁶.

În 1623 septembrie 5, Ștefan voievod întărește lui Avram diacul și surorii sale Axinia, fiii Zamfirii, nepoții lui Tăutu logofăt, tot satul Lucăceni²⁹⁷. Aceasta este prima mențiunea localității. Ea re apare la 1653 septembrie 5 în scrisoarea Irinei și a Zoitei, fiicele lui Avram din Lucăceni, prin care își împart satele cu frații lor²⁹⁸.

Nelipăuții, amintiți în actul de mai sus, se aflau la 1614 iunie 20 în hotar cu satul Cotela²⁹⁹. Următoarea mențiune se referă direct la sat și este o carte domnească din 1671 iulie 22, dată lui Vasile Popenco din Cotela ca să stăpânească în Cotela și Nelipăuți părțile ce se vor alege ale Liciulesei și ale lui Sobeci³⁰⁰.

Alt mare proprietar, care a avut ocine întinse în ținutul Hotinului, a fost Gavrilaş, părcălab de Hotin, devenit ulterior mare logofăt. La 1627 Miron Barnovschi îi întărea Ojogul și Halice în ținutul Hotin³⁰¹. În afară de aceste două sate Gavrilaş logofăt a mai avut o serie de sate, care, la 1670, sunt în proprietatea comisoaiei Ileana, fiica lui Gavril Mătiăș, mare

²⁸⁴ Ibidem, f. 1.

²⁸⁵ Ibidem, f. 1.

²⁸⁶ D.I.R., A, Moldova, sec. XVII, vol. 4, p. 496, nr. 628, copie.

²⁸⁷ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VII, p. 212. Într-un act de la Ștefan cel Mare se vorbește despre satul Onutul de Jos, numit Balaruțuta (vezi D.R.H., vol. II, p. 93, nr. 63, copie). Probabil, Onutul, menționat în acest document, este Onutul de Sus, care a rămas sub numele de Onut). Din documentele cunoscute nu putem stabili însă cu siguranță dacă această localitate s-a aflat tot timpul în ținutul Hotinului.

²⁸⁸ T. G. Bulat, *Teritoriile raialelor Hotinului și Brăilei redacte stăpânitorilor români în 1808*, în "A.B.", nr. 1, 1933, p. 48.

²⁸⁹ Idem, *Hotinul, străveche stăpânire românească*, în "A.B.", nr. 2, 1933, p. 44.

²⁹⁰ Idem, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin*, în "A.B.", nr. 4, 1930, p. 407.

²⁹¹ Ibidem, p. 407.

²⁹² D.R.H., A, Moldova, vol. XIX, p. 314, nr. 227, copie.

logofăt. La această dată ea dăruiește satele Halici, Groziști, Malinți, Bocești, Rașcov, Oenița, Ojogul, o jumătate din Șișcăuți, jumătate din Drebcăuți, jumătate din Mihălțeni și a treia parte din Cerlena Mare surorii sale, Alexandra, soția spătarului Iordache Cantacuzino³⁰². Majoritatea acestor localități au rămas în proprietatea familiei respective, deoarece la începutul secolului al XIX-lea Iordache Canta, fost mare logofăt al Țării de Jos, prezenta Divanului Moldovei scrisori vechi pentru moșiile întregi, Rașcăuți sau Rașcov, Malinți, Ojogov, Oenița sau Ocnina, Levinții, ce să numesc în tabla visteriei, Cășla lui Negim, jumătate din satul Onutul de Jos, "ce să numește în tabla visteriei Balamuteuca", a treia parte din Cerlina Mare și a patra parte din Tribisăuți³⁰³.

În ultimele două acte menționate mai sus apare satul Malinți, dar nu este localitatea Malinești, tot din ținutul Hotin, care, la 1641, este întărită de Vasile Lupu voievod mănăstirii Golia din Iași împreună cu patru fălci de vie la Cotnari³⁰⁴. Malinții nu trebuie confundați nici cu localitatea Malinăuți sau Mlinăuți. Aceasta din urmă este consemnată la 1676 ianuarie 20 într-un zapis de la Dumitrașco Drăgușescul comis, prin care a vândut o parte din Malinăuți lui Sandul Davidel rotmistru³⁰⁵. La 1696 iulie 21 este emis actul lui Antioh Cantemir voievod, întăritor lui Lupașcu Gherghel, ginerele lui Gavril Brăescu, comis pe moșiile ce le are de la soacra sa, Brăescul, printre care se află și jumătate de sat Mlinăuți cu jumătate de heleșteu și cu jumătate de moară³⁰⁶. Cât privește cealaltă jumătate de sat, la 1710 martie 5, Vasile Brăescu postelnic, fiul lui Gavril Brăescul stolnic, o vinde vărului său Lupașcu Gherghel³⁰⁷. De numele lui Gavrilăș Matiaș logofăt mai sunt legate o serie de localități: Gheorgheni, Groziști, Boșcăuți și Șilăuți. Pentru aceste moși spătarul Ioan Neculce înaintase pretenții la Divanul Moldovei după desființarea raialei, prezentând și două ispisoaace. Primul din 1656 februarie 18, al lui Gheorghe Ștefan a fost dat lui Iordache vistiernic, ginerele lui Gavrilăș Mateiaș logofăt pentru pierderea scrisorilor

³⁰² T. Bălan, *Documente bucovinene*, vol. III, p. 47, nr. 36, copie. Pentru satul Halici, cf. "A.S.I.", Fond Documente, 609/17, iar pentru Drebcăuți, jumătatea de sat lăsară, vezi *Din tezaurul documentar sucevean*, p. 142-170.

³⁰³ T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 411-412.

³⁰⁴ P. Mihailovi, *Documente privitoare la Basarabia*, în "A.B.", nr. 2, 1930, p. 221, orig. Probabil, satul a avut două caturi, unul schimbându-și denumirea, în cele din urmă, în Rângace, conform unei mărturii din 1773 nr. 10 (vezi "A.N.R.M.", Fond I, nr. 1723).

³⁰⁵ A.S.I., Fond Documente, 589/20, f. 1v.

³⁰⁶ Ibidem, 589/15, f. 1.

³⁰⁷ Ibidem, f. 1.

sate din mănăstirea Dragomirna. Printre alte moși cuprinse în acest ispisoc sunt arătate și Groziști, Bașcăuți și Gheorgheni. Al doilea ispisoc, tot de la Gheorghe Ștefan voievod, arată că a dat paharnicului Alexandru Neculce două sate, și anume Șămăuți (devenit ulterior Șilăuți) și Gheorgheni. Bazându-se pe actele respective, Divanul Moldovei acceptă să întoarcă aceste moși lui Ioan Neculce³⁰⁸.

Clișcăuții sunt semnalati la 1625, când Radu Mihnea voievod dăruiește lui Tudori, pârălab de Hotin, acest sat din ținutul Hotinului, care fusese în ocolul târgului Hotin³⁰⁹. Nu știm în ce condiții și peste cât timp Tudori a fost deposedat de acest sat, dar la 1650 aprilie 10 Vasile voievod îl dăruiește mănăstirii Golia din Iași, zidită de el³¹⁰.

La 1632 martie, Ionașco Gheorghe și Grăpina, copiii lui Simion Jora și nepoata lor Safta, își împart ocinile, printre care sunt satele Mândăcăuți, Costești, Zubriceni, Purceleni și Zăvedeni, toate în ținutul Hotinului³¹¹. Cu excepția Purcelenilor, asupra celorlalte sate ne-am oprit mai sus. Purcelenii mai apar o dată menționați documentar, la 1654 iulie 3, în porunca lui Gheorghe Ștefan voievod, adresată pârălabilor de Hotin ca să hotărască Purcelenii, care în acel moment erau în posesia lui Constantin Macri³¹².

Satul Hrimancăuți este menționat la 1632 noiembrie 10 în actul lui Moise Movilă voievod, dat satelor Vascăuți, Briceni, Tribisăuți, Culiceni și Dimideni ca să oprească hotarul Hrimancăuților al familiei Mălai pentru o omucidere pe care n-au plătit-o³¹³. Omuciderea n-a fost plătită, deoarece, la 1644, Vasile Lupu întărea lui Iordache Buhuș, marelui spătar Egor, fostului pârălab Constantin Stârcea Drăgușescu și lui Darie Stârcea dreptul să moștenească satul Hrimancăuți în ținutul Hotin pentru că au plătit omuciderea de pe moșia acestui sat cu șaptesprezece boi³¹⁴. Nu cunoaștem în ce condiții satul Hrimancăuți revine familiei Mălai, deoarece, începând cu 1661 și până în 1665, Prodan Drăgușescu cumpără pe părți această moșie de la reprezentanții Mălăeștilor³¹⁵. Prodan Drăgușescu a

³⁰⁸ T. G. Bulat, *Hotin, străveche stăpânire românească*, în "A.B." nr. 2, 1933, p. 43-44.

³⁰⁹ P. Mihailovi, *op. cit.*, p. 215.

³¹⁰ *Cresterea colecțiilor*, XLVIII, 1937, p. 60, XXVII-36, orig.

³¹¹ *D.R.H.*, A. Moldova, vol. XXI, p. 9, nr. 10, orig.

³¹² A.S.I., Fond Documente, 589/19, f. 1r-1v.

³¹³ Ibidem, 146/7, f. 2v.

³¹⁴ *M.E.F.*, vol. IV, p. 106, nr. 37, copie.

³¹⁵ Cf. A.S.I., Fond Documente, 146/7; 259/2 și 791/58.

reușit să cumpere tot satul, fiindcă, la 1692 decembrie 2, Toader, fiul lui Nacu stolnic, cu soția sa, Nastasia, fiica lui Drăgușescu, vând lui Iordache Roset, mare vistiernic, tot satul Hrimancăuți în ținutul Hotinului cu 300 de lei³¹⁶.

În 1634 este semnalat și satul Rucșin, de fapt, unica mențiune pentru perioada în discuție. În acest an, la 22 februarie, Moise Movilă poruncește lui Gavrițaș, mare vornic, și lui Constantin Ciogolea să pedepsească pe sătenii vecini din Rucșin ai lui Condrea vameșul, care trebuiau să plătească un stog de secară al boierului Onciul Iurașcovici³¹⁷.

Peste un an după Rucșin sunt amintiți și Balasineștii. La 12 februarie 1635, Vasile Lupu voievod dăruia acest sat lui Nicolae Salitrar³¹⁸. În același an, la 2 iulie, domnul scria lui Avram din Lucăceni și lui Neculai din Chereni să fixeze hotarul dintre Balasinești și Prerarata³¹⁹. Prerarata, menționată în act, este alta decât Pererâta. În sfârșit, Balasineștii ajung, la 1641 aprilie 21, în stăpânirea lui Cehan Racoviță, al doilea logofăt, satul fiind acum cumpărat de la Tudori, fost pârcălab, cu 160 de galbeni ungurești³²⁰.

La 1635 martie 10 este menționată și localitatea Stăuceni, care este întărită de Vasile Lupu voievod lui Bălan Hațimirschi, al doilea postelnic, care o cumpărase de la Condrea, fost mare vameș, cu 300 de galbeni³²¹. La 1696 iulie 20, când se împart satele între Piciorogoaiei, Grigoraș Jora spătar, Gheorghe Balș spătar și sora lor, Maria Prăjescul, Stăucenii revin Mariei³²².

Tot de la 1635 avem informații despre satele Borăuți și Giunești. La 16 aprilie, Dumitrașcu din Ilișești și Pintilie Barboțchi din Becești dădeau mărturie privitor la împărțirea ocinilor lui Tiron, arătând că Irinei, fiica lui Cazacul, i-au revenit a patra parte din satul Borăuți și a patra parte din satul Giunești din ținutul Hotin³²³. Din mărturia hotarnică a lui Miron Costin, pârcălab de Hotin, din 10 iulie 1662, aflăm că localitatea se hotărnică cu Malinți³²⁴. În 1670 Duca voievod confirmă că a patra parte

din Giunești este a lui Constantin Păulel³²⁵. Luând în considerare mărturia amintită și faptul că astăzi în jurul satului Malinți există toate localitățile a căror evoluție istorică poate fi urmărită, considerăm că Giuneștii sau au dispărut, sau au intrat în componența altui sat.

Satele Novocăuți și Hliniște sunt, de asemenea, amintite la 1635 noiembrie 14, într-un document de la Vasile Lupu³²⁶. În 1657 martie 17, Vasile, hatman și pârcălab al Sucevii, și soția lui, Irina, dăruiesc mănăstirii Golia satul Naslavcea din ținutul Hotin³²⁷. Satul n-a rămas însă mult timp sub stăpânirea mănăstirii, deoarece în scrisoarea de la Vasile hatmanul din 1663 ianuarie 28 se arată că fratele său, Gheorghe Ștefan, care a fost domn, a făcut schimb cu Toma sulgerul, socrul lui Prodan Drăgușescu, Gheorghe Ștefan dând lui Toma satele Hliniște și Novocăuți, ce se numesc Naslavcea, din ținutul Hotin, iar acesta i-a dat alte moșii din alte ținuturi. Apoi s-au înțeles din nou Vasile hatmanul cu Prodan Drăgușescu, dând și Vasile hatmanul lui Prodan satul Novocăuți din ținutul Hotin, iar Prodan i-a dat satul Hliniște din același ținut. La 1671 iulie 22, are loc împărțirea între fiii lui Toma sulger, nepoții lui Gavril sulger, a satului Naslavcea³²⁸. La 1697 aprilie 28, Antioh Constantin voievod întărește lui Iordache Roset, mare vistiernic, două sate întregi, Lomaciți și Hliniște, precum și o pătrime din Naslavcea din ținutul Hotin³²⁹, iar la 15 septembrie al aceluiași an, Grigorașco, fiul lui Toma sulger, îi vinde aceluiași Iordache Roset două cincimi din satul Naslavcea, partea sa și a fratelui său Vasilașco³³⁰. La 1704 august 8, Mibai Racoviță îi scrie lui Ștefan Soroceanul, care a fost vornic al doamnei, să meargă la Naslavcea și la Hliniște, care sunt ale lui Iordache Roset, mare vornic, cumpărate de la Toderașco Sânciul stolnic și să le hotărască³³¹.

La 1636 ianuarie 1 este amintit satul Chelmești. La împărțirea satelor între fiii lui Ghenghea, mare logofăt, ginerele său, Lupul Prăjescul, mare clucer, i-a revenit și satul Chelmești din ținutul Hotin. Dar la 1642 aprilie 29 același domn judecă neînțelegerea, pe care a avut-o marele vornic Ionașco Cujbă și soția sa, Elena, fiica lui Onciul Moțoc, cu rudele lor, Lupul Prăjescu medelnicer și fiii lui, pentru ocinile ce le-au rămas de

³¹⁶ Ibidem, 791, fila 48r-49v și 791/514, f. 439v.

³¹⁷ *Cresterea colecțiilor*, XIX, 1911, p. 236, CXXXVIII-14, orig.

³¹⁸ A.S.B., Fond Documente istorice, XXIII/185, orig.

³¹⁹ Ibidem, DLXIV/56, orig.

³²⁰ Idem, Fond Peceți, nr. 72, orig.

³²¹ Muzeul de Istorie a Moldovei, inventar nr. 5986, orig.

³²² A.S.I., Fond Documente, 609/16.

³²³ A.S.B., Fond Documente istorice, CXX/48, copie.

³²⁴ *Cresterea colecțiilor*, XXXI-XLIII, 1920-1932, copie.

³²⁵ A.S.I., Fond Documente, 195/1.

³²⁶ Ibidem, CXLVI/7, copie.

³²⁷ L. T. Boga, *Documente basarabene*, în "A.B.", nr. 3, 1932, p. 246, orig.

³²⁸ A.S.I., Fond Documente, 146/7, f. 4r-5v.

³²⁹ *Cresterea colecțiilor*, XLIX-LIII, 1938-1942, p. 114, CCXXIV-71, orig.

³³⁰ A.S.I., Fond Documente, 146/7, par. 5.

³³¹ Ibidem, f. 5v.

la Moșoc cel Bătrân. Lupul Prăjescu are câștig de cauză și satul Chelmești este împărțit între socrul său, Ghenghea, și Lența cel Bătrân. La 1663, mitropolitul țării și marii boieri emit o carte, prin care arată că Ioan Prăjescul, fiind dator lui Ursachi clucer 500 de lei și neavând acești bani, i-a dat jumătate din satul Chelmești. Însă Chiriac Sturza și Lupașcu, și Dumitrașcu, nepoții Prăjescului, n-au vrut să piardă această jumătate de sat și au plătit ei datoria lui Ursachi, preluând această jumătate din Chelmești³³².

Satul Hrubne începe să fie menționat de la 1636 martie 25, când Vasile Lupu poruncește lui Avram din Lucăceni și lui Pilipovschi să stabilească hotarele satului Hrubne al lui Constantin Stârcea, încălcate de satele Vascăuți, Novosulița, Rosoșani și Hrumăzeni, pe care Constantin Stârcea l-a cumpărat de la Toader Dumitru cu 550 de taleri bătuți³³³. Neînțelegerile de hotar cu aceasta nu s-au terminat, deoarece același domn, la 1647 iulie 15, poruncește lui Neniul, vornic de gloată, să hotărască satul Hrubna³³⁴. După doi ani, la 1659 ianuarie 20, Anghelușa, jupâneasa lui Constantin Stârcea, pârcaș de Hotin, își împărțea averea fiilor săi; lui Miron Stârcea îi revenea satul Hrubna din ținutul Hotin, pe care, la 1690 iunie 9, îl va vinde lui Iordache Roset vistiernic³³⁵.

La 1636 sunt atestate satele Rujavenți și Horbinești. În acest an, la 7 iulie, Vasile Lupu îl împuternicește pe Prodan aprod să-și apere părțile din satul Rujavenți și Horbinești, care au fost ale lui Cadrico, să ia de pe ele zeciuiala³³⁶. Din 1655 mai 20 avem un zăpis de împărțire, în care se menționează că jumătate din Rujavenți și a patra parte din Cerlina Mare intrau în posesia lui Andronache Bodiul, iar jumătate din Rujavenți și a patra parte din Cerlina în posesia Vasilcâi, soția lui Toderașco Jora³³⁷. La 1691 iunie 12, Arseni Bodiul, ginerele lui Andronic Bodiul, dă a treia parte din jumătate din Rujavenți ca zestre fiicei sale, Vasălea, căsătorită cu Sandul Mohorățul, care mai cumpără încă o treime din jumătate de sat Rujavenți³³⁸.

³³² T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 37-38. Acestea au fost, de fapt, probele aduse de familia Sturza în Divanul Moldovei pentru a stăpâni această moșie. Ilie Catargiu însă a depus și el o serie de mărunți și, ca urmare, a intrat în posesia acesteia.

³³³ A.S.I., Fond Documente, DCCXCI/39, copie.

³³⁴ *Ibidem*, p. 146/7, f. 8r.

³³⁵ *Ibidem*, f. 8r-8v.

³³⁶ A.S.B., Fond Documente istorice, XDXCII/223, copie.

³³⁷ A.S.I., Fond Documente, 742/40, f. 1.

³³⁸ *Ibidem*, f. 1; 195/1.

Cât privește satul Horbinești, acesta mai este menționat o dată la 1672 aprilie 20, când Antimia, fata lui Vasile Soroceanul din Horbinești, dăruiește unchiului ei, Constantin Păulel, a șaisprezecea parte din moșia întreagă Horbinești.

Miteștii sunt amintiți la 1636 octombrie 10 în zăpisul lui Gheorghe, fiul lui Nistor, vătav de Mitești; acesta îi vinde lui Gheorghe Jora, pârcaș de Hotin, a treia parte din Mitești, ce au avut de la tatăl lor. La 1661 mai 20, Toma și soția sa, Chervasie, împreună cu fiul lor, Gheorghită diacon, vând lui Toderașco Jora medelnicer a treia parte din tot satul Mitești, pe Prut, în ținutul Hotin³³⁹.

La 1 iulie 1637, Vasile Lupu voievod întărește lui Gavrilaş, mare logofăt, părțile din moșia Rujinți, pe care le-a cumpărat de la popa Păcur și sora sa, Anița, fiii lui Dumitru Solomonescu³⁴⁰. Următoarea și ultima mențiune a localității este din 1673 aprilie 10, când Potomir ceașnic vinde lui Gavrilaş Costachi, fost mare vornic, și soției sale, Tudosca, jumătate de sat Rujinți pe Ciuhur în ținutul Hotin³⁴¹.

Țicoteni sunt menționați la 1638 februarie 26 în zăpisul Nastei, fiica lui Ivan Vartic, prin care dăruiește ginerelei său, Ursu, din Broșteni și nepoatei sale, Antimia, toate părțile ei de ocină pentru a o îngriji, și anume: părțile din Țicoteni, Cicicani, Cotela, Forosna, Șerbești și din Bădroșeni, toate în ținutul Hotin³⁴². Despre Cotela și Forosna s-a menționat deja. Cât privește Cicicani, Șerbești și Bădroșeni, acesta este unicul act în care satele respective sunt menționate. Țicoteni însă reapar la 1664 septembrie 20 în zăpisul lui Darie, fost pârcaș de Hotin, și al fraților săi, prin care vând satul Țicoteni pe Prut lui Prodan Drăgușescu³⁴³. La 1698 septembrie 9 însă Dumitrașco Drăgușescu, fost comis, urmaș de-al lui Prodan, vinde acest sat lui Lupu Bogdan hatman³⁴⁴.

Satul Vorona este amintit, de asemenea, la 1638 martie 8, când Vasile Lupu voievod întărește Sofroniei și nepoților ei trei părți din a patra parte din satul Vorona, după ce au avut judecată cu Gligore Arbure, căruia i-a rămas o parte³⁴⁵.

³³⁹ T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 32.

³⁴⁰ A.S.I., Fond Documente, 589/22, f. 1.

³⁴¹ *Ibidem*, f. 1.

³⁴² A.S.B., Fond Documente istorice, XXXIV/32, copie.

³⁴³ A.S.I., Fond Documente, 590/13, f. 1r.

³⁴⁴ *Ibidem*, f. 1r.

³⁴⁵ *Ibidem*, CCLVII/B/1, doc. fals.

La 1638 mai 17, urmașii lui Gheorghe Jora, fost sulger, își împart satele. Jupâneasa Ileana cu fiicele sale, Grăpina și Marica, primesc jumătate din satul Șerbiciani, partea din jos, și jumătate din satul Volodeni, și jumătate din Brânzeni, iar jumătate din satul Brânzeni, a treia parte din Mitești și două mori pe Prut i-au revenit Ileanei. Lui Gligorașco i s-a convenit jumătate de sat Volcineț, jumătate de sat Cazaciceani, jumătate din a treia parte din Băzdageni și a șasea parte din Coșciugeni; în sfârșit, lui Toader și Tudosiei, "cuconii Jorăi", le-au revenit două părți din Costești, două părți din Hanchelți, jumătate din Onut, din a patra parte jumătate de Zubiceni și o moară din Costești pe Prut³⁴⁶. Volodeni, Brânzeni, Miteștii, Costeștii, Onutul și Zubiceni intrau în componența ținutului Hotin. Până aici n-au fost menționați doar Volodeni și Brânzeni. Mențiunea despre Brânzeni în perioada respectivă este unica. Cât privește Volodeni, aceștia reapar la 1665 august 12, când Eustratie Dabija întărea agăi Sculi stăpânirea pe a patra parte din Volodeni³⁴⁷, care a mai cumpărat părți din acest sat³⁴⁸.

Carapușenii, care se mai numesc și Caracușani, sunt amintiți la 1638 octombrie 11, când Vasile Lupu judeca pricina între satele Carapușeani din ținutul Hotin și Dângeni din ținutul Iași pentru o cășlă³⁴⁹. La 1648 aprilie 26, Alexandru Ilișă întărește lui Tudosie Dubău mai multe părți din Caracușani, care continua și după această dată să anexeze părți din acest sat³⁵⁰.

Satul Vertep este atestat la 1640 mai 7. Vasile Lupu, la această dată, îi întărea lui Condre hotnogul stăpânirea unor părți din acest sat³⁵¹. În 1670, Nicolae Șerpe a vândut lui Costandin, fiul lui Lupul Păulel, din jumătate de sat a 24-a parte, pe care o cumpărase de la Berendei, unchiul lui Păulel³⁵². Vertepul însă nu trebuie confundat cu Verteporohul, care, la 1809 mai 31, era întărit lui Ioan Negre în baza actelor din 1655 și a unei scrisori a pârcașului de Hotin din 1774, specificându-se că pe moșia Verteporoh se afla satul Palade³⁵³. Verteporohul, în cele din urmă, a dispărut, astăzi fiind pe hartă numai localitatea Palade.

³⁴⁶ B.A.R., Fond Documente, CXXXVIII/72, orig.

³⁴⁷ A.S.I., Fond Documente, 258/20, f. 1r.

³⁴⁸ Ibidem, f. 1r.

³⁴⁹ B.A.R., Fond Documente, CXXXIX/84, orig.

³⁵⁰ T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 31; Cf. A.S.I., Fond Documente, 589/30.

³⁵¹ A.S.I., Fond Documente, 146/17, f. 1r.

³⁵² Ibidem, p. 187/55, f. 1r.

³⁵³ T. G. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei*, în "A.B.", nr. 4, 1930, p. 385.

În 1641 este atestată și localitatea Șibutinți. În acest an, la 15 aprilie, marii boieri mărturisesc că Furtună comisul a vândut lui Iordache vistiernic satul Șibutinți pentru 300 de lei³⁵⁴. Această informație este completată și de zapisul lui Iordache din 1645 martie 21, în care acesta arată că a vândut lui Iordache, mare spătar, două sate, anume Șibutinți și Corman³⁵⁵.

La 19 februarie 1646 este amintit satul Sângereni³⁵⁶. Tot la 1646 iunie 22 Goian din Șendreni și nepotul său, Miron, au vândut comisului Bălan a treia parte din a patra parte din Sângereni, iar la 26 iunie Căzăcel din Șendreni vinde aceluiași Bălan a șasea parte din a patra parte din același sat³⁵⁷.

Hâncăuții sunt menționați la 1657 septembrie 20, în posesia lui Toader Jora sulger³⁵⁸. În cele din urmă, moșia Hâncăuți s-a despărțit, a patra parte purtând același nume, iar alta fiind numită Bădragi.

La 1661 aprilie 20 este amintit satul Corfăuți, care este dat de stolnicul Radul soției sale, Eliana, fiica lui Drăgulescu, care, la 1692 aprilie 5, dăruiește ginerilor ei, Preda Palade și Gheorghe Moțoc printre altele și moșia Corfăuți³⁵⁹. De fapt, în cazul acestui sat, credem că s-a indicat greșit denumirea lui, în realitate fiind vorba despre satul Corjăuți, amintit mai sus.

Tot în 1661 este menționată și localitatea Zaruțani, de fapt, unica mențione din epocă. La 18 iunie Ștefan voievod întărește lui Iancu, fiul lui Costin hatman, satul Zaruțani sub codru, în ținutul Hotin³⁶⁰.

Peste doi ani după satul Zaruțani în documente apare și satul Cosăuți. La 5 mai 1663, Ștefan Tăban, pârcaș de Hotin, a vândut vărului său, Prodan Drăgulescu, jumătate din satul Cosăuți din ținutul Hotin, pe apa Viliei, pe care îl avea de la tatăl său, Niculai Tăban³⁶¹. La 1667 februarie 4, Gavril și femeia lui, Ileana, fiica Slavni, vând feciorului Maricuții o parte din satul Cosăuți³⁶². La sfârșitul secolului al XVII-lea, Iordache

³⁵⁴ B.A.R., Fond Documente, LXXII/41, orig.

³⁵⁵ T. G. Bulat, *Hotinul, străveche stăpânire românească*, în "A.B.", nr. 2, 1933, p. 42.

³⁵⁶ "A.S.I.", Fond Documente, 258/20, f. 1v.

³⁵⁷ Ibidem, f. 1r.

³⁵⁸ T. G. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei*, în "A.B.", nr. 4, 1930, p. 398-399.

³⁵⁹ T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 400-401.

³⁶⁰ A.S.I., Fond Documente, 609/19, f. 1r.

³⁶¹ Ibidem, 146/7, f. 4v.

³⁶² Ibidem, f. 4v.

Roset a cumpărat acest sat cu două zapise: unul din 1697 aprilie 26 de la Dumitrașco Drăgușescu comis, fiul lui Prodan Drăgușescu, pentru jumătate din acest sat, și altul din 1699 august 8, prin care popa Gheorghe din Berhăuți vinde jumătate din acest sat aceluiași Iordache Roset³⁶⁴.

La 1665 august 7 este întocmit zăpisele Tudosiei, jupâneasa lui Șaidic logofăt, prin care arată că l-a luat pe Velicico, fiul lui Toader, ca să-i fie fecior și i-au dat un loc de moară³⁶⁴. Ca și pentru celălalt sat, la sfârșitul secolului găsim moșia întreagă Cumarcu, cu două zapise, unul din 1693 mai 3 și altul din 1697 mai 3, prin care acest sat cu vaduri și mori pe apa Șeinului este vândut lui Iordache Roset de Sava, vornic de poartă, și soția sa, Safta, fiica lui Șandru logofăt³⁶⁵.

Stroeștii sunt semnalati la 1666 august 23, când Alexandru Iliș voievod întărește hotarnica lui Pătrașco, fost logofăt, care a împărțit jumătate de sat neamului Holban și jumătate neamului Volcinschi³⁶⁶.

Vasilăuții apar menționați la 1667 mai 28³⁶⁷, iar la 1669 aprilie 7 este amintit și satul Varticăuți, vândut de Alexandru Buhuș pitar lui Neculai Racoviță logofăt³⁶⁸.

Către 1670, Maria, soția lui Udrea Gâscă, împarte moșiile sale urmașilor: fiilor le revine satul Paustova, iar fiicei Alexandra, a treia parte din moșia Lămășani, ambele sate aflându-se în ținutul Hotin.

Bărlinții sunt semnalati la 1671 septembrie 14, când Crețu adeverește că împreună cu soția sa, Nastasia, fiica Silitrariului, au cumpărat părți de ocină din Uriceni și din Bărlinți din ținutul Hotin, pe care le-au dat fiului lor, Grigore³⁶⁹.

Prezintă interes cazul satului Berestia. La 15 iunie 1679, marii boieri dau mărturie lui Ioan Stroeșcu căpitan, că vărul lor, Gligorașco, zălogind satul Berestia din ținutul Hotin și murind, n-a apucat să-i plătească, astfel că boierii se obligă a-i plăti până la Sfinții Arhangheli, iar de nu vor plăti la soroc, să fie satul pe mâna lui Stroeșcu³⁷⁰. Familia răposatului n-a plătit datoria și Duca voda îl împuternicește pe Ioan Stârcea să țină tot satul din

ținutul Hotin pentru 200 de lei ce-i datorează cumnatul său, Gligorașco, fiul lui Gheorghe Prăjescu³⁷¹.

Satul Voloconțești este menționat la 1697 martie 6, când Dumitrașcu, fiul lui Ursachi vistiernic, arată că la împărțeala făcută cu Solomon și Ioan Balș medelnicer, ginerele lui Ursachi vistiernic, s-au convenit lui Solomon, între altele, satele Voloconțeștii și Hrițanii la Hotin³⁷². De numele lui Dumitrașcu Ursachi este legat și satul Tărăsăuți. Acesta vinde la 1699 februarie 15 așezarea lui Iordache Roset³⁷³.

De la începutul secolului al XVIII-lea și până la transformarea ținutului Hotin în raia mai sunt amintite satele Bașanii³⁷⁴, Dolinenii³⁷⁵, Doljocul³⁷⁶ și Berhăuții³⁷⁷.

Informația documentară din paginile de mai sus permite a trage o serie de concluzii. Majoritatea documentelor analizate până acum sunt acte de danie, de întărire sau de vânzare. Pe tot parcursul secolelor XV–XVII nu cunoaștem ca domnii să fi acordat cel puțin un privilegiu de imunitate judiciară pentru satele boierești din ținutul Hotin, după cum s-a acordat nu o singură dată proprietăților mănăstirești.

Până în secolul al XV-lea satele erau conduse de cnezi, juzi și vatamani. Conducătorii localităților rurale, de cele mai multe ori, erau numiți juzi. Inițial juzii ar fi fost sau întemeietori de sate, sau șefi aleși din săteni pentru a menține ordinea. În actele din acel timp, pentru aceștia erau folosite sintagmele: “unde a fost jude...” sau “unde a fost...”. De obicei, satele unde locuiau juzii le luau numele. De exemplu, în ținutul Hotin existau satele Cusearău, adică satul unde a fost Cuseară și Malinți, atestat inițial ca satul unde a fost Malici.

Vornicelul (din a doua jumătate a secolului al XV-lea este numit ureadnic) îndeplinea în sat funcția de reprezentant al proprietarului. Reprezentant al comunității rurale era vatamanul. Folosit de moldoveni timp de o sută de ani, cât a durat dominația Hoardei de Aur, alături de cuvântul “jude”, termenul *vataman* (de origine mongolă) a intrat în

³⁶⁴ Ibidem, 791/514, f. 439v–440r.

³⁶⁵ Ibidem, 146/7, f. 1r.

³⁶⁶ Ibidem, 791/514, f. 439v.

³⁶⁷ Ibidem, 589/18, f. 1r.

³⁶⁸ Ibidem, 146/7, f. 4v–5r.

³⁶⁹ Ibidem, 259/2, f. 1r.

³⁷⁰ Ibidem, 742/7, f. 1r.

³⁷¹ C.D.M., Supliment I, p. 300, nr. 948, copie.

³⁷¹ Ibidem, p. 301, nr. 952, copie.

³⁷² A.S.I., Fond Documente, 589/22, f. 1r.

³⁷³ Ibidem, 791/514, f. 439v.

³⁷⁴ Ibidem, 187/59, f. 1r.

³⁷⁵ Ibidem, 258/20, f. 1v.

³⁷⁶ C.D.M., vol. V, p. 232, nr. 867, rez.

³⁷⁷ A.S.I., Fond Documente, p. 589/19, f. 1v.

vocabularul curent al satului de la răsărit de Carpați, înlocuindu-l pe primul, precum termenul "cneaz" a fost substituit de cuvântul "boier"³⁷⁸.

În seama vatamanului era pusă obligația de a apăra locuitorii și averea lor și de a urmări vecinii fugiți pentru a fi readuși în satele unde locuiau conform recensământului. Ca responsabil de ordinea publică, vatamanul avea atribuții polițienești, putea să-i aresteze pe răufăcători și criminali, să-i pedepsească pe vecinii neascultători, să-i certe și să-i trimită la domnie pe rebeli ș.a. Însă principalele lui atribuții erau cele privind proprietatea. El trebuia să fie prezent la orice mișcare de proprietate din interiorul satului, la restabilirea hotarului încălcat de megieșii așezărilor vecine și chiar atunci când se făceau modificări în proprietatea satelor dimprejur. Rolul cel mai important al vatamanului era să asigure, împreună cu "oamenii buni și bătrâni" ai satului, integritatea hotarului așezării atunci când se iscau litigii³⁷⁹.

Aceleași atribuții le aveau și vatamanii din satele ținutului Hotin. La 1639 noiembrie 12, Vasile voievod porunca vatamanilor și tuturor sătenilor din satul Slănițești să se supună lui Racoviță Cehan, al doilea logofăt, căruia i-a dăruit acest sat, precum și omului pe care îl va trimite acesta³⁸⁰. La 1666 aprilie 2, Duca voievod îi împuternicea pe Nicolae Buhuș, mare logofăt, și pe dregătorul și vatamanul din satul Brătășani să cheme oameni din alte țări și care se vor așeza în sat, vor fi lăsați cu ruptul, plătind șase ughi pe an³⁸¹. În unele cazuri, pentru slujbele lor, vatamanii erau răsplătiți de domni, cum se întâmplă la 1645 iunie 7, când Vasile Lupu volnicește pe Dumitrașco Buhuș spătarul, pe vornicelul și pe vatamanul din Cupcici să stăpânească o parte din Brătășani, nesupărați de nimeni³⁸².

O altă instituție care funcționa în comunitățile rurale era cea a "oamenilor buni și bătrâni". După cum afirmă Al. I. Gonța, oamenii buni și bătrâni erau aleși la Sfântul Gheorghe (23 aprilie) pentru un termen de un an, o dată cu judele și cneazul. Alecătuiind un tribunal dintr-un număr de șase persoane plus judele, oamenii buni și bătrâni își exercitau mandatul dirijând toate aspectele vieții satului³⁸³. Atribuțiile oamenilor buni și bătrâni în ținutul Hotin nu se deosebeau cu nimic de ale acelora din restul țării.

³⁷⁸ Al. Gonța, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*, București, 1986, p. 377.

³⁷⁹ *Ibidem*, p. 380-381.

³⁸⁰ *C.D.M.*, vol. II, p. 283, nr. 1397, orig.

³⁸¹ *Ibidem*, vol. III, p. 291, nr. 1334, orig.

³⁸² *Ibidem*, vol. II, p. 153, nr. 1783, orig.

³⁸³ Al. Gonța, *op. cit.*, p. 334.

Astfel, în sarcina lor intrau toate litigiile care vizau proprietatea, averea imobilă, precum și o serie de probleme fiscale și juridice.

Alte două probleme, strâns legate între ele, care ne interesează, sunt mărimea medie a unui sat din ținutul Hotin și densitatea populației de aici. Spre regretul nostru, materialul documentar existent nu ne permite a face asemenea evaluări decât pentru perioada care începe cu 1591, când a fost întocmit catastiful lui Petru Șchiopul. Conform, catastifului, în ținutul Hotin erau 1916 țărani de istov, 232 săraci, 77 curteni, 41 vătăfi, 122 nemeși și 95 popi³⁸⁴. Comparând numărul total de gospodării, care este egal cu 2483, constatăm că densitatea populației Hotinului era mai înaltă decât în ținuturile învecinate. Împărțind numărul de gospodării la numărul de sate, atestate până la sfârșitul secolului al XVI-lea (aproximativ 90 de sate), observăm că într-un sat erau, în medie, cca 30 de gospodării.

Ținutul Hotin a continuat să fie unul dintre cele mai populate ținuturi și după 1591. Astfel, după estimările lui V. Lungu, în momentul formării raialei Hotin aici existau 150 de sate³⁸⁵. Deci de la 1591 și până la 1715 numărul satelor a crescut cu aproximativ jumătate, o dată cu aceasta sporind, bineînțeles, și numărul populației.

Din cauza evenimentelor de la începutul secolului al XVIII-lea o parte din populația ținutului s-a refugiat. Defterdarul turcesc, întocmit la 1716, arată că în ținutul Hotin erau 74 de sate pustii. În total, în act, sunt enumerate 93 de localități³⁸⁶. Dar acest număr nu poate fi considerat real, pentru că, pe de o parte, actul nu este păstrat complet, iar, pe de altă parte, în el au fost înscrise numai localitățile care au fost date în stăpânirea funcționarilor turci și deci rezultă că o parte din satele hotinene n-au fost menționate.

Cât privește satele pustii amintite în acest document, după cum vom vedea în capitoul următor, ele vor fi repopulate foarte repede. Un argument în plus referitor la această afirmație îl constituie catagrafia din 1774, care arată că în ținutul Hotin, la acel moment, erau 151 de sate ce numărau 6264 de ogrăzi³⁸⁷.

³⁸⁴ *D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. IV, p. 4, nr. 5.

³⁸⁵ V. Lungu, *Otatul Hotinului*, în "C.I.", an V-VII (1929-1932), p. 258-269.

³⁸⁶ Șt. Dimitrov, *Tureckie dokumenti o sostoianii hotinskoj okrughi (nahie) v pervoi polovine XVIII v.* în "Vostocinje istociniki po istorii narodov Iugo-vostocinoi i central'noi Evropi", Moscova, 1969, p. 144-149.

³⁸⁷ Dmitriev P. G., *Narodonaselenie Moldavii*, Chișinău, 1972, p. 64.

Așadar, pe tot parcursul perioadei respective a avut loc o creștere continuă a populației.

Specifică pentru secolul al XV-lea este reglementarea regimului de proprietate. O bună parte din documentele ce au ajuns până la noi se referă la daniile făcute de domni boierilor pentru anumite slujbe, astfel consolidându-se bazele proprietății boierești. Putem vorbi de o consolidare, deoarece multe izvoare vizează întărirea de moșii, ceea ce demonstrează că anterior exista o structură a proprietății, care a trecut sub controlul statului. De acum statul, în persoana domnului, va fi cel care va impune o serie de norme și va canaliza evoluția proprietății. Din secolul al XV-lea avem numai trei acte de vânzare-cumpărare, fapt care demonstrează că schimburile de proprietate erau încă foarte rare. Acest lucru ni se pare normal, dacă se ia în considerare faptul că atunci formele posesiunilor boierești abia se conturau.

Printre hrisoavele din acest secol sunt o hotarnică și un act de judecată. Deci chiar la început au existat conflicte între diferiți posesori, care au fost frecvente pe parcursul întregii perioade.

Cât privește dimensiunile moșiilor, majoritatea boierilor aveau în stăpânire până la trei sate. Bineînțeles că au existat și excepții, unii boieri având posesiuni întinse, de exemplu, Mihail de Dorohoi, Ivan Cupcici sau Sin de la Hotin. Mihail de la Dorohoi avea în Hotin 14 sate, Sin de la Hotin – nouă sate, iar Ivan Cupcici și Șandro spătarul câte șase sate fiecare. Împreună acești boieri dețineau 45% din numărul satelor din ținut. Urmărind pe hartă amplasarea localităților acestora, vedem că ele erau împrăștiate pe întreg teritoriul ținutului și nu alcătuiau domenii compacte.

Din prima jumătate a secolului al XVI-lea există foarte puține documente. Cauza principală, după părerea noastră, este perioada de instabilitate care a urmat domniei lui Ștefan cel Mare. Desele conflicte cu regatul polon, la hotarele cărora se afla ținutul Hotin, pe de o parte, și neînțelegerile între domn și boieri, pe de altă parte, au dus la perturbări în relațiile de proprietate.

În general, secolul al XVI-lea se caracterizează printr-un număr mic de acte referitor la daniile domnești. După moartea lui Ștefan cel Mare, prima danie în ținutul Hotin este făcută de Petru Rareș, în prima sa domnie. Satele date de el au fost dăruite domniei de alt boier. Următorul domn care va face o danie este Bogdan Lăpușneanu și abia în domnia lui Petru Șchiopol numărul acestora crește. Miluirile acestui

domn se vor face însă cu sate domnești, care aparțineau de ocoalele târgului și cetății Hotin, și nu cu sate libere. Această acțiune a lui Petru Șchiopol poate fi calificată drept începutul desființării ocoalelor ce aparțineau de târguri sau cetăți, care a luat sfârșit în secolul al XVII-lea. Domnia nu mai putea de acum înainte să remunereze de fiecare dată slujbele boierilor săi prin daniile de sate, așa cum o făceau domni în secolul precedent, deoarece dispunea de un număr mic de sate. Din această cauză, se apelează la fondul ocoalelor, unde, de fapt, rămăseseră ultimele sate domnești și tot din această cauză în secolul al XVI-lea au fost emise primele acte de confiscare a satelor unor boieri pentru hiclenic, ceea ce nu se mai întâmplase până atunci. De fapt, aceste măsuri aveau ca scop crearea unui fond propriu al domnului, prin care aceasta încerca o remunerare a celor mai fideli adepți ai săi.

Dacă numărul actelor de danie s-a micșorat simțitor, atunci cel al actelor de întărire a crescut rapid. Practic, domnia întărea orice proprietate sau transfer al ei. După cum s-a menționat, în stăpânirea altei persoane puteau să treacă nu numai un sat sau sate, dar și părți din acestea, chiar dacă erau foarte mici, ajungând până la a șaisprezecea sau chiar a optsprezecea parte din moșie. Probabil, această măsură avea ca scop, stabilirea unui control strict asupra proprietății, unor boieri reintărindu-li-se moșiile de mai multe ori pe parcursul secolului, în așa fel domnul având un tablou complet asupra domeniului boieresc.

O dată cu sporirea numărului actelor de întărire, crește și cel al actelor de vânzare-cumpărare, un indiciu că, datorită stabilirii anumitor reguli, schimbul de sate și moșii avea loc în mod normal și regulat. Majoritatea satelor se achitau în zloți tătărăști sau taleri, dar achitățile se făceau și cu bunuri materiale. Pentru prima dată au loc și schimburi ale unor proprietăți cu altele, care vor lua o anumită amploare în secolul următor.

În secolul al XVI-lea apar și primele acte în legătură cu împărțirea ocinilor între urmașii unor familii, cum au fost, de exemplu, cazurile familiilor Pilipovschi, Arbure, Mihailaș. De fapt, respectivele izvoare confirmă că aceasta a fost cauza principală care n-a permis crearea unor domenii boierești foarte mari, problema constând în principiile de moștenire (proprietățile boierești numărau în acest secol 2-3 sate, locul predominant ocupându-l proprietățile cu un sat).

Analiza actelor cu privire la ținutul Hotin din acest secol demonstrează că aproximativ 55,6% din numărul acestora sunt acte domnești de întărire, 13,8% – de vânzare-cumpărare, 12,5% – daniile domnești, 6,9% –

hotarnice, 5,6% – de judecată, 4,2% – mărturii boierești și 1,4% – acte referitoare la schimburi de sate. Ultimele două tipuri de acte au fost emise pentru prima dată în această perioadă.

Printre marile proprietăți boierești se aflau posesiunile familiei Arbore, care avea în ținutul Hotin zece sate, și ale familiilor Buceațchi și Mihăilaș, care stăpâneau câte patru sate. Satele familiilor Arbore și Buceațchi se găseau în diferite părți ale ținutului, iar cele ale familiei Mihăilaș erau concentrate lângă Prut, în zona târgului Tărășăuți.

Analizând numărul de sate aflate în diferite stăpâniri, constatăm că aproximativ 25% din acestea erau în proprietatea marilor boieri, 35% a boierilor mijlocii și 40% a micii boierimi.

Din secolul al XVII-lea avem doar două acte domnești de dănie, unul de la Alexandru Iliiaș și altul de la Radu voievod. În ambele cazuri au fost dăruite două sate, care făceau parte din ocoalele târgurilor, ceea ce confirmă faptul că domnul nu mai dispunea de întinse domenii ca să-și răsplătească boierii. După ce au fost dăruite ultimele sate din ocoalele târgurilor și cetăților, domnia va trece la remunerarea boierilor prin cedarea dreptului de a ridica zeciuiala sau acordându-le alte înlesniri materiale. În locul daniilor domnești sunt stabilite "daniile boierești". Într-un șir de acte se menționează despre dăruirea unor sate de către boieri unor rude ale lor sau chiar unor străini.

Din acest secol există mai multe acte de vânzare-cumpărare a satelor și hrisoave domnești de întărire a lor.

Se cunosc peste 80 de documente privind vânzarea unui sat ori a unor părți de sat. Spre deosebire de perioada anterioară, schimbul de sate între boieri sau între răzăși și boieri are loc mai frecvent. Observăm că ținutul Hotin n-a făcut excepție în privința marilor familii boierești, aici având sate familiile Pilipovschi, Arbure, Buhuș, Bucioc, Balș, Stârcea, Ureche, Costin, Hăjdău, Jora ș.a. Documentele confirmă că multe sate au trecut de la o familie la alta, astfel stabilindu-se filiera Pilipovschi – Drăgușescu – Roset sau Mălai – Drăgușescu – Roset. Aranjând documentele cu referințe la diferite localități în ordine cronologică, vom stabili șirul posesorilor acestora și faptul că ele erau, în fond, românești.

În această perioadă se întreprind încercări de a grupa posesiunile boierești. Unii boieri, cumpărând de la răzeși părți de sat, urmăreau întregirea acestora. În scopul comasării proprietății se făceau schimbări de sate sau de părți de sat. Aceste schimbări se practicau mai frecvent decât în perioada anterioară.

În afară de acte domnești de întărire a cumpărării unor posesii s-au păstrat și hrisoave de întărire a ocinilor boierești. În multe din aceste documente se arată descendența persoanelor până la strămoși, ceea ce face posibilă o eventuală cercetare genealogică. Acestea puteau fi eliberate de marii boieri, de șoltuzi și pângari ș.a. Ele se întocmeau la vânzarea-cumpărarea unui sat sau a unor părți de sat.

Documentele atestă un număr mare de împărțiri de ocini între urmașii unor boieri. Toate acestea demonstrează elocvent mecanismul care n-a permis acumularea unor feude întinse pe teritoriul Țării Moldovei. Satele ajunse în stăpânirea boierilor datorită prosperității economice, ulterior, în baza sistemului ereditar, se împărțeau între urmașii acestora, fapt care nu permitea crearea unor mari domenii.

Din această perioadă, comparativ cu secolele XV–XVI, datează un număr foarte mare de acte cu informații despre părți de sat. Deoarece a crescut numărul proprietarilor și s-a micșorat întinderea proprietății, neînțelegerile pentru anumite proprietăți devin tot mai multe. Însuși domnul judeca asemenea disensiuni.

Satele, fiind împărțite între mai mulți posesori, aveau mai multe hotare, care, deseori, erau încălcate, despre ce mărturisesc actele hotarnice, ce stabileau riguros posesiunea stăpânului.

Cât privește numărul de sate concentrate în mâinile unui posesor în secolul al XVII-lea, acesta era diferit, proprietatea unor boieri cuprinzând 10–15 sate, dar prevalau persoanele cu proprietăți mici, unele stăpânind doar un sat sau părți de sat. Cele mai multe proprietăți aveau familiile: Matiaș, care poseda 13 sate, Pilipovschi – 12 sate, Jorăștii – 11 sate, Drăgușescu și Roset – 10 moșii fiecare, Bucioc – 9 sate, Hăjdău 5 sate ș. a. În total, marile familii boierești stăpâneau în ținutul Hotin aproximativ 48% din numărul de sate.

După cum s-a menționat, unii boieri se străduiau să-și concentreze posesiunile sau, cel puțin, să creeze câte un centru, unde se aflau mai multe posesiuni. Este cazul familiilor Matiaș, care avea concentrate mai multe sate lângă hotarul dintre Hotin și Cernăuți, Pilipovschi, care își crease un centru în regiunea localităților Secureni din Ucraina de azi și Briceni din Republica Moldova, Bucioc – tot lângă localitatea Briceni, Jora – în zona Costeștilor și a Zubricenilor, logofătului Ghengheca – în zona Tărășăuților. Practic, acum începe procesul de concentrare a posesiunilor funciare în vederea formării unor domenii boierești cuprinzătoare.

Analiza materialului documentar demonstrează că proprietatea a fost fundamentul pe care s-au constituit toate celelalte relații. Fie că este vorba de relațiile între diferite persoane, fie că de relațiile economice, politice ori sociale, toate acestea s-au bazat pe relațiile de proprietate existente. De fapt, proprietatea funciară a fost unul din principalii piloni pe care s-a constituit și a evoluat statul medieval moldovenesc.

Biserica a conlucrat tot timpul cu domnia, sprijinind-o în politica sa internă și externă. La rândul ei, domnia i-a asigurat avantaje materiale considerabile: danii domnești, imunități, scutiri etc. În cadrul instituției bisericești, un rol aparte a revenit mănăstirilor domnești sau boierești. Până la jumătatea secolului al XVI-lea, acestea s-au bucurat de largi privilegii din partea domnului: danii și confirmări de sate, de la care adunau venituri, scutirea de dări către vistierie a locuitorilor din satele mănăstirești și dreptul călugărilor de a le încasa. Egumenii aveau, de asemenea, dreptul de judecată în satele supuse lor, dregătorii domnești neavând dreptul de amestec. În anumite cazuri domnia acorda și imunități comerciale.

Având astfel de privilegii, mănăstirile devin puternice centre economice, stăpânind sate, moșii, bălți, mori, heleșteie și păduri. Din cauza presiunii otomane, mănăstirile vor fi și ele supuse obligației de a ceda o parte din venituri vistieriei domnești. O lovitură puternică pentru economia ecleziastică a fost închinarea mănăstirilor Sfântului Mormânt sau Sfântului Munte, ceea ce a dus la scurgerea bogățiilor acestora în străinătate.

În ținutul Hotin domniile sau boierii moldoveni nu au ridicat lăcașe mănăstirești. Faptul este explicabil, având în vedere așezarea periferică a ținutului. Cu toate acestea, domnia a dăruit o serie de sate mănăstirilor din afara lui. Spre deosebire însă de alte ținuturi, numărul satelor mănăstirești de aici era redus.

Prima mențiune care se referă la sate dăruite mănăstirilor este de la 1447 august 22, când Petru voievod întărește mănăstirii Neamț o serie de sate, printre care se află Clocușna și Cobălțeni din ținutul Hotin³⁸⁸. Cât privește Cobălțeni, la 1470 iulie 18, Ștefan voievod, împreună cu mitropolitul Teoctist, întăresc acest sat lui Borșu comis și fratelui său, Șușman, pe care l-a cumpărat de la Ana, sora lui Dobrul logofăt, care îl avea cumpărat mai de înaintea de tătarii ei Ghidea de la mănăstirea Neamț pentru 200 de zloți

³⁸⁸ D.R.H., A, Moldova, vol. I, p. 387, nr. 273, orig.

tătărești³⁸⁹. Clocușna, în schimb, a rămas pentru un timp în proprietatea mănăstirii, dar, după o vreme, a fost schimbat sau vândut de mănăstire. Aproximativ la 1669 februarie 2, Ivan Racoviță, fiul lui Toma, dăruiește acest sat mănăstirii Golia, în stăpânirea căreia îl găsim și la începutul secolului al XIX-lea³⁹⁰.

După închinarea satelor Clocușna și Cobălțeni, o perioadă foarte lungă nu mai avem documente de acest fel pentru sate din ținutul Hotin. Abia la 1529 aprilie 23, Petru voievod dăruiește episcopiei de Rădăuți satul Grimești pe Prut, care fusese luat de Ștefan voievod de la Luca Arbore, portar de Suceava, când l-a ucis³⁹¹.

Următorul sat închinat unei mănăstiri este Stănileștii. Localitatea este menționată la 1582 ianuarie 20, când Iancu voievod întărește vânzarea făcută de Dumitru Moviliță, fiul lui Vascan Moviliță, fost părcălab și nepotul lui Iașco Hudici, lui Iurescu, mare vornic de Țara de Sus, pentru 40000 de aspri, o jumătate de sat Hudești pe Bașeu, satul Ciornorudenții în ținutul Sorociei și jumătate de sat din Stănilești în ținutul Hotin³⁹². Nu știm sub ce formă această jumătate de sat revine vechiului stăpân. Faptul este confirmat de actul din 1586 februarie 26, când Petru voievod întărește mănăstirii Sucevița satul Davida în ținutul Orheiului, dat de Dumitru Movilă și soția sa, Lupa, pentru pomenire. În hrisov se mai menționează că Dumitru Movilă a vândut jumătate de sat Stănilești și jumătate de iaz lui Gheorghe, episcop de Rădăuți, pentru 300 de galbeni, pentru a-și răscumpăra moșiile. Episcopul posedă deja jumătate din Stănilești și acum, reîntregind moșia, o închină mănăstirii Sucevița³⁹³. Aproximativ peste trei ani, la 1592 iunie 20, același domn întărește lui Nicula stolnicul satul Holovăț. Acesta însă, căzând de acord cu Gheorghe, mitropolitul Sucevii, și cu rudeniile sale, îl schimbă pe jumătate din satul Stănilești în ținutul Hotin, partea cumpărată de la Dumitru Moviliță, iar Holovățul a fost întărit mănăstirii Sucevița³⁹⁴. Dar la 1598 martie 26, Ieremia Movilă întărește fratelui său, Gheorghe Movilă, mitropolitul Moldovei, schimbul pentru satul Stănilești din ținutul Hotin cu satul Solca al neamurilor lui Arbure, pentru care Gheorghe Movilă a mai dat 500 de galbeni și care a fost dăruit mănăstirii

³⁸⁹ D.R.H., A, Moldova, vol. II, p. 251, nr. 168, orig.

³⁹⁰ T. G. Bulat, *op. cit.*, nr. 4, 1940, p. 390.

³⁹¹ D.I.R., A, Moldova, sec. XVI, vol. I, p. 318, nr. 284, orig.

³⁹² *Ibidem*, vol. III, p. 182, nr. 235, orig.

³⁹³ *Ibidem*, p. 303-305, nr. 571, copie după orig. sl.

³⁹⁴ *Din tezaurul documentar sucevean*, p. 80, nr. 129, rez.

Sucevița³⁹⁵. La 1618 aprilie 15, Radu Mihnea, împreună cu Teofan, mitropolitul Sucevei, Atanasie, episcop de Roman, Efrim, episcop de Rădăuți, și Mitrofan, episcop de Huși, întăreau mănăstirii Solca stăpânirea asupra satelor lor, printre care se număra și satul Solca din ținutul Sucevei, cumpărat de Ștefan voievod de la mănăstirea Sucevița, căreia în schimb i-a cumpărat două fălci de vie la Cotnari, în dealul Țombric, pentru 300 de zloți roșii și i-a restituit satul Stănilești din ținutul Hotin, pe care îl dăruise vlădica Gheorghe lui Udrea cel Orb, schimb pentru satul Solca, sat care a fost pierdut în violențe de Toader Murguleț, ginerele lui Udrea³⁹⁶. Stănileștii vor rămâne și în continuare în proprietatea Suceviței și, la 1672, Gheorghe Duca poruncește zlotășilor să nu-i supere pe oamenii mănăstirii Sucevița din satul Stănilești în ținutul Hotin, care au fugit în Țara Leșască și acum se întorceau în satul lor³⁹⁷.

Tot de numele lui Gheorghe, fratele lui Ieremia și Simion Movilă, este legată și altă danie. La 1586, Petru Șchiopul voievod întărea vânzarea făcută de Mariuca, jupâneasa lui Solomon logofăt, jumătate de sat din Voronovița, la Nistru, lui Gheorghe, episcop de Rădăuți, drept 250 de zloți tătărești; după aceea, Gheorghe a dat această jumătate de sat mănăstirii Sucevița³⁹⁸.

În secolul al XVII-lea, comparativ cu cele anterioare, închinările față de mănăstiri sunt mai numeroase. Prima danie de sat din ținutul Hotin este legată tot de familia Movilă și datează din 1604 martie 20, când Teodor Movilă postelnic dăruiește mănăstirii Todireni ctitoria sa, satul Nahoreni din ținutul Hotin cu două mori pe pârâul Șurșa³⁹⁹.

Tot la aceeași dată, Teodosia Moghilă postelniceasa, soția lui Teodor, dăruiește aceleiași mănăstiri o jumătate de sat din Hrușovăț⁴⁰⁰. La 1605 noiembrie 23, Ieremia Movilă, domnul Moldovei, dăruiește mănăstirii Sucevița jumătate din satul Hrușovăț și a patra parte din cealaltă jumătate din Hrușovăț și din Tiuleatin din ținutul Hotin, pe care le primise de la Toader Movilă, fratele său, în schimbul unei jumătăți din satul Durnești din ținutul Sucevei, de asemenea, îi întărește mănăstirii Sucevița satul Nahoreni pe Nistru cu mori pe pârâul Șurșa, primit de la același Toader Movilă,

fratele său, în schimbul satului Noscova din ținutul Soroca, ce fusese dăruit mănăstirii de Avram Babici diac⁴⁰¹. Acest schimb de moșii a dus însă la neînțelegeri între aceste două mănăstiri și, la 1615 martie 8, Ștefan Tomșa este nevoit să intervină, hotărând ca monahii de la Sucevița să stăpânească satul Noscova, ce le-a fost dreaptă ocină, iar călugării de la mănăstirea Todireni să stăpânească Nahoreni și jumătate din Hrușovăț, care le-a fost lor dreaptă danie⁴⁰². Cu aceasta însă conflictul nu a luat sfârșit, el continuând încă mult timp. În cele din urmă, Nahoreni sunt întăriți la 1809 de Divanul Moldovei lui Toma Sandulachi, care a prezentat pentru aceasta o serie de acte, arătând cum satul a ajuns în proprietatea sa⁴⁰³. Despre Hrușovăț, într-un act de la 1810 mai 7 se menționează că, deoarece Sucevița are în proprietate o jumătate din satul Durnești, aceasta nu poate să pretindă a stăpâni o jumătate din Hrușovăț, fiindcă este clar că, în acest caz, schimbul între Eremia și Toader Movilă nu a avut loc⁴⁰⁴.

Împreună cu satele Nahoreni și Hrușovăț, mănăstirii Todireni i-a fost dăruit și satul Hrinăuți, care, spre deosebire de primele două, s-a aflat tot timpul în posesia acesteia. Mărturie în acest sens este actul de la 1662 iulie 30, când Eustratie Dabija reîntărește mănăstirii Todireni satul Hrinăuți pe ambele maluri ale Ciuhurului, în ținutul Hotin, cu două heleșteie și cu mori în Ciuhur, pe care Toader Movilă Cârnel, fratele lui Ieremia Movilă, îl cumpărase de la Lupul Vartic, fost mare armaș, fiul lui Iurașco Vartic postelnic și nepotul lui Petru Vartic, fost hatman, cu 360 ughi de aur, și l-a dat mănăstirii⁴⁰⁵.

Un document din 1621 arată că Oana, soția lui Drăgan Mălăi, împreună cu fiii săi, Dumitrașco, Ionașco, Vasile și Anghelina, zălogesc mănăstirii Sfântul Sava a patra parte din satul Zubriceni și cu jumătate de sat Bliscinăuți cu vecini pentru 70 de galbeni, pentru a răscumpăra moartea de om făcută de fiul său Samson⁴⁰⁶. Aceste părți de sat însă nu vor fi mult timp stăpânite de mănăstire, deoarece vor fi cumpărate după câțiva ani de Gheorghe Jora.

La 1627 decembrie 12, Miron Barnovschi dăruia ctitoriei sale, mănăstirea Adormirea din Iași, satele Toporăuți din ținutul Cernăuți,

³⁹⁵ *Ibidem*, p. 104, nr. 196, copie.

³⁹⁶ *Ibidem*, p. 192, nr. 567, rez.

³⁹⁷ *Ibidem*, p. 192, nr. 567, rez.

³⁹⁸ *D.I.R.*, A. Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 311-312, nr. 378, copie.

³⁹⁹ *Din tezaurul documentar sucevean*, p. 85, nr. 140, rez.

⁴⁰⁰ *A.N.R.M.*, Fond 1, nr. 1481, f. 1.

⁴⁰¹ *Din tezaurul documentar sucevean*, p. 89, nr. 149, orig.

⁴⁰² *D.I.R.*, A. Moldova, sec. XVII/vol. III, p. 193, nr. 294, copie.

⁴⁰³ Cf. *A.N.R.M.*, Fond 1, nr. 1128.

⁴⁰⁴ *Fac. ist.* - Iași, sub dată, nr. 62, orig.

⁴⁰⁵ *Fac. ist.* - Iași, sub dată, nr. 49, orig.

⁴⁰⁶ *D.I.R.*, A. Moldova, sec. XVII, vol. V, p. 54-55, nr. 64, orig.

Șipotele din ținutul Hârlău, Munteni din ținutul Vaslui și o bucată de loc din Negrinți, în ținutul Hotin⁴⁰⁷. Ultimul va rămâne în continuare în posesia mănăstirii, fiind întărit acesteia și la 1661 decembrie 29 de Eustratie Dabija⁴⁰⁸. În afară de satul Negrinți, mănăstirii Barnovschi i se întărește și satul Vorniceni, din ținutul Hotin, la 1628 aprilie 28 dăruit acesteia de Nicoară hatman și întărit de ctitorul ei⁴⁰⁹. Nu știm în ce condiții mănăstirea a vândut acest sat, dar la 1665 ianuarie 20, Eustratie Dabija întărea lui Gligore, mare paharnic, satul Vorniceni din Hotin, cumpărat de la Iurașcu, ginerele Bojii căpitan⁴¹⁰.

Lencăuții este următorul sat întărit unei mănăstiri. La 1628 septembrie 20, Miron Barnovschi judecă pâra între Gavril Gorgan pârcălab și Dumitrașcu Mișu diac pentru o bucată de hotar din moșia Lencăuți din ținutul Hotin, dispunând ca hotarul să urmeze pe unde îl stabilise Pilipovschi și cu Marmure uricarul⁴¹¹. Următoarea mențiune se referă, de asemenea, la un conflict și datează de la 1670 ianuarie 15, când Gheorghe Duca, la cererea lui Serapion, egumenul mănăstirii Sucevița, poruncște să se facă hotarnica satului Lencăuți, în baza scrisorilor prezentate de Constantin Jora, pârcălab de Hotin, și uricelor de la Alexandru voievod și Petru voievod, întărind apoi mănăstirii Sucevița moșiile <O>vercăuți și Macariova-Luca "ce se cheamă acum Lencăuți"⁴¹². Datele din acest act arată clar că satul se afla în posesia mănăstirii încă din ultima pătrime a secolului al XVI-lea. La 1712 ianuarie 11, Nicolae Mavrocordat, în urma plângerii egumenului de la mănăstirea Sucevița, scrie lui Pătrașco, căpitan de Lencăuți, căre și-a făcut de câțiva ani casă, moară și cârciumă pe locul mănăstirii, să dea egumenului zeciuiala după obiceiul locului. Cu aceasta conflictul nu s-a sfârșit și, la 1714 aprilie 5, domnul intervine din nou, poruncind lui Bangul căpitan să rezolve acest diferend⁴¹³. În actul de la 1670, citat mai sus, se arată că Macariovo-Luca se chema și Lencăuți. Nu știm când moșia s-a divizat, formând două localități: Macarova, numită și Macareuca, și Lencăuți. Din această cauză, în consemnarea moșiilor Fondului bisericesc al Bucovinei din raiaua Hotinului din 1791 ianuarie 19

găsim ambele sate: Lencăuți și Macarova, proprietăți ale mănăstirii Sucevița, care posedă pentru acestea acte din 1670, 1708, 1714, 1771 și 1774⁴¹⁴.

Satul Malinți a fost un timp scurt în stăpânirea mănăstirii Galata. La 22 august 1638, Vasile Lupu judeca pricina dintre Vasile Vartic și mănăstirea Galata, care a stăpânit satul Malinți în loc să dispună de satul Maletuți din ținutul Cernăuți. Satul Malinți a fost, în cele din urmă, întors lui Vasile Vartic⁴¹⁵.

Dacă Malinții au fost proprietate mănăstirească un timp scurt, satul Malineștii a avut o altă soartă. La 1641 decembrie 15 el este dăruit de Ioan sin Condre cu soția sa mănăstirii Golia. Tot acestei mănăstiri, aproximativ după opt ani, la 1649 iulie 6, Vasile Lupu voievod îi întărește și satul Clișcăuți⁴¹⁶. La 1660 martie 22, Ștefan Lupul voievod, la rândul său, întărea mănăstirii Golia satul Clișcăuți, pe care l-a avut părintele lui de la vameșul Leondari, care l-a primit de la vameșul Toader, și satul Malinești din ținutul Hotin⁴¹⁷. La 1661 octombrie 4, Alexandra cu fiii ei dăruiesc acestei mănăstiri întreg satul Bogdănești, iar la 1704, domnul Mihai Racoviță îi întărea Golici moșia Drăgușeni, pe care se afla satul ce se numea Vișoara⁴¹⁸. În cele din urmă, toate satele, în afară de ultimul (Vișoara), le găsim în posesia mănăstirii Golia, în raportul din 1808 al comitetului care se ocupa cu restituirea satelor din fosta raia a Hotinului vechilor proprietari⁴¹⁹.

Următorul sat întărit mănăstirii este Parcovă. La 13 ianuarie 1666, Andrei Abaza stolnic mărturisea că Duca vodă i-a dat în stăpânire satul Parcovă din ținutul Hotin, iar pe urmă a poruncit să fie dăruit mănăstirii Cetățuia⁴²⁰. Informația se adevărește, fiind semnalată o hotarnică a satului Parcovă, la 1670 aprilie 5, care era a domnului Duca voievod. Prin cartea din 23 august al aceluiași an domnul arată că, zidind mănăstirea Cetățuia, i-a dăruit satul Parcovă cu tot venitul⁴²¹. La 1673 februarie 29, Petriceicu voievod porunca pârcălabilor de Hotin și zapciilor de la alte ținuturi să nu supere satele mănăstirii, iar la 5 iunie același an el dă carte de imunitate

⁴⁰⁷ C.D.M., vol. II, p. 93, nr. 383, copie.

⁴⁰⁸ D.R.H., A, Moldova, vol. XXI, p. 272, nr. 216, orig.

⁴⁰⁹ *Ibidem*, vol. III, p. 169, nr. 737, orig.

⁴¹⁰ Cf. *Cresterea colecțiilor*, vol. XXX, 1919.

⁴¹¹ *Din tezaurul documentar sucevean*, p. 127, nr. 291, rez.

⁴¹² *Ibidem*, p. 189, nr. 557, orig.

⁴¹³ *Ibidem*, p. 216, nr. 652, orig. și 219, nr. 658, rez.

⁴¹⁴ *Ibidem*, p. 494, nr. 1507, orig.

⁴¹⁵ I. Bălan, *Documente bucovinene*, vol. I, p. 221, nr. 119, orig. sl.

⁴¹⁶ T. G. Bulat, *op. cit.*, nr. 4, 1940, p. 390.

⁴¹⁷ M.E.F., vol. IV, p. 301, nr. 135, orig.

⁴¹⁸ T. G. Bulat, *op. cit.*, p. 390.

⁴¹⁹ Cf. AN.R.M., Fond. I, nr. 1696.

⁴²⁰ C.D.M., vol. III, p. 287, nr. 1310, orig.

⁴²¹ T. G. Bulat, *Hotinul, străveche stăpânire românească*, în "A.B.", nr. 7, 1933, p. 45.

mănăstirii Cetățuia pentru satele Dângeni, Frasin și Parcova⁴²². Toate aceste sate, după cum se indică în raportul menționat, vor rămâne și în continuare în proprietatea mănăstirii și vor fi restituite acesteia după desființarea raialei.

Din anul 1690 datează o scrisoare a Alexandrei Ursăchioaia vistierniceasa, prin care accasta dăruiește mănăstirii Precista din târgul Ocnii o moșie, Vlădicina, în ținutul Hotin⁴²³. Vlădicina a fost păstrată de mănăstire; într-o însemnare din 1810 aprilie 4, mănăstirea, intenționând să demonstreze drepturile sale asupra satului Șirăuții Mari, arăta că acel sat se afla pe moșia Vlădicina, pe care o stăpânea⁴²⁴.

Ciabraul este cumpărat, la 1706 iulie 8, de Sava, starețul de negustori, și Adam Raizul de la Gavril Brăescu stolnic. La 1711 noiembrie 20, Leon, fiul lui Adam Raizul, vinde jumătate din acest sat lui Antohi Jora hatman, vânzare întărită de Nicolae Alexandru Mavrocordat la 1713 februarie 20. În sfârșit, la 1773, Atanasie, egumenul mănăstirii Sfântul Sava din Iași, într-o scrisoare a sa, dispune ca mănăstirea să stăpânească jumătate de sat, având-o danic de la Sava, starostele de neguțatori, iar jumătate de sat să fie stăpânită de banul Jora⁴²⁵.

Ultimele două mărturii referitoare la satele din ținutul Hotin le avem din secolul al XVIII-lea. Astfel, există un act în legătură cu moșia Drevcăuți din 1763 decembrie 11 al paharnicului Alexandru Neculce, în care se arată că fratele său, Gavril Neculce medelnicer, având din moșiile părintești acest sat în partea sa, l-a dat pentru sufletul său mănăstirii Sucevița. Peste câțiva ani, la 1773, Divanul Moldovei întărea moșia acestei mănăstiri, arătând că ea este pe Prut între moșia Zaluca a lui Davidel și moșia Ceabrau a mănăstirii Sfântul Sava⁴²⁶.

Mănăstirea Slatina, de asemenea, se adresează în 1809 Comitetului de cercetare pentru redarea satelor din raiaua Hotin pentru a intra în stăpânirea localităților Sancăuți, Răchitna și Rarincea, primele două fiind din ținutul Hotin. Pentru a-și dovedi dreptul de stăpânire asupra acestora, mănăstirea a prezentat două ispisoaace, unul din 1737 martie 27, de la domnul Grigore Ghica voievod, și altul din 1764, de la Grigore Alexandru

⁴²² *Ibidem*, p. 45.

⁴²³ A.S.I., Fond Documente, 141/58, f. 2v.

⁴²⁴ T. G. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei*, în "A.B.", nr. 2, 1931, p. 120.

⁴²⁵ *Idem*, *Hotinul, străveche stăpânire românească*, în "A.B.", nr. 2, 1933, p. 43.

⁴²⁶ *Ibidem*, p. 49.

Ghica voievod, prin care se întăreau mănăstirii aceste moșii după hotarele lor, specificându-se că acestea au putut fi stălpite numai dinspre ținutul Cernăuți, dinspre ținutul Hotin rămânând hotar pâraul Răchitna, iar ceea ce trecea peste acel pârau în ținutul Hotin, n-a putut fi stălpit, deoarece atunci Hotinul se afla sub turci, mănăstirea argumentând că pâraul trece prin satele Răchitna, Colinețu și Revcăuți. Având mărturiile megicșilor și încredințându-se că moșiile erau mănăstirești, fiind stăpânite de mănăstire din vechime, domnul întărește stăpânirea asupra lor⁴²⁷.

În comparație cu alte ținuturi, pe teritoriul Hotinului n-a fost construită nici o mănăstire. Satele care au alcătuit proprietatea mănăstirilor din afara ținutului au fost foarte puține. Nici a zecea parte din satele hotinene n-au constituit proprietatea ecleziastică. Cele mai multe sate din Hotin au aparținut mănăstirii Sucevița, pentru că ctitorii mănăstirii au avut proprietăți în ținutul Hotin, pe care le-au dăruit apoi mănăstirii. Astfel a procedat, de pildă, Toader Cârnuț, Miron Barnovschi ș.a.

Unele sate erau cedate de anumite persoane pentru pomenirea lor sau a rudelor, altele sau părți din acestea erau zălogite de către stăpânii moșiilor pentru obținerea banilor, ca în cazul Bliscinăuților și al Zubricenilor.

Spre deosebire de satele Stăniilești și Clocușna, care au fost stăpânite de mănăstire un timp îndelungat, multe posesiuni erau vândute sau schimbate, drept exemplu servind satul Cobălteni. În general, după cum demonstrează actele timpului, exista o tendință a bisericilor și mănăstirilor de a schimba sau a vinde moșiile din ținutul Hotinului, cauza principală fiind așezarea geografică a ținutului. Situat la hotarul țării, ținutul Hotin era supus permanent atacurilor din exterior, în urma cărora se devastau satele, astfel aducându-se prejudicii mănăstirilor. Anume din aceste considerente moșiile de aici erau schimbate.

Cu toate acestea, o serie de sate și moșii din ținutul Hotin au rămas în stăpânirea mănăstirilor din Țara Moldovei, dar, o dată cu formarea raialei Hotinului, acestea au ajuns sub directă jurisdicție a autorităților otomane, ele, de fapt, ca și restul stăpânilor de sate, pierzându-și dreptul de proprietate. La începutul secolului al XIX-lea, după desființarea olatului, mănăstirile își recapătă dreptul de stăpânire.

⁴²⁷ *Idem*, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei*, în "A.B.", nr. 4, 1940, p. 404.

În concluzie, de menționat că proprietatea mănăstirească în ținutul Hotin n-a atins proporții mari. Comparată cu celelalte ținuturi, ea a avut dimensiuni foarte mici. Toate domeniile bisericesti, luate împreună, nu depășeau proprietățile unor familii mari boierești, cum erau familiile Pilipovschi, Roset sau Stârcea. Se poate afirma cu certitudine că domeniul bisericesc n-a jucat un rol semnificativ în evoluția relațiilor de proprietate în ținutul Hotin.

Ținutului și cetății Hotin, datorită așezării geografice, în relațiile turco-polone le reveneau un rol aparte care, în secolul al XVII-lea, devine și mai important din cauza interminabilelor conflicte între Polonia și Imperiul Otoman. Acestor discordii li se pune capăt prin pacea de la Carlowitz din 1699.

Potrivit afirmațiilor lui Ioan Neculce, polonii cereau ca Poarta să nu fortifice niciodată cetatea Hotinului sau să construiască alte fortificații în Moldova și Țara Românească¹. Mai mult decât atât, regele Poloniei la 1700, trimite un sol la Istanbul, și anume pe Rafael Leszczynski, pentru a-i convinge pe dragomanii otomani de instabilitatea de la frontierele moldopolone, urmărind scopul restabilirii hotarelor în folosul regatului prin includerea ținuturilor Hotin și Cernăuți în componența acestuia. Poarta Otomană nu a cedat și granițele au fost fixate prin tratatul de delimitare din 14 octombrie 1703 pe linia anterioară războiului². Cu aceasta problema privind fortificarea cetății Hotin n-a luat sfârșit, ea fiind reluată de către diplomația polonă de fiecare dată când era posibil, până la mijlocul secolului al XVIII-lea.

În altă ordine de idei, Imperiul Otoman, prin pacea de la Carlowitz, a fost depozdat de un important punct strategic. Pierzând Camenița, turcii au fost lipsiți de un însemnat instrument de supraveghere și presiune asupra Poloniei și a Principatelor Române, și de un important punct de observare a evoluției evenimentelor din Imperiile Habsburgic și Rus pe de o parte. Pe de altă parte, volens-nolens, Poarta era obligată să întreprindă o serie de măsuri pentru restabilirea influenței sale în această regiune, printre care a fost, de exemplu, întărirea, în 1706, a cetății Bender. Din cauza situației critice în care se afla, Polonia n-a ripostat cu nimic³. Dar această măsură era insuficientă, ceea ce l-a determinat, probabil, încă atunci pe sultan să se gândească la formarea unei noi raiale în locul celei pierdute. Hotinul, datorită așezării sale geografice, convenea cel mai bine pentru realizarea acestui scop.

¹ Ioan Neculce, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei și o samă de cuvinte*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1982, p. 397.

² Veniamin Ciobanu, *Relațiile româno-polone între 1699-1848*, Editura Academiei, București, 1980, p. 224.

³ *România în relațiile internaționale. 1699-1848*, Iași, Editura Junimea, 1986.

Începuturile formării raialei Hotin sunt strâns legate de campania de la Prut a lui Petru I, împăratul Rusiei. De menționat că cetatea Hotin n-a fost angrenată în operațiuni militare. Pe tot parcursul acestora ea a fost în mâinile domnului moldovean și a partidei boierești care îl susținea, cronică semnalând că Dimitrie Cantemir și-a ascuns aici soția⁴. La încheierea campaniei pe la Hotin a trecut generalul Rönne, care asediașe Brăila. Cronicile timpului arată că acest eveniment s-a petrecut miercuri, 18 iulie, generalul rus neîntâlnind nici o opoziție⁵.

Cu toate că la Stănilești turcii obținuseră victorie, trădarea lui Dimitrie Cantemir îi puse în gardă, ei luând o serie de măsuri. Încă în 1711 sunt observate mișcări de trupe turcești spre raialele otomane și spre Hotin. Pentru a nu provoca stricăciuni în Principatele Române, Ahmed al III-lea, prin firman împărătesc, poruncește cadiilor, naibilor, zabiților de ieniceri, aianilor și eminilor de schele să interzică celor care merg spre Hotin sau Oceacov să treacă prin Țara Românească, ei având dreptul de trecere numai pe la Isaccea⁶. În anul următor, otomanii nu întreprind nimic în privința cetății Hotin. În schimb, „în postul Crăciunului au venit din nou aici în țară oștile regelui Suedicii și ale voievodului Hališki ca să ierneze”⁷, care au fost repartizate în ținuturile Hotin, Cernăuți, Suceava și Neamț. Prezența acestora a agravat situația Țării Moldovei, care cu un an în urmă fusese jefuită de trupele otomane și tătare.

În vara anului următor, Poarta Otomană hotărăște efectuarea unei expediții militare în Polonia, cu scopul de a-l instala pe tron pe Stanislav Leszczynski și a diminua influența Imperiului Rus, devenită, între timp, foarte puternică, la ea participând hanul Caplan Ghirei, seraschierul Abdi al Benderului, cinci pașale de rangul întâi, zece de rangul doi, apoi asiatici și șapte steaguri de egipteni, având cu ei 150 de tunuri⁸. Nu este cunoscut numărul exact de oșteni în această campanie, el variind între 30000 și 60000 de oameni⁹. În scurt timp însă, turcii, din cauza conjuncturii create,

renunță să-l întroneze pe Stanislav, iar armata adunată în acest scop este pusă să fortifice Hotinul. Pentru a repara cetatea a primit firman și Nicolae vodă Mavrocordat. La 1 august, domnul era la Zagarancea, unde s-a întâlnit cu hanul tătăresc și cu seraschierul orânduit. La Zagarancea aceștia au stat până la 22 august, așteptând venirea tuturor pașilor. De aici toată oastea a purces pe Prut în sus și, la 28 august, a ajuns la Hotin, începând lucrul¹⁰.

Armata turcă trebuia să refacă cetatea, dar mari cheltuieli economice au fost puse și în sarcina Țărilor Române. Conform cronicii lui Radu Greceanu, de exemplu, Constantin Brâncoveanu a fost obligat să trimită pentru reparația Hotinului 3200 de salahori sub conducerea lui Iordache, mare clucer, Rohe, căpitan de călărași, și Neagoe, căpitan de cazaci. El trebuia să dea 200 pungi de bani huzmet la miria împărătească, 1600 de care pentru transport, plus provizii pentru corpul de armată aflat acolo¹¹.

Aproximativ la aceleași obligațiuni a fost impusă și Țara Moldovei. Însuși domnul țării a trebuit să meargă la Hotin pentru a supraveghea personal mersul lucrurilor. La 1713 august 21, el îi scria patriarhului Hrisant Notara despre starea nesigură a lucrurilor în Moldova și tulburările ce au apărut din pricina zidirii Hotinului, unde pleca el acum¹². La 28 august, împreună cu otomanii, Nicolae Mavrocordat ajunge la Hotin, unde va sta până la sfârșitul lui octombrie. La 24 octombrie, veni un ceaș-bașa de la Istanbul cu ordin ca Abdi pașa, muhafaz și seraschier de Hotin, împreună cu pașa de Brusa și beiu Misirliului, cu toți misirliii și ienicerii și topicii și o sută de salahori moldoveni, și 200 munteni să rămână la Hotin, iar celelalte oști să se întoarcă la locul lor de destinație¹³. Domnului Moldovei i s-a poruncit să plece la Iași. Înainte de aceasta însă, Nicolae Mavrocordat a isprăvit un firman, prin care așeza la Hotin un pârçălab, după vechiul obicei, de care trebuiau să asculte moldovenii și care trebuia să observe ca aceștia să nu se înscrie în steagurile turcești¹⁴. În afară de aceasta, la 26 octombrie, domnul, fiind pe malul Nistrului, lângă Hotin, emite un document de întărire

⁴ Ioan Neculce, *op. cit.*, p. 582.

⁵ Axinte Uricarul, *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*, vol. II, ediție critică de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1996, p. 249; vezi și N. Iorga, *Carol al XII-lea, Petru cel Mare și Țările noastre (1709-1714)*, p. 41.

⁶ M. Guboglu, *Catalogul documentelor turcești*, vol. II, Editura Academiei, București, 1965, p. 214, nr. 717, rez.

⁷ Nistor Camariano, *Cronica Ghiculeștilor; Istoria Moldovei între anii 1661-1729*, Editura Academiei, București, 1965, p. 149.

⁸ N. Iorga, *op. cit.*, p. 52.

⁹ Cf.: M. Guboglu, *Tureștii istocnik 1749 goda o Valahii, Moldavii i Ukraine în "Vostocnik istocnikii po istorii narodov iugo-vostocnoi i jentralnoi Evrope"*, 1964, p.

157-161; Radu Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu Voievod*, Editura Academiei, București, 1970, p. 209-210; *Cronica anonimă a Moldovei între anii 1685-1754*, Editura Academiei, București, 1975, p. 73; *Cronica Ghiculeștilor*, p. 169-179.

¹⁰ Axinte Uricarul, *op. cit.*, p. 294.

¹¹ Radu Greceanu, *op. cit.*, p. 207-212.

¹² F. Hirmuzaki, *Documente...*, vol. XVI, p. 537-538, nr. DXXXV.

¹³ Axinte Uricarul, *op. cit.*, p. 285.

¹⁴ *Ibidem*, p. 295.

mănăstirii Sfântul Ioan Botezătorul, prin care scutește de obligații un preot, un diacon, un țarcovnic și 10 poslușnici¹⁵. Toate acestea demonstrează o dată în plus că ținutul a devenit raia nu la 1713, ci la 1715.

Motivul pentru care se fortifica cetatea Hotinului a fost găsit de către otomani repede. La 30 martie 1714 este emis arzul vizirului Arnaud Abdi, pașa de la paza Hotinului, prin care înștiința că regele Poloniei, contrar tratatului de pace, recruta oști în apropierea cetății, din care cauză de îndată au fost trimise trupe la Hotin¹⁶.

Țările Române au suportat cheltuieli imense. Astfel, la 9 aprilie, Ștefan Cantacuzino voievod îi scria lui Hrisant Notara, patriarh de Constantinopol, despre faptul că din nou i s-a cerut să trimită peste o mie de salahori pentru ajutor la Hotin¹⁷. Peste câteva luni voievodul îl informa că a primit un dregător otoman, și anume pe Ceașlar Emini, care se îndrepta spre Hotin¹⁸. După cum vom vedea mai jos, circulația demnitarilor Porții spre Hotin crea multe incomodități domnilor Moldovei și Țării Românești, ei suportând toate cheltuielile acestora.

Constantin Mavrocordat avea din cauza turcilor și alte neplăceri. Astfel, la 24 iunie 1714, Ahmed al III-lea poruncește domnului Moldovei să comunice Porții numele comandanților din Hotin pentru a fi pedepsiți, deoarece, în pofida ordinului, recrutau oșteni moldoveni și alți supuși nemusulmani pentru garnizoana din cetate¹⁹. Pe tot parcursul anului s-a urmărit ca grupurile de oșteni să ajungă la cetate numai prin stânga Prutului, măsură efectuată în scopul protejării restului țării. Cu toate stăruințele domnului, unii turci treceau totuși pe cealaltă parte a lui provocând stricăciuni țării²⁰.

Deși au fost depuse eforturi considerabile, lucrările de reparație a cetății Hotin până la sfârșitul anului n-au fost terminate. Despre aceasta se relatează și în scrisoarea trimisă de Mustafa pașa, muhafăzul cetății Hotin, marelui vizir, în care anunța că în timpul iernii pentru paza și apărarea ei în afară de oastea de la Poartă și oștenii locali, nu este nevoie de altă oaste. Însă turcii intenționau să completeze efectivul acestei cetăți, deoarece importanța ei pentru paza hotarului era mare. De aceea oastea

din cetate este completată cu oastea din Egipt, care a fost înlocuită cu o parte din cea din Rumelia și Anatolia²¹.

În scrisoarea voievodului muntean către Hrisant Notara, de asemenea se menționează că el pregătește și alți salahori în slujba de iarnă a cetății²².

Construcția cetății a continuat și în anul următor. Ștefan vodă Cantacuzino, la 20 aprilie 1715, îi scria patriarhului Constantinopolului că a venit un agă de la Hotin, de la cărmuitorii de acolo, cu firman împărătesc ca să fie trimiși cât mai repede pentru slujba cetății o mie de salahori și o sută cincizeci de căruțe²³. Astfel de porunci primea și domnul Moldovei. Într-o scrisoare a trimisului polon la Adrianopol, Kleowski, din 1715 august 29, se arată că s-au expediat porunci în Moldova pentru ca domnul să dea ce trebuie ca să isprăvească în cea mai mare grabă întăriturile de la Hotin. La 26 august ambasadorul olandez informa că la Hotin se lucra intens²⁴. De fapt, aceste lucrări au adus Moldova într-o stare dezastruoasă. Cronica timpului menționează că: „Nicolae vodă domnindu aici în țară cu multe nevoi țerci, plinindu poruncile Împărăției și mai mare greu era Hotinul trebuindu salahori și menziluri și alte cheltuieli multe și oamenii din țară au trecut toți în olatul turcescu în ținutul Hotinului”²⁵. În toamna acestui an, probabil, lucrările de fortificare a Hotinului au luat sfârșit.

Următorul pas făcut de sultan a fost transformarea ținutului în raia. Aceasta a avut loc în 1715 și nu în 1713, cum afirmă unii autori²⁶. În susținerea afirmației noastre există destule argumente. Într-o scrisoare din 1715 martie 29 Nicolai Alexandru Mavrocordat îi cere lui Iosăp, mare căpitan de Hotin, să-i judece pe Vasilache călărașul și pe Căliman căpitan pentru niște vite din satul Ceabrau din ținutul Hotinului²⁷. În *Cronica Ghiculeștilor*, la data de 24 octombrie 1715, găsim următoarea informație:

¹⁵ *Catalogul documentelor turcești*, vol. II, p. 216, nr. 727, rev.

¹⁶ E. Harmuzaki, *Documente...*, vol. XVI, p. 642, nr. DCXVI.

¹⁷ *Ibidem*, p. 678-679, nr. DCXLVII.

¹⁸ N. Iorga, *Știri despre veacul al XVIII-lea*, p. 15.

¹⁹ N. Mustea, în "Mihail Kogălniceanu, *Cronica României sau Letopisețul Moldovei și Valahiei*", ediția a doua, 1874, București, Imprimeria Națională „C. N. Dăduleseu”, p. 53. Informații care confirmă sursele citate găsim și la Ioan Neculce, *op. cit.*, p. 643, precum și la Vasile Mibordea, *Documente privind relațiile agrare în sec. al XVIII-lea*, vol. II, Moldova, Editura Academiei, București, 1966, p. 133, nr. 56, copie.

²⁰ *Ibidem*, p. 52. Autorul arată că în al doilea an al domniei lui Nicolae Mavrocordat, deci în 1713, turcii au luat cetatea Hotinului și cu tot ținutul. De aceeași părere este și O. G. Lecca în *Dicționar istoric, arheologic și geografic al României*, București, 1937, p. 259.

²¹ L. T. Boga, *Documente din secolul al XVIII-lea*, în „A.B.”, 1930, nr. 3, p. 354.

¹⁵ *Din tezaurul documentar sucevean*, p. 218, nr. 655, rev.

¹⁶ *Cronici turcești*, vol. II, p. 526.

¹⁷ E. Harmuzaki, *Documente...*, vol. XVI, p. 589, nr. DLXXIX.

¹⁸ *Ibidem*, p. 605-606, nr. DXC.

¹⁹ V. Veliman, *Relațiile româno-otomane 1711-1812. Documente turcești*, Editura Academiei, București, 1984, p. 93, nr. 15.

²⁰ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 181.

„Într-acea vreme, marele vizir a trimis firman pașei de Hotin să ia sub stăpânirea cetății tot Hotinul, iar Mustafa-pașa a scris către Nicolae vodă să trimită doi boieri cunosători ai hotarelor ținutului din toate părțile. Potrivit cu această poruncă, Nicolae vodă a orânduit doi boieri care cunoșteau hotarele și orânduind și pașa câteva agale au stabilit hotarele ținutului Hotin precum se văd și astăzi. De atunci, a pierdut țara acest ținut vestit cu tot venitul lui fără însă ca haraciul țării să scadă cu ceva²⁸. În aceeași ordine de idei, izvoarele turcești semnaleză că Mustafa pașa, beilerbeiu de Alep, a fost făcut serdar de Isaccea împreună cu zaimii și timarioșii eialetului și i s-a dat în grijă și pază Oceacovul și Hotinul tot în anul 1715²⁹. Axinte Uricarul, la rândul său, menționează că ținutul Hotin este transformat în raia aproximativ în aceeași perioadă când a avut loc campania otomană din Moreea³⁰. Știut fiind faptul că respectiva campanie s-a petrecut în 1715, ajungem iarăși la concluzia că Ion Neculce nu arată anul concret când este efectuată această transformare. În schimb, afirmă că un an mai târziu turcii au luat și Cernăuții și l-au alipit raialei³¹, acțiune care a avut loc în anul 1717.

Expunerea de mai sus nu lasă nici un dubiu în privința anului când a fost transformat în raia otomană ținutul Hotinului, acesta fiind 1715.

O altă problemă importantă este cea privind teritoriul care a intrat în componența acestei noi raiale. L. T. Boga opinează că raiaua la început avea numai 20 de sate, care asigurau aprovizionarea cetății; cu timpul însă ea s-a lărgit, ajungând la Ciuhur³², dar această afirmație vine în contradicție cu izvoarele. În *Cronica Ghiculeștilor*, de exemplu, se menționează că la înființarea raialei a fost hotărnicit tot ținutul.

S. T. Dimitrov, bazându-se pe un registru turcesc păstrat în Biblioteca Națională din Sofia, afirmă că în momentul formării noului olat existau 93 de sate³³. La rândul său, Vasile Lungu, în statisticile sale indică un număr de 162 de sate³⁴. Luând în considerare faptul că materialul documentar

²⁸ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 189.

²⁹ *Cronici turcești*, vol. III, p. 222.

³⁰ Axinte Uricarul, *op. cit.*, p. 302.

³¹ Ioan Neculce, *op. cit.*, p. 642.

³² L. T. Boga, *Paza marginii*, Chișinău, 1932, p. 7. Aceeași părere o exprimă și Ion Nistor în *Istoria Basarabiei*, p. 144.

³³ S. T. Dimitrov, *Tureckie dokumenti o sostoianii Hotinskoj okrughi (nahie) v pervoi polovine XVIII v.*, în „Vostočnâe iusticniki po istorii stran iugo-vostočnoi i centralnoi Evrope”, Moscova, 1969, vol. II, p. 149.

³⁴ V. Lungu, *Despre olatul Hotinului*, în „C.I.”, vol. V-VII, 1932, p. 284-290.

consultat atestă până la sfârșitul secolului al XVII-lea 199 de sate, dintre care 37 dispărute, și că registrul de la Sofia nu este complet, conchidem că în raiaua Hotinului au intrat în jur de 160 de sate.

Odată raiaua formată, pământurile și populația aflate în cuprinsul ei la 5 iunie 1716³⁵ au obținut un statut special. Toate pământurile aflate în hotarele olatului erau desprinse de Moldova și alipite cetății Hotin, iar dările plătite de zimii și raiți se percepeau în folosul vistieriei Hotinului.

Conform înaltei porunci, de la fiecare rait, înscris în raia, care a împlinit 12 ani, începând cu primul muharem al anului 1716, se va percepe câte un galben și un altun, colectat în patru rate, darea pe suflet fiind deci luată după starea cea mai joasă. Din grâu și din alte cereale se lua desetina; de pe ficcare știubei de albine – câte patru parale în loc de desetină; de pe fiecare cap de oaie, capră, miel – câte o para, iar de pe fiecare porc – câte patru parale. Dacă raiții care fugeau din aceste locuri din cauza timpurilor nesigure se reîntorceau, ei erau scutiți de orice fel de impozit pe timp de un an. După aceasta trebuiau să plătească impozitele indicate mai sus. De la raiții veniți mai târziu impozitele se percepeau când strângeau prima recoltă.

Prin acest firman se cerca, de asemenea, ca să fie căutați prin toată Moldova, găsiți și readuși toți locuitorii olatului, evitându-se, totodată, orice fel de abuz. Pentru crearea condițiilor favorabile de reîntoarcere a populației dispersate se interzicea așezarea în raia a populației de naționalitate rusă sau polonă. Toată populația venită trebuia să fie înregistrată în defterdarele vistieriei Hotin, în scopul unui control strict.

Date importante privind veniturile otomanilor din raia conține articolul lui Mihail Popescu³⁶. Printre dările regulate se numără haraciul, teșchereaua și menzilul.

Haraciul sau darea de răscumpărare era plătit de către cinci categorii de populație: negustorii, arendașii și meseriașii bogați plăteau anual câte 11 piaștri și 42 de parale; ceilalți negustori și evreii arendași de cârciumi – câte 5 piaștri și 13 parale; locuitorii din sate, precum și cei săraci de la oraș – câte 2 piaștri și 51 de parale; preoții de la oraș și din satele mari – câte 6 piaștri și 6,5 parale, iar preoții din satele mici și diaconii – câte 2 piaștri și 51 de parale; țiganii căsătoriți plăteau de familie 9 piaștri și 30 de parale, iar cei necăsătoriți, mai mari de 13 ani, plăteau 2 piaștri pe an.

³⁵ S. T. Dimitrov, *op. cit.*, p. 149.

³⁶ M. Popescu, *Veniturile raialei Hotinului în timpul stăpânirii turcești*, București, 1930, p. 4-8.

Teșchereaua era darea plătită de către săraci, de cei care nu puteau plăti haraciul precum și de către tinerii mai mari de 13 ani. Astfel, fiii de negustori, de meseriași și de arendași de moșii plăteau 2 piaștri și 4,5 parale pe an, fiii locuitorilor de la oraș și ai evreilor arendași de cârciumi – câte 1 piastru și 34,5 parale, iar fiii locuitorilor săraci plăteau 1 piastru și 4,5 parale.

Menzilul era o dare extraordinară, percepută pentru întreținerea căilor de comunicație, a căilor de poștă și a servitorilor, precum și pentru dăruirea diferitor dregători otomani. Satele plăteau această dare în cislă – fiecare familie câte 2-3 piaștri anual, care se strângeau de către aga de ieniceri la Sf. Gheorghe și la Sf. Mihail și Gavriil.

Pașaua Hotinului încasa și veniturile vămii, care a fost luată de turci împreună cu ținutul. Aceste încasări constituiau o sumă imensă, deoarece vama de la Hotin era una dintre cele mai importante din Moldova, pe aici trecând principala arteră comercială spre Polonia, astfel vistieria statului pierzând un important izvor de venituri.

Toate veniturile obținute în ținut erau folosite pentru întreținerea otomanilor, dar Țările Române mai aveau obligații și față de garnizoana de Hotin. Conform scrisorii muhafazului de Hotin Mârza-Mehmed pașa, Moldova trebuia să achite soldele ostașilor turci în sumă de 40617,5 guruși, obligația Țării Românești fiind de 41000 de guruși³⁷.

Odată stabilit statutul pământurilor și oamenilor din raia, satele de aici au fost împărțite membrilor din administrația cazalei, despre ce confirmă un firman înregistrat la cancelaria Hotinului la 7 aprilie 1717. Toate satele din olatul de hotar al Hotinului au fost încredințate unor agi de ieniceri sau unor mumbașiri pentru refacerea și ridicarea lor. Vistieria raialei le-a eliberat registrele cu satele încredințate lor, în care au fost indicate condițiile de posesie a satelor. Casâm-efendi a trimis defterdarul cu pecete, care se păstra la vistierie pentru a nu se putea face schimbări³⁸.

Noul organism format de Poartă, sangeacul de Hotin, era condus de un emir sau de un vizir, în timp de război, când conducătorul Hotinului era numit seraschier, el fiind ridicat la rangul de vizir. Altă persoană importantă din conducere era cadiul, care avea atribuții judecătorești. În afară de acestea, el stabilea prețul la produsele alimentare, controla perceperea impozitelor etc. Nu întâmplător, un timp, teritoriul raialei a fost numit cazaua de Hotin. De vistierie era răspunzător, în primul

rând, defterdarul³⁹. Îndatoririle acestor persoane erau bine delimitate, dar ele trebuiau să se controleze reciproc. Numirea și demiterea acestor funcționari se efectua numai conform ordinului sultanului sau al marelui vizir.

Apariția unei noi raiale pe teritoriul Țării Moldovei a impus luarea de măsuri și din partea domnului țării. Astfel, pentru curmarea abuzurilor noilor vecini, care erau numeroase, a fost creată căpitania Ciuhurului, iar căpitanilor de Ștefănești, Dorohoi și Cernăuți li s-au adăugat și unele atribuții ale căpitanilor de margine, însărcinați cu păstrarea ordinii⁴⁰. Chiar de la înființarea olatului însă nu s-au putut evita excesele otomane. Una din problemele apărute era migrarea populației în raia. În 1717, Mihail vodă îi scrie lui Mustafa, pașa de Hotin, cerându-i să fie restituiți oamenii Moldovei. Spahii de aici însă n-au vrut să-i întoarcă spre a nu-și păgubi satele. Totodată, s-au adresat sultanului, anunțându-l că au primit în raiaua Moldovei peste 4000 de oameni, rugându-l să scoată din birul Moldovei birul acestor 4000 de oameni. Domnul Moldovei, până la urmă, n-a obținut nimic⁴¹.

În același an este alipită fără temei la Hotin o parte din ținutul Cernăuți, "adunându-se hotinliii, au scornit că hotarul raialei nu este cel vechi și adevărat, ci este mai îngust, pe când cel adevărat se întinde de la Prut până jos la Nistru; acum Hotinul are o întindere mai mică și ei n-au cu ce să trăiască. Sultanul a dat curs cererii și Mustafa pașa a alipit întreg ținutul Cernăuților până la Prut"⁴². Într-o scrisoare din 18 august 1717, adresată de Lomaca lui Fleming, se menționează că au fost desprinse de Moldova 45 de sate și au fost alipite Hotinului⁴³. Rășuirea a trezit indignarea atât a lui Mihai vodă, cât și a boierilor țării, care aveau proprietăți în acest ținut. După insistențele în fața sultanului, silințele lui Manolache Ciurchi și cheltuirea unei sume de 10000 de lei, aproximativ la un an pământul Cernăuților a fost scos din mâinile turcilor⁴⁴. Despre aceasta se spune și în porunca sultanului Ahmed al III-lea, adresată vizirului Mârza-Mehmed pașa, muhafaz de Hotin, cadiului și recenzorului din Hotin pentru a lua măsuri în vederea respectării limitelor acestuia, stabilite cu prilejul transformării sale în teritoriu otoman. Administrarea în continuare a

³⁷ I. Chirtoagă, *Sozdanie Hotinskoj raii ocerednogo šorposta ekspansionistskoj politiki osmanskoj imperii v Vostocnoj Evrope*, în „Izvestia A.N. MSSR”, nr. 2, 1988, p. 74.

³⁸ L. T. Boga, *op. cit.*, p. 20.

³⁹ *Cronica anonimă*, p. 93.

⁴⁰ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 229.

⁴¹ N. Iorga, *Știri despre veacul al XVIII-lea*, pt. I, p. 15.

⁴² *Cronica anonimă*, p. 94.

³⁷ *Cronici burcești*, vol. III, p. 242.

³⁸ S. T. Dimitrov, *op. cit.*, p. 151.

ținutului Cernăuți de către locuitorii de Hotin era imposibilă, deoarece aceasta ar fi impus reducerea gizei anuale a Moldovei cu 65456 de guruși⁴³.

De menționat și alt fapt. După terminarea construcției cetății și constituirea bazei ei materiale, aceasta a fost folosită ca bază de operații împotriva austrieșilor în războiul din 1714-1718. Garnizoana Hotinului asigura paza hotarelor Moldovei de atacurile cătanelor nemțești, de aici pornind și acțiunile împotriva Transilvaniei. Din această cauză, la Hotin s-a aflat generalul ungar Esterhazi, unul dintre conducătorii mișcării maghiare de eliberare de sub stăpânirea austriacă, care fugise în Imperiul Otoman. În vara anului 1717, Esterhazi, având susținerea domnului Moldovei, sultanului Azamet Ghirei și a lui Colceag aga, în fruntea unei armate de aproximativ 20000 de oameni, pătrunde în Transilvania, incursiunea fiind încununată de succes⁴⁴. Aliații, după cum se arată în raportul plenipotențiarului Carlo Ruzzini către dogele Venetiei, printre alte revendicări, cereau și surparea cetății Hotinului⁴⁵. Poarta însă n-a dat curs acestei cereri. Osmanii nu puteau să se împace cu pierderea unui punct strategic atât de important.

Pacea de la Passarowitz n-a adus schimbări în statutul raialei Hotin. În schimb, s-au făcut modificări din interior. După cum s-a menționat, comandanții de corpuri de armată din olat au primit în posesie sate, administrația plătindu-le, astfel, o parte din soldă. Probabil, acest lucru le convenea, deoarece solda era plătită de către vistierie neregulat, însă, având în stăpânire sate, obțineau un venit sigur, care era chiar mai mare decât solda convenită. Dar măsura respectivă a trezit nemulțumirea căpităniilor militare din alte cetăți de hotar, care primeau numai solda din hazna. Pentru a evita tulburările, conducerea osmană a hotărât anularea dreptului de proprietate al comandanților militari din Hotin, stabilindu-le iarăși solde. În legătură cu aceasta, la 1718-1719, a fost organizată o nouă catagrafiere a satelor din olatul Hotin, care au fost supuse, probabil, direct vistieriei⁴⁶.

Samavolnicile turcilor din raiale continuau, boierii Moldovei fiind nevoiți să se adreseze Porții, cerând un firman, prin care să se curme abuzurile soldaților și civililor turci din Hotin, Tighina și Brăila împotriva

locuitorilor. Boierii se plâneau că turcii ocupau cu forța cele mai bune pământuri din Moldova, pe care își pășteau vitele și oile și își așezau stupii, refuzând să plătească dările cuvenite. Firmanul dorit a fost emis de către sultanul Ahmed al III-lea la 1720 decembrie 2⁴⁷. În raiaua Hotinului s-a instaurat, o perioadă de acalmie după numirea în fruntea olatului a lui Abdi pașa, despre care izvoarele vremii afirmă că a adus mult folos țării, cât a șezut la Hotin, unde a și murit⁴⁸. O dată cu venirea la conducere a noului pașa, raiaua Hotinului este menționată în documente foarte rar. Este cunoscut un act din 1721 august 15, prin care se aduce la cunoștința judecătorilor din Hotin, Tatarbunar, Ismail, Brăila, Bender și dregătorilor acestora, de asemenea, și lui Mihai Racoviță voievod, că Poarta a îngăduit misionarilor să citească evanghelia latinilor care locuiesc în pomcnitele raiale și în Moldova, neluându-se în seamă darea sau vama de la aceștia⁴⁹. Acest document, probabil, se referă la misionarii catolici, care aveau contacte atât cu populația catolică din principat, cât și cu negustorii străini, care se ocupau cu comerțul și în raialele turcești.

Tot în această perioadă pe la Hotin trece Filip Orlik, unul din adepții hatmanului Mazepa, acesta aflându-se în raiaua Hotinului de la 24 martie până la 30 mai 1722. Orlik a lăsat și unele informații interesante. De exemplu, el consemnează că, la 4 aprilie, s-a întâlnit cu capuchehaia domnului Țării Moldovei, ceea ce confirmă faptul că voievodul își avea reprezentantul său aici chiar de la înființarea olatului. Mai mult chiar, din relatările sale rezultă că și domnul Țării Românești avea aici reprezentant.

O altă informație care parvine din aceeași sursă se referă la numărul de ostași din Hotin. Filip Orlik arată că în timpul șederii sale în raia, pe aici a trecut solul polon Popiel, care a fost întâmpinat de chehaia pașalei cu o suită mare, muzică, lipcani și spahii și era de față toată oastea, în număr de patru mii de oameni⁵⁰. Așadar, garnizoana cetății era de aproximativ 4500-5000 de oameni.

Perioada de acalmie în relațiile domnului Moldovei cu administrația turcă însă n-a durat mult timp, ea luând sfârșit o dată cu moartea lui Abdi pașa, care, conform izvoarelor turcești, a avut loc la 13 noiembrie 1722⁵¹. Chiar în anul următor, Mihai vodă este nevoit să reintroducă desetina pe

⁴³ V. Veliman, *op. cit.*, p. 125, nr. 334.

⁴⁴ N. Mustea, *op. cit.*, p. 59-77.

⁴⁵ E. Hurmuzaki, *Documentele...*, vol. IX, p. 559, nr. DCCIII.

⁴⁶ S. T. Dimitrov, *op. cit.*, p. 142-143.

⁴⁷ V. Veliman, *op. cit.*, p. 136-137, nr. 41-42.

⁴⁸ *Cronica anonimă*, p. 95.

⁴⁹ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. I, p. 96.

⁵⁰ *Călători străini*, vol. IX, p. 137-139.

⁵¹ *Cronici turcești*, vol. III, p. 247.

stupi din cauza lăcomiei pașalelor și seraschierilor de la Hotin și Bender⁵⁴. Pentru a aplana neînțelegerile intervine sultanul. Astfel, la 1726 octombrie 23, Ahmed al III-lea poruncește lui Mustafa pașa, muhafâz de Hotin, să ia măsuri ca balgi-bașii să nu ceară domnului mai multe avaeturi decât se dădeau potrivit vechiului obicei. La 27 octombrie 1726 sultanul emite o nouă poruncă, prin care se cerea muhafâzului de Hotin să asigure perceperea vâcărîtului de la unii negustori, oșteni și alți supuși otomani, care se opuneau în această privință. Firmanul din 1726 noiembrie 6 este adresat iarăși muhafâzului de Hotin. De data aceasta muhafâzul trebuia să ia măsuri împotriva emisarilor otomani de la Poartă, care încălcau firmanul de menziluri și cereau câte doi, trei cai în plus, iar uneori chiar și telegi⁵⁵.

O altă serie de măsuri ale Porții față de olatul Hotin au fost luate în legătură cu evenimentele din 1727-1728. La sfârșitul anului 1727 are loc răscoala tătarilor din Bugac din cauza împărțirii puterii între Adâl Ghirci și Mengli Ghirei. Bazându-ne pe corespondența între doamnele lui Grigore Ghica, care se aflau la Hotin, și Hrisant Notara, patriarhul Constantinopolului, putem afirma că conflictul a durat în perioada noiembrie 1727 – februarie 1728⁵⁶. În ceea ce privește gamizoana cetății, o parte din ostași au fost folosiți pentru apărarea ei, iar altă parte, împreună cu lipcanii din Hotin, cu Grigore-vodă Ghica și cu un corp de oaste turcă în frunte cu Colceag bei este trimisă împotriva tătarilor⁵⁷. Deci se observă că raiaua Hotinului era folosită, pe de o parte, ca refugiu pentru familia domnitoare, iar, pe de altă parte, ca punct de unde se putea aplana orice conflict apărut în Țara Moldovei. Probabil, din cauza răscoalei tătarilor, o parte din populația marginală a țării s-a refugiat în olat, astfel salvându-se de urgiile acestora. Pentru a pune capăt acestui refugiu și a readuce populația la locul ei de trai, Grigore al II-lea Ghica a cerut ajutor sultanului, care, la 22 martie 1729, poruncește vizirului Mustafa pașa, muhafâz de Hotin, să nu înregistreze în condica raialei supușii Moldovei refugiați aici⁵⁸.

La 1729 pașa de Hotin este schimbat. În timpul deplasării de la Azov la Hotin, Mustafa pașa a comis o serie de atrocități împotriva populației locale, Ahmed al III-lea fiind nevoit să intervină pentru a-i aduce reproșuri,

⁵⁴ N. Mustea, *op. cit.* vol. III, p. 69.

⁵⁵ V. Veliman, *op. cit.*, p. 169-173, nr. 53-56.

⁵⁶ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XIV, p. 932, nr. DCCCCVI și p. 963, nr. DCCCCXXXV.

⁵⁷ *Cronica anonimă*, p. 130.

⁵⁸ V. Veliman, *op. cit.*, p. 182, nr. 62.

cerându-i să se abțină de la asemenea fapte, pricinându-i și pe alții, deoarece Țara Românească și Moldova au statut de *mirii maktu*⁵⁹.

Un alt conflict a apărut din cauza locuitorilor cazalei Hotin, care, trecând hotarul, au înființat în Moldova noi așezări. Unii chiar au construit mori și obțineau venituri, dar refuzau să plătească dările cuvenite. Domnul cerea ca raialele sau să plătească dările cuvenite starostelui de Cernăuți, sau să distrugă așezările. Mustafa pașa poruncește ca celor care se vor opune să li se strice morile⁶⁰.

Un document din 1733 oferă informații despre folosirea pământurilor Moldovei de către raiale și dările percepute. Conform acestuia „negustorii ieniceri de la Bender pentru pășunarea vitelor să plătească cunițe câte trei potronici bani vechi de vită cum dau și hotinceanii și de o sută de oi doi lei, bani vechi, iar ciobanii străini vor da goștina câte două parale de oaie. De boii cei de negoț să dea câte un leu vechi cornăritul de bou, osăbit de alt leu de bou vama ce plătesc la iarmaroacc vameșilor. Pentru stupii ce țin țară să dea de 10 stupi un leu precum dau mazilii ce vor fi pe locurile domnului dijma să nu plătească”⁶¹. Deci se făceau unele încercări de a regla relațiile cu raialele.

Din cauza situației internaționale create, pericolul unui conflict rusoturc devenise iminent⁶². Pregătirile turcilor începuseră încă în 1734. Într-un raport olandez se menționează că pe linia Hotin-Bender au fost plasați 60000 de tătari⁶³, care, probabil, trebuiau să urmărească mișcările trupelor rusești de peste Nistru și din Polonia. Ion Neculce relatează că, după ce moscalii i-au bătut pe leși, aceștia au fugit în raiaua Hotinului. Însă turcii nu le-au acordat ajutor, pentru că nu aveau încredere în leși, trimițând totuși ceva spahii și un sultan de margine la Hotin pentru paza cetății⁶⁴. Numărul refugiaților polonezi, care erau ostili Imperiului Rus și lui August al III-lea, devenise foarte mare din care cauză sultanul Mahmud I cere domnului Țării Românești, Grigore al II-lea Ghica, să trimită un om de încredere pentru a aduce o jumătate din oștenii poloni refugiați la Hotin, de asemenea, să asigure aprovizionarea și protejarea celor ce urmau a fi stabiliți în Țara Românească⁶⁵.

⁵⁹ *Ibidem*, nr. 63, p. 184.

⁶⁰ *Catalogul documentelor turcești*, vol. II, nr. 782, p. 236.

⁶¹ N. Iorga, *op. cit.*, vol. VI, p. 333.

⁶² *Ibidem*, *Știri despre veacul al XVIII-lea*, p. 20.

⁶³ *Ibidem*, p. 21.

⁶⁴ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 741.

⁶⁵ V. Veliman, *op. cit.*, p. 213, nr. 77.

În ceea ce privește pregătirile de război, de la Hotin au fost expediți pentru olac 400 de lipcani împreună cu Saga Mahmud pașa. Acestuia vizirul i-a trimis în ajutor și 600 de spahii împreună cu Mahmud pașa, Vasli pașa și încă 50 de punji cu bani pentru a mai înrola în oaste ostași și a face rost de provizii⁶⁶. În 1736, în afară de oștile turcești a fost chemat la ordia turcească și domnul Grigore Ghica. În iarna acestui an, temându-se de un eventual atac al dușmanilor, ogeacurile de tunari și de harabagii au iernat la Hotin și Isaccea, iar ienicerii la Chilia, Ismail și Brăila⁶⁷. În următorul an, sultanul a trimis în Moldova încă trei mii de ostași. Mai târziu, Grigore Ghica, din pricina lipsei celor trebuincioase, s-a adresat sultanului și a venit porunca de a-i trimite la Hotin, lăsând în țară numai 500 de oameni⁶⁸.

Mișcările de trupe pe teritoriul Principatelor, aduceau daune mari și populației civile, de aceea sultanul Mahmud I a poruncit autorităților otomane de pe malul Dunării să interzică ostașilor și zabiților, care mergeau spre Hotin, Bender, Rumelia, să nu intre în Țara Românească și să supere raiaua⁶⁹, astfel făcându-se o încercare de a proteja cel puțin Muntenia.

În vara anului 1738, trupele rusești s-au apropiat de Nistru. Acțiuni militare însă n-au avut loc, deoarece din cauza ciumei, rușii au fost nevoiți să se întorcă⁷⁰. În primăvara anului următor, pentru a evita pericolul unui atac, atât cetatea Hotinului, cât și cea a Benderului au fost întărite⁷¹. Aproximativ în această perioadă la Hotin au venit o serie de demnitari otomani. Constantin Nicolae Mavrocordat, la 7 mai, ordona ca la menziluri să-i asigure pe Abdul Ali vizir și pe Suleiman aga cu nouă cai de olac și trei călăuze. Peste câteva zile, la 12 mai, Grigore Ghica porunca iarăși căpitanilor de menziluri să pună la dispoziție lui Suleiman aga și unui vizir tânăr patru cai, doi podvodari și șase cai de călărie, care mergeau tot la Hotin⁷². În vara anului 1739, înainte de începerea acțiunilor militare, în

⁶⁶ Ioan Neculce, *op. cit.*, p. 782.

⁶⁷ *Cronici turcești*, vol. III, p. 258.

⁶⁸ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 411.

⁶⁹ *Catalogul documentelor turcești*, vol. II, p. 239, nr. 792.

⁷⁰ C. Bezvicioni, *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, București, 1958, p. 135.

⁷¹ *Cronici turcești*, vol. III, p. 269.

⁷² *Creșterea colecțiilor*, București, 1908-1942, IX-130, p. 76, CLVIII și IX-131, p. 76, CLVIII.

raiaua Hotinului, exista o armată condusă de șase pașale și un seraschier, care erau în așteptarea oștilor rusești⁷³.

Armata rusă a apărut în apropierea Nistrului încă la începutul lunii iulie, începând pregătirile pentru forțarea râului. Însă la 7 iulie, o parte a armatei turce și hoardele tătare au trecut Nistrul lângă Hotin și au încercat să atace trupele imperiale rusești. Atacul n-a avut succes, trupele turco-tătare risipindu-se⁷⁴. Münnich n-a ripostat însă imediat. Forțarea Nistrului a avut loc abia la 19 august. Efectuând un marș de două ore, trupele țariste au ajuns în fața orașului și cetății Hotin. Aici s-a dat bătălia decisivă, care a durat opt ore, după care o parte din armată s-a retras, iar altă parte s-a închis în cetate. A doua zi moscoviții s-au apropiat de cetate. Pașa, văzând că rușii au oaste puternică, pe când în cetate se aflau puțini ostași, peste trei zile a predat cetatea⁷⁵.

Deoarece trupele turcești n-au opus rezistență, rușii au ocupat cetatea fără de nici o învoială, făcând prizonieri toată populația turcă. Conform raportului feldmareșalului Münnich, în prizonieratul rusesc au nimerit comandantul Hotinului, pașa cu trei tuiuri, Colceag, fiul său, emirul Muleg, aga de ieniceri Soliman, comandantul Ahmed aga, comandantul artileriei Topci pașa, marele comisar al războiului Teftedar Efendi, alt comandant al artileriei, Halil aga, numărându-se în total 54 de persoane importante din comandamentul corpului de armată turc aflat la Hotin. De asemenea, au fost făcuți prizonieri 763 de ostași, care, împreună cu femeile și copiii, alcătuiau 2012 prizonieri. În raport se arată că pe timp de pace garnizoana Hotinului număra 7000-8000 de ostași, iar pe timp de război acest număr se ridica până la 15000⁷⁶. Despre ocuparea Hotinului există și mărturia generalului Christoph Hermann von Manstein. Acesta arată: "În 30, disde-dimineață, fu trimis un important detașament de trupe ușoare să se apropie de oraș și să observe situația inamicului. Cazacii găsiră suburbiile părăsite, cu toate că orașul era întărit și înconjurat cu un șanț larg. Ei înștiințară pe mareșal, care înainta cu armata și care sosi pe la ora zece dimineața în fața orașului și somă pe guvernator să se predea.

De la câțiva prizonieri s-a aflat că guvernatorul Hotinului, Colceag-pașa, se întorsese în cetate chiar din seara bătăliei, dar n-a putut aduce cu

⁷³ Pseudo-E. Kogălniceanu, *Letopisețul Țării Moldovei de la domnia întâi și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat*, Editura „Minerva”, București, 1987, p. 7.

⁷⁴ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. VI, p. 433, nr. MVI.

⁷⁵ *Ibidem*, vol. VI, p. 443-444, nr. MVIII, precum și *Cronica Ghiculeștilor*, p. 447.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 449, nr. MXVI.

el garnizoana sa, care la începutul campaniei număra 10000 de oameni. Aproape toți ienicerii urmaseră, în fuga lui, pe Veli-paşa, astfel că lui nu i-au mai rămas decât foarte puțini soldați.

Paşa ceru să i se acorde o capitulare onorabilă și să fie escortat până la Dunăre; rușii însă voiau să-l ia prizonier de război.

În același timp, din porunca mareșalului au înaintat în oraș, până la «glacis», șase companii de grenadierii, cele trei batalioane de gardă și alte trei batalioane de infanterie. După unele negocieri, el se învoi să nu fie cercetate carele de bagaje ale garnizoanei și ca turcii să-și ducă în țara lor femeile, dar numai paşa le trimise pe ale sale, toți ceilalți le-au ținut pe loc și le-au dus cu ei în Rusia.

Pe la orele două după amiază, paşa și garnizoana se predară. Comandantul cetății și aga ienicerilor înmânară mareșalului cheile orașului. Gărzile luară în primire posturile, apoi paşa, cu o numeroasă suită, s-a înfățișat înaintea mareșalului, care se afla într-o casă și i-a predat sabia.

În 31, garnizoana turcă cu un efectiv de 763 de oameni a ieșit din cetate și și-a predat armele și drapelele. În același timp intra în oraș garnizoana rusă: generalul-maior Hrușov era numit comandantul-șef al cetății, având sub ordinele lui pe prințul Dadian, colonel de artilerie.

Hotinul este una din cele mai tari cetăți ale Porții. Toate întăririle sunt bine căptușite și parte din ele săpate în stânci; cele către Moldova sunt mai bine întreținute decât acelea care privesc spre Polonia, deoarece din partea aceasta orașul nu poate fi atacat, zidurile cetății fiind aproape scaldate de apele Nistrului. Cea mai mare parte din întărituri, precum și drumul subteran sunt minate. S-au găsit în cetate 157 de tunuri de fontă și 22 de mortiere din același metal, în baterie; munițiile erau nenumărate și magazinele de alimente bine aprovizionate.

Colceag-paşa zicea că toate nenorocirile care i-au căzut pe cap în timpul acestei campanii se datorau numai proastei conduceri a comandantului lor, seraschierul Veli-paşa; îi găsea vină că se oprise prea multă vreme la Cetatea Albă cu o mare parte din armată și că n-a voit să fină seamă de sfatul lui de a împiedica trecerea rușilor prin defileurile de la Perekop. Veli-paşa fusese de părere să fie lăsați să treacă, sperând să le distrugă armata fără luptă, numai hărțuindu-i fără încetare și împiedicându-le aprovizionarea.

Planul acesta nu a fost rău, dacă Veli-paşa ar fi avut sub ordinele sale nu turci și tătari, ci altfel de trupe și dacă ar fi avut împotriva sa alt

general și nu pe contele Münnich. Paşa mai spunea că fusese mirat de vigoarca focului rușilor, îndeosebi a focului artileriei, care a făcut pretutindeni cel mai mare prăpăd în trupe⁷⁷.

Aproximativ din aceeași perioadă există o prețioasă relatare despre Hotin a unui anonim turc⁷⁸.

⁷⁷ *Colățori străini*, vol. IX, p. 244-245.

⁷⁸ «Hotinul, sub 50° longitudine și 48° latitudine, este așezat într-o vale strâmtă pe malul moldovenesc al Nistrului. Mai jos de vechea cetate zidită pe o stâncă, se întind noi înălțări în formă de sac. Înăuntrul vechii cetăți se află o moschee făcută dintr-o biserică veche, apoi locuința inspectorului convoaielor militare (Gegebi-bași), a apărătorului hotarului (dizdar), cazărnila topciilor și casele imamului și a muezinului. Această cetate străveche e clădită cu multă artă și pricepere. Rândul de jos cuprinde magazii, din care se iese prin galerii și ganguri de zid. Spre frumoasele odăi de locuit ale garnizoanei te urci pe scări ca acele ale minaretelor. Tradiția spune că ar fi slujit odinioară de «pulat pentru fete».

În mijlocul acestei cetăți vechi e un puț săpat în stâncă, adânc de 300 de stânceni și alimentat de Nistru. Cetatea stă sub influența unor talismane deoarece acolo nu pot trăi nici șerpii, nici șerpi, nici alte reptile vătămătoare și nici chiar gămi sau porumbei. Păsările trebuie, asadar, să fie aduse din afară, iar dacă sunt ținute înăuntru câteva zile, mor. Tot astfel mor și șerpii aduși din întâmplare în vreun cer cu fân, de cum ating pământul. Turnurile cetății sunt foarte înalte, dar solosec puțin, căci sunt dominate de punctele mai înalte de primprejur, astfel că pot fi lovite cu granate de mână «chiar» din locul unde se află palatul pașei.

Cetatea cea nouă, clădită cu totul în afară de vechea cetate, are patru porți: poarta Constantinopolului, a Timișoarei, poarta apei și poarta cea «taalică». În această întăritură exterioară se află două băi, două moschei și numeroase piețe de negoț, lângă poarta Constantinopolului; mai departe în fața cetății interioare în vale este o baie, «apoi» poarta lui ienicer-agasi și nu departe de aceasta, moschea lui ienicerii agasi și cazărnila ienicerilor, în sfârșit, la muchia văii se află magazia de pulbere. Mai sus, lângă poarta Constantinopolului, se găsesc: seraiul pașei și în față casa secretarului său, divan effendi. Peste drum se află mîreașă și bogat zugrăvită o baie publică a defterdarului Kasim efendi asemănătoare cu cele de Constantinopol. În față e o cișmea și geamia răposatei Sultane-valide; în apropiere se află tribunalul și cimitirul, unde e înmormântat Abdi Paşa. Tot acolo se mai odihnesc mulți defterdari și mukabelegii (mari controlori). Peste drum de poarta geamiei era locuința autorului acestor rânduri, unde și-a pierdut fiul în anul 1136 al hegirei * la moartea căruia a compus un cronogram și l-a săpat el însuși în piatra de mormânt. Se mai odihnesc mulți bărbați evlavioși în acel cimitir. Mormântul lui Abdi paşa era acoperit cu un sarcofag de marmură frumos lucrat și bogat împodobit; turbanul de vizir ce-l acoperea era auriu. Dar când necredincioșii ruși au ocupat cetatea **, au sfărâmat acoperișul de plumb și pardoseala geamiei și au distrus în semn de dispreț și acel sarcofag al lui Abdi paşa.

Pe partea dinăuntru a Porții Constantinopolului la dreapta, sunt cazărnila pentru artilerie, locuințele agatelor lor și seraiul defterdarului; la stînga dai de o magazie de grîne, spațioasă și bine clădită care nu-și are pereche nici în Rumelia, nici în schele, nici în alte cetăți. Scîndurile din care s-a clădit «și care au fost» date de către domnul Moldovei ***, la îndemnul autorului, conform unui înalt ordin și care au fost făcute din stejarii din munții de acolo «- din Moldova» sunt lungi de 24 de coți, late de 4 palme și groase de o jumătate de palmă. Alături de baia defterdarului Kasim efendi se află o școală frumos clădită și o prăvălie. Suburbia e foarte întinsă. Acolo în apropierea seraiului lui Colceag Paşa e o geamie

„Aya Sofia”, prefăcută dintr-o biserică; în mijlocul pieței e moscheea defterdarului Mustafa efendi și, în sfârșit, în afara întăriturilor suburbiei, în mahalaua unde locuiesc tătarii lipcani, este geamia Atak. Învățătorii, imamii, predicatorii, cititorii Coranului, paracliserii și muezinii acestor geamii din urmă își primesc leafa de la vistierie și anume din veniturile vămiei, pe care defterdarul le scade lunar. Tot de acolo se acoperă cheltuielile pentru luminatul acestor lăcașuri sfinte. Mai sunt și multe alte moschei mai mici, întreținute cu cheltuiala unor particulari evlavioși. Dar cele dintâi sunt moschei împărătești și rugăciunea de vineri se face acolo. Sunt nouă băi. În piețele frumos rânduite apar bresle de tot felul, Piața însăși e acoperită în mare parte. Când au cucerit rușii orașul, l-au jefuit și au mai scos, după cum se spune, 25000 de pungi în bani peșin și mărfuri adunate pentru vistierie. S-a luat de la un singur negustor, anume Simon, după cum declară el, numai în hani 600 de pungi.

Vechea cetate a Hotinului a fost mai întâi lustră în stăpânire de sultanul Osman (II) în 1030 H ****, dar din cauza depărtării de capitală a fost lăsată domniilor Moldovei. Sub sultanul Ahmed al III-lea a vrut Ali Pașa, cel care a căzut apoi la Petervaradin, să-l înalțe pe Stanislav ca rege al Poloniei, în care scop în anul 1713 (1125 anul Hegirei) au pornit spre Huși 60000 de soldați turci sub seraschierul Abdi pașa și hanul tătarilor, Kaplan Ghirai, dar nu s-a mai dat vreo umiare acestei expediții, căci ghiaurii austrieci au făcut o reclamație în scris și stăpânirea nu a vrut să aducă vreo atingere tratatelor existente. Atunci a fost înconjurată vechea cetate a Hotinului cu un șanț nou de pământ, <care a fost> înlocuit mai târziu cu unul de piatră. Deoarece însă <cetatea> este așezată relativ cam jos, nu poate rezista focului dușman. Inscripțiile deasupra porților zise de Constantinopol, Timișoara și poarta apei au fost scrise de către Djambaz-Zade cu slove de aur pe lapis-lazuli. Aceea care se află deasupra primei uși este compusă de Sehid Ali Pașa.

În timpul când s-au încheiat lucrările de întărire, scriitorul acestor rânduri era secretar la departamentul munițiilor din Hotin. Abdi Pașa, care tocmai se întorese a doua oară din Egipt și care în timpul șederii sale la Hotin a fost numit guvernator al Ocaikovului și seraschier, a poruncit să fie sărbătorită această împrejurare printr-o inscripție, pe care am compus-o eu și care, având lungimea de 12 versuri, a fost săpată în piatră și aurită. Am mai compus și am mai scris o alta, pe marmură, pentru palatul „Porții turice”, pentru care am primit de la gurnizoană ca plată 200 de aspri, o jumătate de pungă și o haină frumoasă. Au fost cedate din moștenirea lui Nassuh Pașa, cel care a fost decapitat sub sultanul Ahmed II, 333 de cărți prețioase ca o fundație piosă în folosul cititorilor din Hotin și au fost așezate în lăzile lor într-unul din turnurile vechii cetăți, deasupra moscheii. Au fost numiți, totodată, un bibliotecar și un îngrijitor. Tot astfel se aflau în moscheea lui Ienicer aga, sub pveghearea unui bibliotecar pus anume, 200 de volume, dăruite de ienicer aga Evlia Hasan. Toate cărțile au fost luate de ruși și transportate în Rusia, unde parte din ele s-au pierdut, iar altă parte a căzut în mâinile evreilor, care au adus unele din ele pe preț de nimic lui Yahia Pașa, prizonier acolo. Altele au fost cumpărate de lipcani de la evrei și vândute la Constantinopol și în alte părți. Dar o mare parte din ele se găsește și astăzi în Rusia.

La nord-vest de Hotin, în fața fortului Svaniec, în locul numit Atak, a înființat defterdarul Hotinului, Mustafa Aga, un iarmaroc și în acest scop a clădit un chioșc mare pe malul Nistrului, o vamă, bolți pentru negustori și grajduri pentru geambași, aceștia din urmă formând cea mai mare parte din cei ce vin la târg. Acolo mai sunt 50 de cămăruși, unde s-au așezat ca la ei lăutari poloni și lelițe frumoase. Douăzeci de ieniceri au grijă de păstrarea ordinii. Acest târg se ține de șapte ori pe an. Mai târziu, când guvernul turc a aflat de această, a încreștinat venitul vămiei aceleia unui secretar al divanului și altor dregători. Astăzi vama de la Hotin și încasările după acel târg constituie un venit al guvernatorului.

Înainte de ocupația rusească, traiul era ieftin la Hotin. Astfel, două chile de orz costau o para, 1500 (?) de ocale din cea mai bună făină <costau> 1 piastru, 25 de ocale de unt costau 1 piastru. Cotul de postav polon costa de la 15 până la cel mult 40 de parale. Se putea cumpăra o blană aleasă de lup cu 20-30 de piaștri, o blană de vidră cu 2 aspri, una de cacon

cu 8 parale, o vulpe rusească cu 40-50 de parale. Acestea din urmă erau purtate de cazaci din loc în loc cu legătura. Tot astfel blănarile de vulpe de la pănteece (aafe). Negustorii leși vindeau singeapal cu 2 piaștri tuiumul și încă le rugau să le lei, căci ficcare colț era îndesat cu ele. Se vindeau cantități mari de ceai, chihlimbar, gingimber, cuișoare și nucșoară. La hăcani, costau cuișoarele și scorțișoara, și nucșoara 4 piaștri ocaua. Stofa de fir era de trei calități, cea mai bună costa 80 de piaștri, calitatea a doua 45-50 de piaștri, iar a treia și mai ieftin. Scriitorul acestor rânduri a atras el mai întâi luarea aminte a Porții asupra aducerii de acolo a ceaiului, gătanelor și chihlimbarului. Anume de aici a fost introdus la Constantinopol citul imprimat polon. Cotul costa 10 parale, iar cel mai bun 40 de aspri.

Clima Hotinului e foarte bună, apa e limpede, izvoare sunt din belșug și tot astfel sunt și munți verzi ca smaraldul și dumbrăvi de stejar. E belșug de fructe ca mere, pere, prune și sunt doosebit de bune. Este un soi de prune negre atât de ușor de mistuit încât poți mânca dimineața, pe stomacul gol, 500 de bucăți. Sămburii acestor prune se desprind de la sine. În văi înfloresc frați și un alt soi de zmeură, numită în limba polonă „malina”. Tufișul ei seamănă cu cel detrandafir, iar frunza cu a agrisei; au un miros dulce de mose; se transportă la Constantinopol, unde se vinde în mici oale proprii. Vișina sălbatică, de care se găsește nespus de multă, e mare cât o nuc și se coace mai târziu ca cea de grădină. Tulpina trandafirului sălbatic ajunge de grosimea unui deget. Împrejurimile Hotinului sunt împodobite cu pometuri și cu grădini de zarzavaturi. Cireșe și vișine, acestea din urmă se afla din belșug, încă și mai bune decât vișinile din soiul numit „Kathirt”. O particularitate <a locului> este că nu pot fi păstrate grănele în magazii decât netreierate. Dacă ai voi ca în alte țări să le treieri și să le pui în hambare, până într-o lună ar începe să se încăingă și s-ar strica. Unii snoopi rămân așa netreierați timp de 10 ani.

Mai înainte locuitorii aveau atât de multe vite încât un singur ienicer posedă 40.000-50.000 de berbeci, iar un berbec nu costa mai mult de 8-10 parale. Acești berbeci iernează pe zăpadă ca vitele mari care nu cunosc staulul. La vremea fătului puteai cumpăra mielul cu 8 parale și apoi vindeai pielea blănarului cu 20 de parale căci oile de acolo erau din soiul Kivirdjik; astfel că mâncai o friptură de miel și mai câștigai pe deasupra 12 parale.

În fața fortului Akup se află Atak (Otok), un loc încântător pe o înălțime, care nu-și găsește seamănă; pe o coastă fănesc din pământ izvoare ca râurile Paradisului. Kemankes Ahmed Aga, chehai și ginerele lui Mustafa Pașa, a poruncit să fie astfel întocmit. Cotind ceva mai la dreapta, e valea „Kireg-hane” *****, un loc de asemenea cu totul încântător la umbra vapoasă a stejarilor. Și înălțimile dimprejur sunt bogate în ape curgătoare. Una din cistemele vine de la un Sagardjibași Kim oglu Mehmed Aga. Inscripția de pe piatra fântânii a fost compusă, scrisă și săpată cu dala de mine. Un râu format din nenumărate izvoare care fănesc de jur împrejur străbate valea. Culmi împădurite îl mărginesc pe amândouă laturile. Câteva din apele care izvorăsc din munții pomeniți sunt destul de puternice pentru a mână câte o moară. Pe câmpii înfloresc stânjenici sălbatici. Acolo cresc și morcovi. Șesuri zămbitoare alternează cu grădini și cu dealuri acoperite de păduri de stejar. Ogoarele sunt semănate cu grânc, cu grâu negru (*Kara boghdai*) și cu mac. Din semințele sale se pегătește uleiul de mac, iar din făina de grâu se face un fel de „pilav” asemănător cu <felul numit> „Mese” din arpaș de orz și aceste bucate se mănâncă întuind lingura în utei de mac. Macul ajungea uneori de mărimea unei rodii. Copiii obișnuiesc să ia la școală o măciucie sau două și mănâncă semințele ca o bunădată. Un alt fel de bucate din partea locului, numit *Perku*, se bucură de trecere și la Constantinopol.

În ce privește pe <tătarii> lipcani, 6.000 au emigrat odinioară din Polonia (la Hotin unde s-au înrolat în masă sub steguria „*boiak-agii*”) lor. Astăzi însă au dispărut cele mai multe din posturile de apă ocupate de ei. (După *Calătoria străni*, p. 268-272).

* 1136 H = 1 octombrie 1723 - 19 septembrie 1724;

** La 31 august 1739;

*** Geigore al II-lea Ghica, în prima sa domnie (1726-1733);

**** 1030 H. = 26 noiembrie 1620 - 15 noiembrie 1621 (data exactă: 9/19 oct. 1621);

***** - Vârâria, Varnia.

După ocuparea Hotinului, trupele țariste, neîntâlnind o împotrivire puternică, au pus stăpânire în câteva zile pe toată Moldova. Instaurarea noii ordini în Moldova a dus la înrăutățirea bruscă a situației din Principate, din cauza cererilor permanente din partea administrației ruse a banilor, furajelor și proviziilor. Situația s-a agravat și din cauza samavolnicilor la care s-au dat soldații ruși, dar ea n-a durat mult timp. În toamna anului 1739 între otomani și ruși a fost încheiată pacea. Conform tratatului, teritoriul Moldovei revenea sub suzeranitatea otomană.

O dată cu retragerea armatei ruse a avut loc încă un eveniment, care, de asemenea, nu poate fi trecut cu vederea. Mitropolitul Moldovei a fost invitat la Hotin de generalul Münnich, chipurile, pentru tâmosirea geamiilor. Acesta s-a pregătit și, luând toate lucrurile sale și ale Mitropoliei, precum și prețioase ofrande domnești și sfintele moaște de la mănăstiri, s-a dus la Hotin, iar de acolo a trecut Nistrul și a plecat în Rusia⁷⁹.

Scurt timp după acest eveniment, Grigore Ghica vodă a primit poruncă de la împărăție să-l trimită pe Ahmed pașa, pe care îl avea lângă el, cu o parte din oastea lui să ia în primire de la ruși cetatea Hotinului, potrivit cu tratatele încheiate⁸⁰. Deci, în curând, în cetatea Hotinului a fost reinstaurată administrația turcă. Nu același lucru s-a întâmplat cu restul ținutului, care prin firman împărătesc este retrocedat domnului Țării Moldovei. Cauzele concrete care au determinat această hotărâre nu ne sunt cunoscute. Despre retrocedarea ținutului, sultanul Mahmud I îl anunță pe muhafăzul Hotinului, Sara Ahmed pașa, printr-un firman din 1740 aprilie 28. În act se mai menționează că ținutul Hotin a fost dat în schimbul majorării gizei țării cu cinci mii de guruși, solddele oștenilor din cetatea respectivă urmând a fi suportate de domn⁸¹. O dată cu ținutul, țării i-a fost retrocedată și vama de la Hotin. La cererea domnului, Mahmud I ordonă muhafăzului și naibului din Hotin să înlesnască perceperea taxelor vamale de la negustori de către dregătorul numit de domn în punctul de vamă din afara cetății după realipirea ținutului respectiv la Moldova⁸². Dar în același timp, la 6 iunie 1740, sultanul emite un firman către domnul Moldovei privitor la gizia anuală de 70620 akșe percepută de la oștenii copți din ținutul Hotin. După realipirea ținutului la Moldova, această sumă a fost adăugată gizei țării începând cu anul 1740⁸³.

⁷⁹ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 481.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 483.

⁸¹ V. Veliman, *op. cit.*, p. 241, nr. 91.

⁸² *Ibidem*, p. 244, nr. 92.

⁸³ *Ibidem*, p. 245, nr. 93.

Integrarea ținutului Hotin s-a efectuat foarte repede. Primind firmele respective, Grigore Ghica a trimis din partea sa ca ispravnic al ținutului pe Lupu, fost agă. Ahmed pașa conducea cetatea și garnizoana de aici, iar, Lupu, ispravnicul domnesc, avea în grijă sa toate afacerile ce țineau de întreg ținutul⁸⁴. La rândul său, la 1740 iunie 16, Grigore voievod emite așezământul pentru birul locuitorilor din ținutul Hotin „care din mila lui Dumnezeu și buna voință prea-puternicii Împărății s-au dat iarăși în sama și stăpânirea țării⁸⁵. Boierii, de asemenea, s-au silit să-și recupereze moșiile pe care le aveau în aceste părți. Astfel, Ioan vodă Calimachi scria fratelui său Dumitrașcu, despre faptul că Hotinul a fost reîntors domniei și îl roagă să se intereseze despre moșiile pe care le aveau acolo și dacă era posibil să le recupereze⁸⁶. Deci se poate concluziona că procesul de reintegrare a ținutului se desfășura foarte rapid.

Integrarea teritoriului hotinean n-a putut fi realizată definitiv, deoarece în scurt timp ținutul a fost transformat din nou în raia. Noua transformare a fost cauzată de conflictul apărut între domnie și lipcanii de la Hotin. Aceștia din urmă au intervenit pe lângă vizir, cerând ca ținutul Hotinului să fie cedat lor în schimbul a o sută de pungi și a întreținerii garnizoanei din cetate. Inițial, Ali-Efendi, vizirul Porții, a propus domnului Moldovei păstrarea ținutului în schimbul mării haraciului țării. Grigore Ghica, neavând resursele bănești necesare, a refuzat și, ca urmare, ținutul a devenit din nou raia, Hotinul aflându-se sub jurisdicția domnului doar un an⁸⁷. Un argument în plus la cele expuse este și raportul lui Nicolò Erizzo din 1741 mai 28 către dogele Veneției, în care se amintește despre prefacerea din nou a Hotinului în pašalâc⁸⁸.

După cum arată izvoarele, sarhatul Hotinului a fost dat lui Colceac-bei după ce acesta s-a întors din robia de la Moscova. În drumul său spre Hotin, noul pașă a intrat în conflict cu boierul orânduie de domnie pentru conducerea lui. Pașa a cerut boierului Andoni 300 de boi, dar acesta a refuzat, arătând că nu este posibil să se facă dzulum țării. Ca urmare, boierul a fost crunt bătut, iar domnul a căzut în dizgrația pașei. Spre binele domniei însă, acest pașă, abia ajuns în postul său, moare după trei zile. Folosindu-se de acest prilej, domnul stăruie pe lângă Poartă

⁸⁴ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 489.

⁸⁵ *Creșterea colecțiilor*, vol. V, 1907, p. 215.

⁸⁶ N. Iorga, *op. cit.*, vol. XXI, p. 138.

⁸⁷ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 501-505.

⁸⁸ F. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. IX, p. 682, nr. DCCXCV.

și obține postul de pașă al Hotinului pentru Ahmed pașă, cu care fuseseră împreună la oaste⁸⁹.

Lipcanii, din cauza cărora ținutul a fost transformat în raia, îl denunță la Poartă pe fostul pârcaș, precum că ar fi colaborat cu rușii. Ei obțin câștig de cauză și, la 10 decembrie 1741, Mahmud I emite firmanul, prin care poruncește lui Constantin Mavrocordat și unor dregători turci de la Hotin să-l prindă și să-l închidă pe creștinul Lupul Anastasă, fost pârcaș de Hotin, care trădase interesele imperiului în folosul Rusiei⁹⁰. Lupu Anastasă a fost prins, dar a scăpat de moarte cheltuindu-și toată averea.

O informație importantă, peste care nu se poate trece cu vederea, găsim într-o scrisoare din 1741 octombrie 28, adresată de domn lui Iordache postelnic, capuchehaia de Hotin, pentru cererea lui Samsongi-Ali aga, care dorea să împrumute 10 pungi de bani. Domnul arată că, fiind domnia nouă, n-are acești bani, deoarece trebuie să strângă haraciul. El mai scrie că până acum domnii au împrumutat bani de la pașă și nici o dată n-au făcut invers⁹¹. De aici rezultă că domnii Moldovei aveau drept creditori nu numai funcționari și negustori din Fanarul Constantinopolului, dar și pe pașalele din raiale.

Retransformarea ținutului Hotin în raia a adus din nou în prim-plan relațiile acestuia cu ținuturile vecine. Există o mulțime de informații despre abuzurile săvârșite de turci în anii 1741-1742. Astfel, ei, treceau hotarul pe pământurile Moldovei pentru a pregăti fân, a aduce lemne, pășunau acolo vitele, arau și strângeau roada, țineau stupi, dar nu plăteau impozitele convenite vistieria țării, pierzând o sumă importantă de bani⁹².

O altă problemă era și fuga țăranilor de pe moșiile boierești în raia, prin aceasta scăzând numărul contribuabililor din Moldova. Însă o parte din aceștia se reîntorceau în țară. Domnul într-o scrisoare a sa din 1742 martie 25 cere lui Nicolai Cihoranu, căpitan de Ciuhur, să aducă la cunoștința locuitorilor strămutați în raia Hotinului că, de se vor întoarce, vecinii nu vor avea nici o supărare din partea stăpânilor și vor fi scutiți de obligații până în luna iulie⁹³. De fapt, proporțiile procesului de reîntoarcere a populației în țară erau mai mici decât cele ale procesului de emigrare spre raia, din care cauză Constantin Mavrocordat ordona căpitanului de

Dorohoi ca pământurile celor care au fugit în raia Hotinului să fie date altor locuitori, care vor plăti dijma vechilor stăpâni⁹⁴.

Cele mai mari probleme apăreau însă din cauza ostașilor turci. Samavolniciile acestora nu aveau margini. Ei se dedau la prădăciuni și jafuri, uneori ajungându-se până la robiri de oameni și omoruri. Pentru a pune capăt fărâdelegilor, domnii Moldovei erau obligați să ia măsuri. Astfel, căpitanul de Ciuhur este însărcinat să aducă oameni străini din raia sau din Polonia, ca la fiecare sat să fie câte un beșliu pentru paza marginii și apărarea locuitorilor. Însă nimic nu vor da în schimbul acestei slujbe, care este de mai înainte la această margine. La rândul său, Iliș, căpitan de Soroca, cere să vină un ceaș de la Hotin pentru paza iarmarocului de la Movilău în contra ostașilor turci⁹⁵. În cele din urmă se ajunge la sultan și, la 1742 octombrie 21, Mahmud I se adresează valiilor de Hotin și Brăila prin firman, reconfirmând, la cererea lui Constantin Mavrocordat, ordinele anterioare privind autonomia țării, interdicția încălcării hotarelor și a împilării locuitorilor ei de către autoritățile otomane⁹⁶. Toate aceste măsuri au avut însă o eficacitate redusă, dezordinile din partea otomanilor având loc și în continuare.

Pașă de Hotin este amintit la 1747 în legătură cu trecerea prin Moldova a ambasadorului Franței, Dessalleurs. La 16 iunie 1747, ambasadorul se afla în localitatea polonă Juraniecz, unde a stat mai mult timp. La 24 iunie, sultanul adresează un firman guvernatorului Hotinului, Mehmed pașă, și lui Seid Mohamed, tefterdar, cu privire la călătoria acestui ambasador prin Moldova, cerându-le să aibă grijă și să ia toate măsurile necesare pentru această călătorie. Misiunea a fost îndeplinită de pașă, deoarece, la 20 iulie, Dessalleurs scria din Hotin despre amabilitatea cu care a fost primit de Mehmed pașă⁹⁷.

Aproximativ în aceeași perioadă, în Țara Moldovei a avut loc un alt eveniment, în care, de asemenea, a fost implicat direct pașă de Hotin. Este vorba despre conflictul apărut între autohtoni și lazi. Acești lazi erau musulmani și, în pofida înțelegerilor între Principate și Poartă, se așază în Moldova, afectând prin activitatea lor comerțul autohton. Această situație intolerabilă a durat până la a treia domnie a lui Constantin Mavrocordat, care, îl cumpără pe Musun zade, pașă de Hotin, și puse pe un bun prieten,

⁸⁹ E. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 12-13.

⁹⁰ *Documente turcești*, p. 235, nr. 227.

⁹¹ N. Iorga, *op. cit.*, vol. VI, p. 115.

⁹² Cf. N. Iorga, *op. cit.*, vol. VI.

⁹³ V. Veliman, *op. cit.*, p. 235, nr. 188.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 236, nr. 190.

⁹⁵ Cf. N. Iorga, *op. cit.*, vol. VI.

⁹⁶ V. Veliman, *op. cit.*, p. 273, nr. 107.

⁹⁷ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. I, supl. I, p. 586-592.

Ali-Paşa Hekinoğlu din Babadag, să curețe Moldova de lazi. Delibașii bosniaci ai pașei distruseră prin foc casabele, gonindu-i pe proprietari peste Prut, iar cei din partea de nord a țării se retraseră în raiaua Hotinului⁹⁸. Cu acest episod conflictul însă nu a luat sfârșit. După schimbarea domnului, lazii au încercat să revină la vechile locuri. Constantin Racoviță și boierii, observând aceste mișcări, s-au plâns din nou la împărăție. Ca urmare, Poarta l-a orânduit pe ienicer-agasi de Hotin, cu mare poruncă, ca să umble prin Moldova și, după porunca împărătească, „să nu lase pui de laz”. „Și fiindcă la Hotin erau mulți lazi s-au prins ienicerii de Hotin cu lazii ce erau acolo și așa au fost tăieți foarte mulți lazi”⁹⁹. După aceste evenimente nu mai găsim informații documentare referitoare la lazii din Moldova.

Domnia lui Matei vodă este remarcabilă pentru studiul nostru din cauza a două evenimente. În primul rând, în această domnie, datorită unei conduceri înțelepte, s-au întors în țară peste 4000 de oameni, care fuseseră risipiți în părțile Hotinului și ale Regatului polon¹⁰⁰. Readucerea unui număr atât de mare de oameni a consolidat într-o mare măsură puterea economică a țării. Matei Ghica a trebuit să înfrunte și conflictul cu Mushunoglu Mehmed, pașa de Hotin. Acesta, dorind să-și sporească veniturile, a trimis un arz la Poartă, arătând că din timpuri vechi a existat obiceiul ca locuitorii Hotinului și cei din jur să are și să semene pe pământurile Moldovei, căci ținutul Hotinului nu era îndeajuns pentru nevoile hotinenilor, dar de câțiva ani domnul Moldovei interzicea să se folosească de aceste pământuri¹⁰¹. Domnul reușește totuși să dezmințască acest arz, deoarece, prin firmanul împărătesc din 1753 august 21, se cere muhafăzului de Hotin Mehmed pașa, naibului, defterdarului, agalelor și zabișilor din cetate să reglementeze problema agriculturii pe teritoriul Moldovei de către locuitorii a 58 de sate din ținutul Hotinului¹⁰².

De asemenea, Matei voievod a avut grijă să obțină un firman împărătesc, prin care se interzicea pașalelor Hotinului, Benderului și Oceacovului, care veneau sau plecau, să treacă prin Moldova¹⁰³. Conform acestui act, domnul a obținut ca drumul spre Hotin să meargă pe

⁹⁸ E. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 41-43.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 45.

¹⁰⁰ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 677.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 681-683.

¹⁰² V. Veliman, *op. cit.*, p. 325, nr. 125.

¹⁰³ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 677.

malul stâng al Prutului, salvând, astfel, restul țării, de nedoritele treceri ale pașalelor, care, de multe ori erau însoțite de abuzuri.

Despre un fapt interesant informează corespondența solului francez Dessalleurs din primăvara anului 1754, prin care el arată că menține relații amicale cu pașa de la Hotin și că acesta nutrește simpatii față de Franța. Pentru continuarea acesteia, pașalei i se dăruiește un ceasornic¹⁰⁴. Raiaua Hotinului a rămas și în anul următor în atenția diplomației franceze, datorită bunelor relații stabilite cu pașa. La 2 iunie 1755, de Tott scrie Ministerului Afacerilor Străine despre necesitatea plasării unui observator la Hotin. În același timp, la 24 iulie 1755, ambasadorul Franței la Constantinopol îi scria lui Durand, ministrul Franței la Varșovia, despre necesitatea stabilirii unui post de corespondență la Hotin. Între timp, de Tott se stabilește pentru un timp la Hotin, luându-se decizia ca scrisorile să-i fie aduse aici în fiecare lună la data de 20. La 15 august Ministerul Afacerilor Străine informa pe de Vergennes despre propunerea făcută de către de Tott cu privire la înființarea postului de rezident la Hotin, pe care o considera foarte convenabilă. Ambasadorul francez însă se împotrivesc acestei propuneri, considerând că acest lucru este impracticabil. O ultimă încercare în acest sens Ministerul Afacerilor Străine întreprinde la 29 octombrie, propunându-i lui de Vergennes ca, în cazul în care ambasadorul nu este de acord cu candidatura lui de Tott, să numească pe altcineva în acest post. Problemele privind corespondența prin Hotin și postul de rezident sunt luate în discuție și în corespondența franceză din primăvara anului următor, apoi de Tott se retrage de la Hotin, aceste probleme fiind abandonate¹⁰⁵.

Din corespondența lui de Vergennes din 1757 iulie 14 către Ministerul Afacerilor Străine aflăm, de asemenea, că se preconiza o întărire a cetății Hotinului. În acest scop se cereau trei sute de zidari, precum și trei mii de spahii în ajutorul lor¹⁰⁶. Scarlat Ghica, voievodul Moldovei, într-un arz al său comunica Porții că va furniza cherestea, salahori și harabale pentru repararea cetăților Oceacov, Bender, Hotin, Akkerman și Chilia, subliniind și dificultățile care existau în obținerea cherestelei, necesare pentru reparația a cinci cetăți în același timp¹⁰⁷. La 1758 noiembrie 4, la Galați

¹⁰⁴ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. I, supl. I, p. 659, nr. DCCCXXXIII.

¹⁰⁵ Cf. E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. I, supl. I, p. 683-691.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 107.

¹⁰⁷ *Catalogul documentelor turcești*, vol. II, p. 25, nr. 854.

soșiseră corăbii, care aveau la bord muniții destinate pentru Azov, Ocașov, Bender și Hotin¹⁰⁸.

Către 1760 apare un conflict între poloni și lazi. Polonii scriu pașalii de Hotin despre prada și dezonorurile făcute de aceștia. Lazii, în număr de aproximativ 2000 de oameni, în frunte cu Cara bairactar, se răscoală și atacă garnizoana Hotinului. După o încăierare scurtă ei sunt împrăștiați, Cara bairactar fuge la Horodenca, iar de acolo mai departe. Restul lazilor sunt urmăriți până la Movilău, unde sunt opriți și condamnați la înecare, dar au fost numai alungați. În patru săptămâni însă se adună în jur de 400 de oameni, care merg iarăși spre Hotin. Contra lor au fost trimiși 3000 de ieniceri și lipcani, care îi împrăștie, iar pe conducătorul lor, Cara bairactar, îl omoară, astfel conflictul fiind aplanat¹⁰⁹.

Excese aveau loc în Moldova și din partea ostașilor turci. La 25 iulie 1760, Mustafa al III-lea cerea valiului de Voia să facă cercetări și să informeze Poarta în privința exceselor comise în Moldova de oștenii din cetatea Hotinului și din Tighina, despre care a raportat naibul Brăilei, Megdanî-zade Nu'man, trimis pentru noul nizam al țării. Cei care încălcau ordinul noului nizam trebuiau să fie prinși prin intermediul zabiților¹¹⁰. Aproximativ în aceeași perioadă, la 30 august 1760, sultanul emite o poruncă, prin care domnului Moldovei, Ioan Teodor Callimachi i se comunică, în urma arzului său către divanul imperial, hotărârea privind anularea plății din gizia Moldovei, începând cu anul 1760, a sumei de 22500 de guruși, ce era oferită anual muhafăzilor de Hotin, Tighina și Cetatea Albă, și transformarea redevențelor anuale către muhafăzii din ultimele două cetăți de 10000 și, respectiv, 2500 guruși în contul gizei Țării Românești și al veniturilor fiscale ale Chilieii¹¹¹.

La 1763 apare un nou conflict cu polonii, în care intervin și funcționarii de la Hotin. În 1763 august 23, cadîul Hotinului, Mehmed efendi, scria către Poartă că panii poloni au înființat noi vaduri de trecere peste Nistru, deși existau locuri speciale de trecere a negustorilor dintr-o parte în alta. El cere să se emită un firman pentru respectarea vechiului obicei în această privință și solicită să fie întreat și muștrat capuchehaia Moldovei pentru faptul de a nu fi anunțat situația la Poartă¹¹². Conflictul continuă și în anul

¹⁰⁸ N. Iorga, *Documente Callimachi*, vol. II, p. 399, nr. 19.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 251, nr. 45.

¹¹⁰ V. Veliman, *op. cit.*, p. 381, nr. 143.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 389, nr. 146.

¹¹² N. Iorga, *op. cit.*, p. 364, nr. 329.

următor, moldovenilor li se interzicea să treacă în Polonia. Domnul Moldovei scrie lui Dzieuzicki că va fi nevoit să închidă toată frontiera până la Movilău. La rândul lor, polonii cereau distrugerea prin pașaua de Hotin a fabricii de postav de la Iași pentru a înlătura concurența. În cele din urmă, se ajunge la înțelegerea de a forma o comisie mixtă, în care vor intra și doi turci. Această comisie, de fapt, a dus la aplanarea conflictului¹¹³.

Conflictul cu polonii a fost aplanat, dar în sama vistieriei Moldovei din 1763 găsim o serie de informații referitoare la un mai vechi conflict și anume între hotinlii și locuitorii Țării Moldovei. Una din rubricile sămii poartă titlul *Pentru scoaterea turcilor*. În acest capitol, pentru perioada 3 august 1761– 4 octombrie 1763, sunt indicate o serie de sume folosite pentru procurarea de daruri, cu care erau remunerați demnitari turci, care trebuiau să rezolve conflictele apărute, de exemplu, litigiile de hotar, problemele privind arăturile efectuate de către turcii hotinlii în Moldova, fânul strâns acolo ș.a. Totodată, în afară de turci, asemenea nelegiuiri comiteau și tătarii din raia, pentru oprirea acestora fiind chemați demnitari tătari. În total, pentru acești demnitari, după cum arată condica, au fost cheltuiți 471 de lei¹¹⁴.

Sama oferă și alte date interesante pentru cercetarea noastră. Așa, de exemplu, aflăm că în fiecare lună Țara Moldovei trebuia să transporte la cetatea Hotinului zaherea în sumă de 1350 de lei, că s-au plătit 7500 de lei ortaceaușului cu săbep tahrir pentru mevagipul Hotinului, că 4903 lei s-au trimis la vestirea mucarerului, bani care s-au cheltuit cu demnitarul turci de la Hotin. În acest an este schimbat și pașa de Hotin; condica arată că pentru conacele acestuia, când a plecat, s-au cheltuit 3747 de lei și 55 de bani¹¹⁵.

În afară de aceste sume mari se foloseau și sume mai mici pentru a remunera diferiți demnitari din raia. Remunerarea se făcea în numerar sau în bunuri materiale. În total aceste cheltuieli, precum și pentru alte lucrări, în acest an au alcătuit suma de 5093 de lei – o sumă foarte mare¹¹⁶.

Sama vistieriei Țării Moldovei pe lunile februarie-iulie ale anului 1764¹¹⁷ arată că în perioada respectivă din Moldova spre Hotin s-au

¹¹³ *Ibidem*, p. 469, nr. 91, precum și p. 469 nota 1.

¹¹⁴ A.S.I., Fond Manuscrise, în I/1763, f. 199v–200r, orig.

¹¹⁵ *Ibidem*, f. 166v–169v, și f. 192r–193r, orig.

¹¹⁶ *Ibidem*, f. 169v–239r, orig.

¹¹⁷ A.S.B., Documente istorice, Fondul Bibliotecii Academiei Române, CMXIC, f. 15v–53v, orig.

trimis căruțe și salahori, care, probabil, au fost folosiți pentru repararea cetății, de asemenea, au fost închiriate cinci căruțe, de către agârlâii „pașei ce-au mersu la Hotin din Galați și până la Ciuhur”. În legătură cu venirea noului pașă la Hotin, Mehmed, sama menționează că în ținutul Fălciu pentru conacele acestuia s-au cheltuit 375 de lei, în ținutul Jași, 370 de lei și în ținutul Covurlui 815 lei. În același timp, pentru conacele pașalei care pleca, și anume Abdi pașa, sama indică o sumă de 628 de lei. Sama menționează, totodată, că Moldova era obligată ca în fiecare lună să plătească 1350 de lei zahereaua Hotinului. În afară de aceste cheltuieli, în această perioadă Țara Moldovei a mai trebuit să facă și cheltuieli mai mărunte, care au alcătuit suma de aproximativ de 452 de lei. Acești bani au fost folosiți în diferite scopuri – plata capuchehaiei de Hotin, a diferiților demnitari turci pentru emiclicuri și mehtupuri, a lipcanilor, care făceau legătura cu Hotinul și pentru diferite daruri oferite demnitarilor turci.

Mai există o samă tot din 1764, care completează sama precedentă, indicând cheltuielile care s-au făcut din luna august și până în decembrie. Conform acestei condici, au fost cheltuiți 7166 de lei și 80 de bani pentru zahereaua Hotinului, orânduță cu firman împărătesc, din care 4000 de lei s-au dat pentru 10 stambol-iliași grâu, 2000 de lei pentru 10 stambol-iliași mălai și 166 de lei și 80 de bani s-au dat defterdarului pentru 200 de chile, câte un bou pentru lipsa scăderii¹¹⁸. Probabil că această zaherea a fost procurată suplimentar în vederea pregătirii cetății pentru acțiuni militare, deoarece în samă mai găsim o informație, din care se vede clar că Țara Moldovei continua să plătească între 1000 și 1350 de lei pentru zahereaua Hotinului¹¹⁹. În afară de cheltuiala zaherelei, în samă se mai arată suma de 1705 lei cheltuiți în legătură cu necesitățile raialei Hotin¹²⁰.

Sumele enumerate dovedesc o dată în plus că raiaua Hotinului reprezenta pentru Țara Moldovei din punct de vedere economic o povară foarte grea. Pentru a suporta cheltuielile impuse trebuia depus un efort colosal, raiaua fiind folosită de Poartă drept un instrument de sustragere a veniturilor din Țara Moldovei.

Nu conțineau nici samavolnicile din partea trupelor otomane din raia. La 1766 iulie 29, Mustafa al III-lea avertiza pe zabitul de ieniceri din Hotin și pe toți oștenii din cetate asupra necesității respectării dispozițiilor

¹¹⁸ B.A.R., Ms. CMXIX/6, f. 31v., orig.

¹¹⁹ Ibidem, f. 33v., orig.

¹²⁰ Ibidem, f. 32r.-49r., orig.

Porții privind hotarele și autonomia Moldovei, preîntâmpinându-i că în caz de nesupunere vor fi pedepsiți aspru¹²¹. Dezordinile n-au luat sfârșit, ele dimpotrivă intensificându-se. Ostașii turci nu mai ascultau de comandanții lor, ajungând până acolo că au dat foc localității Zvancea. Zapcii, temându-se de urmări, au scris la Poartă că faptul a avut loc din cauza instigațiilor asupra lor¹²². Cu toate acestea, se încerca o reglementare a relațiilor dintre părți la hotarele raialei. La 25 octombrie 1767, sultanul recunoștea domnului Moldovei, Grigore Callimachi, dreptul de a percepe cornăritul și vama (câte 44 de parale pe cap de vită) pentru cirezile de boi adunate din Moldova și ținute pe teritoriul acesteia, vara sau iarna, de către negustorii otomani și locuitorii din Tighina și Hotin¹²³.

La începutul anului următor, la Hotin este numit un nou pașă, care fusese până atunci pașa la Vidin. O dată cu venirea lui, se adună noi trupe pentru a întări cetatea. Astfel, conform surselor existente, la Hotin au fost trimiși 6000 de spahii, iar mai târziu încă 3000 de ieniceri¹²⁴. Necesitatea întării garnizoanei era dictată de situația internațională din acel moment. Votarea de către seimul polonez, la 25 februarie 1768, a unor legi impuse de către diplomația țaristă a dus la dezbinarea societății și la formarea unei confederații, cunoscute sub denumirea de Confederația de la Bar, care avea drept scop apărarea credinței și libertății¹²⁵. Această situație a avut ca rezultat declanșarea unui război civil în Polonia. Confederalii sunt însă înfrânți și, sub presiunea armatelor ruse, au fost constrânși să se refugieze în statele vecine, inclusiv Moldova, și în raiaua Hotinului. Trupele ruse, de asemenea, uneori, încălcau granițele. Din această cauză, în mai 1768, ambasadorul Rusiei emite o notă către Poartă, privitoare la comportamentul trupelor rusești, care, fiind în Polonia, au intrat în timp de pace în ținutul Hotinului¹²⁶.

La început, turcii au luat o poziție de expectativă pentru a păstra relațiile bune cu Rusia. Astfel, la 3 iunie 1768 von Sohns în raportul său arată că domnului Moldovei, hanului și pașei de Hotin li s-a dat ordin de a nu permite trecerea solului confederației de la Bar¹²⁷. Cu toate acestea, în mod tacit se accepta în continuare venirea și așezarea în țară a

¹²¹ V. Veliman, *op. cit.*, p. 422, nr. 159.

¹²² E. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 131.

¹²³ V. Veliman, *op. cit.*, p. 422, nr. 159.

¹²⁴ N. Iorga, *op. cit.*, vol. II, p. 650, nota I și p. 485 nota I.

¹²⁵ V. Ciobanu, *op. cit.*, p. 117.

¹²⁶ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. VII, p. 55, nr. XLIV.

¹²⁷ N. Iorga, *Acte și fragmente*, vol. I, p. 400.

refugiaților poloni¹²⁸. În același timp, pașa de Hotin intră în contact cu confederalii, trimițându-l pe divan-efendi să negocieze cu aceștia împotriva rușilor. Din această cauză, pașa este mazilit și închis într-un castel, iar divan-efendi este chemat la Poartă pentru a fi interogat¹²⁹. În luna iulie a aceluiași an, de la Hotin sunt retrași o parte din spahii, asigurându-se totuși o pază bună a cetății. Pe data de 11 iulie, Buiuc, imbrohorul Halil-aga, este numit pașă la Hotin și, la 23 iulie, cu încă o mie de oameni, pleacă spre Hotin. Cât privește soarta pașei precedent, ea nu fusese încă decisă, deoarece divan-efendi al acestuia a știut să-l dezvinovățească¹³⁰. Despre activitatea polonezilor la Hotin informează o scrisoare din 1768 august 20 a francezului Benoit către rege, în care acesta arată că Kranzinsky și Potocky se aflau la Hotin, de unde trimiteau instrucțiuni pentru adepții lor. Despre numărul polonilor din Hotin relatează tot Benoit, care arată că, împreună cu mareșalii confederației, acolo se găseau încă 2500 de oameni¹³¹.

Agravarea situației din Polonia și refuzul țarinei de a-și retrage trupele de acolo, precum și insistențele ambasadurilor Franței și Austriei au determinat Poarta Otomană să declare, la 5 octombrie 1768, război Rusiei¹³². La 29 octombrie, pașa de Hotin scria lui Brancki că a primit ordinul de protejare a confederalilor contra tuturor celor care vor încerca să-i atace¹³³. La 30 noiembrie, confederalii au reintrat în Polonia, dar sunt nevoiți să se întoarcă, numărul lor atingând aproximativ 4000 de oameni¹³⁴. În luna decembrie, Halil pașa este mazilit și se credea că va fi decapitat, deoarece el cerea danuri de la poloni și s-a străduit pentru încheierea păcii atunci când Poarta decisese deja începerea războiului. În locul acestuia este numit Celegi-Jejini-Hussein pașa, avându-l drept ajutor pe Abdi-Pașa-Oglu¹³⁵. Pentru întărirea forțelor și supravegherea deplasării trupelor rusești, la 31 decembrie 1768, la Hotin a venit hanul tătarilor împreună cu ordia sa¹³⁶. Astfel, la începutul anului 1769, „toată puterea turcească și

tătărescă s-a suisă în capul țării la cetatea Hotinului și țara se bejenise”¹³⁷. După cum mărturisesc contemporanii, Poarta pregătise pentru acest război o armată destul de mare, care număra 500000 de ostași și 700 de piese de artilerie. Aceste forțe au fost împărțite în trei și distribuite la Oceacov, Hotin și Azov¹³⁸. Alături de trupele otomane trebuia să lupte și oastea Moldovei, domnul fiind însărcinat să strângă o armată. Misiunea însă n-a fost îndeplinită, deoarece Callimachi vodă, neavând banii necesari pentru a plăti ostașii, aceștia s-au împrăștiat prin Hotin, trecând în Polonia¹³⁹.

Operațiunile militare au început în luna martie. Din corespondența lui Bianchi către Brognard aflăm că un corp de armată rusă de aproximativ 70000 de soldați a trecut Nistrul și a asediat trei zile Hotinul, dar a fost nevoit să se retragă din fața artileriei otomane. Turcii au ieșit din cetate și au făcut un mare măcel între moscoviți, prinzând și zece ofițeri, care au fost trimiși la Constantinopol¹⁴⁰. Soldații turci au vrut să organizeze și o incursiune, dar au fost opriti de Hussein pașa, muhafăzul de Hotin. Ca urmare, ei s-au revoltat și pașa a fost omorât. Când această veste a ajuns la Poartă, a fost numit muhafăz vizirul Hasan pașa, fost muhafăz la Salonic¹⁴¹. După moartea lui Hussein pașa, oștirile turce organizează o incursiune peste Nistru, în apropierea Căminței, avându-l drept comandant pe seraschierul Hotinului, vizirul Abaza Mehmed pașa. Atacul însă este nereușit, turcii sunt învinși și abia de-au scăpat seraschierul cu câțiva oameni din 60000 de soldați. Din cauza acestui eșec, vizirul îl înlocuiește pe Mehmed pașa cu Moldavangiu, pe care îl trimite cu oaste la Hotin¹⁴². În luna mai, luptele continuă. La începutul lunii, rușii efectuează un nou atac asupra cetății, care este iarăși respins de otomani. În schimb, în a doua jumătate a lunii, trupele țariste obțin două succese la rând: inițial distrug o armată tătărescă de aproximativ 40000 de oameni, iar peste câteva zile un corp de armată turcesc compus din 18000 de oameni, care venea în ajutor garnizoanei din Hotin¹⁴³. Din cauza acestor pierderi, în armata otomană are loc o regrupare de forțe. Vizirul îl aduce pe Rumelivalesi Mehmed pașa, pe care îl face seraschier la Hotin, dându-i sub

¹²⁸ *Ibidem*, p. 400.

¹²⁹ *Ibidem*, *Documente Callimachi*, vol. II, p. 486, nr. 108.

¹³⁰ *Ibidem*, p. 488-489, nr. 110-111.

¹³¹ *Ibidem*, p. 564, nr. 8, și p. 566, nota 1.

¹³² E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. I, supl. I, p. 766, nr. MXXI.

¹³³ N. Iorga, *op. cit.*, p. 569, nr. 21.

¹³⁴ *Ibidem*, p. 584, nota 1.

¹³⁵ *Ibidem*, p. 491, nr. 115.

¹³⁶ *Ibidem*, vol. I, p. 570, nr. 26.

¹³⁷ Ioan Canta, *Letopiseșul Țării Moldovei de la a doua domnie și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat voievod*, București, 1987, p. 176.

¹³⁸ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. VI, p. 457, nr. MXXVII.

¹³⁹ *Ibidem*, vol. XIV, p. 1195, nr. MCLXXXVII.

¹⁴⁰ N. Iorga, *op. cit.*, vol. II, p. 493, nr. 119.

¹⁴¹ *Cronici turcești*, vol. III, p. 297.

¹⁴² E. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 140.

¹⁴³ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. VI, p. 458-459, nr. MXXX-MXXXII.

comandă 100000 de ostași, care se grăbeau în ajutorul oastei de la Hotin, care, la rândul ei, număra 40000 de oameni. În afară de aceasta, i s-a dat 100 de punți cu bani și 600 de căruțe cu zaherea, strânse din Țara Românească, urmând să ia și altele din Moldova¹⁴⁴. În același timp, au loc o serie de schimbări și în conducerea armatei ruse. La 3 iunie, în fruntea corpului de armată rusesc, aflat la Camenița, este numit principele Galițan, care atacă imediat trupele turcești de la Hotin. Seraschierul de Hotin, cu armata sa, n-a putut face joncțiunea cu garnizoana Hotinului, după cum arată corespondența între Saint-Prest și Choiseul, în care se menționează că acesta, în fruntea unei armate de aproximativ 60000 de oameni, a fost nevoit să se retragă de la Hotin. Tătarii hanului, de asemenea, atacă forțele rusești, dar fără succes. Despre aceste atacuri informează și Galițan în scrisoarea sa către principele Volkonski din 4 august 1769, arătând că a fost atacat de trupele turcești și tătărești și că garnizoana Hotinului a încercat să ajungă la oștile hanului pentru a se aproviziona, însă a fost respinsă¹⁴⁵.

Vizirul, primind informații greșite, s-a grăbit să anunțe la Constantinopol că armatele ruse au fost înfrânte. Din aceeași corespondență a lui Saint-Prest către Choiseul aflăm că la 4 septembrie, la Istanbul, se dădeau salve de tun în cinstea victoriei obținute de turci la Hotin și că se vorbea că au fost capturate 80 de piese de artilerie, iar armata rusă se află pe malul stâng al Nistrului și se repliază, asediul cetății fiind ridicat¹⁴⁶. În realitate însă, după cum arată raportul despre luptele de la Hotin și de la Nistru, trimis din tabăra turcească la 4 septembrie 1769, un corp de armată rusă, ce număra 40000 de oameni, a trecut Nistrul și a început asediul Hotinului, care a durat 17 zile, cetatea trecând în mâinile armatei rusești¹⁴⁷.

Cât privește pierderile suferite de turci la Hotin, nu avem date sigure, în afară de o însemnare pe o carte: „să se știe de când a venit al triile rând în Țara Moldovei moscalii și a făcut mari bătălie la Hotin de a perit șapte pașă și oaste nenumărată de au scăpat vizirul cu fuga, în domnie lui Costandin vodă Mavrocordat, și pe Grigore vodă l-au luat vizirul, leat 7277 <1769>”¹⁴⁸. Despre evenimentele din acest an de la Hotin s-a scris și o cronică în versuri, care poartă denumirea de *Cuvinte în versuri a cetății*

Hotinului. Autorul aceste cronici nu este cunoscut însă ea este considerată o operă importantă a epocii¹⁴⁹.

Curând după căderea cetății Hotinului, toată Moldova a fost ocupată de trupele rusești. Cetatea, după ce a fost cucerită, este pusă sub administrația militară rusă, care se supunea direct cartierului general al armatei; în schimb, administrația civilă a ținutului a fost restituită domnului, el delegându-și în ținut reprezentantul său – pe pârcălab. Cât privește satele și moșiile din ținut, probabil, pentru a-și spori popularitatea, administrația rusă a hotărât restituirea acestora vechilor proprietari. Restituirea moșiilor se făcea cu acordul comandantului de Hotin sau al armatei în baza vechilor acte de proprietate.

Despre activitatea pârcălabilor și statutul moșiilor vorbesc o serie de acte. Astfel, la 30 iulie 1772, pârcălabul de Hotin ordonă oamenilor din Rujavenți, Bozdățini și Copiteni, trecuți iarăși în stăpânirea lui Pătrașcu Cracalia, să-i dea dijma din produse și câte doi lei de casă după vechiul obicei¹⁵⁰. La 1773 aprilie 23 este emis zapisul lui Dimitrie Enache Grecu, prin care acesta cumpără de la paharnicul Sandul Miclescu venitul pe trei ani al moșiei sale, Cerbiceni, din olatul Hotinului¹⁵¹. Peste câteva zile, la 27 aprilie 1773, Coste Mirilovici, pârcălab de Hotin, din ordinul comandantului armatei ruse, dădea în stăpânirea căpitanului de voluntiri, Constantin Șahiu, și vărului său, Constantin Volcinschi, mai multe moșii, poruncind vornicilor și locuitorilor din sate să le dea dijma din toate după obiceiul pământului¹⁵². În anul următor, la 22 martie, este amintit un Andrei Dașchevici, pisar de Hotin, care are în acest ținut șase oameni scutelnici¹⁵³. În sfârșit, la 15 septembrie 1774, lordache Cantacuzino biv vel spătar dăruiește nepotului său Enache stolnicul satul Ianuv din ținutul Hotinului, moșie pe care o are de la Ilie Smuncilă, fiul lui Gligorie spătar¹⁵⁴. Exemplele de mai sus permit a face unele constatări: ținutul a fost reintegrat Țării Moldovei, nedeosebindu-se de alte unități administrative ale țării; ținutul era condus de domnie prin instituția pârcălabiei, care îndeplinea funcțiile ce le avusese până la 1715, când a fost transformat în raia, în afară de funcțiile militare, preluate de administrația rusă. Moșiile din ținut, revenind

¹⁴⁴ *Ibidem*, vol. XIV, p. 1200–1201, nr. MCXCIV.

¹⁴⁵ *Ibidem*, vol. VI, p. 461–462, nr. MXXXVII–MXXXIX.

¹⁴⁶ *Ibidem*, p. 463, nr. MXLII.

¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 464–466, nr. MXLIII.

¹⁴⁸ Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Iași, Editura Junimea, 1975, p. 73, nr. 37.

¹⁴⁹ Dan Simionescu, *Cronici și povești românești versificate*, (sec. XVII–XVIII), Editura Academiei, București, 1967, p. 103–114.

¹⁵⁰ V. Mihordea, *op. cit.*, p. 449, nr. 447.

¹⁵¹ *Creșterea colecțiilor*, CLXXX–196, p. 258, XXX, 1919.

¹⁵² V. Mihordea, *op. cit.*, p. 453, nr. 452.

¹⁵³ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. I, p. 417.

¹⁵⁴ *Ibidem*, vol. VII, p. 227.

în stăpânirea vechilor proprietari, puteau fi vândute, arendate, dăruite sau păstrate, după dorința stăpânului, ca și orice altă moșie din restul țării. Populația din această parte a țării trebuia să-și onoreze obligațiile după vechiul obicei al pământului. Deci, practic, ținutul a fost reintegrat în întregime în componența țării, nefiind nici o deosebire între el și restul unităților administrative. Până la încheierea păcii între Imperiul Otoman și Imperiul Rus, din numărul total de 151 de sate, câte le avea ținutul, conform cartografierii din 1771-1772 și 1774 efectuate în Hotin de către Ștefan Hurmuzaki și Constantin Chirilovici, majoritatea au fost înapoiate vechilor stăpâni¹⁵⁵.

Problema înapoierii proprietăților din raiale vechilor stăpâni a fost ridicată de către diplomația țaristă și în timpul negocierilor de pace. Astfel, tratatul de la Kuciuk-Kainargi, din 21 iulie 1774, stipulează: să se restituie mănăstirilor și altor particulari pământurile și posesiunile mai sus-menționate, care le-au aparținut și care le-au fost luate în afara oricărei dreptăți, situate în împrejurimile Brăilei, Hotinului, Benderului etc., numite azi raia¹⁵⁶. Dar turcii n-au ținut cont de aceasta și, o dată cu retragerea armatelor rusești din Moldova și din ținutul Hotin, ultimul a fost transformat din nou în raia, instaurându-se legislația și administrația de înainte de începerea războiului, adică de anul 1768. Vechii proprietari au fost deposedați din nou de moșiile și satele lor, acestea trecând iarăși în supunerea vistieriei olatului.

Raiaua Hotinului apare și în legătură cu problema cesiunii Bucovinei. Este cunoscut faptul că Imperiul Habsburgic, sub pretextul deschiderii unui drum între Galiția și Transilvania, ocupă la 2 august 1774 o parte din teritoriul Moldovei, numit ulterior Bucovina. Acțiunile fără temei ale imperialilor au trezit proteste atât din partea boierilor, cât și din partea domnului. Grigore Ghica a folosit toate metodele pentru a ceda cât mai puțin teritoriu Austriei. Astfel, din corespondența internunțului Thughut cu cancelarul Kaunitz aflăm că domnul Moldovei a propus în schimbul Bucovinei surparea cetății Hotinului, acesta fiind un important punct strategic al otomanilor¹⁵⁷. Această propunere nu este însă acceptată. În raportul

¹⁵⁵ Cf. Arhivele Statului Iași, Fond Documente, 146/7, 259/2, 754/37, 794/514 ș.a.; articolele lui T. G. Bulat din A.B. nr. 2 pentru 1933 și nr. 4 pentru 1930, precum și volumele VII, și VII, din colecția *Moldova în epoca feudalismului*, întocmite de P. G. Dmitriev, Chișinău, 1975.

¹⁵⁶ I. Ieremia, *Moldova în contextul relațiilor internaționale 1387-1858. Tratat*, Chișinău, p. 262.

¹⁵⁷ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. VIII, p. 110-133, nr. LXX-LXXXI.

lui Thughut către Kaunitz din 1775 martie 4, internunțul arată că Poarta este hotărâtă să cedeze Bucovina și că problema surpării cetății Hotinului nu trebuie ridicată deoarece ea va trezi nemulțumiri din partea otomanilor¹⁵⁸. Într-adevăr, la 8 mai 1775, este emis sinetul marelui vizir al Porții, İzzet Mehmed pașa, cu privire la cedarea Bucovinei către Austria¹⁵⁹. Delimitarea pe teren urma să fie făcută de o comisie mixtă austro-turcă. În componența comisiei de delimitare intrau din partea austrieccilor generalul Barco, asistat de maiorul Mieg cu un interpret, din partea turcilor - Tohir-aga, Mala-Efendi, tâlcuitorul de legi, Emir-Efendi, inginer, și un bairactar sau stegar de ieniceri, iar din partea raialei de la Hotin, care se afla în hotar cu teritoriul ce trebuia delimitat și din care austrieccii ocupaseră nouă sate - Dinu-Efendi, secretarul comandantului cetății Ali-Pașa, un șef de coloană și șase din cei mai vechi ieniceri împreună cu zece răileni, desemnați să arate, care erau hotarele dintre raia și Moldova. Domnul Moldovei delegă în această comisie pe cumnatul său, Luca de la Rocea, și pe ispravnicul Sucevei, Vasile Cananău¹⁶⁰.

Procesul de delimitare a teritoriului ce urma să fie ocupat de austriecci a decurs, în linii mari, repede, întâlnind însă dificultăți la delimitarea acestuia de raiaua Hotinului. Astfel, Thughut raporta, la 3 aprilie 1775, cancelarului Kaunitz despre desfășurarea negocierilor pentru Bucovina, arătând că Reis Efendi a declarat că Poarta nu poate ceda nimic din Hotin¹⁶¹. Problema hotarelor dinspre raiaua Hotin a continuat să fie discutată încă mult timp. Mareșalul-locotenent, baronul Barco, scria la 5 noiembrie lui Thughut despre greutățile care s-au ivit la demarcarea granițelor în ținutul Hotin și că pașa se opune, conducându-se după firmanul pe care îl avea de la Poartă¹⁶². Toate încercările austrieccilor de a păstra o parte din teritoriul Hotin n-au avut nici un succes, pașa de Hotin neputând fi intimidat, nici cumpărat. În cele din urmă, imperialii sunt nevoiți să cedeze parțial, propunând drept linie de demarcație linia Ruhotinului, din care cauză, în decembrie 1775, baronul Barco primește ordinul de retragere a trupelor austriece după Ruhotin¹⁶³. Poarta însă nu era dispusă să cedeze ceva din olatul Hotinului, astfel încât Thughut raporta la 3 ianuarie 1776 cancelarului

¹⁵⁸ *Ibidem*, p. 142, nr. LXXXVI.

¹⁵⁹ V. Veliman, *op. cit.*, p. 465, nr. 173.

¹⁶⁰ I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 11.

¹⁶¹ E. Hurmuzaki, *Documente...* vol. VII, p. 152, nr. XCI și XCII.

¹⁶² *Ibidem*, p. 209, nr. CXXXVII.

¹⁶³ *Ibidem*, p. 247, nr. CXIV.

Kaunitz că este imposibil a mai întinde granițele înspre Hotin, luându-se în schimb o parte din ținutul Suceava¹⁶⁴.

În sfârșit, la 2 iulie 1776, în localitatea Balamutca pe Nistru se semnează actul de cesiune, după ce Austria prin „convenția explicativă” din 12 mai 1776 renunțase la pretențiile ei asupra unor sate din raiaua Hotinului. La trasarea graniței definitive pe teren, Austria a fost silită să se retragă din 59 de sate și anume: 38 din ținutul Sucevei, 12 din ținutul Cernăuți și 9 din raiaua Hotinului, rămânând în posesia a 278 localități cu un areal de 10441 km² și cu o populație de peste 70000 de suflete¹⁶⁵. După delimitarea definitivă a Bucovinei, austriecii au continuat să pretindă încă cinci sate din raiaua Hotinului¹⁶⁶. Probabil că aveau în vedere cele cinci sate, care erau despărțite în două de hotarul raialei. Totuși otomanii n-au cedat nimic, hotarul cu imperialii rămânând neschimbat până la desființarea olatului turcesc.

Din 1776 s-a păstrat și o samă a vistieriei din timpul domniei lui Alexandru Grigore Ghica, în care sunt arătate toate cheltuielile pe parcursul anului făcute de domnie. Conform acestei sămi, vistieria a cheltuit 860 de lei pentru diferite scopuri mărunte, legate de raiaua Hotinului – plata capuchehaiilor, transportarea de provizii, chiria carelor, conacele pentru funcționarii turci, plata lipcanilor și călărășilor¹⁶⁷. Sama vistieriei din 1777 arată că, în afară de 4635 de lei, întorși de domnie funcționarilor din raiaua Hotin, care au fost cheltuiți de voievod pentru plata polițelor la Țarigrad, s-au mai cheltuit 2167 de lei pentru necesitățile raialei Hotin¹⁶⁸. Deci raiaua Hotinului a rămas în continuare o grea povară economică pentru Moldova.

În 1777, situația din Țara Moldovei se agravase din cauza conflictului apărut între marii boieri și domnie. Samavolniciile domnului au adus la disperare boierii, o parte fugind din țară. La 30 septembrie capuchehaia de Hotin, Panait, scria că boierii din Moldova au fugit în raiaua Hotinului. Între aceștia erau logofătul Bălănescu, marele paharnic Dărmănescu, clucerul Mihălache Balș, medelnicerul Iordache Cananău, marele spătar Iordache Cantacuzino, banul Grigore Balș și alții, care scriseseră lui Suleiman pașa, comandantul Hotinului, cerându-i conac. Acesta i-a primit

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 250, nr. CXLVI.

¹⁶⁵ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 11.

¹⁶⁶ J. C. Băcilă, *Schiță istorică asupra hotarelor Basarabiei*, în „A.B.”, nr. 3, 1929, p. 49.

¹⁶⁷ Ioan Caproșu, *Sama vistieriei Moldovei din 1776*, în „Revista de istorie socială”, nr. 1, 1996, p. 532-558.

¹⁶⁸ B.A.R., Fond Documente istorice, nr. CMXIX/1, f. 50r.-80r., orig.

și s-a purtat foarte bine cu boierii¹⁶⁹. În același timp, domnul Moldovei, Alexandru Grigore Ghica, pentru aplanarea conflictului, îl trimite la Hotin pe Gavrilache ușierul cu scrisori către Arnaut-Suleiman-pașa și către Suleiman-Efendi, rugându-i să predea pe boierii fugari și să nu dea ascultare spuselor acestora. Pentru îmbunarea funcționarilor din olat, vodă propunea pașei 20 de pungi, iar lui Suleiman-Efendi 30 de pungi, numai ca aceștia să predea pe boierii fugari¹⁷⁰. În cele din urmă, domnul n-a putut ajunge la înțelegere cu boierii, din care cauză, a fost decapitat.

Din același an există informații referitoare la îndatoririle Moldovei față de raiaua Hotinului. Astfel, la 22 noiembrie se trimit polițe de 14000 de groși, pentru proviziile din Bender și 5000 de oi câte 110 bani pentru Hotin¹⁷¹.

Neîndeplinirea tratatului de la Kuciuk-Kainargi în litera sa a dus la o nouă întâlnire ruso-otomană, după care s-a încheiat convenția de la Agnala-Kovak, din 1779 martie 21. Articolul doi al convenției prevedea iarăși a restitui mănăstirilor și proprietarilor pământurilor proprietățile care se aflau în jurul cetăților Brăila, Hotin și Tighina, fiind denumite acum cu numele de proprietăți de raiale¹⁷². Dar iarăși nu s-a ținut cont de acest articol, raialele rămânând intacte.

În următorul an, pașa de Hotin și cei de la Bender și Silistra sunt amintiți într-un firman al sultanului, prin care li se aducea la cunoștință, precum și domnilor Țării Românești și Moldovei, că la Constantinopol este numit un nou consul rus¹⁷³. În același timp, cneazul Repnin era informat despre nemulțumirile locuitorilor Moldovei și Țării Românești de cărmuirea domnilor și jalbele locuitorilor din Hotin împotriva samavolnicilor pașei de aici, care le cerea bani, și despre faptul că au nevoie de pâine, care nu se mai aduce acum din Polonia¹⁷⁴. Următoarea informație este, de asemenea, legată de relațiile ruso-otomane. Este vorba de un firman din 1783 ianuarie 13, adresat pașalelor din Hotin, Giurgiu, Brăila, precum și domnilor români, cu privire la acordul încheiat între Poartă și Rusia pentru extrădarea supușilor celor două imperii și repatrierea prizonierilor¹⁷⁵.

¹⁶⁹ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XIII, p. 69.

¹⁷⁰ *Ibidem*, p. 71-72.

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 84.

¹⁷² V. Veliman, *op. cit.*, p. 495, nr. 181.

¹⁷³ E. Hurmuzaki, *Documente...* (serie nouă), vol. I, p. 160, nr. 40.

¹⁷⁴ *Ibidem*, p. 163, nr. 44.

¹⁷⁵ *Ibidem*, p. 194, nr. 73.

În același timp, doar la câteva luni curierul Porții, care mergea la Hotin, informa despre strângerea armatei și pregătirea de război, împreună cu el fiind și bina-eminii, intendentul cetății Hotinului, cu o mare suită¹⁷⁶. Odată începute pregătirile pentru război, Moldova era angrenată și ea în acestea, având drept sarcină principală pregătirea cetăților de pe teritoriul țării. Astfel, într-o notă se arată că domnul trebuia să aprovizioneze Hotinul cu 2500 chile de orz, 3000 chile de grâu, 130 chile ocă de făină plus o cantitate imensă de materiale de construcții pentru reconstrucția cetății. În afară de acestea, domnul trebuia să dea 100 de lucrători, 60 de salahori și 50 de care cu doi boi, tot pentru trebuințele cetății¹⁷⁷.

Deși garnizoanele cetății erau aprovizionate cu toate cele necesare, în ele domina dezordinea, după cum se menționează într-un document din noiembrie 1783¹⁷⁸. În același timp, crește numărul încălcărilor și la hotarele raialelor cu Moldova, din care cauză, la 1785 aprilie 21, Abdul Hamid I emite un firman, prin care face cunoscut lui Alexandru Mavrocordat că nimeni, în afară de negustorii „formanlâi” și „defterlii” și de populația de la hotar, nu are voie să intre în Moldova, atrăgând atenția populației și iamacilor din ținuturile Hotin, Bender, Ismail și Chilia în legătură cu aceasta. Se interzicea, de asemenea, așezarea pe moșiile din Moldova și comiterea de stricăciuni raialelor. În acest sens, se dau porunci severe muhafăzilor de Bender și Hotin pentru pedepsirea celor care vor încerca oprimarea raialelor¹⁷⁹.

Pe lângă toate acestea, Țara Moldovei trebuia să suporte și enorme cheltuieli pentru a întreține raiaua, despre ce confirmă cele trei sămi de vistierie pentru anul 1786. Primele două se referă la perioada de la sfârșitul anului 1785 până la mijlocul anului 1786. Conform uneia din acestea, în perioada respectivă s-au cheltuit 10970 de lei în opt luni de zile, pentru a cumpăra făină și orz, cu care s-a completat zahereaua cetății Hotinului¹⁸⁰, pentru conacele diferiților demnitari turci, care erau foarte multe și însemnau pentru Țara Moldovei un adevărat dezastru¹⁸¹; 2052 de lei s-au dat pentru alte diferite lucruri¹⁸². A treia samă de vistierie este o continuare

¹⁷⁶ *Ibidem*, p. 198, nr. 76.

¹⁷⁷ *Ibidem*, p. 237, nr. 98.

¹⁷⁸ *Ibidem*, p. 256, nr. 110.

¹⁷⁹ Mustafa Ali Mehmed, *Documente turcești privind istoria României*, vol. II, p. 61-62, nr. 39.

¹⁸⁰ A.S.I., Fond Manuscrise, nr. 1/1786, f. 30r., orig.

¹⁸¹ *Ibidem*, nr. 1/1786 și 2/1786.

¹⁸² *Ibidem*.

a celor două sămi și, potrivit ei, pentru Hotin s-a cumpărat zaherea în sumă de 2947 de lei și 45 de bani, la care s-a mai adăugat suma de 860 de lei și 63 de bani, cheltuiți pentru cumpărarea făinii. În samă se mai arată că în total pentru zahereaua cetăților s-au cheltuit 7624 de lei și 63 de bani, deci mai mult de jumătate din această sumă a fost destinată Hotinului¹⁸³.

În 1786 au loc schimbări în conducerea raialelor otomane. La 2 august au fost date porunci personale lui Ali-Pașa de Ismail să rămână la postul său, să vină din Sofia Ali-Pașa la Silistra, de la Șumna Arnăut să vină pașa la Hotin, pașa de Hotin să treacă la Bender, iar cel din Bender, Melic Mehmed pașa, să meargă la Vidin¹⁸⁴. Aceste schimbări s-au efectuat, deoarece nu era exclusă eventualitatea unui nou război. În corespondența lui I. Selinski către I. Severin din 1787 martie 30 găsim informații despre intențiile Porții de a declara război Rusiei și despre faptul că la Ismail așteaptă o armată de 40000 de oameni cu patru pașale, care, probabil, va fi împărțită între Bender, Hotin și Bălți din Moldova¹⁸⁵.

Având ca rival Imperiul Rus, Poarta a trebuit să pregătească cetățile de la frontierele acestuia, deci fortificațiile din Moldova, care a suportat toate cheltuielile pentru aprovizionarea și repararea lor. Chiar la începutul anului este emis firmanul sultanului, prin care se făcea cunoscut lui bina-eminii că va primi din Moldova pentru clădirea cetății Hotin 1300 de scânduri pentru pereți, 2000 de căpriori, 400 de sertecce, 20000 de șindriile ascuțite, fier brut, un ogeac de fierari, un ogeac de văruiitori, zece coșari, doi canalieri și un băieș¹⁸⁶. Deoarece trupele turcești se deplasau permanent prin Principate, sultanul emite un firman, prin care făcea cunoscut autorităților otomane că cei ce merg spre Hotin să treacă prin Isaccea, urmând malul Prutului, iar cei ce merg spre Bender și Oceacov, prin Ismail pentru a nu deranja raiaua¹⁸⁷. Revenind la obligațiile Moldovei în ceea ce privește aprovizionarea, la 21 aprilie 1787, Abdul Hamid I îi cere lui Alexandru Ipsilanti să trimită în grabă pentru aprovizionarea oștirilor seraschierului de Ismail, concentrate în cetățile Oceacov, Hotin și Bender, următoarele cantități de zaherea: 49166 chile de făină pentru Occacov, 84525 chile de orz și 30000 chile de grâu pentru cetatea

¹⁸³ B.C.U., Manuscris VI/24, f. 30r.-31v., orig.

¹⁸⁴ E. Harmuzaki, *Documente...* (seria nouă), vol. I, p. 379, nr. 187.

¹⁸⁵ *Ibidem*, p. 446-447, nr. 223.

¹⁸⁶ Mustafa Ali Mehmed, *op. cit.*, vol. II, p. 125-126, nr. 93.

¹⁸⁷ *Ibidem*, p. 127-128, nr. 95.

Benderului și 20000 chile de grâu și 50000 chile de orz pentru cetatea Hotinului¹⁸⁸. După câteva zile, domnul Moldovei primește un nou firman, prin care i se cerea să dea lui capugibași Ahmed bina-emini al cetății Ismail suma de 30000 de guruși necesari pentru nevoile cetății Hotin, promițând că banii de mai sus vor fi predați în câteva zile din tarapanaua împărăției capuchehaiei de la Poartă¹⁸⁹. În luna iunie, Alexandru Ipsilanti primește din nou poruncă împărătească să expedieze zahereaua de 134525 chile de orz și 50000 chile de grâu la cetăți, dintre care 17665 chile de grâu și 101525 chile de orz la cetățile Hotin și Bender, urmând ca mai pe urmă să mai trimită la Hotin 21525 chile de orz¹⁹⁰. La 14 august 1787 este emisă scrisoarea noului vizir Iusof pașa, prin care se repeta conținutul firmanului sultanului, care cerea ca Alexandru Ipsilanti să trimită din tributul Moldovei pe anul Hegirei 1201 (1786-1787) suma de 5244,5 guruși pentru soldele celor din Oceacov, Hotin, Bender pe diverși ani¹⁹¹. Graba cu care se încerca să fie achitate soldele ostășești se explică prin faptul că la 24 august 1787 Poarta declarase război Rusiei. Știind că soldele nu se plăteau la timp, Poarta se temea de revolta ostașilor înaintea operațiunilor militare. Acest lucru n-a putut fi evitat, în septembrie 1787 revoltându-se ostașii turci din Ismail, din care cauză seraschierul îi dispersează, trimițând câteva mii la Bender și la Hotin, astfel fiind aplanat conflictul¹⁹².

În toamna anului 1787, aprovizionarea cetăților de la margini nu se terminase încă, de aceea, la 17 septembrie Abdul Hamid I făcea cunoscut voievodului Moldovei că trebuie să procure până în primăvară 20000 de oi pentru îndestularea ordiei imperiale; din acest număr 2500 trebuia să le trimită capuchehaiei Abbas, intendentul încartiruirilor al cetății Hotin¹⁹³. La 11 octombrie, lui Alexandru Ipsilanti i se arată că Alexandru Mavrocordat a rămas dator la mirie cu 25000 de guruși. Noului domn i se ierta suma de 10000 de guruși, iar restul de 15000 de guruși se cereau ca să facă havalele pentru clădirea cetăților Hotinului și Ismail¹⁹⁴. De fapt, în toamna acestui an nu era terminată nici repararea cetății, deoarece la 13 octombrie, la cererea lui Ahmed pașa, muhafâz de Bender, și a lui Osman

pașa, muhafâz de Hotin, domnul trebuia să furnizeze materiale de construcție pentru repararea cetăților Bender și Hotin¹⁹⁵. Peste câteva zile, lui Alexandru Ipsilanti i se cereau din nou furnituri de zaherea. La cererea lui Osman pașa, muhafâz de Hotin, Moldova, ca și în timpul expediției din 1769, trebuia să furnizeze în grabă 72330 chile de grâu, 23160 chile de făină și 6600 chile de orz pentru nevoile aceluși hotar¹⁹⁶. La 11 noiembrie este emisă porunca vizirului, care cerea voievodului Moldovei să achite muhafâzului de Hotin 10000 de guruși și să se facă havalele tot din gizia Moldovei. La cererea voievodului de a anula obligația, i s-a răspuns că, potrivit condicilor, cei 10000 de guruși, care se dau anual în patru rate din tributul Moldovei către vizirii mari, beilerbeii generoși, care sunt muhafâzi de Hotin, reprezintă apanajul domnului Moldovei din vechime¹⁹⁷.

Problema soldelor a existat și în următorul an. Astfel, la 22 ianuarie este emis firmanul sultanului, prin care acesta amintește că Hotinul și Benderul fac parte din cele cinci cetăți menționate cu alt prilej, plata soldelor neferilor și zabiților de acolo fiind lăsate pe seama tributului Moldovei și reprezintă un vechi apanaj al muhafâzilor otomani. Din pricina expediției împărătești care apasă Moldova, Poarta dă voievodului Moldovei 10000 de guruși din vistieria otomană, cerând, în schimb, îndeplinirea unor obligații de havale, cu condiția ca numai obiceiul să nu fie încălcat¹⁹⁸. La 7 martie 1788 este emis un nou firman, prin care sultanul, revenind asupra unei porunci anterioare, amintește lui Alexandru Ipsilanti că, la cererea lui capugibașa Abbas, au fost predate 20299 chile de grâu și 7400 chile de orz pentru cetatea Hotinului. Deoarece domnul a arătat că nu mai sunt bani pentru cumpărarea de zaherea, Poarta i-a acordat 75000 de guruși și apoi încă 10000 pentru aprovizionarea Hotinului și a Benderului¹⁹⁹.

Cheltuieli pentru întreținerea armatei otomane făcea nu numai Moldova, ci și Țara Românească. Informații în acest sens găsim în actul emis de reis-efendi Ata Ali aga, prin care acesta îl recomandă lui Nicolae Mavrogheni pe negustorul Ilancu, cu rugămintea să-i predea suma cuvenită din avutul tributului Țării Românești pentru tainurile oastei de la paza Hotinului. Tot în acest scop a fost numit și trimis în Muntenia

¹⁸⁸ *Ibidem*, p. 136, nr. 110.

¹⁸⁹ *Catalogul documentelor turcești*, vol. II, p. 319, nr. 1111.

¹⁹⁰ *Ibidem*, p. 324, nr. 1126.

¹⁹¹ Mustafa Ali Mehmed, *op. cit.*, vol. II, p. 169, p. 129.

¹⁹² E. Hurmuzaki, *Documente... (serie nouă)*, vol. I, p. 476, nr. 239.

¹⁹³ *Catalogul documentelor turcești*, vol. II, p. 332, nr. 1159.

¹⁹⁴ *Ibidem*, p. 334, nr. 1170.

¹⁹⁵ *Ibidem*, p. 335, nr. 1172.

¹⁹⁶ *Ibidem*, p. 337, nr. 1177.

¹⁹⁷ Mustafa Ali Mehmed, *op. cit.*, vol. II, p. 229, nr. 187.

¹⁹⁸ *Ibidem*, p. 216, nr. 215.

¹⁹⁹ *Ibidem*, p. 227, nr. 236.

mumbașirul Osman aga, având sarcina de a încasa și a distribui această sumă oastei amintite²⁰⁰. În sfârșit, firmanul din 1788 martie 15, motivând că Hotinul este o cetate importantă de la hotar, cerea voievodului Moldovei să trimită acolo diverse zaherele la cererea vizirului Osman pașă, muhafăzul Hotinului. În ceea ce privește cantitatea de zaherea trimisă din Moldova s-a constatat primirea unui „yûk“ și 2171 chile de grâu, 70000 chile de făină și 42715 chile de orz²⁰¹.

La 9 februarie 1788, Imperiul Habsburgic, fiind aliat al Rusiei, declară război Imperiului Otoman. Pentru a începe operațiunile militare, austriecii au concentrat forțe în Bucovina, comandant fiind prințul de Saxa-Cobourg. Alegera Bucovinei ca bază de acțiune militară n-a fost întâmplătoare, după cum rezultă din scrisoarea lui Iosif al II-lea de la 13 noiembrie 1782 către împărăteasa Rusiei. În această scrisoare Iosif al II-lea, printre altele, pentru participarea într-un eventual război, cerea cetatea Hotinului, cu teritoriul dimprejur, Oltenia, ambele maluri ale Dunării de la Nicopol până la Belgrad, iar de aici o linie dreaptă până la golful Drina²⁰². Din aceeași cauză, pe hărțile întocmite de austriecii F. L. Gullefeld²⁰³, din 1785, și I. F. Schmidt²⁰⁴, din 1788, ținutul Hotin este împărțit în „raiaua Hotinului“ și „districtul Hotinului“. Partea din ținut cuprinsă în raiaua Hotinului urma să fie alipită Imperiului Habsburgic. Prin această metodă austriecii încercau să acapareze cetatea Hotinului cu împrejurimile sale, astfel deposedând Imperiul Otoman de un puternic punct strategic și stabilind hotare favorabile pentru Austria.

Din motivele expuse mai sus, în luna mai, trupele imperiale, compuse din 15 batalioane de rezervă și din 15000 de auxiliari, au atacat cetatea Hotinului²⁰⁵. Întâmpinând însă rezistență din partea gamizoanei cetății, care număra 40000 de ostași, trupele imperiale sunt nevoite să se retragă peste Nistru²⁰⁶. Aici austriecii au așteptat venirea aliaților, care la 2 iunie ajung la Nistru. Armata rusă era foarte bine structurată, un corp de armată sub conducerea grafului Saltăkov fiind, de la bun început, destinat atacului Hotinului. Forțele lui Saltăkov erau alcătuite din opt batalioane de infanterie,

patru regimente de carabinieri, două polcuri de cazaci și din 14 tunuri²⁰⁷. Unindu-se cu forțele principelui de Saxa-Cobourg, aceste trupe trec Nistrul și blocază cetatea Hotin. Aceasta rezistă timp îndelungat, dar, fiind izolată de restul armatei și lipsită de aprovizionare, este nevoită să capituleze. La 20 septembrie Saltăkov, într-o informație a sa declară că Hotinul cu trei zile în urmă a capitulat²⁰⁸, despre ce confirmă și o însemnare pe o carte „1788 septembrie 18, într-o zi de luni, au ieșit turcii cu pașa lor Târ-Ali din cetatea Hotinului și au intrat nemții în Hotin, iar când s-au lovit întâi au avut bătaie nemții cu turcii în Hotin april 30, într-o duminică“²⁰⁹. Gamizoana otomană a fost lăsată să plece spre Bender și de acolo peste Dunăre. În cetate au rămas armamentul, proviziile și munițiile. Armata lui Saltăkov, lăsând un mic detașament în cetate, care, împreună cu cel austriac efectuau paza ei, a plecat mai departe²¹⁰.

După căderea cetății Hotinului, armata austriacă a ocupat încă o parte a Moldovei. Ca administrator general cu titlu de comisar al teritoriului ocupat, Cobourg numi pe baronul Metzburg, fost consul austriac în Moldova, dându-i ca ajutor în raiaua Hotin din partea militară pe generalul Filo, iar din partea civilă pe Szulkiewicz, în Moldova din partea militară a fost numit generalul Splini, iar din a celei civile boierul Mihalache. Administrația militară a durat până în februarie 1790, când este înlocuită cu o altă administrație, organizată de guvernul civil din Galiția, sub a cărui conducere a fost trecută atât partea moldovenească, cât și raiaua Hotinului²¹¹. În momentul ocupării ținutului Hotin de către austrieci, acesta cuprindea 164 de sate. Ținutul era împărțit în „Hotinul de sus“ și „Hotinul de jos“. Aceste două părți erau împărțite în următoarele ocoale: Nistrul de Sus, Nistrul de Jos, Prutul de Sus, Prutul de Jos, Mijlocul, Ciuhurul și Racovățul. În fruntea fiecărui ocol stăteau, ca funcționari administrativi, mazilii, cărora le erau supuși vornicii și jurații satelor²¹².

Chiar la începutul războiului, 53 de sate au fost conscrise și închiriate cu 26454 piaștri, bani ce s-au luat în primire de la generalul Filo. După ocuparea completă a raialei, veniturile, de la închirierea morilor, de la vâmi,

²⁰⁰ *Catalogul documentelor turcești*, vol. I, p. 111, nr. 424.

²⁰¹ Mustafa Ali Mehmed, *op. cit.*, vol. II, p. 229, nr. 187.

²⁰² M. Popescu, *Războiul ruso-austro-turc dintre 1787-1792 și ocupația Principatelor Române*, p. 346.

²⁰³ A.S.I., Fond Hărți, nr. 374.

²⁰⁴ *Ibidem*, nr. 375.

²⁰⁵ E. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. I, supl. I, p. 85.

²⁰⁶ *Ibidem*, p. 89.

²⁰⁷ *Ibidem*, vol. VI, p. 590, nr. MCCCLVI.

²⁰⁸ Von Raan, *Materiali dlea istorii Bessarabii. O vojne pri zavoevanii Moldavii i Bessarabii v 1787, 1788 i 1790 godah*, Chișinău, Editura Științifică, 1891, p. 37.

²⁰⁹ D. Furtună, *Însemnări de prin biserici*, în „R.L.“, nr. V, 1919, p. 92.

²¹⁰ Von Raan, *op. cit.*, p. 38.

²¹¹ M. Popescu, *op. cit.*, p. 443-444.

²¹² S. Relli, *Raiaua Hotinului în timpul ocupației austriece și legăturile ei bisericesti cu Episcopia Bucovinei*. Extras din „Candela“, anul XLI, nr. 1-3, Cernăuți, 1930, p. 8-9.

cârciumi și de la tranzit din Polonia spre Moldova au fost închiriate cu 146166 de piaștri anual. În timpul administrației austriece, din Hotin s-au sustras 60000 care de fân, 53674,65 zenter lemn tare, 89 klastri lemn moale, 1271 zenter de făină, precum și alte bunuri. În raia s-a mai ținut un pare de vite pentru trebuințele Vienei și altul pentru cele ale armatei de operațiuni²¹³.

Când a fost stabilită administrația guvernului din Galiția, raiaua este alipită districtului Suceava din Bucovina, al cărui conducător era Kriegshauptmann Beck, fiind administrată ca și cum ar fi făcut parte din Bucovina²¹⁴.

Încercarea de a integra ținutul Hotin Bucovinei s-a făcut pentru a păstra acest teritoriu și după terminarea războiului. Astfel, la încheierea păcii turco-austriece din 4 august 1791, punctul 5 al tratatului stipula că cetatea Hotinului va rămâne amanet în mâinile oștirii austriece până la încheierea păcii cu Rusia²¹⁵. La 2 ianuarie 1792, Imperiul Otoman și Rusia semnează, de asemenea, tratatul de pace, cetatea rămânând în continuare în stăpânirea Austriei. Din această cauză au apărut o serie de neînțelegeri între austrieci și otomani. Astfel, în raportul consulului rus Severin (1792 iunie 26) către Ministerul Afacerilor Străine se menționează că ofițerul austriac cu doi turci au dat de știre pașei, care mergea spre Hotin, să oprească călătoria, deoarece comandantul cetății nu avea nici o dispoziție pentru predarea cetății; pașa însă a continuat-o, dar a dat peste un cordon alcătuit din două polcure și a fost nevoit să se retragă²¹⁶. La 26 iulie 1792, același Severin arăta că Arnăuț-pașa continua să stea la hotarul ținutului Hotin, repartizând armata prin sate. La rândul lor, austriecii își consolidau forțele și, după ultimele informații, aveau de gând să ocupe 94 de sate aparținând Moldovei, astfel întărindu-se pentru mulți ani în ținutul Hotin²¹⁷. Aflându-se într-o situație atât de dificilă, turcii au încercat să întreprindă o serie de măsuri. În acest scop, în luna august 1792, pe la Movilău a trecut un demnitar turc, care s-a îndreptat spre Soroca, pe care turcii intenționau să o întărească, în cazul în care Austria nu va retroceda Hotinul²¹⁸.

²¹³ M. Popescu, *op. cit.*, p. 444.

²¹⁴ *Ibidem*, p. 445.

²¹⁵ *Cronici turcești*, vol. III, p. 396.

²¹⁶ E. Hurmuzaki, *Documente...* (serie nouă), vol. I, p. 495, nr. 257.

²¹⁷ *Ibidem*, p. 500, nr. 261.

²¹⁸ *Ibidem*, p. 502, nr. 262.

Fortificarea și întărirea Sorociei nu a avut loc, deoarece Habsburgii, la insistența Turciei și din cauza presiunii Rusiei, care nu era interesată în întărirea vecinei sale, în cele din urmă retrocedază Hotinul și, la 30 ianuarie 1793, comisarul districtual austriac al Hotinului, baronul Dicke, primi ordin de la curtea vieneză să predea administrația cetății și a ținutului Hotin solilor turci, care se vor înfățișa spre a lua în seamă raiaua²¹⁹.

Deci, în 1793, în Hotin se reinstaurează conducerea și administrația otomană, o dată cu care se ridică din nou problema abuzurilor. Confirmare a acestui fapt este și firmanul sultanului din 1793 noiembrie 26, emis la cererea baronului H. Rathkeal, prin care se poruncește valiului din Silistra, muhafăzilor din Vidin, Belgrad și Hotin, cadiilor din Salonic, vameșilor și serdarilor de ieniceri, ca, începând de la hotarele Austriei și până la Istanbul, să nu încaseze de la negustorii împărăției austriece decât vama oficială de trei procente o singură dată, în același loc, pentru aceeași marfă, așa cum prevăd tratatele în vigoare. Se interzicea ca în localitățile amintite, acestor negustori să li se creeze dificultăți, cerând sub diverse pretexte mită și bacșiș și săvârșind abuzuri²²⁰.

Tulburările din Polonia și apoi capitularea Varșoviei în fața armatelor ruse au avut urmări imediate asupra Principatelor Române. Poarta otomană, opunându-se întăririi Rusiei în Polonia, se pregătea intens de război. Repararea și fortificarea cetăților de hotar: Hotin, Bender, Chilia și Ismail – puncte strategice importante – au fost puse, ca de obicei, în sarcina Principatelor. În ianuarie 1794, se trimiteau știri din Iași despre faptul că începuse fortificarea Hotinului și construcția de noi tuncele, iar Iacub pașa de acolo a înrolat mulți străini, pe care i-a împărțit prin sate și încerca în тайн să-i învețe milităria, acțiune care însă n-a avut nici un succes²²¹. Acest eșec și apropierea armatelor ruse de Nistru au trezit îngrijorarea pașalelor de la Hotin și Bender, care au trimis emisari la Poartă. În același timp, domnul Moldovei a primit firman, prin care i se cerea să trimită un corp de ieniceri spre aceste cetăți²²². Totodată, domnul primește porunca de la împărăție ca în fiecare ținut să se pregătească butoaie de pulbere de 35 și 50 de ocă, majoritatea cărora trebuiau transportate la Hotin; de asemenea, lemne și salahori, tot pentru cetatea Hotinului²²³.

²¹⁹ S. Relli, *op. cit.*, p. 29.

²²⁰ *Catalogul documentelor turcești*, vol. I, p. 134, nr. 535.

²²¹ E. Hurmuzaki, *Documente...* (serie nouă), vol. I, p. 527-528, nr. 289.

²²² *Ibidem*, p. 535, nr. 295.

²²³ *Ibidem*, p. 563 și 593, nr. 318 și 328.

S-au luat măsuri și pentru întărirea garnizoanei din cetate. După cum arată consulul rus Severin, în noiembrie 1794, Poarta intenționa să aducă la Hotin pe Zihuali Ali-pașa de Silistra cu 4000 de ostași, 4000 aflându-se deja la Hotin²²⁴. În următorul an numărul de ostași în garnizoana cetății crește. Mehmed Izzet, mare vizir, poruncește lui Mihail Suțu să pună la dispoziție o cantitate de zaherea oastei de gardă a cetății Hotinului, care ducea lipsă de produse din cauza secetei. Costul zaherlei trebuia să fie achitat lunar – pentru 1265 chile de grâu, care se vor da în șase luni, ajungându-se la 9000 de guruși²²⁵. În anul următor, din cauza secetei crește numărul jafurilor și omorurilor săvârșite de turcii de la Hotin la frontierele Moldovei, totodată, țăranilor li se distribuia făină stricată din depozitele cetății, fiind obligați să o plătească sau să o restituie după recoltă²²⁶.

Din 1795 datează cea mai completă samă a vistieriei Moldovei, pentru perioada de aproximativ cinci ani și se referă la anii 1795-1799. Conform acesteia, în perioada respectivă pentru diferite necesități ale raialei Hotinului s-au cheltuit peste 100000 de lei²²⁷.

O altă problemă apărută era cea a polonezilor refugiați, față de care Poarta avea o atitudine favorabilă (sub influența diplomației franceze). În același timp, diplomația austriacă și cea rusă se străduiau să izgonească „patrioții polonezi” din Principate și să anihileze activitatea lor. La 14 iunie 1796, Timoni, consulul austriac, scrie lui Thugut că la Hotin se aflau refugiați polonezi, cu unul din conducătorii acestora, pe care îl chema Denisko²²⁸.

H. Rathcal, de asemenea, informează ministerul, la 25 iunie 1796, despre faptul că polonii aveau structurile lor, iar drept confident și mijlocitor pe evreul Iosif Smirl. Referindu-se la numărul de refugiați, acesta arăta că numai într-un sat din Hotin existau 150 de patrioți²²⁹.

În ceea ce privește numărul soldaților garnizoanei de la Hotin, existau opinii că cetatea nu avea trupe suficiente, de aceea au fost transferați 300 de oameni de la Silistra și erau așteptați încă 1600, care trebuiau să alcătuiască împreună garnizoana cetății. În afară de aceștia la Hotin în curând trebuiau să soscască 5000 de ostași cu 80 de picse de artilerie²³⁰.

²²⁴ *Ibidem*, p. 603, nr. 335.

²²⁵ *Catalogul documentelor turcești*, vol. II, p. 387, nr. 1369.

²²⁶ E. Hurmuzaki, *Documente... (serie nouă)*, vol. I, p. 738, nr. 407.

²²⁷ B.C.U., Ms. VI/13, f. 212r-299v.

²²⁸ N. Iorga, *Documente Callimachi*, vol. I, p. 73, nr. 29.

²²⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 520, nota 1 și p. 522 nota 2.

²³⁰ E. Hurmuzaki, *Documente... (serie nouă)*, vol. I, p. 765, nr. 428.

La 28 octombrie 1796, Timoni, în corespondența sa către Thugut, ridică din nou problema polonezilor, arătând că pașa de la Hotin nu era indiferent față de aceștia, primind și adăpostind o mulțime de polonezi pe teritoriul raialei, de unde o parte se repliază în Moldova²³¹. Însă pașa de la Hotin neagă prezența polonilor în raia, afirmând că nici în continuare nu va adăposti la el refugiați. Pentru confirmarea acestui raport în următorul an se va forma o reprezentare comună austro-rusă pentru polonezii de la Hotin²³².

Problema polonezilor din Moldova va fi în obiectivul diplomației habsburgice și în anul următor. Astfel Timoni în corespondența către Thugut din 21 aprilie 1797 anunța că, potrivit rapoartelor a doi ofițeri din Bucovina și a unor dezertori de la Cernăuți, numărul polonezilor în Moldova și în raiaua Hotinului este foarte mare, astfel încât nu poate fi evaluat, înștiințând și despre faptul că Denisko se afla în Boiana moldovenească, de unde întreținea corespondența cu polonezii din raiaua Hotinului, din Bucovina și din Galiția, și că ei pregătesc o incursiune în Bucovina²³³. Într-adevăr, sunt atestate documentar o serie de incursiuni în Bucovina. Prima mențiune este din 1797 iunie 24, relatându-se că un grup de polonezi din raiaua Hotinului au organizat un atac asupra satelor de hotar din Bucovina, care a fost repetat și în luna următoare. În august incursiunile au continuat, în timpul uneia dintre acestea fiind prins Denisko, care, după cum s-a constatat, era un maior al armatei poloneze, Melford, care a fost spânzurat²³⁴. Aceste atacuri au fost posibile datorită susținerii polonezilor de către Poartă. Însuși domnul a dat ajutor în bani și provizii polonilor care se aflau în raia²³⁵. Totodată, domnul Moldovei continua să aprovizioneze cetățile turcești. Astfel, la 7 iulie el primește ordinul de a pregăti provizii pentru Bender, Hotin și Akkerman. În august este emis un nou ordin, prin care se cerea aprovizionarea cetăților Hotin și Bender cu 120000 de sferturi rusești de ovăz²³⁶.

În afară de cheltuielile pentru aprovizionarea cetății, vistieria Moldovei trebuia să cheltuiască sume mari de bani și pentru întreținerea raialei. Conform sămilor vistieriei din lunile mai și iulie-august ale anului

²³¹ N. Iorga, *Documente Callimachi*, vol. II, p. 523, nr. 181.

²³² *Ibidem*, p. 525, nr. 185.

²³³ *Ibidem*, vol. I, p. 94, nr. 46.

²³⁴ E. Hurmuzaki, *Documente... (serie nouă)*, p. 79, nr. 15 și p. 99, nr. 21.

²³⁵ *Ibidem*, p. 84, nr. 17.

²³⁶ *Ibidem*, p. 84, nr. 17, anexa I și p. 94-95, nr. 21.

1796, din timpul domniei lui Alexandru Ioan Callimachi, au fost cheltuiți 9330 de lei pentru plata capuchehaiei de la Hotin, a unor demintari turci de acolo, procurarea de daruri pentru aceștia, serviciile lipcanilor și în alte scopuri²³⁷.

În anul următor, continuă deplasările de forțe spre Hotin. De exemplu, la 9 mai 1799, pe lângă Galați au trecut corăbii turcești încărcate cu muniții și tunuri și cu 2000 de oameni. Pașa, care se afla la Brăila, i-a luat pe toți împreună cu armamentul pentru a-i integra în garnizoana cetății Hotinului²³⁸. Motivul pentru care acești ostași au fost aduși la Hotin este menționat în raportul consulului rus I. I. Severin din 10 iunie 1798, în care se arată că în cetatea Hotinului, după plecarea lui Hasan pașa cu trei tuiuri, conducea tefterdarul Esad-Efendi și, din cauza bolii ce a bătuit anul trecut, au murit acolo majoritatea populației și ostașii din garnizoană, așa că au rămas 1100 de oameni cu tot cu locuitori²³⁹.

Din 1799 avem rapoartele muhafâzului de Hotin, care arată că prin raia au trecut leși, în număr de 320, care plecau spre hotarele austriece, dar s-au întors și apoi au plecat definitiv²⁴⁰.

Conform tabelului veniturilor și cheltuielilor Moldovei din anul 1800, domnul Moldovei a plătit 65000 de lei pentru salariile ienicerilor de la Bender, Hotin și Ismail. În afară de aceștia, Moldova a mai plătit 36000 de lei – banii de cheltuială ai pașalelor de la Hotin și Bender²⁴¹. În același timp, la Galați au fost aduse muniții, care apoi, cu 25 de care și un ceauș, au fost transportate la Hotin²⁴².

În 1802 a fost ridicată din nou problema respectării tratatului de la Kuciuk-Kainargi. Consulul rus, V. F. Malinovski, îl informa la 26 mai pe V. P. Kociubei despre rugămintea mitropolitului și a marilor boieri de a se face demersurile necesare pentru aplicarea prevederilor tratatului de pace de la Kuciuk-Kainargi cu privire la retrocedarea pământurilor din raialele Brăila, Hotin și Bender ce aparțineau mai înainte mănăstirilor și boierilor²⁴³. Sub presiunile Rusiei, sultanul Selim al III-lea, pe parcursul anului 1802,

²³⁷ B.C.U., Ms. VI/27, original, f. 3v.-15r.; Ms. VI/26, original, f. 2r.-5r.

²³⁸ E. Hurmuzaki, *Documente... (serie nouă)*, vol. IV, p. 173, nr. 70.

²³⁹ *Ibidem*, p. 174, nr. 71. Pentru ciuma care a bătuit la Hotin, a se vedea E. Hurmuzaki, *Documente... (serie nouă)*, vol. IV, p. 97-213, precum și N. Iorga, *Documente Callimachi*, vol. I, p. 98-103.

²⁴⁰ *Ibidem*, vol. XIV, p. 508, nr. CCCXCI.

²⁴¹ *Ibidem*, vol. IV, p. 312, nr. 183, anexa I.

²⁴² *Ibidem*, p. 294, nr. 165.

²⁴³ *Ibidem*, p. 373, nr. 245.

emite consecutiv trei firmane, prin care întărea și reînnoia vechile firmane privitoare la ocârmuirea Țării Românești și Moldovei și la celelalte legi ale ei. Printre adaosurile la aceste tratate se arată că așa-zisele raiale uzurpate din Țările Române, ca Hotinul, Benderul și altele, vor fi restituite după un anumit timp²⁴⁴. Acest lucru însă nu s-a întâmplat, mai mult chiar, după cum arată corespondența lui Malinovski către Kociubei din septembrie același an, turcii de la Hotin pregăteau un atac de jaf²⁴⁵.

În același timp, se înrăutățesc relațiile ruso-otomane, părțile pregătindu-se de un nou război. Astfel, I. J. Bolkunov îl informa la 26 februarie 1806 pe A. Czartoryski că Bekir pașa a fost numit seraschier al oștirilor turcești aflate în nordul Dunării, care porunci să se întărească garnizoanele din Hotin și Ismail, pentru care se aduceau muniții la cetatea Hotinului. Pentru întărirea acestor două cetăți se aștepta venirea de peste Dunăre a 20000 de ostași²⁴⁶. Totodată, aveau loc și lucrări de reparare a cetății. Pentru aceasta au fost aduși 200 de meșteri, care lucrau la repararea cetății zi și noapte²⁴⁷.

Cu toate eforturile otomanilor, cetățile n-au putut fi pregătite până la începutul războiului, declarat de Rusia la 22 noiembrie 1806. O cronică turcească arată: „De aceea, oastea și hambarele de zaherele ale unui loc de adăpost ca Hotinul care era una din fortărețele cele mai de seamă ale serhaturilor mărginașe erau lipsite de muniții și de alte lucruri. Hotinul era gol, iar forțele lui Kara Mehmed pașa care se afla de pază erau egale cu zero”²⁴⁸. Probabil că din această cauză cetatea și garnizoana Hotinului n-au opus nici o rezistență armatelor ruse și, la 26 noiembrie, se încheie acordul între comandantul trupelor rusești, general-locotenentul I. N. Essen, și comandantul trupelor otomane, pașa cu trei tuiuri Mehmed, cu privire la predarea cetății Hotinului²⁴⁹.

În 1812, când a fost încheiată pacea ruso-turcă de la București, ținutul și cetatea Hotinului, împreună cu restul Moldovei dintre Nistru și Prut, au fost ocupate și alipite de Rusia.

Cele menționate permit a trage câteva concluzii. La 1699, după pacea de la Carlowitz, Imperiul Otoman a pierdut o importantă raia, pierdere

²⁴⁴ *Catalogul documentelor turcești*, vol. II, p. 408-411, nr. 1441, 1442, 1444.

²⁴⁵ E. Hurmuzaki, *Documente... (serie nouă)*, vol. IV, p. 430, nr. 309.

²⁴⁶ *Ibidem*, p. 608, nr. 518.

²⁴⁷ *Ibidem*, p. 611, nr. 523.

²⁴⁸ *Cronici turcești*, vol. III, p. 409.

²⁴⁹ E. Hurmuzaki, *Documente... (serie nouă)*, vol. IV, p. 645, nr. 595.

care trebuia imediat recuperată, și dacă nu putea fi întoarsă Camenița, era necesară formarea unui nou punct strategic, sub formă de raia. Pentru aceasta era indicat Hotinul, care avea o așezare geografică convenabilă și era cea mai puternică cetate din Moldova. Din această cauză, la 1713, turcii ocupă cetatea, iar la 1715 transformă ținutul în raia. Din acel moment, ținutul și cetatea Hotinului au devenit cel mai de nord punct strategic al Imperiului Otoman, care, datorită lor, putea să-și păstreze influența în Principatele Române și să supravegheze deplasările de forțe din statele vecine – Imperiul Rus, Polonia și Imperiul Habsburgic. La 1718 hotarele raialei sunt stabilite definitiv, luând configurația fostului ținut moldovenesc și devenind una dintre cele mai mari raiale.

Apariției acestui nou organism al Porții s-a opus Polonia, care, în nenumărate rânduri, a cerut desființarea lui și surparea cetății, pretenții înaintate de către diplomația polonă până la negocierile de pace din 1739. Importanța Hotinului fiind însă imensă, Poarta n-a satisfăcut nici una din aceste cereri.

La 1740, după terminarea războiului ruso-turc, ținutul revine Moldovei, instaurându-se în el chiar și un pârcașlab. Dar, după un an, ținutul Hotin este retransformat în raia, cu administrația și legislația specifică acesteia. Poarta nu vroia să piardă un atât de important punct strategic, unde se întâlneau influențele a patru state, aflate tot timpul în rivalitate.

Raiaua Hotinului a rămas în atenția diplomației europene și după terminarea războiului ruso-turc din 1735-1739, după cum confirmă referințele la acest olat din rapoartele consulare ruse, austriece, olandeze și poloneze.

În aceeași perioadă se observă și un viu interes pentru raiaua Hotinului din partea diplomației franceze, care încerca să întrețină relații bune cu pașa de aici. Mai mult decât atât, s-a făcut o încercare de a stabili și un rezident la Hotin, care trebuia să supravegheze corespondența diplomatică franceză și să observe evoluția evenimentelor din zonă.

După războiul ruso-turc din 1769-1774, când ținutul este ocupat de ruși, unele sate au fost retrocedate vechilor proprietari – boierilor, și mănăstirilor –, scopul urmărit fiind desființarea pašalâcului. Cu toate că și în tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi unul din articole specifice retrocedarea proprietăților vechilor stăpâni, Poarta otomană n-a ținut cont de aceasta și a refăcut raiaua Hotinului. În același timp, au apărut probleme și cu delimitarea Bucovinei, austrieccii dorind să ocupe și nouă sate din raia, dar olatul și-a păstrat vechea configurație.

Imperiul Habsburgic nu pierdea însă din vedere această zonă, Iosif al II-lea intenționând să alipească cetatea Hotinului, pentru a scăpa de un vecin incomod. Din această cauză, începe un nou război ruso-austro-turc, austrieccii atacând și ocupând Hotinul, unde, în cele din urmă, se instaurează o administrație asemănătoare celei din Bucovina. Cu toate insistențele lor, imperialii au fost nevoiți să se retragă din Hotin, la 30 ianuarie 1793, adică după un an de la încheierea păcii, unde se reinstaurează vechea administrație otomană.

Formarea unei noi raiale în nordul Țării Moldovei s-a răsfrânt negativ asupra economiei țării. Astfel, chiar începând cu ocuparea cetății, domnul Moldovei a trebuit să suporte o serie de cheltuieli în brațe de muncă și bani pentru refacerea fortăreței. Pentru aprovizionarea și întreținerea garnizoanei din cetate a fost luat de la Moldova un întreg ținut cu toate veniturile sale, fără însă a micșora câtuși de puțin haraciul țării față de Poartă. Toate deplasările demnitarilor otomani de la și spre Hotin erau suportate de vistieria țării. Consecințe grave pentru țară aveau și deplasările de oști spre Hotin, deoarece soldații tot timpul săvârșeau diferite acte de samavolnicie față de populație, toate acestea ducând la slăbirea potențialului economic al țării. Din aceste considerente, sultanul, printr-o serie de firmane, a încercat să regleze trecerea trupelor prin Principate, dar nelegiuirile n-au încetat.

Moldova avea și obligația de a aproviziona cetatea Hotinului cu cele necesare, ceea ce a avut, de asemenea, repercusiuni foarte grave asupra economiei țării, de multe ori populația ei fiind complet sărăcită. Însăși prezența garnizoanei otomane la Hotin aducea mari dezavantaje țării, soldații de aici încălcând hotarele raialei, neplătind impozitele convenite pentru folosirea pământului, jefuind și prădând sau chiar luând în robie moldoveni.

La 1806 începe un nou război ruso-turc și tot ținutul, de asemenea și restul Basarabiei, sunt ocupate de ruși, teritoriu care a revenit în cuprinsul țării după o sută de ani de administrație rusă, în anul 1918.

Episcopia Hotinului, apărută pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, este rezultatul conjuncturii politice care s-a creat la începutul acestui veac în Țara Moldovei, în urma transformării ținutului Hotin în raia.

Insuficiența materialului documentar și interpretările greșite privitor la istoria acestei noi episcopii ne-au determinat să-i consacram temei respective un capitol aparte. Deoarece evoluția Episcopiei Hotinului este în strânsă concordanță cu evoluția Mitropoliei Proilaviei, considerăm necesar să revenim aici la o serie de date, făcând precizările de rigoare.

Apariția și formarea Mitropoliei Proilaviei se datorează, de asemenea, organizării raialelor pe teritoriul Țării Românești și cel al Țării Moldovei. Ținuturile, transformate de turci în puncte de sprijin ale Imperiului Otoman, pentru o mai mare siguranță, au fost trecute sub directa administrație a Porții, iar în cetăți s-au amplasat trupe otomane. În același timp, majoritatea populației, care era de rit ortodox, a fost scoasă de sub jurisdicția bisericească a ierarhilor moldoveni și munteni, situație care nu putea să dureze mult timp. Autoritățile turcești au format o unitate administrativ-bisericească nouă în frunte cu un ierarh cu titlu de mitropolit, căruia i se supuneau toate parohiile și bisericile din olaturi, precum și toate bisericile din Ucraina hanului.

Pentru o supraveghere mai bună și o distanțare mai mare de biserică munteană și cea moldovenească titularul acestei noi eparhii era numit de greci, supunându-se direct capului bisericesc ortodox din imperiu, adică, patriarhului de Constantinopol. Deci din punct de vedere canonic, Mitropolia Proilaviei ocupă un loc aparte, pentru că, deși situată pe pământ românesc, ea se supunea Patriarhiei din Constantinopol¹, fapt salutat de ultima, deoarece astfel își mărea teritoriile asupra cărora se extinde influența ei.

Denumirea Proilavia este pusă în legătură cu orașul Brăila. Turcii numeau acest oraș *Ibrăila* sau *Ibrail*, iar grecii îi ziceau *Proila*, de unde vine și *Proilavia*. Pe hărțile vechi o găsim și cu forma latinescă *Proilabum* sau cu cea slavizată *Proevlavia*, *Proevlav* ori *Proevlavschi*².

¹ Veniamin Pocitan-Ploceșcanu, *Istoria Mitropoliei Proilaviei (Brăilei) și a vechii episcopii a Hotinului*, Tipografia Seminarului Monahal „Cernica”, București, 1936, p. 2.

² *Ibidem*, p. 3.

Este însă cunoscut și faptul că reședința mitropolitană n-a fost tot timpul la Brăila, locul ei fiind schimbat și la Galați, Ismail, Reni, Căușani.

Hotarele noii eparhii, de asemenea, au variat, în funcție de conjunctura politică, acestea extinzându-se o dată cu apariția unei noi raiale (exemplul Hotinului) sau micșorându-se după cedarea unor teritorii de către Imperiul Otoman (de exemplu, Ucraina hanului).

Nu ne este cunoscută nici data exactă a înființării acestei mitropolii. Bazându-ne pe actul sinodal al Patriarhiei din Constantinopol din 1590, prin care se înființa Patriarhia Rusiei, putem susține că mitropolia deja exista cu numele amintit, deoarece printre semnatarii actului era și Nectarie, care iscălește ca fost mitropolit al Proilaviei³. De aici rezultă și faptul că, probabil, Nectarie n-a fost primul mitropolit al ei. Așadar, existența Mitropoliei Proilaviei la mijlocul secolului al XVI-lea este neîndoieșnică, fapt ce înlătură punctul de vedere al lui V. Pocitan, care, în baza unui act din 1639 de la Chiril al II-lea, patriarhul Constantinopolului, consideră că aceasta ar fi fost formată în prima jumătate a secolului al XVII-lea⁴, opinie cu care nu putem fi de acord, deoarece în documentul respectiv este vorba de reînființarea Mitropoliei Proilaviei, după o perioadă de regres.

Istoria Episcopiei Hotinului, ridică o serie de probleme, printre acestea fiind și cele privind apariția episcopiei, anul trecerii raialei Hotinului sub jurisdicția bisericească a Mitropoliei Proilaviei, statutul noii eparhii și conducerea acesteia.

Unii autori consideră că trecerea bisericilor și parohiilor din Hotin sub jurisdicția Mitropoliei Proilaviei trebuie pusă în legătură cu transformarea ținutului în olat⁵. Deci o dată cu apariția raialei Hotinului,

³ D. Russo, *Studii istorice greco-române. Opere postume*, publicate sub îngrijirea lui Constantin C. Giurescu, Ariadna și Nistor Camariano, vol. I, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, București, p. 247.

⁴ Veniamin Pocitan, *op. cit.*, p. 5-7; cf. N. Iorgă, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Ediția a II-a, Editura Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, București, 1932.

⁵ *Ibidem*, p. 40; A. Papadopol-Culimach, *Anihibie Hotinul*, în „R.I.A.F.”, an. III, vol. V, București, 1885, p. 320; Isidor de Onciul, *Fondul religiositaru gr-or. al Bucovinei. Substratul, formarea, dezvoltarea și starea lui de față*, Tipografia concesională „Arch. Silvestru Morariu-Andrieviciu”, Cernăuți, 1891, p. 11; Eusebie Popovici, *Istoria bisericească*, vol. II, Tipografia cărților bisericești, București, 1901, p. 455; N. A. Constantinescu, *Întinderea raialelor, cu deosebită privire la raiaua Giurgiului*, în „A.G.A.”, an. II (1910-1911), p. 57; Veniamin Bărlădeanu, *Vechea episcopie a Hotinului* în „Biserica Ortodoxă Română” (în continuare B.O.R.), seria III, an. L, nr. 2, 1932, p. 114; N. Ciachir, *Basarabia sub stăpânire țaristă 1812-1917*, Editura didactică și pedagogică, București, 1992, p. 17.

populația ortodoxă de aici a fost scoasă de sub jurisdicția episcopiei de Rădăuți sub care se afla de secole și trecută sub cea a Proilaviei, lucru ce nu se verifică documentar; din punct de vedere bisericesc, Hotinul a rămas sub oblăduirea Episcopiei Rădăuțului. Astfel, la 15 august 1721 sultanul emite o carte către judecătorii de Hotin, Tatarbunar, Han-Câșla, Izmail, Brăila și Bender și dregătorii lor, precum și către Mihai Racoviță, domnul Țării Moldovei, prin care se cerea a îngădui misionarilor să citească evanghelia latinilor care locuiesc în pomenitele raiale și în Moldova, fără ca acestora să li se ia dările sau vama, „nici să le deschideți lăzile lor”⁶.

La 1730 martie 30, Meletie, starețul din târgul Hotin al schitului Sfântul Ioan Botezătorul de pe malul Nistrului, întemeiat de Iancul Costin, părcălab de Hotin, la sfârșitul secolului al XVII-lea, scria că, după întoarcerea sa din robia de 28 de ani, găsind schitul pustiit și risipit, l-a refăcut și l-a închinat mănăstirii Putna cu toate veniturile de miluire de la domni și cu o moșioară, după cum arată zapisele de cumpărătură. Scrisoarea este adresată episcopului de Rădăuți, Calistru, fiind adevărată de acesta⁷. Faptul că scrisoarea este adresată episcopului de Rădăuți și nu mitropolitului Proilaviei, demonstrează o dată în plus apartenența bisericii din Hotin la Mitropolia Moldovei, deoarece, conform dreptului canonic, episcopul Calistru nu putea interveni în afacerile unci mitropolii străine.

Dimitrie Dan, în lucrarea sa consacrată Episcopiei Rădăuților, menționează, de asemenea, că Hotinul la 1713 este alipit Episcopiei Brăilei, afirmând însă că episcopii din Rădăuți au continuat un timp să-și exercite jurisdicția⁸. Afirmția lui se bazează pe scrisoarea episcopului Iacov din 1749 mai 8 cu următorul conținut: „Iacov, din mila lui Dumnezeu, episcopul Rădăuțului. Molitfele voastre preoți și diaconi carii vă aflați lăcuitori în eparhia noastră la raiaua Hotinului dăm milă, viață, pace, sănătate și mântuire sufletească vă poftim de la Dumnezeu atotputernicul. Iar de la smerenia noastră arhierescă molitfă și blagoslovenie vă trimitem. Iată văzând și noi întâmplarea vremurilor și lipsa pâinii și alte nevoi ce-au fost întru acești ani am lăsat și noi de ați odihnit molitfele voastre despre plocoanele noastre și despre alte cheluieli

ce era obicei de le dați care odihnă ați avut-o în trei ani. Dar acum ploconul nostru pe acest an, de la toți preoții și diaconii câte <>’ pentru care nimeni împotriva să nu fie, ci fleștecarele să-și deie banii la mâna trimisului nostru. Iar pentru carii s-ar pune împotriva și nu ar vre de bună voie să deie banii, iată că am dat poroncă trimisului nostru pe unii ca acei să-i ie la izvod și să-i arate la noi și noi le vom trimite caterisire și lepădare de sfânta preuție. Așijdere, am socotit și pentru osteneala și cheltuiala trimișilor noștri, să ie de toată biserica câte un leu. Iar pentru leul acesta molitfele voastre veți căde cu rugăminte la poporiani ca să deie ei acest leu. Iată și sfântul mir c-am trimis întru blagoslovenie, așijdere și antimisă la care biserică a fi rupt sau vechiu să de nou și cheltuiala antimisului iaste doi lei. Pentru protopopa Vasile, care au fost protopop la Hotin, iată că l-am scos din protopopie și am dat carte de protopop la mâna trimisului nostru, pre cine a socoti împreună și cu molitfele voastre să puie protopop. Deci și molitfele voastre la toate cele ce sunt poroncile noastre să nu vă arătați protivitori că acei nu vor scăpa de pedeapsă. Aceasta acum și fiind sănătoși”⁹.

Acest document arată clar apartenența Hotinului de Episcopia Rădăuților, fapt menționat chiar în primele rânduri ale lui: „lăcuitori în eparhia noastră la raiaua Hotinului”. Conform documentului, fețele bisericești și locuitorii din raia au fost eliberați pe timp de trei ani „despre plocoanele noastre și despre alte cheluieli ce era obicei de le dați”. Deci toate dările bisericești erau colectate de slujitorii vechii episcopii, ceea ce era imposibil dacă bisericile hotinene ar fi atârnat de Mitropolia Brăilei. Mai mult decât atât, începând cu 1749, preoții și diaconii trebuiau să plătească ploconul obișnuit, iar în cazul în care cineva refuza acest lucru urma să fie trecut în izvod și apoi caterisit, fapt, de asemenea, cu neputință dacă Hotinul nu aparținea de Rădăuți. De menționat că și cheltuielile trimișilor episcopali erau plătite tot de locuitorii din raia și anume „de toată biserica câte un leu”.

Partea a doua a actului episcopal demonstrează că, pe lângă problemele de ordin economic, Episcopia Rădăuților rezolva și probleme legate de viața spirituală a bisericilor din Hotin. În primul rând, episcopul Iacov înștiințează preoții că li s-a trimis mir pentru binecuvântare, apoi

⁶ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. I-II, p. 96.

⁷ *Din tezaurul documentar sucevean*, p. 235, nr. 703, rez.

⁸ Dimitrie Dan, *Cronica episcopiei de Rădăuți*, cu apendice de documente slavone originale și traduse și mai multe ilustrațiuni, Editura Fondului Religionar Greco-Ortodox al Bucovinei în Cernăuți, Viena, 1912, p. 35.

* Loc rupt în document.

⁹ *Idem, Mănăstirea și comuna Putna*, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, București, 1905, p. 95, nr. 94, orig.

antimisă și, în ultimul rând, că a fost demis protopopul Vasilie de la Hotin, locul vacant urmând a fi ocupat de un candidat ales de preoții locali.

Cele menționate demonstrează că parohiile raiale din nordul Țării Moldovei erau supuse jurisdicției Episcopiei Rădăuților și nu Mitropoliei Proilaviei, deoarece, conform canoanelor bisericești, o episcopie supusă Mitropoliei Moldovei nu avea nici un drept să intervină în probleme spirituale ale unui teritoriu care ținea de mitropolia de la Dunăre.

Și, în sfârșit, ultimul argument, care ne face să credem că teritoriul raialei Hotin a intrat sub jurisdicția bisericească a Mitropoliei Proilaviei abia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, este titulatura icrarhilor acestei eparhii. Confruntând lista mitropoliților din scaunul Brăilei, întocmită de D. Russo (după părerea noastră cea mai documentată și mai bine întocmită), vom observa că până la mijlocul secolului al XVIII-lea toți aceștia purtau titulatura de „mitropoliți ai Proilaviei și Tomarovului” și abia începând cu Daniil, investit cu titlu de mitropolit al Proilaviei în 1751, apare și adaosul „al Hotinului”¹⁰, deci o dată cu trecerea acestui teritoriu sub oblăduirea a acesteia.

În anul 1751 a fost făcută și prima încercare de aducere a olatului Hotinului sub conducerea canonică a mitropoliei Proilaviei. *Cronica Ghiculeștilor* arată: „În acest timp, mitropolitul Proilaviei a luat firman împărătesc ca să alipească ținutul Hotinului la eparhia sa și trecând prin Moldova, s-a dus într-acofo ca să strângă obișnuita dare de la creștini. Boierii pământeni însă, împreună cu mitropolitul Moldovlahiei și cu episcopii, știind că acel ținut era din vechime unit cu episcopia de Rădăuți, adică cu Moldova, au adus aceasta la cunoștința lui Constantin vodă Racoviță rugându-l cu stăruință să caute să dobândească alt firman, prin care cel dintâi să-și piardă puterea, ca fiind dat din greșală.

Apoi domnul a stăruit și a venit alt firman, în care se spunea că ținutul Hotinului să nu se desprindă de la eparhia Moldovei, ci să rămână unit cu ea, precum a fost și în timpurile vechi. Mitropolitul Proilaviei, care era încă în părțile acelea, aflând ceea ce s-a întâmplat, a blestemat în biserică pe acei care au pricinuit aceasta, fără să se gândească cu puțină minte. Așadar, fiind caterisit de marea biserică, a primit pedeapsa cuvenită”¹¹. *Cronica* nu specifică data și anul evenimentului respectiv, însă

¹⁰ D. Russo, *op. cit.*, p. 255-285; V. Pocitan, întocmind o listă a mitropoliților Proilaviei, indică pentru Meletic (1641-1649) în titulatură și adaosul „al Hotinului”, însă noi considerăm că aceasta este, probabil, o eroare de traducere.

¹¹ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 643.

arată că toate acestea s-au întâmplat în al doilea an de domnie al lui Constantin Racoviță, deci aproximativ la 1751. Numele mitropolitului, care a săvârșit această faptă, *Cronica Ghiculeștilor* de asemenea îl ține sub tăcere. D. Russo, efectuând o documentare mai amplă, îl identifică cu cel al mitropolitului Filotei. Stabilind ordinea mitropoliților Proilaviei și că Daniil de Side a fost ales în acest post la 1751 și nu la 1741, conform copiei actului patriarhici, D. Russo subliniază că la 1753 acesta, semna „Filotei fost al Proilaviei”¹².

Într-adevăr, în anul 1748 a fost ales mitropolit al Proilaviei ieromonahul Filotei de către sinodul patriarhiei din Constantinopol. Mitropoliții de până la dânsul, Ioanichie și Calinic, n-au înaintat niciodată pretenții de jurisdicție canonică asupra raialei Hotinului (nu există nici un document în acest sens) și nici nu au introdus în titulatura lor adaosul „al Hotinului”. Filotei este primul mitropolit al Proilaviei care s-a străduit să alipească olatul Hotinului, dar plătește pentru aceasta scump și, în 1751, este caterisit de același sinod care îl alesese mitropolit, din cauza certei începute de el pentru jurisdicția asupra Hotinului¹³.

Datele cronicii probează clar că până la acel moment ținutul Hotinului era sub ascultarea Episcopiei Rădăuților, cum a fost din vechime, și că Filotei, mitropolitul Proilaviei, a fost primul care a dorit să schimbe această ordine.

O altă problemă care nu poate fi trecută cu vederea este și cea ridicată de Iustin Frățiman¹⁴ și Ștefan Berechet¹⁵. Bazându-se pe o serie de materiale din arhivele rusești, acesta afirmă „că episcopia de Hotin a fost înființată ca o episcopie excepțională și anume numai pentru lipoveni cu scop de a-i apropia pe ei de biserica ortodoxă răsăriteană”¹⁶.

Și Iustin Frățiman, și Ștefan Berechet, pornind de la ideea că episcopia Hotinului a fost formată inițial ca o episcopie lipovenească și apoi transformată în ortodoxă arată că prima mențiune documentară a ei este din 1755, iar primul episcop este Antim. Afirmările acestora se

¹² D. Russo, *op. cit.*, p. 271.

¹³ Tit Simedrea, *Vechea episcopie a Hotinului*, în „B.O.R.”, an. LXL nr. 1-3, 1943, p. 13-14.

¹⁴ Iustin Frățiman, *Studiu contributiv la istoria Mitropoliei Proilaviei (Brăilei)*, Tipografia soc. an. „Glasul Țării”, Chișinău, 1923, 369 p.

¹⁵ Pentru această problemă, cf. articolele lui Șt. Berechet din „B.O.R.” pe anul 1924-1925, precum și articolele sale din „Luminătorul” pe anul 1924 și articolul său din „R.S.I.A.B.”, vol. XV (1924).

¹⁶ Iustin Frățiman, *op. cit.*, p. 92.

bazează pe gramota soborului din 20 aprilie 1755, de la Slava Rusa din Dobrogea, care conține următoarea informație: „Cu mila lui Dumnezeu, smeritul Anfim, arhiepiscopul întregii Pravoslaviei. Iubitorul de Dumnezeu episcop Teodosie al Kubanului și al Terekului. După harul, darul și puterea Preasfântului și începătorului de viață Duh ... prin alegerea episcopilor, arhimandriților, egumenilor și întregul cler bisericesc, am ales pe acest evlavios episcop al Kubanului și al raialei Hotinului ca arhiepiscop ca să fie el mai mare episcop, supraveghetor și dregător al bisericii ortodoxe de ritul grecesc al credinței ortodoxe, vechii tradițiuni bisericești velico-rosiene al întregii ortodoxii să împlinească locul părinților”¹⁷.

În afară de gramota de la Slava Rusa mai există încă două acte emise de Antim, și anume două scrisori adresate mitropolitului Moldovei, Iacov I Putneanu, una din același an, 1755 decembrie 12, în care vorbește despre sine, și alta din 1756 iunie 30, unde arată starea morală a episcopiei sale și prezintă câteva date cu privire la lipovenii din Jași¹⁸. Însă în urma examinării acestor trei acte se poate constata că atât activitatea lui Antim, cât și personalitatea sa, nu au nimic comun cu trecerea olatului Hotin sub autoritatea bisericii proilaviene.

Analiza gramotei sinodale de la Slava Rusa trezește îndoieli în privința autenticității sale. Documentul este semnat de iconomul bisericii catedrale, Matei Burchiu, preotul călugăr, Iosip, și episcopul Teodosie al Kubanului și al Terekului¹⁹. Or, un astfel de act ar fi trebuit să conțină în mod obligatoriu semnătura mitropolitului.

Admițând însă autenticitatea acestui act și analizând conținutul lui, vom ajunge la aceleași concluzii. În primul rând, în document este pomenit un singur episcop, Teodosie al Kubanului și Terekului. Însă dacă ar fi fost vorba despre toți ortodocșii din raiaua Hotinului, la această ceremonie de investire ar fi trebuit să asiste cel puțin un episcop al Mitropoliei Moldovei sau mitropolitul Proilaviei, dacă aceasta s-ar fi aflat în subordinea sa. Mai mult decât atât, el însuși, în acest act, este numit „episcop Anfim al Kubanului și a raialei Hotinului, ca să fie cel mai mare episcop, supraveghetor și dregător al bisericii ortodoxe de ritul grecesc al credinței ortodoxe, vechii tradițiuni bisericești velico-rosiene”, deci era episcop numai al lipovenilor.

În prima scrisoare către Iacov Putneanu, Antim nu amintește nimic despre apartenența sa la Biserica Ortodoxă, însă în scrisoarea a doua, menționează de două ori că a primit titlul de episcop de la Daniil, mitropolitul Proilavici și Ghedeon, arhiepiscopul din Crimeea²⁰. În actul de investire de la Slava Rusa nu este pomenită nici una dintre persoanele amintite, ele nefiind nici semnatare ale acestuia, ceea ce denotă faptul că episcopul lipovenesc a folosit aceste nume numai pentru a-și legitima investitura sa față de mitropolitul Moldovei. Deci nici Daniil, nici Ghedeon nu l-au investit în această funcție. Din scrisoare reiese că locul de reședință al lui Antim era satul Vitreanca din pașalâcul Hotinului, de unde el îl ruga pe Iacov Putneanu să-i trimită răspuns la mesajul său. Încheind scrisoarea, Antim semna „Smerenyi Anfim Arhiepiscop Kubanskiy i Chotinski Ray Lipoven”. Semnătura este făcută cu litere latine, în afară de cuvântul *lipoven*, care este cu caractere chirilice. Semnătura lui Antim demonstrează că el se vroia arhiepiscop numai al lipovenilor și nu a toată populația din raia.

Activitatea acestui ierarh lipovenesc a îngrijorat Sinodul din Sankt-Petersburg. La cererea lui, Colegiul Afacerilor Străine prezintă la 27 mai 1757 un raport alcătuit în baza datelor furnizate de rezidentul rus din Turcia, în care se subliniază că lipovenii într-adevăr au ales un episcop, pe care au încercat să-l hirotonească întâi la un arhiepiscop din Crimeea și la arhierul valah, care însă a refuzat. În cele din urmă, el a fost hirotonit „de mitropolitul grecesc Daniil, care trăiește pe Dunăre, în Țara Turcească, în mănăstirea așa-numită Reni”²¹. Această din urmă informație este însă greșită. După acest raport, Colegiul Afacerilor Străine a trimis niște rezidenți, care s-au întâlnit cu reprezentanții lui Antim și ai mitropolitului Moldovei, ei arătând că Iacov Putneanu a declarat în privința hirotonisirii lui Antim de către Daniil următoarele: „Dar că mitropolitul grecesc din Brăilă pe acel dovedit amăgitor să-l fi hirotonit ca arhiepiscop – aceasta nu e drept. Acest mitropolit Daniil este om învățat, constant și destoinic de orice cinste și lui îi este încredințată după bună cuviința lui această vestită eparhie și că dânsul să hirotonească pe acest amăgitor la această vestită arhi-episcopie – aceasta nici de gândit nu se poate fără binecuvântarea patriarhului, de fel mitropolitul nu poate hirotoni arhiepiscop”²². În afară de aceasta, mitropolitul Moldovei a mai spus că, într-adevăr, a primit de la acest pseudo-episcop două scrisori, precum și gramota de investire a lui, pe care o considera falsă, deoarece

¹⁷ *Ibidem*, p. 61–63.

¹⁸ Șt. Berechet, *Episcopia Hotinului*, în „B.O.R.”, seria II, an. 42, nr. 2, 1924, p. 714–716, anexa III, IV.

¹⁹ *Ibidem*, p. 713–714.

²⁰ Iustin Frățiman, *op. cit.*, p. 300–302.

²¹ Șt. Berechet, *op. cit.*, p. 714–715, anexa V.

²² Iustin Frățiman, *op. cit.*, p. 306.

dacă ar fi fost originală, ar fi trebuit să fie scrisă în grecește. De aceea, mitropolitul a trimis ordin în toată eparhia sa ca Antim, oriunde va fi găsit, să fie prins și adus la Iași, unde ca unui pseudo-episcop i se va rade barba, apoi va fi trimis în surghiun la ocele de sare²³.

În cele din urmă, la 24 iunie 1757, Sfântul Sinod emite o nouă scrisoare, prin care cere mitropolitului Moldovei să ia măsuri în eparhia sa ca să stăpânească arhieria lipovenească²⁴.

Datele documentare de mai sus demonstrează clar netemeinicia concluziilor lui Iustin Frățiman și Ștefan Berechet și faptul că, în nici un caz, Antim, care a fost un pseudoarhiepiscop lipovenesc, nu poate fi considerat drept primul ierarh al Episcopiei Hotinului, care, la acea dată nici nu era formată.

În *Cronica Ghiculeștilor* este consemnat că Înalta Poartă dăduse un firman de alipire a pašalâcului Hotinului la Mitropolia Proilaviei, dar nu se relatează cine a emis acest firman. În opinia noastră, se poate vorbi și de amestecul bisericii patriarhale, care își dorea extinderea sa asupra a cât mai multe teritorii. Însă momentul ales pentru acest scop n-a fost potrivit, deoarece în Țara Moldovei exista o opoziție a boierimii pământene față de greci, iar scaunul Mitropoliei Moldovei este ocupat de energicul ierarh Iacov Putneanul, care, peste un an, la 1752, va aduna un congres bisericesc, la care se va hotărî ca grecii să nu ocupe scaunele mitropolitane sau episcopale. Văzându-se în fața unei opoziții atât de dârce, Patriarhia ecumenică a trebuit să renunțe la planurile sale.

Cât privește anexarea canonică a Hotinului la Proilavia, cronicarul nu mai prezintă nici un amănunt, lăsându-ne să credem că, o dată ce a fost emis firmanul, care l-a revocat pe cel dintâi, raiaua nu s-a dezlipit de eparhia Moldovei și a rămas unită cu ea. După noi, încă vreo câțiva ani lucrurile au stat în acest fel. Tit Simedrea, la rândul său, afirmă că pašalâcul Hotinului n-a rămas sub jurisdicția bisericii moldovene, dar nici nu a fost alipit la Mitropolia Proilaviei și că incidentul provocat de Filotei s-a stins printr-un compromis: înființarea unei eparhii proprii, cu rang de episcopie pentru raiaua Hotinului, data înființării acesteia plasând-o aproximativ între anii 1752 și 1758²⁵. Dar în baza materialului documentar se poate trage o serie de concluzii deosebite de ale acestui autor.

²³ *Ibidem*, p. 306-307.

²⁴ *Ibidem*, p. 307.

²⁵ Tit Simedrea, *op. cit.*, p. 17-18.

Primul act în care în titulatura mitropolitului Proilaviei apare adaosul „al Hotinului” datează din 1758 august 4. Actul are următorul conținut: „Daniil, cu mila lui Dumnezeu, mitropolit Proilaviei, Tomarova, Hotinul și a toată marginea Dunării și a tot Nistrul.

Îată au venit înaintea smereniei noastre acest de Dumnezeu temător bărbat anume Alexandru Ureche ierodiacon cu multă plecaciune cerșind darul preoției de la smerenia noastră. Deci, și noi pe amăruntul cercetându-l și prin dumnezeiască pravilă ispitindu-l a doua oară prin vrednica mărturie ce și-au adus de la părintele său cel duhovnicesc protopopul Gavriil ot Hotin fiind hirotonit ierodiacon de iubit fratele nostru chir Dosoftei episcopul Rădăuțului l-am făcut preot desăvârșit aici la Schitul Nalt al Sfintei mitropolii noastre Hotinul unde se cinstește și se prăznuiește hramul Sfintei Prapadoamnei Paraschivei”²⁶.

În baza acestui document, Tit Simedrea emite ipoteza, conform căreia adaosul în titulatura Proilavului ar demonstra că al doilea firman a rămas inoperant și că raiaua Hotinului ar fi ajuns o simplă anexă a Mitropoliei Proilaviei și Tomarovului, așa cum plănuiise Filotei²⁷. Mai mult decât atât, bazându-se pe pasajul care arată că Alexandru Ureche a fost făcut preot „la Schitul Nalt al Sfintei mitropolii noastre Hotinul”²⁸, autorul încearcă să demonstreze că, de fapt, întocmitorul actului a greșit și în loc de mitropolie trebuie să se subînțeleagă Episcopia Hotinului, astfel el considerând că la acea dată episcopia era deja înființată.

Informațiile documentare de care dispunem și evoluția faptelor ne determină să tragem alte concluzii. În primul rând, însuși Tit Simedrea arată că la investirea în scaunul mitropolitan a lui Daniil titulatura Mitropoliei Proilaviei este „Sfânta mitropolie a Proilavului și Tomarovului”²⁹. Deci la investirea lui Daniil nu exista Episcopia Hotinului. *Cronica* însăși arată că

²⁶ *Inscripțiuni după decalcuri luate de d-ne V. A. Urechia și aflate în depositul Fundațiunei Urechia din Galați*, în „B.F.U.”, an. I, nr. 1, p. 30.

²⁷ Tit Simedrea, *op. cit.*, p. 17.

²⁸ Const. N. Tomescu în lucrarea *10 ani de la reînființarea episcopiei Hotinului 1923-1933*, București, 1935, arată că „Schitul Înalt este tot unul cu schitul Galați. Acest schit de călugări a fost înființat pe moșia boierului moldovean Iordache Bosie, dar este făcut probabil cu sprijinul negustorului din târgul Moghilăului de peste Nistru, care pe atunci era socotit ca făcând parte din Moldova, anume Ioan Galați, pentru care cuvânt se numește schitul Galați. Chiar după pustiirea acestui schit la finele secolului al XVIII-lea, mitropolitul Veniamin Costache binecuvăntează pe preotul Zaicevski ca să facă serviciul divin în biserică cu hramul Sfântul Gheorghe a schitului. Aceasta a fost o încercare din partea autorităților ca schitul să fie din nou locuit, fapt care însă n-a putut fi realizat”.

²⁹ Tit Simedrea, *op. cit.*, p. 16.

Filotei a anexat ținutul la eparhia sa fără însă a-l transforma în episcopie, fapt neconsemnat, care, dacă ar fi avut loc, nu putea fi trecut cu vederea de cel ce consemna evenimentele. Lipsa Hotinului în titulatura Mitropoliei Proilaviei demonstrează, din punctul nostru de vedere, că acesta nu numai că n-a fost transformat în episcopie, dar a și rămas la Mitropolia Moldovei. Din alt punct de vedere, dacă, la 1751, pașalâcul turcesc trecea la Proilavia, atunci în gramota de investitură de la Slava Rusa trebuia să fie amintit și mitropolitul Proilaviei, în cazul de față Daniil. O dovadă că la acel moment, Hotinul, din punct de vedere bisericesc, continua să rămână sub autoritatea eparhiei moldave este și faptul că pseudoepiscopul lipovenesc Antim, care își avea reședința la Vitreanca, în raia, adresa scrisorile sale lui Iacov Putneanul, deci capului bisericesc al acestei regiuni. Dacă în acel moment Hotinul ar fi fost anexat la eparhia dunăreană, atunci Antim, conform legilor bisericești, ar fi trebuit să se adreseze către Daniil, lucru care însă nu s-a întâmplat.

Cât privește interpretarea dată de Tit Simedrea actului din 1758, unde el tălmăcește expresia „Mitropolia Hotinului” drept „Episcopia Hotinului”, suntem de părerea că aceasta poate fi interpretată și în alt sens, și anume că atunci Hotinul făcea parte deja din Mitropolia Brăilei, având același sens ca și forma „Mitropolia Proilaviei” sau „Mitropolia Tomarovului”

Din aceeași sursă aflăm că Alexandru Ureche a fost hirotonit ierodiacon de Dosoftei, episcopul Rădăușului, apoi este hirotonit ca preot de Daniil. Acest lucru ne face să credem că procesul de trecere a Hotinului de la o mitropolie la alta a avut loc într-un timp nu prea îndepărtat.

Având în vedere faptul că Sfântul Sinod a emis scrisoarea sa către Iacov Putneanul în legătură cu chestiunea lipovenilor la 24 iunie 1757 și că primul act în care la titulatura Proilavului se adaugă și „al Hotinului” este din 1758 august 4, suntem tentați să credem că anexarea Hotinului la Mitropolia Proilaviei s-a realizat între aceste două date. Odată anexat, ținutul n-a fost organizat și ca episcopie, ceea ce rezultă dintr-un șir de izvoare documentare.

Următoarea informație documentară cu referire la viața bisericească din Hotin datează din anul 1765 octombrie 22. Este vorba de o carte a mitropolitului Daniil. În această carte de hirotonire mitropolitul poartă pompoasa titulatură de „mitropolit al Proilaviei, Tomarovei, Hotinului, a toată marginea Dunării și a tot Nistrul și Ucrainei”, în ea menționându-se că a fost hirotonisit Andrei „întâi ceteț, ipodiacon, ierodiacon și preot desăvârșit aicea la Sfânta mitropolia noastră a Hotinului, unde se cinstește

și se prăznuiește hramul Sfeti Gligorie Bogoslovul și enorie i-am dat iar la Sfânta mitropolia noastră și voie i-am datu să boteze, să cunune...”³⁰. Comparând actul respectiv cu cel din 1758, vedem că acest preot a fost hirotonit în toate treptele canonice numai de Daniil, fapt care demonstrează că biserica hotineană se afla sub jurisdicția lui, dar în actul din 1758 preotul Ureche este făcut ierodiacon de Dosoftei Herescul, iar preot de mitropolitul Proilaviei, chiar în perioada de trecere de la o mitropolie la alta. În act se întâlnește de câteva ori expresia „Mitropolia Hotinului”, care are, după noi, sensul pe care l-am menționat. În sfârșit, dacă la 1758 capul bisericesc al Proilaviei semna numai „Daniil mitropolitul Proilaviei”, acum semnătura lui este „Daniil mitropolit al Proilaviei, Tomarovei și Hotinului”. Probabil că la 1758, nefiind încă sigur pe situație, acesta n-a inclus în iscălitura sa și denumirea noii regiuni anexate, acum însă lucrurile clarificându-se, apare și acest adaos.

Simedrea se contrazice, afirmând, pe de o parte, că episcopia Hotinului a fost formată în jurul anului 1752, iar, pe de altă parte, arătând că, potrivit sfintelor canoane, o eparhie nu poate fi lipsită de episcop mai mult de trei luni. Este cunoscut faptul că prima propunere de numire în scaunul episcopal din Hotin este de la 1765. Dacă acceptăm punctul de vedere al lui Tit Simedrea, atunci ar rezulta că episcopia Hotinului a stat fără episcop aproximativ 13 ani, lucru inacceptabil. Mai mult decât atât, Daniil, considerat drept principalul cărmuitor al Mitropoliei Proilaviei³¹, după părerea noastră, n-ar fi riscat să continue conflictul din cauza căruia a fost depus predecesorul său, Filotei. Deci putem concluziona că după 1751 Hotinul a fost lăsat Moldovei, la 1758 a fost anexat la Mitropolia Proilaviei, iar la 1765 Daniil a format aici o episcopie.

Scrisoarea adresată la 1766 februarie 16 de către Daniil alesului său pentru scaunul episcopal hotinean demonstrează că ideea înființării unei noi eparhii este mai nouă. Iată conținutul acesteia: „Prea Cucernicului între ieromonahi, al nostru părinte chir Neofit har în Domnul. Iată preasfinția episcopie a Hotinului te cheamă mire al ei cu voia lui Dumnezeu gândeste-te cum te-a propus Hotinul și ai făgăduit. De altminterea și eu ți-am răspuns că dacă este voia lui Dumnezeu, se face. Eu de atunci nu am dormit, ci am lucrat nu puțin ca să duc la capăt acest plan, și iată, cu voia

³⁰ Dan Dimitric, *Cronica episcopiei de Rădăuși*, p. 227-228.

³¹ M. Păcurariu, *Basarabia, aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 36-37.

lui Dumnezeu, a luat sfârșit întru numele tău cu voia preainălțatului domn și patriarh ecumenic cu Sfântul sobor al nostru al arhierilor și mi-au dat două acte: unul sinodic și altul euconomastic, deosebit de al patriarhului pe numele sfinției tale și amândouă cu arghihal al prea sfințitului către puternicul nostru împărat, care să trăiască întru mulți ani. Mi-a dat și beratul, pe numele sfinției tale, care sinote sunt către mine, ca să am orice voie și îngăduire sinodicească și cea împărătească și, iată, îți trimit pe protopopul nostru chir Stanciu, cu această bună veste ca să te afle și să te aducă către locurile noastre.

Am și alt mitropolit, gata să te înaintăm în scaunul sfintei episcopii a Hotinului, dacă se va face, Amin.

Și aceasta să știi sfinția ta că pentru alta nimic nu am făcut decât că te-am socotit mai vrednic decât toți vechii mei ajutori; mai cinstit și mai venerabil, fiind în stare a păstori o turmă sufletească ca unul ce ești plin de grijă neadormit și harnic. Și scopul meu este acesta căutând numai pentru mântuirea sufletească și nu la bani.

Astăzi fătul meu, mi-a dat în mână douăzeci și două de pungi gata, însă eu, am zis mai sus, nu mă uit la cele de față. Până acum, până să aduc la capăt acest plan am cheltuit cinci pungi și jumătate. Eu mi-am făcut datoria după făgăduința și sfinția ta ești biruitor în scopul sfinției tale. Iată că fac epitrop pe dumnealui marele chir Hagi Spandoni și trimit actul sinodal în mâinile Sfinției tale și iată-l precum și catastiful curat al veniturilor și cheltuielilor episcopiei precum și cele ce mi s-au dat în mână.

Și dacă poți, fătul meu, aleargă și muncește <...>* Nu-ți dă mâna, e ceasul potrivit ca să-mi răspunzi cu Domnul și să trăiești întru mulți ani fericit³².

Conținutul scrisorii adeverește că nu este vorba de o simplă numire în postul de episcop. Din primele rânduri Neofit este numit „mire“ al episcopiei Hotinului și se subînțelege că între Daniil și el au mai avut loc contacte, primul mărturisind că „nu am dormit, ci am lucrat nu puțin ca să duc la capăt acest plan“. Oare pentru numirea unui episcop era nevoie de întocmirea și înfăptuirea unui plan? Daniil pentru înfăptuirea „planului“ a primit acordul domnului Țării Moldovei, două acte ale Sinodului patriarhal de la Constantinopol, acordul patriarhului și un berat de la sultan. Nu

* Loc rupt în document.

³² Veniamin Bărlădeanu, *Vechea episcopie a Hotinului*, în „B.O.R.“, seria III, an. I, nr. 6, 1932, p. 405-406.

credem că pentru numirea unui episcop ar fi fost nevoie de atâtea acorduri, probabil, în cazul de față, este vorba despre numirea unui nou episcop într-o episcopie nou-formată.

În continuare se menționează că pentru numirea noului ierarh a fost adus încă un mitropolit, că Daniil a primit de la „fătul“ său douăzeci și două de pungi, din care pentru înfăptuirea planului au fost cheltuite deja cinci pungi și jumătate, că până la venirea lui Neofit a fost numit epitrop marele retor chir Hagi Spandoni și că i-a trimis catastiful curat al veniturilor și cheltuielilor episcopiei. Dacă la acea dată ar fi existat deja Episcopia Hotinului, ea trebuia să aibă un epitrop, care reprezenta puterea mitropolitului acolo și al cărui nume trebuia amintit în cazul schimbării lui cu Hagi Spandoni. Deoarece marele retor a fost primul epitrop în noua eparhie, în act nu se amintește alt nume de epitrop. Același lucru îl putem spune și despre catastiful trimis lui Neofit, care, după cum se relatează, era curat. În cazul în care episcopia ar fi funcționat de mai mult timp, catastiful de venituri și cheltuieli trebuia să conțină o serie de consemnări referitoare la acestea și nu putea fi curat.

Cât privește personalitatea lui Neofit, acesta, după părerea lui N. Iorga³³, trebuia să fie acel grec din Morea, care rezuma pentru școli gramatica lui Gazi și căruia îi compunea versuri doctorul Caracas. Era probabil, un ucenic al mitropolitului Neofit din Creta, care i-a dat numele de călugărie. În momentul primirii scrisorii, ieromonahul Neofit era efimeriu la biserica Sfântul Gheorghe din București³⁴. Peste câteva luni, la 18 mai 1766, el mai primește o ofertă din partea companiei grecești din Sibiu, care îi oferea postul de paroh în comunitatea lor, la recomandarea lui Manase Eliade, răspunzător de școlile grecești din București la acea vreme³⁵. Nu știm care a fost cauza, dar Neofit refuză înaltul post de episcop, acceptând propunerea companiei grecești din Sibiu, probabil, pentru că Hotinul era ocupat de turci și acolo domnea o stare de nesiguranță. Cu această ocazie, la 20 martie 1767, Neofit este felicitat de către mitropolitul Ungro-Vlahiei, Grigore, pentru noua sa situație³⁶. Despre Neofit mai aflăm că la 15 noiembrie 1797 îi scria arhimandritului Partenie de la Curtea de Argeș, care ținea locul episcopului Iosif, despre faptul că după treizeci de ani de

³³ N. Iorga, *Contribuții la Istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea și al XIX-lea*, în „A.A.R., M.S.L.“, seria II, tom. XXVIII (1905-1906), p. 186.

³⁴ Tit Simedrea, *op. cit.*, p. 20.

³⁵ N. Iorga, *op. cit.*, p. 187.

³⁶ *Ibidem*, p. 189.

muncă la Sibiu vroia să se întoarcă în Țara Românească. A rămas însă tot la Sibiu, unde la 10 mai 1797 își făcea testamentul³⁷.

Refuzul lui Neofit a necesitat căutarea unei noi candidaturi pentru ocuparea scaunului episcopal. În cele din urmă, episcop de Hotin a fost ales Amfilohie, care, datorită eparhiei pe care o păstora, ne este cunoscut ca Amfilohie Hotiniul. Într-o scrisoare de hirotonie dată de el la 1767, prin care numea ca preot pe Grigore în satul Cerbicieni cu hramul Sfântului Neculai, este indicată titulatura: „Amfilohie, cu mila lui Dumnezeu episcop al Hotinului“, la sfârșit semnând „Amfiloh Episcop Hotin“ și aplicând pecetea cu inscripția „† Smerit Amfiloh episcop Hotin“³⁸. M. Păcuraru scrie că între 1767 și 1771 pe teritoriul de peste Prut a funcționat o eparhie a Hotinului, pentru parohiile din raiaua aceasta. Singurul ei cărmuitor a fost episcopul Amfilohie, călugărit în mănăstirea Secu, se pare cu studii la Kiev, reprezentant de seamă al iluminismului la români, poliglot și autor de manuale didactice³⁹.

Date despre viața noului episcop al Hotinului avem foarte puține. Deoarece scaunul episcopal putea fi ocupat numai de către o persoană care împlinise vârsta de 40 de ani, presupunem că Amfilohie s-a născut aproximativ în 1727. Locul nașterii, de asemenea, nu ne este cunoscut. V. Haneș, comparând limba scrierilor sale, presupune că ar fi basarabean sau că, cel puțin, a petrecut acolo multă vreme⁴⁰. Nu se știe nici unde a învățat. N. Iorga consideră că și-a făcut studiile la Putna⁴¹. Tit Simedrea, analizând activitatea lui Amfilohie Hotiniul și pe cea a lui Vartolomeu Măzăreanu, susține că aceștia nu erau de aceeași vârstă, în tot cazul erau contemporani, iar, după pregătirea și preferințele lor cărturărești, se observă că Amfilohie a fost inspirat din altă parte decât cea de la Putna lui Vartolomeu Măzăreanu⁴². Deci nu putem stabili cu exactitate locul unde și-a făcut studiile. Știm însă că a călătorit în Rusia și în Italia și poseda câteva limbi străine, fapt care i-a dat posibilitatea să-și formeze un amplu orizont științific, în baza căruia a alcătuit o serie de manuale, care erau folosite în școlile vremii.

³⁷ Veniamin Bărlădeanu, *op. cit.*, p. 407.

³⁸ Const. N. Tomescu, *Diferite știri din Arhiva Consiliului eparhial Chișinău*, în „A.B.”, anul 5, nr. 3, 1933, p. 214-215.

³⁹ M. Păcuraru, *op. cit.*, p. 37.

⁴⁰ V. Haneș, *Scriitori basarabeni*, Editura Casei Școalelor, București, 1936, p. 61.

⁴¹ Cf. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, București, 1932.

⁴² Tit Simedrea, *op. cit.*, p. 22.

Informații referitoare la alegerea lui Amfilohie ca episcop de Hotin găsim și în scrisoarea sa către arhimandritul Lavrei Pecerska din 10 ianuarie 1768, care are următorul conținut: „† Pre înălțatului și pre cinstitului și întru Presfântul Duh frati: pre cuviosului și de Dumnezeu ales: Întocma arhierieilor marelui arhimandrit al Sfintei și dumnezeiești și împărătești Lavire, Pecersky, chirio chir Zosima cu darul și mila lui Dumnezeu să se de.

† Pre înălțatului și precinstitului și întru Duhul Sfânt frati pre cuviosului și de Dumnezeu ales: întocma arhierieilor marelui arhimandrit al Sfintei și dumnezeiești împărătești Lavre Pecerskăi, a slăvitei cetăți Kievului rugăm pre a tot puternicul și milostivul Dumnezeu și pre a lui nevinovată Maică; pre Pururea Fecioară Marie și pre cuviosul Antonie Theodosie Pecersky pentru buna liniște și pace ca să petreci sfinție ta sănătos și dupe cinstitul și luminatul tău trup să te învrednicească părții celor aleși cu pre cuvioșii și de Dumnezeu purtătorii părinți în veacul cel viitor.

Cu plecăciune scrie Amfilohie episcop al Hotinului ca vrând Dumnezeu și pre nume smeritul prin darul sfințelor moaște ce ne-am învrednicit și eu, nevrednicul, a le săruta pre carele se află în sfințele peșteri ale Pecerskăi di m-au învrednicit și m-au cinstit cu darul arhieresc cu voie și cu știre; pre înaltului și preluminatului presfințitului Patriarh al Țarigradului, și a toată lumea prin mânila a trei sfinți arhieriei, adică preasfințitului mitropolit al Sevastiei chirio chir Ananie și preasfințitului mitropolit al Dristorului chirio chir Partenie; dimpreună și al Brăilei chirio chir Daniil stăpânul meu și mi-au încredințat această puțină eparhie di păstorie a roabei cetăți a Hotinului, întru care oaie petrece dimpreună cu lupu și acum luând acest mare dar și fiind eu slab de chivernisăli întru care petrecem și mai înainte și încă fiind eparhie și datoare cu cincii mii de lei din trecutele vremi pentru birul stăpânitorilor și acum neavând nici o facere pentru cele ce se cuvine: arhieriești podoabe adică sfințe veșminte, am năzuit la mila și ajutorul sfinției tale ca să te milostivești din cele ce vei li având mai vechi vro mitră i trichele i veșminte i cu ce te va lumina Duhul Sfânt și pentru mila ce vei face milostivul Dumnezeu îți va da milă cerească iar noi vom avea datorie a pomeni pre cinstitul nume al sfinției tale la toate slujbele noastre. Săriu dar vom sluji poruncind cu al cărui bun dar și iubire de oameni i blagoslovenie Domnului să fie preste sfinția ta totdeauna și în veci. Amin. V(ă) let 1768 ghen(arie) 10”. Scrisoarea este semnată: „Amfilohie episcop al Hotinului“, având și un post scriptum: „Mai înștiințez pe sfinția ta și mă rog că având noi după trup frati ci l-am dat acum cincii

ani sunt acolo la zugrăvie în mănăstire în Pecerska la zugrăvie în școala mănăstirii și mă rog milii sfinției tale ca să nu-l trecu cu vedere, când vei lua sama a doară va fi învățat și va fi pomenirea sfinției tale⁴³.

Conform acestui document, Amfilohie a fost ales episcop al Hotinului cu voia Patriarhului și hirotonit de trei mitropoliți: Ananie al Sevastiei, Partenie al Dristorului și Daniil al Brăilei, pe ultimul numindu-l „stăpânul meu”, deoarece eparhia Hotinului era supusă Proilaviei. Examinând scrisoarea lui Amfilohie către Zosima, ne convingem o dată în plus că episcopia Hotinului a fost formată în jurul anului 1765. Pentru numirea lui Amfilohie ca episcop a fost îndeajuns acceptul Patriarhului, dar în scrisoarea către Neofit se amintește de două acte sinodale, actul patriarhului, acceptul domnului Moldovei și beratul sultanului. Deci, de fapt, în scrisoarea din 1766 februarie 16 nu se relatează despre o simplă numire în scaunul episcopal, ci despre formarea a unei noi eparhii și de numirea lui Neofit în fruntea ei.

Apoi arhimandritului de la Pecerskaia Lavra i se aduce la cunoștință că episcopia este datoare „cu cincii mij de lei din trecutele vremi pentru birul stăpânitorilor”. Chiar de la începutul păstoriei Amfilohie s-a confruntat cu diferite probleme financiare însă lui Neofit, cum s-a menționat, i s-a trimis catastiful de venituri și cheltuieli curat, dovadă că episcopia Hotinului, abia fusese înființată.

În sfârșit, Amfilohie cere lui Zosima „mitră i trichele i veșminte i cu ce te va lumina duhul sfânt”. În cazul în care episcopia ar fi existat din 1758, după cum afirmă Tit Simeirea, Daniil, chiar dacă n-ar fi numit aici episcop, s-ar fi îngrijit de înzestrarea cu cele necesare a noii eparhii. Însă noul ierarh este nevoit să ceară ajutor de la Kiev, fapt care demonstrează că noua episcopie era formată de foarte puțin timp.

O dată cu alegerea lui Amfilohie episcop al Hotinului, biserica din raia a devenit o eparhie autonomă, atârnată de Mitropolia Proilaviei din jurisdicția canonică a arhiepiscopiei de Constantinopol. Teritoriul eparhiei cuprindea tot olatul Hotinului, ea avându-și reședința în târgul Hotin.

În actul dat de Daniil la 1758 august 4, prin care hirotonisește preot pe Gavriil Ureche, nu există nici o informație referitoare la biserica episcopală⁴⁴. În actul din 1765 octombrie 22 emis, de asemenea, de Daniil, se subliniază că un oarecare Andrei a fost hirotonit „aicea la Sfânta mitropolia noastră a Hotinului, unde se cinstește și se prăznuiește hramul

Sfeti Gligore Bogoslov⁴⁵. Din altă gramotă de hirotonire, dată de Amfilohie preotului Grigore, aflăm că acesta a fost hirotonisit „aicea la Sfânta episcopia noastră Hotin, unde se cinstește și se prăznuiește hramul Sfântul Grigore Bogoslov⁴⁶. Biserica Grigore Bogoslavul este amintită și în actul de hirotonire a lui Teodosie, eliberat în 1772 decembrie 5 de către Amfilohie, episcop de Hotin⁴⁷. Deci putem presupune că reședința episcopală se afla la biserica Sfântul Grigore Bogoslovul.

Dintre bisericile existente în prezent în Hotin, nici una nu are hramul Sfântul Grigore Bogoslovul. Unii cercetători identifică biserica amintită cu biserica Sfântul Nicolae, dar în aceasta este „vechea mănăstire grecească”, după cum se indică în *Plan de la forteresse Choczin en Moldavie avec les environs de 300 toites i la rond, levée après la prise de cette place en 1769*; în *Explication* se citește litera P: „Ancienne monastaire grec dont les Turcs avant fait une mosquée⁴⁸. Const. N. Tomescu scrie că după intrarea armatelor ruse în raiaua Hotinului, geamia turcească din orașul Hotin, potrivit cererii funcționarilor ruși, a fost transformată, la 6 februarie 1806, în biserică creștină, așa cum fusese și mai înainte, stabilindu-i-se același hram – Sfântul Nicolae. Pentru așezarea veșmintării, procurarea de vase, cărți și a celorlalte necesare i s-au dat veniturile prăvăliilor ce aparțineau geamiei⁴⁹.

Nu se poate identifica deci biserica actuală Sfântul Nicolae, cunoscută în popor sub numele de „biserica roșie”, cu vechea biserică episcopală Sfântul Grigore Bogoslovul. Această biserică s-ar fi aflat în una din suburbiile Hotinului – la Prigorodoc sau Otaci. Lipsa de informații documentare nu ne permite însă să stabilim locul unde se găsea această biserică.

După scrisoarea lui Amfilohie Hotinului către Zosima din 1768 ianuarie 10, timp de câțiva ani nu exista nici o informație despre episcop. La 30 februarie 1769, Daniil „cu mila lui Dumnezeu mitropolitul Proilaviei, Tomarovei, Hotinului, al întregului țarm al Dunării și al Nistrului și a întregii Ucraine a hanului” îl hirotonisește pe Dimitrie Cerneavski ca preot la Căușeni, în biserica din satul Secureni cu hramul Acoperământul Preasfintei

⁴³ Inscricțiuni după decalcul luate de d-nu V. A. Urechia și aflate în depozitul Fundațiunii Urechia din Galați. În „B.F.U.”, an. I, nr. 1, p. 30.

⁴⁴ Dan Dimitrie, *op. cit.*, p. 227-228.

⁴⁵ Const. N. Tomescu, *op. cit.*, p. 214-215.

⁴⁶ Șt. Bercheș, *Documente noi privitoare la Mitropolia Proilaviei*, în „R.S.I.A.B.”, XV (1924), p. 95.

⁴⁷ *Episcopia Hotinului. Date istorice și statistice 1923-1925*, Chișinău, 1925, p. 20.

⁴⁸ Const. N. Tomescu, *op. cit.*, an. II, 1930, nr. 4, p. 440.

Născătoare de Dumnezeu³⁰. Unii autori interpretează acest act ca o intervenție directă a lui Daniil în afacerile episcopiei Hotinului, dar noi suntem de altă părere. La sfârșitul anului 1767, relațiile ruso-turce deveniseră foarte încordate, la hotarele Hotinului fiind concentrate trupe rusești. Probabil că situația existentă l-a determinat pe Amfilohie să părăsească Hotinul, plecând pe la începutul anului 1768 în Italia. Din această cauză Daniil, mitropolitul Proilaviei, vine la Căușeni, unde hirotonește un preot. La 1769 decembrie 2, Gavriil, mitropolitul Moldovei, la cererea preoților din ținutul Hotin, eliberat de sub turci, emite o scrisoare, prin care pune din nou sub păstoria episcopiei de Rădăuți bisericile din ținutul Hotin, arse și pustiite de păgâni³¹. Tot din cauza lipsei lui Amfilohie, acesta, probabil, nu este pomenit în epistola lui Gavriil, dar prezența sa trebuie să fie menționată, deoarece primul era capul bisericii de aici.

Ca urmare a anexării Hotinului la eparhia Rădăuților și a desființării episcopiei, începând cu 1770 iunie 21, toate hirotonisirile de preoți și diaconi le făcea Dositei Herescul³². Astfel, între 1770 iunie 28 și 1775 iulie 8 au fost hirotonisiți 79 de persoane³³. În această perioadă, Amfilohie hirotonește în preoție o singură dată. La 5 decembrie 1772, episcopul Hotinului ridică la grad de preot pe Teodosie Zdanevici din satul Hlinaia, ținutul Hotinului³⁴. Deci Amfilohie Hotiniul revenise din Italia. Pe o filă albă de la sfârșitul unei cărți italiene, tipărite la Bassano în 1760, *Il segretario principiante et intruzto lettere moderne de d. Isidoro Nardi Academico Arcade, edizione novissima*, exista următoarea notiță: „Questo libricciolo intitolato col nome di segretario principiante vien da parte nostra, comparato in Roma nel anno 1772 Amfilohie episcop Hotinului“ (Această cârticică, intitulată în numele secretarului începător, este cumpărată de noi în Roma în anul 1772. Amfilohie episcopul Hotinului)³⁵.

Din cele menționate se poate concluziona că Amfilohie Hotiniul, aproximativ între 1768 și 1772, s-a aflat în Italia. La întoarcerea în patrie,

³⁰ Șt. Berechet, *op. cit.*, p. 90.

³¹ Din tezaurul documentar sucevean, p. 400, nr. 1194, orig.

³² Tit Simeodrea, *Catastroful de hirotonii al Episcopiei Rădăuților pe anii 1757-1782*, Tipografia Mitropoliei Bucovinei, Cernăuți, 1943, p. 21.

³³ *Ibidem*, p. 21-25.

³⁴ Iustin Frățiman, *op. cit.*, p. 76.

³⁵ V. Poichan, *op. cit.*, p. 47-48.

găsește eparhia desființată și realipită la Episcopia Rădăuților, dar totuși hirotonește un preot, deoarece avea titlul corespunzător, după aceasta, probabil, trecând în categoria episcopilor fără eparhie.

N. Iorga emite altă ipoteză, conform căreia Amfilohie a fost urmașul lui Daniil, dar numai pentru Hotin, care au fost dat în seama episcopului de Rădăuți, dar înainte de încheierea păcii, când din Hotin și din partea nordică a Basarabiei se formase o eparhie deosebită, al cărei ierarh era Amfilohie³⁶. Afirmatia lui N. Iorga nu poate fi verificată documentar. În primul rând, pentru că în lista de hirotonisiri a episcopiei de Rădăuți, menționată mai sus, este indicat clar că ținutul Hotinului, până la 8 iulie 1775, n-a fost rupt de această eparhie. Evenimentele redată de N. Iorga se petrec mult mai târziu, la 1788, când moare mitropolitul Leon, iar în locul lui este numit de guvernatorul rus Ambrosie, care trebuia să aibă grijă de Mitropolia moldo-valahă. Eparhia Proilaviei este desființată, o parte fiind realipită la eparhia Hușilor, iar în sudul Basarabiei se formează o eparhie nouă condusă de un vicar, anume Gavriil Bănulescu-Bodoni. În locul acesteia la 1791 decembrie 26, a fost înființată altă eparhie, numită a Cetății Albe și a Nistrului, episcop fiind numit fostul vicar Gavriil Bănulescu-Bodoni³⁷. Probabil, N. Iorga a avut în vedere aceste evenimente, dar nu a indicat corect persoanele și timpul în care au activat ele.

La rândul său, Melchisedec Ștefănescu, neavând suficiente materiale documentare, afirmă că la 1774 eparhia Hotinului este reînființată și că, de atunci înainte, această episcopie a avut un episcop propriu și n-a mai fost alipită la Mitropolia Proilaviei. Bazându-se pe actul din 1772, Melchisedec îl menționează ca episcop pe Amfilohie Hotiniul³⁸. Nici această afirmație nu se verifică documentar, deoarece, după cum vom vedea, informațiile documentare existente ne conduc la alte concluzii.

După 1772 sau, cel târziu, după terminarea războiului ruso-turc, deci după 1775, Amfilohie, episcop al Hotinului fără eparhie, s-a retras la Zagavia, pe lângă starețul Daniil. Dintr-o însemnare, pe care o găsim la Melchisedec, aflăm că Antonie, fost episcop de Roman, foarte rar liturghisea la episcopie, de aceea îl cheamă pe Amfilohie de la Zagavia

³⁶ N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, Institutul de Arte Grafice și Editura Minerva, București, vol. II, p. 388.

³⁷ Avsentie Stadniski, *Gavriil Banulesko-Bodoni Ekzarh moldo-vlahiiskii (1808-1812 g.g.) i mitropolit Kișiniovskii (1813-1821 g.g.)*, Tip. "C. Șlimovici", Chișinău, 1894, p. 69.

³⁸ Ep. Melchisedec, *Cronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenea numire*, Tipografia „C. A. Rosetti”, București, 1869, p. 149.

pentru a oficia în locul său⁵⁹. Totuși nu aceasta era acum preocuparea predilectă a episcopului de Hotin, ci traducerea și alcătuirea de manuale. Deja la 1778 arhimandritul Vartolomeu Măzăreanu emite o adeverință preotului Gheorghe Baloșescul pentru fiul său Ioan cu privire la materiile care se predau în școala din mănăstirea Putna, unde se preda, conform adeverinței, și geografia tălmăcită de Amfilohie⁶⁰.

O informație interesantă cu referire la Amfilohie Hotiniul datează din anul 1780. La 23 iulie a acestui an, Ioachim, mitropolitul Brăilei, adresa o scrisoare către arhiepiscopul Slovenilor și al Hersonului, Nichifor, în care vorbește despre doi preoți, Moisei Nichitin și Teodosie Zdanevici, care aveau gramote de demisie. Într-un loc al scrisorii se subliniază: „iar despre Teodosie noi declarăm că dânsul fiindcă gramota lui de hirotonie este semnată că dânsul a fost hirotonisit nu de noi ci de episcopul Hotinului, Amfilohie, fost în acea vreme antecesorul nostru, cari astăzi este la Iași”⁶¹. Din acest pasaj rezultă că la această dată Amfilohie nu mai era episcop la Hotin, *Eparhia* acum se supunea direct lui Ioachim.

La 1782 decembrie 9, Amfilohie este menționat în actul de hirotonire a ieromonahului Iacob ca episcop al Hușilor. La hirotonire au participat: „Sfinția sa chir Matei Mirean, iubitorul de Dumnezeu, episcop al Sfintei episcopii a Romanului, chir Leon și iubitorul de Dumnezeu chir Amfilohie episcop Hotinului, ai noștri întru Cristos iubiți frați și împreună slujitori”⁶². Andreas Wolf, care, între anii 1780 și 1797, a trăit în Moldova, arată că Amfilohie se afla printre arhieriei titulari fără eparhie⁶³. Papadopol-Calimachi crede însă că, deși reședința lui Amfilohie se afla la Zagavia, el era episcop în funcție al Hotinului și nu un simplu titular. Autorul afirmă că Amfilohie n-a semnat niciodată proin Hotiniu, cum ar fi trebuit să subscrie conform regulilor bisericești⁶⁴. Această afirmație nu este corectă, deoarece în următorul an, după numirea lui Iacob Stamati ca episcop de Huși, este emisă o diată (4 mai 1783) pentru moștile Cantacuzineștilor, în care sunt pomenite unele fețe bisericești, printre care și „Sfinția sa Amfilohie proin

⁵⁹ *Ibidem*, p. 157.

⁶⁰ Ștefan Berechet, *Episcopia Hotinului*, în „B.O.R.”, seria II, an. 43, 1925, nr. 1, p. 39, anexa XVII.

⁶¹ Iustin Frățimian, *op. cit.*, p. 78.

⁶² C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1888, p. 36-38.

⁶³ Andreas Wolf, *Beiträge zu einer statistisch-historischen-beschreibung des Fürstenthums Moldau*, 1805, Erste Theil, p. VII-VIII.

⁶⁴ Al. Papadopol-Calimach, *op. cit.*, p. 321.

episcop Hotinului”⁶⁵. Amfilohie mai apare menționat și în sama vistieriei Țării Moldovei la capitolul ce se referă la scutelnici, aflându-se pe al optulea loc din listă după mitropoliți, beizadele și episcopi⁶⁶, ceea ce demonstrează că era doar episcop titular. Așadar, este cert că Amfilohie era episcop titular fără eparhie, ipostază în care se afla, după părerea noastră, încă din 1772.

După retragerea de la Hotin, Amfilohie nu a stat tot timpul la schitul Zagaviei, fapt confirmat și de scrisoarea lui Ioachim, mitropolitul Proilaviei, care îl atestă pe Amfilohie la Iași, el participând la hirotonisirea lui Iacob Stamati ca episcop de Huși. Probabil, încă din acele timpuri s-au stabilit legături strânse între acești doi mari reprezentanți ai culturii românești din secolul al XVIII-lea. Colaborarea lor a fost fructuoasă, Amfilohie publicând trei lucrări, care l-au plasat printre elita intelectuală românească din veacul al XVIII-lea. Toate lucrările au apărut în același an, 1795, cu ajutorul mitropolitului Iacob al II-lea Stamate, care, după cum afirmă Andreas Wolf, Amfilohie era mâna dreaptă a acestuia⁶⁷.

Prima lucrare este *Gramatica teologhicească*, editată în limba română de pe *Bogoslovia* lui Platon, arhiepiscop de Moscova și de pe alte cărți bisericești, „pentru învețetura preoților și a tuturor de obște pravoslavnicii creștini. Acum întâi tipărită în dzilele preluminatului și preînălțatului domnul nostru Al. Ioan Calimach voevod. Cu blagoslovenia și cu toată cheltuiala Preasfinției Sale chiriu chir Iacob Arhiepiscop și Mitropolit Moldovei, întru a preasfinției sale tipografic, în Iași 1795 iunie 6. De Gherasim ierodiacon și de Pavel Petrov tipografi”⁶⁸.

Cartea are 82 de pagini și începe cu o introducere, un cuvânt către cititor, în care se arată că scopul autorului a fost, în primul rând, să vină în ajutorul tinerilor, care se închinau darului preoției și apoi, firește, și oricărui bun creștin. Tot de aici aflăm, a doua oară, că apariția scrierii se datorează mitropolitului. Textul este așezat cu întrebări și răspunsuri, ca la orice catehism. La sfârșitul catehismului se adaugă „Tălmăcirea pe scurt pentru Tatăl nostru”⁶⁹.

Lucrarea este o traducere din rusește, după arhiepiscopul Platon al Moscovei. Teodor Rajdestvenschi în cartea sa *Samuil Mislavski mitro-*

⁶⁵ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VII, p. 81, nr. 27.

⁶⁶ A.S.L., Fond Documente, 1/1786, f. 4r., 14r. și 2/1786, f. 14r. 23r.

⁶⁷ V. Haneș, *op. cit.*, p. 67.

⁶⁸ Al. Papadopol-Calimach, *op. cit.*, p. 322.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 322-323.

politul Kievului afirmă că în Academia de la Kiev în vremea acestui mitropolit se preda teologia după manualul lui Platon⁷⁰. Probabil, Amfilohie, când a vizitat Kievul, a procurat această lucrare, pe care acum a tradus-o.

Următoarea scriere este o geografie, publicată la foarte scurt timp după apariția *Gramaticii teologhicești* la 22 august 1795⁷¹. *De obște gheografi*, de asemenea, începe cu un cuvânt către cititor, în care autorul arată că lucrarea este cunoscută în mai multe țări, acum fiind tradusă în românește. Ea era adresată cititorului care dorea să cunoască ordinea lumii și „nu după cum era întru acea mai de nainte gheografie întru care se cuprindea tote numele de țeri și locuri întru niște barbăre versuri de poeticie care în loc de a avea tinerii ajutor și folos ei se însărcina de o greutate cât de multe ori întâmplându-se la unii de o deprindere acesta ei nu se mai grijea de altă rămășiță ce mai rămânea, rămânând ca și când s-ar lua o piatră de pe o zugrăvălă mozaicească care altă nu ar fi putut să fie fără de cât tot chipul stricat”⁷². În afară de introducerea cartea mai are 240 de pagini, împărțite în două părți. Prima parte este divizată în cinci capitole, patru din ele referindu-se la părțile lumii, iar în al cincilea sunt prezentate ultimele descoperiri geografice. În partea a doua, se abordează probleme de geografie generală, iar în ultima parte se conține o serie de anexe – de la pagina 204 până la 211 este prezentat un indice de nume geografice, de la 211 la 216 – o listă de plante, de la 216 până la 220 – găsim o transcriere a cifrelor arabe cu cele românești, de la 220 până la 227 – o listă a domnilor Țării Moldovei și de la 227 până la 230 – o descriere a orașului Iași, tipărită la 1704 în orașul Târnova din Ungaria de Francisc Schmideg și tradusă din germană de Amfilohie.

După cum afirmă și V. Haneș, această *Geografie* nu este o simplă traducere a cărții lui Bufier, ci o adaptare la realitățile din Țara Moldovei⁷³. Amfilohie a tradus această lucrare nu din franceză, dar după un exemplar în limba italiană, pe care o cunoștea. El însă începe nu cu Franța sau Spania, cum era în original, dar cu Turcia, deoarece Țara Moldovei ținea

⁷⁰ Iustin Frățiman, *op. cit.*, p. 90.

⁷¹ Amfilohie Hotiniul, *De obște gheografie pe limba moldovenească scoasă de pe geografia lui Bufier, după orânduirea care acum mai pre urmă s-au așezat în Academia de la Paris. Acum întâi tipărită în zilele Preluminatului și Preînălțatului Domnului nostru Alexandru Ioan Calimach voievod cu blagoslovenia și cu toată cheluiala Preasfințitului Mitropolit a toată Moldova Kirio Kir Iacob. Întru a preasfinției sale tipografie, în Sfânta Mitropolie, în Iași. Let 1795 august 22.*

S-a tipărit de Ierodiacon Gherasim și de Pavel Petrov tipografi, 230 p.

⁷² *Ibidem*, Introducere.

⁷³ V. Haneș, *op. cit.*, p. 71.

de aceasta, o deosebită atenție acordând Țării Românești, Țării Moldovei, Basarabiei. Fiind bine adaptată, cartea era foarte căutată și, după cum arată Wolf, a fost tipărită într-o mie de exemplare, distribuite în mare parte de către Iacob Stamati pe la școli⁷⁴. Această *Geografie* a servit drept exemplu și pentru alți autori. Cartea lui Amfilohie a fost cunoscută și de Nicolae Nicolau, care a tipărit și el la Buda în 1814 o geografie⁷⁵. Ea este dăruită mai târziu de Mihai Eminescu prietenului său Ion Creangă, care va scrie pe carte „Dăruită mie de dl. Mihai Eminescu eminentul scriitor și cel mai mare poet al României 1878”⁷⁶. *De obște gheografie* a fost cea mai valoroasă lucrare scrisă de Amfilohie Hotiniul.

Ultima carte tipărită în acel an este *Elemente aritmetice arătate firești, acum întâi tipărită în zilele Preluminatului și Preînălțatului Domnului nostru Alexandru Ioan Calimach voievod cu blagoslovenia Preasfințitului Mitropolit al Moldovei chirio chir Iacob întru a Preasfinției sale tipografie în sfânta Mitropolie în Iași la leat 1795 decembrie 11. S-au tipărit de Gherasim ierodiacon și de Pavel Petrov*⁷⁷. Ca și în lucrările anterioare, autorul începe cu un cuvânt către cititor, realizând joncțiunea între aritmetică, *Biblie* și pildele dumnezeiești. Pentru editarea cărții el depune mari eforturi: „Meșteșug și învețetură cu adevărat întru toate folositoare de la cari ne vine toată cea bună stăpânire și chivernisire că fără de acesta noi am petrece o viață întunecată și încurcată nescriind nici cum și nici câte să fie lucrurile”⁷⁸.

Opera cuprinde 168 de pagini, divizate în 18 capitole. Până la pagina 130 autorul descrie noțiunile principale ale aritmeticii (împărțirea numerelor, operațiile aritmetice, fracțiile zecimale și ordinare). În ultima parte sunt prezentate noțiuni generale de geometrie. Ca și *Gramatica teologhicească*, *Aritmetica* este scrisă sub formă de întrebări și răspunsuri⁷⁹. Nici titlul, nici introducerea nu ne spun dacă lucrarea este o traducere și după care autor a fost făcută. V. Haneș consideră că *Aritmetica* constituie o traducere din limba italiană, dar nu una simplă, ci o

⁷⁴ *Ibidem*, p. 67.

⁷⁵ Aurel Vasiliu, *Românii în două geografii de Amfilohie Hotiniul și Nicolae Nicolau. Atelierele Societății Naționale de Editură și Arte Geografice „Dacia Traiană”, Cernăuți, 1932, p. 10.*

⁷⁶ *Ibidem*, p. 11.

⁷⁷ Alexandru Papadopol-Calimachi, *op. cit.*, p. 326.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 326.

⁷⁹ Econom V. Ursăcescu, *Aritmetica vâldicăi Amfilohie din anul 1795*, în „B.O.R.”. seria II, an. 44, nr. 1, 1926, p. 21–22.

adaptare, ca și a *Geografiei*. Astfel, el menționează că palma domnească, cu care se măsură în Moldova, este asemănătoare cu măsurătoarea de la Roma, stabilită de Vespasian: „că este o minune cum s-au păzite, într-o țară o măsură atâta de veche, potrivit-să cu măsurile lui Vespasian împăratu, că a Parijului vine mărită aproape cu doază degete mai mare și decâtu aceasta și decâtu a Romii”⁶⁰.

Ieșirea de sub tipar într-un singur an a celor trei scrieri ale episcopului de Hotin întărește și mai mult părerea lui N. Iorga că ele au fost scrise anume pentru școlile vremii – *Catehismul* pentru preoți, *Aritmetica* pentru cine dorea să învețe ingineria hotarnică, *Geografia* – un mijloc de cultură generală. Școala pentru care s-au scris și tipărit aceste cărți a fost cea superioară sau Academia de la Iași și cel care le-a cerut a fost mitropolitul Iacov al II-lea Stamate⁶¹.

În afară de lucrările menționate mai sus, episcopului de Hotin i se mai atribuie și alte scrieri. Printre acestea se numără o carte de fizică cu titlul *Gramatica de la învățătura fizicei scoasă de pe limba italienească pe limba moldovenească întru care se cuprinde tot ceea ce omul voiește a ști și a învăța în ceriu și pe pământ din lucrurile cele mai cunoscute și mai trebuincioase. Anul 1796 aprilie 10*⁶². Această presupunere se întemeiază pe faptul că lucrarea a apărut în perioada de activitate a lui Amfilohie Hotiniul și că autorul cunoștea foarte bine italiana.

B. P. Hasdeu scrie că Amfilohie mai lăsase în manuscris o istorie a Moldovei, scrisă în 1752, care s-a păstrat o vreme la protoiereul Rodostat din Hotin⁶³. V. Haneș, bazându-se pe o serie de comparații și pe comunicarea făcută de N. Iorga în 1919 la Academia Română, de asemenea, afirmă că fostului episcop îi aparține o istorie, având denumirea: *A toată lumea călătoare sau înștiințare de lume ce vechi și ce noă, adică istorie de toate pământurile ce sânt până acum știute la patru părți ale lumii date în limba franțuzască de abatele I. Belepport. S-a tălmăcit pe limba rusască în Sankt Petersburg la leat 1780, s-au scos pe limba românească la leat 1785... în Iași*⁶⁴. Un argument că acest tratat aparține acestui om învățat este faptul că Mitropolitul Iacov al II-lea Stamate în *Psaltirea* de la 1794 și 1802 reproducea lista domnilor

Moldovei, dată de Amfilohie Hotiniul, afirmând că Amfilohie s-ar fi ocupat cândva de istoria Moldovei și că ar fi alcătuit o lucrare în acest sens⁶⁵.

Ultimii ani ai vieții, Amfilohie Hotiniul i-a petrecut la schitul Zagavia, unde aproximativ în 1800 a fost și înmormântat. Cercetările efectuate de Dumitru Axinte confirmă acest fapt. În biserica schitului acesta a găsit două pietre de mormânt. Sub prima se odihnește arhimandritul Iustin, care a fost 24 de ani protosinghel deplin al schiturilor Zagavia și Zebereni, iar sub cealaltă lespede (incompletă) se odihnește episcopul Amfilohie. Într-adevăr, această lespede are, pe lângă ornamentații artistice de vrejuri și elemente florale, în dreapta o cruce, deasupra ei un cap de mort și în stânga cârja arhierescă, iar deasupra mitra. Pe piatră se poate citi antetul: „Moartea biruiește pre coroană, pre mitră și pre toate ale omului”⁶⁶.

Ornamentațiile și această reflecție filosofică demonstrează că piatra aparține mormântului unui arhieru, care nu poate fi altul decât episcopul Amfilohie.

În afară de lespede din biserică, a mai fost găsită o bucată de lespede în cimitirul schitului, pe care este scris: „ilohie m-am numit... hirotonisit...”⁶⁷. Aceasta este tot ce a rămas din lespede originală.

Deci în jurul anului 1800 Amfilohie Hotiniul moare și este înmormântat la schitul Zagaviei.

O dată cu moartea lui Amfilohie Hotiniul, mitropolitul Iacov Stamate a pierdut pe unul dintre cei mai apropiați oameni ai săi. Dacă Iacob al II-lea a pus bazele metodei de predare a învățământului în școli, atunci Amfilohie a pus în aplicare principiile mitropolitului, extinzându-le asupra tuturor obiectelor din învățământ. Deoarece se simțea lipsa de cărți, Amfilohie și-a consacrat viața activității editoriale. El este unul dintre primii oameni de știință care s-au străduit să aplice metodele pedagogice și principiul „de la simplu la complex” în literatura didactică. Călătorind în Apus a luat cunoștință de manualele celor mai distinși dascăli de acolo și a încercat să le adapteze la condițiile țării. Activitatea lui Amfilohie a fost multilaterală și aportul său la dezvoltarea învățământului și științei românești este remarcabil.

În afară de problema Mitropoliei Hotinului un interes deosebit prezintă și cea a evoluției bisericii din ținut. Este știut faptul că în toamna anului

⁶⁰ V. Haneș, *op. cit.*, p. 76.

⁶¹ *Ibidem*, p. 77.

⁶² *Ibidem*, p. 79.

⁶³ V. Pocitan, *op. cit.*, p. 56.

⁶⁴ V. Haneș, *op. cit.*, p. 78.

⁶⁵ Iustin Frățiman, *op. cit.*, p. 87.

⁶⁶ Dumitru Axinte, *Amfilohie Hotiniul. Mormântul de la Zagavia*, în „R.C.”, IV, 1930, p. 205.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 206.

1769 toată Țara Moldovei a fost ocupată de trupele rusești. Din cauza pustiirii și sărăcirii ținutului Hotin, preoții de aici se adresează mitropolitului Moldovei cu rugămintea de a fi puși din nou sub păstoria episcopiei de Rădăuți cerere care este satisfăcută de Gavriil la 2 decembrie 1769⁸⁸. Tot atunci pleacă la Petersburg o delegație alcătuită din clerici și boieri în frunte cu episcopul Hușilor, Ioanichie, ca să depună omagiul de credință împărătesei. La 8 aprilie 1770, împărăteasa Ecaterina a II-a primi oficial delegațiile din Țările Românești. Delegația moldovenească a cerut, între altele, ca țara să se întregască în vechile ei hotare până la Dunăre, cu Benderul, dar, mai ales, Hotinul, despre care li s-a spus la plecare: „să arătați și pentru ținutul Hotinului cum că dinceput au fost și este loc a Moldovei și de vreme ce acum binecuvântând dumnezeiasca Pronie, ne-am învrednicit a fi supt creștineasca oblăduire a rosienestii monarhii, fie mila prea puternicii împărății ca să rămâie și Hotinul supt ocârmuirea Moldovii asămenea ca și celelalte ținuturi”⁸⁹. Adică se cerea desființarea raialei.

Împărăteasa, răspunzând la omagiile și hiritisirile delegației, declară prin glasul vice-cancelarului ei că „amândouă cnezile, moldovenească și muntenească, întru toate să fie după a lor judecăți și rânduieli”⁹⁰.

Bazându-se pe această declarație și pe faptul că mitropolitul Gavriil readusese ținutul Hotinului încă la sfârșitul anului 1769 sub episcopia de Rădăuți, episcopul Dositei începe să emită acte canonice de hirotonisire încă la 28 iunie 1770⁹¹. Pe manuscrisul lui Vartolomei Măzăreanu *Învățătura Dulce* sau *Livada înflorită*, tradus din rusește în toamna anului 1770, episcopul Dositei este intitulat „episcopul Rădăuțului și al Hotinului”⁹².

La rândul său, mitropolitul Gavriil Callimah, considerând soarta războiului hotărâtă, se înțelege cu mitropolitul Grigore al Ungro-Vlahiei asupra desființării Mitropoliei Proilaviei. În acest sens este emisă o gramotă mitropolitană la 10 ianuarie 1771, prin care se desființa Mitropolia Proilaviei. Conform actului, Hotinul trecea la vechea sa episcopie „...și osebit de eparhia Hotinului ce s-au dat sub ocârmuirea frâției sale episcopului de

Rădăuți chir Dosoftei toată cealaltă eparhie să fie întru purtarea de grijă a numitului episcop de Huși, până când se vor liniști lucrurile”⁹³. Din acest an mai avem un act, care prezintă interes. Este vorba de singhilia episcopală din 1771 iulie 6, prin care este hirotonisit preot Pavel la biserica din satul Hatna, cu hramul Înălțării Domnului. În actul dat Dositei se intitula „Cu mila lui Dumnezeu episcop Rădăuțului și Hotinului”, dar ceea ce ne interesează mai mult este sigiliul aplicat, pe care este înfățișat Sfântul ierarh Nicolai, iar alături biserica din Rădăuți, din Hotin⁹⁴. La moment, Hotinul era încadrat, practic, complet în componența vechii eparhii. Probabil că din această cauză, Daniil, hirotonisindu-l la 1772 iulie 4 pe Timoftei Mizinkevici ca preot în satul Holm, nu mai indică în titulatură numele Hotinului, el intitulându-se „Daniile cu mila lui Dumnezeu mitropolit al Proilaviei, Tomarovei și al întregului țărm al Dunării, al Basarabiei și al Ucrainei”⁹⁵.

În schimb, Dositei Herescul păstrează în titulatura sa adaosul „al Hotinului” pe tot parcursul conflictului ruso-turc. Astfel, în cartea de blestem pentru un loc din Cernăuți al lui Enachi Cantacuzino, încălcat de Coste Vameșul, în titulatură ierarhul se numea „Din mila lui Dumnezeu Dositei episcop de Rădăuți și Hotin”⁹⁶. Aceeași titulatură o găsim și în alte două acte din 1774 mai 20. În primul, Dositei hirotonește pe un oarecare Andrei ca preot în satul Molodova din ținutul Hotinului, iar în al doilea, îi acordă lui Andrei drepturile de legare și dezlegare⁹⁷.

Ultimele două acte sunt o mărturie că Dositei Herescu a îndeplinit toate funcțiile cuvenite unui ierarh asupra eparhiei sale. Ținutul Hotin a fost reintegrat deci episcopiei Rădăuțului, lucru realizat fără mari eforturi, deoarece acesta fusese foarte mult timp supus capului bisericesc de la Rădăuți și numai de câțiva ani formase o episcopie nouă. O dată cu restabilirea vechii ordini bisericești are loc și retrocedarea satelor din raiaua Hotinului boierilor pământeni și sunt repuse în drepturile lor și mănăstirile. Există un șir întreg de documente despre aceasta⁹⁸. Astfel, la 1771 iunie 9 Ștefan Sturza și Mihalache Sturza trimiteau un raport către polcovnicul

⁸⁸ Din *tezaurul documentar sucevean*, p. 400, nr. 1184, orig.

⁸⁹ N. Iorga *Istoria Românilor*, vol. VII, p. 271.

⁹⁰ Tit Sîmedrea, *op. cit.*, p. 26.

⁹¹ *Idem*, *Catastroful de hirotonii al Episcopiei Rădăuțului pe anii 1757-1782*, p. 21.

⁹² Dan Dimitrie, *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu*, în „A.A.R.M.S.”, ist., s. II, tom. XXXIII, 1911, p. 34.

⁹³ V. Pocitan, *op. cit.*, p. 12.

⁹⁴ Dan Dimitrie, *Episcopia Rădăuțului*, p. 229.

⁹⁵ Șt. Berechet, *Documente noi privitoare la Mitropolia Proilaviei*, în „R.S.I.A.B.”, vol. XV (1924), p. 90.

⁹⁶ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VII, p. 226, nr. 72.

⁹⁷ Const. N. Tomescu, *op. cit.*, anul 5, nr. 3, 1933, p. 215.

⁹⁸ Cf. A.S.L., Fond Documente, 146/7, 253/2, 609/20, 406/125; A.N.R.M., Fond I, procum și articolele lui T. G. Bulat din „A.B.”.

Nikolai Gavrilovici Ogariov, comandantul cetății Hotinului, prin care cerceau redarea moșiilor Răchitna și Rovcăuți către mănăstirea Slatina⁹⁹.

La 1772 iulie 7, Dosoftei, episcopul Rădăuților și Hotinului, confirma prin scrisoarea sa învoirea între Ananie, arhiepiscopul de la mănăstirea Todireni, și Gurie, egumenul mănăstirii Sucevița, ca să rămână moșia Nahoreni din ținutul Hotinului Todirenilor, iar moșia Noscova din ținutul Soroca Suceviței¹⁰⁰.

La 1773 este angrenat în astfel de acțiuni comandantul armatei ruse din Principate, feldmareșalul Rumeantev, care dădea în stăpânire mănăstirii Putna satul Șărăuți din ținutul Hotin¹⁰¹. Au avut loc și conflicte. La 1774 iulie 12 mănăstirea Todireni și mănăstirea Sucevița nu se înțelegeau pentru o moară pe pârâul Șursa, în malul Lencăuților din ținutul Hotin¹⁰².

La 1774 iulie 21 a fost încheiat tratatul de pace de la Kuciuc-Kainargi, unul dintre punctele căruia prevedea: „Să restituie mănăstirilor și altor particulari pământurile și posesiunile mai sus menționate care le-au aparținut și care le-au fost luate în afara oricărei dreptăți, situate împrejurul Brăilei, Hotinului, Benderului etc... numite azi raia”¹⁰³. Turcii însă nu au ținut cont de această stipulație și refac vechile raiale. Ca urmare a acestui fapt, reapare și mitropolia Proilaviei, în septembrie 1774 fiind ales mitropolit Ioachim în locul răposatului Daniil, după cum arată actul patriarhicesc păstrat¹⁰⁴.

În scurt timp este reanexată la Proilavia și biserica din raiaua Hotinului. Din această cauză în catastiful de hirotonii al Episcopiei Rădăuților pe anii 1757-1782, lista preoților hirotonișiți din ținutul Hotin se termină cu data de 8 iulie 1775¹⁰⁵, iar la 27 iulie 1775 Ioachim iscălea actul, prin care acorda darul preoției lui Ioan în satul Brânzeni din ținutul Hotinului¹⁰⁶. Deci de la această dată bisericile din olatul Hotinului au trecut din nou sub jurisdicția bisericească a eparhiei Brăilei, despre ce confirm și titulatura mitropolitului Ioachim cu adaosul „al Hotinului”, care se păstrează până la

⁹⁹ *Cresterea colecțiilor*, vol. XXXI-XLIII, 1920-1932, p. 116, nr. CLXXVII-89, copie veche.

¹⁰⁰ *Din tezaurul documentar sucevean*, p. 410, nr. 1226, rez.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 412, nr. 1233, rez.

¹⁰² *Ibidem*, p. 419, nr. 1257, rez.

¹⁰³ T. Eremia, *Moldova în contextul relațiilor politice internaționale 1387-1858. Tratat*, Editura Universităţii, Chişinău, 1992, p. 262.

¹⁰⁴ D. Russo, *op. cit.*, p. 274.

¹⁰⁵ Tit. Simețca, *Catastiful de hirotonii al Episcopiei Rădăuților pe anii 1757-1782*, p. 28.

¹⁰⁶ D. Russo, *op. cit.*, p. 274.

schimbarea sa¹⁰⁷. De fapt, în scrisoarea lui Ioachim către Nichifor Teotochis, arhiepiscopul Slovenilor și al Hersonului, se subliniază că predecesorul lui a fost Amfilohie, episcop de Hotin; așadar, acum el păstorea biserica din raiaua Hotinului¹⁰⁸.

Eparhia din nordul Țării Moldovei n-a intrat însă în componența Mitropoliei Proilaviei ca o unitate episcopală. Nu găsim nici o informație documentară care să arate că Episcopia Hotinului a fost reînființată sau că a mai existat vreun episcop în scaunul ei. Practic, odată alipită la 1770 de Episcopia Rădăuților, teritoriul ei de aici intra direct sub ascultarea scaunului mitropolitan de lângă Dunăre fără intermediul unui cap bisericesc, adică al unui episcop, care ar fi trebuit să răspundă de acest teritoriu. Pe tot parcursul timpului cât Hotinul a mai rămas în componența Proilaviei, nu cunoaștem nici o inițiativă de reînființare a episcopiei.

La 1781 mitropolit al Proilaviei este ales Chiril, care, la 20 mai, dă o gramotă de hirotonie preotului Dumitru. De menționat că în titulatură nu apare și Hotinul¹⁰⁹. Credem că este vorba de o omisiune a cancelariei și nu de niște schimbări care au intervenit, deoarece în următorul an (1782 decembrie 6), când este hirotonisit ca preot un oarecare Teodor, mitropolitul are titulatura „Chiril cu mila lui Dumnezeu mitropolit al Proilaviei, al Tomarovei, al Hotinului și al întregii Ucraine”, la sfârșitul actului semnând „Chiril mitropolit al Proilaviei și al Hotinului”¹¹⁰. Aceeași titulatură și aceeași semnătură le găsim și în actul din anul următor, de la 27 septembrie, prin care era demis același preot Teodor¹¹¹. În anul 1784, Chiril al Proilaviei emite un certificat de hirotonie ca preot lui Pavel Rujavnițu. Aceste acte demonstrează clar că nu s-a schimbat nimic în ceea ce privește statutul bisericii și conducerea bisericească din raiaua Hotinului.

Schimbări în conducerea eparhiei Hotinului s-au produs abia în timpul războiului ruso-austro-turc din 1787-1792. Trecuseră 13 ani de la semnarea păcii de la Kuciuc-Kainargi și între Rusia și Turcia se declanșează un nou război, la care a luat parte activă și Austria, ca aliat al Rusiei. Austria în acest război urmărea scopul anexării raialei Hotinului. De aceea forțele principale ale Habsburgilor au fost îndreptate împotriva Hotinului și când

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 275; precum și Const. N. Tomescu, *op. cit.*, an. 6, nr. 4, 1934, p. 360-361.

¹⁰⁸ Ștefan Berechet, *Noi materiale pentru Mitropolia Proilaviei*, în „B.O.R.”, seria II, anul 42, nr. 5, 1924, p. 267.

¹⁰⁹ D. Russo, *op. cit.*, p. 276.

¹¹⁰ Ștefan Berechet, *op. cit.*, p. 267.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 268.

în toamna anului 1788 turcii au fost învinși și a fost ocupată toată Țara Moldovei, ei se stabilesc aici.

Problemele legate de organizarea administrativă sub austrieci au fost analizate în capitoul precedent, de aceea în continuare ne vom opri numai asupra problemelor ce vizează nemijlocit biserica și conducerea ei.

Austriecii, ca și turcii, nu îngăduiau ca populația unui teritoriu ocupat de dânsii să aibă legături spirituale cu fețe bisericești din afara stăpânirii lor. Din această cauză, Iosif al II-lea hotărî ca biserica ortodoxă din raiaua Hotinului să fie pusă sub ocârmuirea episcopului Bucovinei, ca și în vremurile mai vechi. Această decizie a fost adusă la cunoștința episcopului Bucovinei prin adresa guvernului provincial din Lemberg din 18 octombrie 1788, în care lui Dosidei Herescul i se ordonă „să ice sub îngrijirea sa episcopală pe preoții neumiți din raia, rămași fără arhiepăstor, precum și eventualele mănăstiri de ambele sexe” și „să li trimită imediat o epistolă pastorală prin care să-i îndemne la credincioșie și supunere către Majestatea sa împăratul”¹¹². În aceeași adresă i se mai poruncește capului bisericesc ortodox al Bucovinei să înainteze cât de curând posibil și o listă, care ar cuprinde toți preoții mireni, călugării și dascălii, care se aflau în noua diaceză. Dositei îndeplinea ordinele întocmai și, la 28 octombrie 1788, scria către Administrația cesaro-crăiască a raialei Hotinului că a luat sub arhiepăstoria sa biserica ortodoxă de aici și că a emis o epistolă arhiepăstorală către populație. În aceeași scrisoare, episcopul comunica generalului Conto că are de gând să-l rânduiască protopop al Hotinului pe Lazar Azachieviți, care a fost recomandat de Principele de Saxa-Coburg și, deoarece la Hotin nu exista o biserică, unde acesta să-și îndeplinească funcțiile obișnuite, îl ruga pe Conto să pună la dispoziție o casă potrivită, așezată pe un loc liber, pentru a servi de capelă, lângă care mai apoi să se poată construi o biserică¹¹³.

În această perioadă începe și o corespondență între Lazar Azachieviți și Dositei Herescul. Astfel, la 25 octombrie 1778, Azachieviți din Hotin îl întreba pe episcopul Bucovinei dacă este adevărat că raiaua s-a dat sub grija lui și dacă va fi el protopop de Hotin. Totodată, îl informa că a ales un loc potrivit pentru un cimitir ortodox în Hotin, care trebuia sfințit.

La această scrisoare, episcopul Dositei răspundea la 28 octombrie că „adevărat este că prin înaltul decret al Guvernului Galiției s-au dat

raiaua Hotinului întru toate rânduielile duhovnicești sub păstoria Episcopiei și Consistoriului nostru”¹¹⁴. De asemenea, el arăta că Lazar a fost ales protopop și îl ruga să se intereseze care dintre localnici ar putea ajuta la construcția bisericii, iar în privința cimitirului să nu întreprindă nimic fără știrea administrației.

Conform documentelor amintite, reiese că în toamna anului 1788 eparhia Hotinului a fost încredințată spre administrare episcopului Bucovinei. Ca reprezentant direct al acestuia la Hotin este ales Lazar Azachieviți, preot militar, care își câștigase o serie de merite față de austrieci, fiind propus în această funcție de către principele Saxa-Coburg. În momentul ocupării de imperiali a orașului Hotin, acesta nu avea nici păstori sufletești și nici biserici, situație de care s-a îngrijit, în primul rând, Dositei Herescul.

Peste câteva luni, episcopul Dositei moare (2 februarie 1789) și conducerea bisericească a Bucovinei, în care intra acum și eparhia Hotinului, este încredințată lui Daniil Vlahovici (1789-1792). Un act oficial al guvernului galițian din 7 iulie 1790, adresat Consistoriului episcopal din Cernăuți, mărturisește că episcopul Daniil Vlahovici a alcătuit, în primăvara acestui an, la ordinul guvernului, o epistolă pastorală, adresată clerului și poporului ortodox din eparhia Hotinului, „pentru cummarea abuzurilor și a superstiției”¹¹⁵. Dar înainte de publicare epistola a fost trimisă guvernului din Lemberg, unde este cenzurată. La 7 iulie 1790 epistola a fost restituită cu observația că „guvernul a aflat de bine să schimbe titulatura de episcop al Bucovinei și al Hotinului” prin „administrator al Raialei Hotinului în afaceri spirituale”. Totodată, episcopului i se ordonă să facă această modificare și în textul original al epistolei¹¹⁶.

Daniil Vlahovici, fiind sârb de naționalitate, n-a avut aceeași grijă permanentă de ortodocșii din Hotin, pe care a manifestat-o Dositei Herescul. De aceea, principalele obligații de păstorie a acestei eparhii au căzut pe umerii lui Lazar Azachieviți, situație de care el a profitat. Bucurându-se și de protecția autorităților austriece, Azachieviți îndată ce se văzu așezat de Consistoriul episcopal al Bucovinei în protopopiatul Hotinului, se proclamă drept protopop șef sau „Oberprotopop”, cum îl numesc documentele oficiale ale vremii, cu alte cuvinte, cărmuitor al tuturor

¹¹² *Ibidem*, p. 15.

¹¹³ Veniamin Bărlădeanu, *op. cit.*, p. 204.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 205.

¹¹² S. Keli, *op. cit.*, p. 13-14.

¹¹³ *Ibidem*, p. 14.

preoților și protopopilor din cuprinsul raialei. Iar „pe protopopul Prutului“, Artemie Lemne, și-l făcu el „vicar protopopesic al raialei“¹¹⁷.

La 10 ianuarie 1790 el emite o epistolă pastorală către clerul de sub ascultarea sa, fără știrea și învoirea episcopului Dositei Herescul, adresată „tuturor celor ce cred în Hristos, pravoslavnici creștini din raiaua Hotinului“, apelând la ei să „jertfescă câte 2 parale la mâna preoților“, pentru a veni în ajutor cu suma, ce se va colecta unui arhimandrit născocit de fantezia sa, care ar fi căzut în prinsoare¹¹⁸. Prin această carte de milostenie, în formă de epistolă pastorală arhierescă, protopopul izbuti să strângă cu ajutorul preoțimii care credea în moralitatea lui mascată o sumă însemnată de bani de la populația necăjită.

După moartea lui Iosif al II-lea (28 ianuarie 1790), tronul Habsburgilor este ocupat de fratele său, Leopold al II-lea. Fiind preocupat mai mult de situația din Franța, acesta scoate majoritatea armatelor din olatul turcesc. Împreună cu ele pleacă și protopopul Azachevici, părăsindu-și postul său din Hotin fără știrea și învoirea episcopului Bucovinei și oprindu-se la Lemberg. La 10 ianuarie 1791, prin decret împărătesc, „Corpul arnăuților“ a fost dizolvat, iar Azachievici este scos din postul de preot militar. Atunci el intervine pe lângă protectorii austrieci, rugându-i să insiste ca episcopul Daniil să-l numească protopop în diaceza Bucovinei¹¹⁹.

În același timp, din partea preoțimii din eparhia Hotinului împotriva protopopului Azachevici au venit o serie de plângeri. În baza acestora, episcopul Daniil Vlahovici trimite la 14 martie 1791 căpitanului districtual al raialei, Adler, o adresă prin care ceru să cerceteze din ce cauză Lazar Azachevici părăsi postul său fără știrea Consistoriului episcopal¹²⁰.

Totodată, episcopul ordonă să fie efectuată o anchetă împotriva așa-numitului protopop. În acest scop este constituită o comisie mixtă, compusă din asesorul consistorial Atanasie Ivanovici, căpitanul administrativ al raialei, Adler, ca reprezentant al guvernului împărătesc, și din cancelistul Constantin Teliman, ca actuar, care la 16 martie 1791 s-au întrunit la Hotin în ședință și au început imediat o anchetă prin ocoalele raialei¹²¹. Din mărturiile făcute de unii preoți din Hotin acestei comisii se poate constata că Lazar Azachievici și Artemie Lemne, care

¹¹⁷ S. Reli, *op. cit.*, p. 18.

¹¹⁸ Veniamin Bîrlădeanu, *op. cit.*, p. 205.

¹¹⁹ S. Reli, *op. cit.*, p. 20.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 21.

¹²¹ *Ibidem*, p. 22.

au dirijat afacerile bisericești ale eparhiei în timpul stăpânirii austriece din acest ținut, dispuneau de soarta preoților după placul lor, practicând pe scară largă simonia prin cumpărarea cu bani a funcțiilor bisericești, încasând gloabe de la preoțime în folosul lor pentru felurite delictes și permițându-și chiar și acte de violență față de unii clerici, în loc să-i povățuiască după canoanele bisericești.

Bazându-se pe rezultatele cercetărilor comisiei, episcopul Bucovinei, Daniil Vlahovici, în scrisoarea din 30 martie 1791, adresată guvernului provincial din Lemberg, arăta toate fărâdelegile săvârșite de Azachevici, atât până a deveni protopop de Hotin, cât și în timpul exercitării funcțiilor sale. „Dar fiindcă protopopul Azachievici și Lemne prin astfel de purtări au pierdut cu desăvârșire încrederea din partea noastră, făcându-se ambii suspecți în serviciul lor, n'avem de gând să-i îndepărtăm din slujbele lor în raia, cât va mai dăinui, dar îi considerăm de neapți pentru a-i rândui ca protopopi în Bucovina, ca să nu ne atragem în viitor eventuale urmări rele și răspunderea pentru așezarea lor de aici. Din motivele amintite mai sus, binevoiescă deci înaltul guvern al Țării a cunoaște, că numitul Azachievici nu poate fi așezat ca protopop aici, în Bucovina“¹²².

Deci, conform acestui act, protopopii Azachievici și Lemne au rămas în posturile lor și după această anchetă, plecând din ținut o dată cu retragerea trupelor și administrației austriece.

Deși pacea a fost încheiată încă în 1792, comisarul districtual austriac al Hotinului, baronul Dicke, abia la 30 ianuarie 1793 primi ordin să predea administrația cetății și a ținutului Hotin turcilor. Până la sosirea funcționarilor turci, autoritățile imperiale au strâns toate restanțele de bir, trimițându-le la Cernăuți, și au transportat toate proviziile și toate averile mișcătoare ale statului, parte în Bucovina, parte în Galiția. De altfel, austriecii nu s-au sfiit să prade și bisericile românești mai avute de aici, deposedându-le de clopote, veșminte și de odoare bisericești, pe care le transportară parte spre Okopi în Galiția, parte la Cernăuți¹²³.

După revenirea turcilor, eparhia Hotinului și-a reluat, pentru un scurt timp scurt, cât a mai durat stăpânirea otomană, legăturile stabilite mai înainte cu mitropolia Proilaviei, care a fost reactivată după pacea de la Iași. În fruntea acestei eparhii, în februarie 1793 în locul lui Chiril, a fost ales Partenie, deoarece ultimul se stabilise la începutul războiului la

¹²² *Ibidem*, p. 25-28.

¹²³ Veniamin Bîrlădeanu, *op. cit.*, nr. 4, 1932, p. 295-296.

Dubăsari, în stânga Nistrului și conlucrase cu autoritățile rusești, fapt pentru care n-a mai fost repus în funcție la reîntoarcerea otomanilor¹²⁴.

De numele lui Chiril este legat încă un moment din istoria eparhiei Hotinului, pe care nu-l putem trece cu vederea. La 14 septembrie 1792, tocmai atunci când autoritățile turcești își restabileau structurile în Țara Moldovei, printr-o scrisoare a lui Iosif, arhiepiscopul armenilor, către mitropolitul Platon al Petersburgului se cerea un șir de ajutoare printre care și o pensie de 500 ruble pentru Chiril. Ceea ce ne interesează este însă faptul că în respectiva epistolă fostul mitropolit al Proilaviei poartă numai titlul de „episcop al Hotinului”¹²⁵. Această scrisoare l-a făcut pe Simion Reli să-l considere pe Chiril drept urmaș al lui Amfilohie Hotiniul, el, astfel, încercând să demonstreze continuitatea Episcopiei Hotinului¹²⁶, ceea ce nu corespunde realității.

După cum s-a menționat, Amfilohie a părăsit scaunul episcopal al vechiului ținut înainte de încheierea păcii de la Kuciuk-Kainargi, iar ținutul Hotinului după această pace a fost realipit Mitropoliei Proilaviei nu ca o unitate episcopală, ci ca o eparhie supusă direct mitropolitului. Cât privește titulatura de „episcop al Hotinului” dată lui Chiril, aceasta nu demonstrează încă faptul că Chiril într-adevăr era episcop, deoarece aici administra Iazar Azachievici. Faptul că episcopul armenilor îl numește pe Chiril „episcop al Hotinului” îl considerăm pur întâmplător. Iosif știa că a existat o episcopie a Hotinului și acum, când Mitropolia Proilaviei se afla abia în proces de refacere și era cunoscut că va fi numit un nou mitropolit, îl numește pe Chiril episcop de Hotin, probabil, dorindu-l în această funcție.

Dăm mai multă crezare afirmațiilor lui M. Păcuraru¹²⁷, care arată că la 19 august 1793 a fost instituită o administrație bisericească la Dubăsari sub oblăduirea mitropolitului Proilaviei pentru tot teritoriul dintre Nistru și Bug, adică a lui Chiril, ale cărui acte au fost găsite de Const. N. Tomescu¹²⁸ la Arhiva Consistoriului eparhial al Chișinăului. Deci Chiril n-a fost episcop de Hotin, ceea ce rezultă și din actele emise de Partenie, mitropolitul Proilaviei, din care reiese clar că această eparhie a fost condusă direct de scaunul metropolitan brăilean¹²⁹. Mitropolitul Partenie însă n-a

¹²⁴ M. Păcuraru, *op. cit.*, p. 39.

¹²⁵ Ștefan Berechet, *Episcopia Hotinului*, în „B.O.R.”, seria II, an 43, nr. 1, 1925, p. 42.

¹²⁶ S. Reli, *op. cit.*, p. 3.

¹²⁷ M. Păcuraru, *op. cit.*, p. 39.

¹²⁸ Const. N. Tomescu, *op. cit.*, p. 365-366.

¹²⁹ *Ibidem*, p. 366; D. Russo, *op. cit.*, p. 278-280.

păstorit mult timp, deoarece la 1806 reizbucni un nou război ruso-turc, Principatele Române fiind din nou ocupate, iar Mitropolia Proilaviei desființată.

La 1808 rușii îl cheamă pe mitropolitul Gavriil Bănulescu Bodoni de la eparhia Ekaterinoslavului și îl numesc exarh sau vechil asupra bisericii din Moldova și Valahia. În același an, rușii refac Episcopia Cetății Albe și a Ismailului, punându-l în scaunul episcopal pe Dimitrie Sulima. În cursul acestor șase ani de ocupație țaristă a Țărilor Române nu poate fi vorba de o păstorie a eparhiei Hotinului de către mitropolitul Proilaviei. Eparhia a fost condusă, probabil, de episcopul Dimitrie Sulima sau, mai exact, de către mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni de la Iași¹³⁰.

După încheierea păcii de la București trupele rusești s-au retras din Valahia și din Moldova, nu însă și din Basarabia, care a fost anexată de Rusia. Gavriil Bănulescu-Bodoni s-a retras împreună cu armatele ruse. Odată stabilit la Chișinău, Bodoni începe organizarea unei noi eparhii. În ziua de 2 octombrie 1812 trimite un raport bine motivat către Sinodul rusesc, motivând că aici a existat mai înainte o eparhie „a Hotinului”, care ținea de Mitropolia Iașilor, prin care cere să fie înființată în locul ei o eparhie nouă pentru Basarabia cu reședința la Chișinău.

La 21 august 1813 sosi ucuzul împăratului Rusiei, Alexandru I, prin care se aproba referatul favorabil al Sinodului rusesc, ce susținea propunerile lui Gavriil Bănulescu-Bodoni, și, astfel, este creată o eparhie nouă pentru românii din Basarabia cu titlul de „Arhiepiscopia Chișinăului și a Hotinului”¹³¹. Începând cu această dată, biserica din ținutul Hotinului pe tot parcursul ocupației rusești a Basarabiei a făcut parte din această eparhie.

Pornind de la cele menționate, putem trage anumite concluzii. Afirmațiile unor autori că Episcopia Hotinului a apărut o dată cu transformarea ținutului în raia turcească sunt lipsite de temei, deoarece documentele confirmă că biserica din această zonă a rămas încă mult timp sub jurisdicția Episcopiei Rădăușului. De asemenea, este incorectă și afirmația, conform căreia primul episcop al Hotinului a fost Antim, acesta fiind păstor doar al lipovenilor din ținut și în nici un caz asupra întregii populații ortodoxe de aici.

¹³⁰ S. Reli, *op. cit.*, p. 31.

¹³¹ Economul Vasile Pocitan, *Biserica românească din Basarabia*, Tipografia „Albert Baer”, București, 1914, p. 14.

Prima încercare de a aduce sub ascultarea Mitropoliei Proilaviei biserica din olatul Hotinului este întreprinsă la 1751 de către mitropolitul Filotei. Acțiunea nu numai că n-a avut succes, dar, din cauza opoziției marii boierimi și a preoțimii, Filotei este demis din funcție. În locul lui a fost numit mitropolit Daniil, unul dintre cei mai energici oameni care au ocupat acest scaun. În cele din urmă, eparhia Hotinului este supusă lui. La 1758 a fost emis primul act în care în titulatura mitropolitului Proilaviei apare adaosul „al Hotinului“. Deci în acest an biserica de la Hotin este alipită la Mitropolia Proilaviei, dar nu supusă direct.

Episcopia Hotinului a fost formată mult mai târziu, în scaun fiind numit Neofit, episcopul bisericii Sfântul Gheorghe din București. Dar el refuză să ocupe acest post și pleacă la Sibiu, din care cauză în scaunul episcopiei de Hotin în 1767 este instalat Amfilohie, un erudit cărturar al epocii. Păstoria lui a fost foarte grea și de scurtă durată. În schimb, a tipărit o serie de lucrări, care l-au plasat printre oamenii de vază ai culturii românești din secolul al XVIII-lea.

În urma războiului ruso-turc din 1769-1774, Mitropolia Proilaviei a fost desființată, fiind suprimată și Episcopia Hotinului, care este inclusă iarăși în Episcopia Rădăuților. Pe tot parcursul conflictului Dositei Herescul a administrat toată activitatea bisericii din Hotin.

După pacea de la Iași, Hotinul a trecut din nou sub ascultarea Mitropoliei Proilaviei, conducerea eparhiei rămânând aceeași.

Războiul ruso-turc din 1806 s-a încheiat cu pacea de la București, în urma lui Basarabia fiind răpită de către Rusia. Începând cu 23 august 1813, biserica din fosta raia a Hotinului, până la reunirea Basarabiei cu România, a făcut parte din noua eparhie a Hotinului și Chișinăului.

CONCLUZII

În urma cercetării evoluției ținutului Hotin, în perioada cuprinsă între secolul al XV-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, au fost trase o serie de concluzii. Una dintre acestea este că atât orașul, cât și cetatea Hotin au existat până la întemeierea statului Moldova, fiind menționate documentar încă la începutul secolului al XIV-lea. Primii demnitari ai domnului Moldovei sunt amintiți aici la sfârșitul secolului al XIV-lea, șirul lor fiind început de un „Ștefan de Hotin“, atestat documentar la 1397. Ținutul Hotin, ca unitate teritorial-administrativă a statului moldovenesc, este pomenit pentru prima dată la 23 septembrie 1436, ulterior jucând un rol important în viața social-politică și economică a Țării Moldovei.

Hotarele ținutului Hotin au fost stabilite definitiv, cum se practica pe atunci, pe cursul unor ape, pentru el acestea fiind Nistrul, Ciuhurul, Prutul, Răchitna și Pârâul Negru. Satele de hotar menționate în documente, apartenența lor la un ținut sau altul demonstrează că întinderea ținutului a rămas, în general, neschimbată.

În hotarele raialei Hotin au fost făcute unele schimbări; în afară de anexarea fără de nici un temel a unor sate, au fost despărțite toate localitățile de pe ambele maluri ale râului Ciuhur și ale pârâului Răchitna. O serie întreagă de modificări ale granițelor au avut loc după alipirea ținutului la Rusia, hotarul de est fiind schimbat esențial după reforma din anul 1835, când de la ținut au fost luate 58 de sate.

Administrarea orașului și a ținutului Hotin s-a înfăptuit întocmai ca și a celorlalte unități teritoriale ale Țării Moldovei, deosebindu-se întrucâtva împuternicirile pârcălabilor de Hotin, din cauza așezării geografice a ținutului.

Hotinul a intrat de timpuriu în componența statului moldovenesc, fiind una din părțile lui constitutive principale. Istoria cetății Hotin este mai veche decât a orașului, apariția fortăreței datorându-se necesității de apărare a vadului Nistrului, pe unde trecea importantul drum care lega Marea Baltică de Marea Neagră. Datele arheologice și documentare confirmă că cetatea Hotinului exista deja în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Evident că această fortificație este o construcție autohtonă și în nici un caz n-a fost înălțată de către statul Halici-Volânia sau de Regatul polon.

Încă la sfârșitul secolului al XV-lea domnul avea în cetate reprezentanții săi – starosti sau părcălabi –, cetatea fiind integrată în sistemul defensiv al statului. După pierderea Chilie și a Cetății Albe, Hotinul devine una dintre cele mai importante cetăți ale Țării Moldovei. În secolele XIV-XVI, fortificația este periodic renovată și reconstruită, conform cerințelor timpului. De fapt, pe tot parcursul existenței sale de până la 1715 cetatea Hotinului a fost folosită sau ca bază de acțiuni militare în timpul conflictelor moldo-polone, sau ca adăpost al familiilor domnești, când otomanii atacau țara. În cele din urmă, cetatea este ocupată de către turcii și, la 1715, devine centrul noii raiale formate de aceștia.

Orașul Hotin a apărut pe același drum comercial la un vad al Nistrului, unde se întretaiau importante drumuri comerciale. Datorită deplasării negustorilor și zidurilor protectoare ale cetății, târgul se dezvoltă destul de repede, fiind menționat în *Lista orașelor ruse îndepărtate și apropiate*, alcătuită aproximativ între anii 1382 și 1395.

În actele interne târgul Hotin este amintit pentru prima dată în privilegiul comercial acordat de Alexandru cel Bun liovenilor în 1408. Atâta timp cât relațiile moldo-polone au fost prielnice, avea foloase și târgul însă în momentele de conflict sau în vreme de război, Hotinul de multe ori decădea, fiind chiar ars sau distrus.

De istoria orașului Hotin este strâns legată și istoria vămii de aici, care pe tot parcursul Evului Mediu a fost o importantă sursă de venituri pentru vistieria Țării Moldovei.

Privitor la evoluția ținutului Hotin în general, se impun câteva concluzii. Toate documentele analizate de noi sunt acte de danie, de întărire și de vânzare-cumpărare. Nu este cunoscut nici un caz de acordare de către domnie a vreunui privilegiu de imunitate judiciară satelor boierești din ținutul Hotin, scutire de care se bucurau descori proprietățile mănăstirești.

În secolul al XV-lea este reglementat regimul de proprietate și se consolidează, totodată, bazele proprietății boierești, despre ce adeveresc izvoarele care se referă la întăririle de moșii, ceea ce demonstrează că anterior exista o structură de proprietate, care a fost înglobată de stat în domeniile sale. De acum statul, în persoana domnului, va impune o serie de norme și va canaliza evoluția proprietății. Din secolul al XV-lea datează numai trei acte de vânzare-cumpărare deci schimburile de proprietate erau încă foarte rare, iar formele posesiunilor boierești de abia se conturau.

Majoritatea boierilor aveau în stăpânire până la trei sate, dar existau și excepții, mari proprietari având, de exemplu, Mihail de Dorohoi, Ioan Cupcici, Sin de la Hotin.

Din prima jumătate a secolului al XVI-lea avem foarte puține documente, probabil, din cauza perioadei de instabilitate care a urmat domniei lui Ștefan cel Mare. Nu este mare nici numărul actelor cu privire la daniile domnești din acest secol. După moartea lui Ștefan cel Mare, prima danie în ținutul Hotin a făcut-o Petru Rareș, satele dăruite de el însă au fost date domniei de anumiți boieri. Următorul domn care face danii este Bogdan Lăpușeanu, numărul acestora crescând în timpul domniei lui Petru Șchiopul. Miluirile acestui domn pot fi calificate drept un început de desființare a ocoalelor târgurilor și cetăților, proces care a luat sfârșit în secolul al XVII-lea.

În secolul al XVI-lea apar și primele acte de împărțire a ocinilor între urmașii unor familii – ai familiilor Pilipovschi, Arbure, Mihăilaș ș.a.

Din secolul al XVII-lea există doar două acte domnești de danie: unul de la Alexandru Iliș și altul de la Radu voievod. În ambele cazuri au fost dăruite două sate, care făceau parte din ocoalele târgurilor. În schimb, până la noi au ajuns multe acte de vânzare-cumpărare a satelor (peste 80) și hrisoave domnești de întărire a acestora. În ținutul Hotin aveau numeroase sate familiile boierești: Pilipovschi, Arbure, Buhuș, Bucioc, Balș, Stârcea, Ureche, Costin, Hăjdău, Jora ș.a. Multe sate treceau de la o familie la alta, de exemplu, au fost stabilite succesiunile Pilipovschi – Drăgușescu – Roset, Mălai – Drăgușescu – Roset, ceea ce demonstrează încă o dată românitatea acestui teritoriu.

Un alt fenomen, caracteristic perioadei analizate, este concentrarea posesiunilor boierești. Unii boieri, prin cumpărarea de pământ de la răzeși, încercau să întregască satele, adică să unească proprietatea. În același scop se făceau descori schimburi de sate sau de părți de sate.

De această perioadă ține încă un tip de act. Marii boieri, șoltuzii și pârgarii și alte persoane eliberau așa-numita mărturie, care se întocmea la vânzarea-cumpărarea unor moșii și la împărțirea ocinilor între urmașii unor boieri.

Un număr mare de acte se referă la părți de sat. Deoarece a crescut numărul de posesori de moșii, au avut loc numeroase judecăți pentru anumite părți de ocină; în secolul al XVII-lea predominau proprietarii care aveau în stăpânire câte un sat sau părți de sat.

Spre deosebire de alte ținuturi, pe teritoriul Hotinului n-a existat nici o mănăstire, iar numărul satelor care au alcătuit proprietatea mănăstirilor din afara hotarelor ținutului a fost foarte mic. Cele mai multe sate din Hotin au aparținut mănăstirii Sucevița, datorită faptului că ctitorii mănăstirii au avut aici sate, pe care le-au dăruit apoi mănăstirii, cum au procedat, de exemplu, Toader Cârnuț și Miron Barnovschi. Alte sate au ajuns în posesia mănăstirii, fiind cedate de către stăpâni pentru pomenirea lor sau a rudelor.

Unele localități au fost stăpânite de către mănăstiri un timp îndelungat, iar altele erau vândute sau schimbate. În general, exista o tendință de a schimba sau a vinde moșiile din ținutul Hotin, din cauza așezării lui geografice. Fiind situat la hotarul țării, Hotinul era permanent expus unor atacuri din exterior, distrugându-se și jefuindu-se satele, de aceea mănăstirile schimbau moșiile de aici cu altele din interiorul țării.

După formarea raialei Hotinului, localitățile mănăstirești au ajuns sub directă jurisdicție a autorităților otomane, mănăstirile pierzând dreptul de proprietate asupra lor. La începutul secolului al XIX-lea, când olatul este desființat, fețele bisericesti au protestat și, în cele din urmă, au recăpătat dreptul de stăpânire. De menționat că proprietatea mănăstirească în ținutul Hotin nu era mare în comparație cu celelalte ținuturi. Toate domeniile bisericesti luate împreună nu depășeau proprietățile unor familii boiercești ca cele ale lui Pilipovschi, Roset sau Stârcea. Deci domeniul bisericesc n-a avut un rol important în evoluția relațiilor de proprietate în ținutul Hotin.

Deoarece la 1699, după pacea de la Carlowitz, Imperiul Otoman a pierdut importanta raia a Cameniței, pentru o nouă raia a fost ales Hotinul, care avea o așezare geografică favorabilă și, totodată, era cea mai puternică cetate din Moldova. Din aceste cauze, la 1713, turcii ocupă cetatea, iar la 1715 ținutul este transformat în raia. Din acest moment, ținutul și cetatea Hotinului au devenit cel mai de nord punct strategic al Imperiului Otoman, având ca funcție internă păstrarea influenței sale în Principatele Române, iar ca funcție externă supravegherea deplasărilor de trupe din statele vecine – Imperiul Rus, Polonia și Imperiul Habsburgic. La 1718, hotarele raialei au fost stabilite definitiv, luând configurația fostului ținut moldovean și devenind una dintre cele mai mari raiale.

Polonia s-a opus creării acestui nou organism al Porții, în nenumărate rânduri cerând desființarea olatului și surparea cetății. Dar importanța Hotinului era imensă. Poarta n-a satisfăcut nici una din cereri.

La 1740, după terminarea războiului ruso-turc, ținutul revine Moldovei, fiind numit aici chiar și un pârcălab, însă, după un an, el este retransformat în raia, instaurându-se administrația și legislația specifice raialelor. Poarta nu-și putea permite să piardă un atât de important punct strategic, unde se întâlneau influențele a patru state, aflate tot timpul în rivalitate.

Raiaua Hotinului și după terminarea războiului ruso-turc din 1735-1739 a rămas în atenția diplomației europene, referințe la ea existând în rapoartele consulare ruse, austriece, olandeze și poloneze. Un viu interes față de acest olat manifesta și diplomația franceză, care încerca să întrețină relații bune cu pașaua de aici. S-a întreprins și o tentativă de a numi la Hotin și un rezident, care trebuia să supravegheze corespondența diplomatică franceză și să observe evoluția evenimentelor din zonă.

În timpul războiului ruso-turc din 1769-1774, după ce ținutul este ocupat de ruși, unele sate au fost retrocedate vechilor proprietari – boierilor și mănăstirilor –, urmărindu-se desființarea pašalâcului otoman. Cu toate că și în tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi unul din puncte specifice necesitatea retrocedării proprietăților vechilor stăpâni, Poarta Otomană a refăcut raiaua Hotinului. În același timp, au apărut probleme și privitor la delimitarea Bucovinei, austriecii intenționând să ocupe și nouă sate din raia, dar olatul și-a păstrat vechea configurație. Chiar și după consumarea problemei delimitării Bucovinei, Imperiul Habsburgic n-a pierdut din vedere această zonă. Iosif al II-lea năzuia să alipească cetatea Hotinului la imperiu, astfel, în războiul ruso-austro-turc, austriecii atacă și ocupă Hotinul, unde este instaurată o administrație asemănătoare celei din Bucovina, dar la 30 ianuarie 1793 au fost nevoiți să se retragă din Hotin, după un an de la încheierea păcii, fiind reinstaurată vechea administrație otomană.

Formarea unei noi raiale în nordul Țării Moldovei a avut urmări nefaste pentru economia ei. Astfel, chiar la ocuparea cetății, domnul Moldovei a trebuit să suporte o serie de cheltuieli pentru refacerea acesteia. Pentru aprovizionarea garnizoanei din cetate a fost luat de la Moldova un întreg ținut cu toate veniturile sale, fără însă să fie micșorat câtuși de puțin haraciul față de Poartă. Din visteria țării erau achitate și toate cheltuielile pentru deplasările demnitarilor otomani de la Hotin și spre Hotin. Consecințe grave pentru țară aveau și deplasările de trupe spre Hotin, în timpul cărora soldații comiteau diverse samovolnicii. Din aceste considerente, sultanul, printr-o serie de firmane, a încercat să regleze trecerea trupelor prin Principate. Totodată, Moldova, a fost obligată să aprovizioneze cu toate cele necesare cetatea Hotinului, ceea ce uneori ducea la sărăcirea completă a Moldovei,

Soldații din cetate deseori încălcau hotarele raiale, nu plăteau impozitele cuvenite pentru folosirea pământului Moldovei.

În privința formării Episcopiei Hotinului există divergență de păreri. Unii autori opinează că aceasta a apărut o dată cu transformarea ținutului în raia, ceea ce nu este adevărat. Sursele documentare confirmă că biserica din această zonă a rămas încă mult timp sub jurisdicția Episcopiei Rădăuțului. De asemenea, nu este întemeiată și afirmația, conform căreia primul episcop al Hotinului a fost Antim. În cazul acestuia se vede clar că se poate vorbi numai despre populația lipovenească a ținutului și în nici un caz despre toată populația ortodoxă.

Prima încercare de a aduce sub ascultarea Mitropoliei Proilaviei biserica din olatul Hotinului este întreprinsă la 1751 de către mitropolitul Proilaviei Filotei, care, din cauza opoziției marii boierimi și a preoțimii, este demis din funcție. În locul lui este numit mitropolit Daniil, unul dintre cei mai energici oameni, care au ocupat acest scaun. În cele din urmă, eparhia Hotinului este supusă lui, la 1758, când este emis primul act, în care în titulatura mitropolitului Proilaviei apare adaosul "al Hotinului". În acest an, biserica de la Hotin este alipită la Mitropolia Proilaviei însă nu sub formă de episcopie, ci supusă direct.

Episcopia Hotinului este formată mult mai târziu și primul candidat la scaunul ei a fost Neofit, episcopul bisericii Sfântul Gheorghe din București. Dar el refuză și pleacă la Sibiu, în fruntea episcopiei fiind ales la 1767 Amfilohie, un erudit om al epocii. Păstoria sa a fost foarte grea și de scurtă durată. În schimb, acesta tipărește o serie de lucrări, care l-au plasat printre cărturarilor de vază ai culturii românești din secolul al XVIII-lea.

Declanșarea războiului ruso-turc din 1769-1774 a dus la desființarea Mitropoliei Proilaviei și a Episcopiei Hotinului, care este inclusă în curând în Episcopia Rădăuțului. În perioada conflictului, biserica din Hotin a fost administrată de Dositei Herescu.

În urma păcii de la Kuciuk-Kainargi, Mitropolia Proilaviei este restabilită. De această dată însă eparhia Hotinului este supusă direct scaunului mitropolitan fără ca episcopia să fie refăcută.

În timpul războiului ruso-austro-turc din 1787-1792, Episcopia Hotinului este inclusă în eparhia Rădăuților, care acum formează Episcopia Bucovinei. Din cauza neputinței episcopului Dositei Herescu și a nepăsării lui Daniil Vlahovici, protopopul Lazar Azachievici, care a fost numit în fruntea raialei Hotinului, a comis o serie de nelegiuiri. Cu toată ancheta organizată, el a rămas în funcție până la plecarea austriecilor.

Pacea de la Iași a readus eparhia Hotinului pentru o perioadă de timp scurtă sub ascultarea Mitropoliei Proilaviei, fără ca să fie efectuate modificări în conducerea eparhiei.

În cele din urmă, după declanșarea războiului ruso-turc din 1806-1812 și încheierea păcii de la București, Basarabia este răpită de către Rusia. Începând cu 23 august 1813 și până la reunirea cu România, biserica din fosta raia a Hotinului a făcut parte din noua eparhie a Hotinului și Chișinăului.

A N E X E

AȘEZĂRILE DIN ȚINUTUL HOTIN (prima mențiune documentară)*

1. **Adicăuți** (Briceni) – 1576 august 7 (A.S.I. Fond Documente 146/7, f. 6, rez.)
2. **Andreicăuți** (Varticăuți) – 1562 septembrie 11 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. II, p. 157, nr. 182, orig.)
3. **Babini** – 1597 iunie 3 (*M.E.F.*, vol. I, p. 156, nr. 67, orig.)
4. **Balamuțița** (Balamutovca) – <1457 aprilie 12 – 1504 iulie 2> (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. II, p. 75, nr. 63, copie)
5. **Balasinesti** – 1433 octombrie (*Creșterea colecțiilor*, XVI, 1910, p. 170, nr. 116, orig.)
6. **Balcauți** – 1469 ianuarie 22 (A.N.R.M. Fond I nr. 2671 copie)
7. **Bașcăuți** (Bocicăuți) – 1585 iulie 5 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 283, nr. 342, copie)
8. **Bădroșeni** – 1638 februarie 26 (A.S.B. Fond Documente istorice, XXXIV/32, copie)
9. **Bărlinți** – 1671 septembrie 14 (A.S.I. Fond Documente, 742/7, f. 12, rez.)
10. **Bârnova de Sus** – 1574 iunie 21 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 39, nr. 50, copie)
11. **Berestia** – 1456 iunie 8 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. II, p. 88, nr. 59, orig.)
12. **Berhăuți** – sf. sec. XVII (A.S.I. Fond Documente, 589/19, f. 1v., rez.)
13. **Bilavenți** – 1606 iulie 20 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. II, p. 52, nr. 53, copie)
14. **Bilăuți** – 1551 aprilie 30 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. II, p. 27–28, nr. 34, orig.)
15. **Bilosăuți** – 1447 august 22 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 387–388, nr. 273, orig.)
16. **Bliscinăuți** – 1575 iulie 3 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 55–56, nr. 73, copie)
17. **Bogdănești** – <1580 septembrie 1 – 1581 august 31> (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 145, nr. 187, copie)
18. ***Boriscăuți** – 1453 iunie 8 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. II, p.

- 88, nr. 59, orig.)
19. ***Borșova Cropivna** – 1604 iunie 27 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. I, p. 169, nr. 240, trad.)
20. **Brătășani** – 1560 aprilie 13, (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. II, p. 149, nr. 140, orig.)
21. **Brânzeni** – 1612 octombrie 8 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. III, p. 103, nr. 166, orig.)
22. **Bucociuva** (probabil, Pilivana) – 1604 iunie 27 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. I, p. 169, nr. 240, trad.)
23. ***Budina** – <1632 septembrie 1 – 1632 august 31> (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXI, p. 245–246, nr. 188, orig.)
24. **Burlești** (probabil Berlinți) – 1622 decembrie 20 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. V, p. 175, nr. 241, copie)
25. ***Butești** – 1614 iulie 15 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. III, p. 265, orig.)
26. ***Butici** – 1597 iunie 3 (*M.E.F.*, vol. I, p. 156, nr. 67, orig.)
27. **Buzovița** – 1562 septembrie 11 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. II, p. 157, nr. 182, orig.)
28. **Carapușeni** (Caracușeni) – 1585 mai 2 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 281, nr. 339, orig.)
29. ***Carlacăul** – 1620 aprilie 12 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. IV, p. 444, nr. 575, copie)
30. **Capoteni** (Nichiteani, denumire schimbată apoi în Terebna) – 1555 martie 13 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. II, p. 76, nr. 68, orig.)
31. **Căjdăuți** (Șirouți pe Prut) – 1570 martie 30 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. II, p. 222, nr. 235, orig.)
32. **Căfeni** (Corpaci) – 1636 februarie 13 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXIII, p. 376–377, nr. 332, copie)
33. **Căzăciceani** – 1670 (Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XXII, p. 21–23, nr. 16, orig.)
34. ***Cârceni** – 1636 februarie 13 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXIII, p. 376, nr. 332, copie)
35. **Cârstești** – 1701 ianuarie 12 (*C.D.M.*, vol. V, p. 3, nr. 2, rez.)
36. **Ceabrăul** – 1701 ianuarie 12 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. I, p. 162, nr. 146, orig.)
37. **Cepeleuți** – 1431 iunie 15 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 153, nr. 103, orig.)
38. **Cicicani** – 1638 februarie 28 (A.S.B., Fond Documente istorice, XXXIV/32, copie)
39. **Citnicăuți** (Hăjdău) – 1627 aprilie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XIX, p. 421–422, nr. 309, orig.)
40. **Chelmești** (Chelmenți) – <1620 septembrie 1 – 1621 august 31> (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. IV, p. 497, nr. 628, trad.)

* Asteriscul indică localitățile dispărute, iar între paranteze rotunde sunt date denumirile actuale ale localităților.

41. ***Ciomac**, unde au fost -- 1603 august 28 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 113-114, nr. 163, orig.).
42. **Clîșcăuți** - 1625 (P. Mihailovici, *Documente privitoare la Basarabia*, în "A.B.", nr. 2, 1930, p. 221, orig.).
43. **Clocușna** - 1447 august 22 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 287-388, nr. 273, orig.).
44. **Cobălțeni** - 1447 ianuarie 14 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 384, nr. 273, orig.).
45. **Cohonești** (Cuconcești) - 1600 martie 20 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. IV, p. 280, nr. 341, orig.).
46. **Coleșeuți** - 1447 ianuarie 14 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 384, nr. 271, orig.).
47. **Corjăuți** - 1618 martie 14 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. IV, p. 345, nr. 493, orig.).
48. **Cormanul** - <1632> iulie 22 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXI, p. 203-204, nr. 161, copie).
49. **Corostieni** - 1663 (*Din tezaurul documentar sucevean*, p. 177, nr. 503, rez.).
50. **Cosăuți** - 1663 mai 5 (A.S.I. Fond Documente, 146/7, f. 4v., rez.).
51. **Costești** - 1499 septembrie 18 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. III, p. 417-418, nr. 234, orig.).
52. **Costiceani** - 1581 februarie 18 (A.S.I., Fond Documente, 589/26, f. 1, rez.).
53. **Coșilăuți** - 1433 ianuarie 4 (*D.R.H.*, vol. I, p. 159, nr. 107, orig.).
54. **Cotela** - <1632 septembrie 1-1633 august 31> (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXI, p. 245, nr. 188, orig.).
55. **Coteleva** - 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
56. **Cotiujeni** - 1603 aprilie 15 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 90, nr. 130, orig.).
57. ***Cozărești** - 1479 mai 24 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. II, p. 332, nr. 218, orig.).
58. **Crainicăuți** (Nedăbăuți) - 1456 iunie 8 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. II, p. 88, nr. 59, orig.).
59. **Crăstianești** (Crestinești) - 1433 noiembrie 3 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 170, nr. 118, orig.).
60. **Criva** - 1442 (A.S.I., Fond Documente, 589/12, copie).
61. **Cruhlie** - 1436 august 27 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 224-225, nr. 161, orig.).
62. **Cucearova** (Vertiporoh, denumire schimbată în Palade) - 1513 septembrie 20 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. I, p. 88, nr. 83, orig.).
63. **Cudreanții** (Șerbiceni) - 1576 aprilie 1 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 62, nr. 82, trad.).
64. **Culiceni** (Colincăuți) - 1575 iulie 3 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 55, nr. 73, copie).
65. **Culișăuți** - 1563 mai 10 (L. T. Boga, *Documente din sec. XVI-XVII*, în "A.B.", nr. 2, 1932, p. 143, copie).
66. **Cumareu** - 1665 august 17 (A.S.I., Fond Documente, 146/7, f. 12, rez.).
67. **Cupcini** - 1431 iunie 15 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 153-154, nr. 103, orig.).
68. **Cusearău** (Bârnova de Jos) - 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
69. **Dancăuți** - 1586 martie 11 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 308, nr. 323, orig.).
70. ***Deșevcani** - 1520 aprilie 24 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. I, p. 161-162, nr. 146, orig.).
71. **Dimideni** (Bulboaca) - 1620 aprilie 12 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. IV, p. 444, nr. 575, copie).
72. **Doljoc** - 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
73. **Dolineni** - 1635 august 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXIII, p. 258, nr. 219, copie).
74. ***Dragomir** - a lui Mândrea, unde a fost - 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
75. **Drăgănești** (Vișoara) - 1575 iulie 3 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 55, nr. 73, copie).
76. **Drevcăuți** - 1670 (T. Bălan, *Documente bucovinene*, vol. III, p. 47, nr. 36, copie).
77. **Dumeni** - 1603 mai 21 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 102, nr. 143, orig.).
78. **Dumeni pe Prut** - <1443> (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 334, nr. 236, copie).
79. ***Dubovaia** - 1447 ianuarie 14 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 384, nr. 271, orig.).
80. ***Durnești** - <1443> iunie (*D.R.H.*, A, Moldova, p. 167, nr. 116, orig.).
81. ***Dușcenii** - 1628 august 10 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XIX, p. 536, nr. 390, trad.).
82. **Fătcăuți** (Mămăliga) - 1595 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. IV, p. 133, nr. 172, rez.).
83. **Fedcăuți** (probabil Fetești) - 1618 februarie 10 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. IV, p. 228, nr. 289, orig.).
84. **Forosna** - 1598 mai 5 (L. T. Boga, *Documente din secolul XVI-XVII*, în "A.B.", nr. 2, 1932, p. 144, copie).
85. ***Găbești** - 1610 octombrie 9 (Th. Codrescu, *Uricarul*, vol. XIX, p. 7, copie).
86. **Gheorghieuți** - 1656 februarie 18 (T. G. Bulat, *Hotinul - străveche stăpânire românească*, în "A.B.", nr. 2, 1933, p. 43-44).

87. ***Giunești** – 1635 aprilie 16 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXIII, p. 130–131, nr. 95, copie).
88. **Gorodiște** – 1456 iunie 8 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. II, p. 88, nr. 59, orig.).
89. **Grăclani** – 1534 martie 24 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. I, p. 367, nr. 332, orig.).
90. **Grămești** – 1632 noiembrie 6 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXI, p. 299, nr. 241, orig.).
91. **Grămești** (Grimești) – 1529 aprilie 23 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. I, p. 319, nr. 285, orig.).
92. ***Greci** (Vertiporoh) – 1603 august 28 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 113–114, nr. 163, orig.).
93. **Grozlnți** – 1429 mai 27 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 131–132, nr. 103, orig.).
94. **Gvozdăuți** – 14<22> – 14<31> (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 72, nr. 49, copie).
95. **Halice** – 1621 martie 22 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. V, p. 26, nr. 28, orig.).
96. ***Hlibănoae** – 1632 septembrie <12> (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXI, p. 265, nr. 208, trad.).
97. **Hlinaia** – 1620 aprilie 12 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. IV, p. 444, nr. 575, copie).
98. **Hliniște** (Nebulauca) – <1635> noiembrie 15 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXIII, p. 308–309, nr. 268, rez.).
99. **Hodoraciți** (Hădărăuți) – 14<22> – 14<31> (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 72, nr. 49, orig.).
100. **Holohoreni** (Halahora) – 1573 mai 27 (L. T. Boga, *Documente busarabene*, vol. V, p. 23, nr. 21, copie).
101. **Horbinești** – 1576 aprilie 17 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 66, nr. 85, rez.).
102. **Horodiște** – 1429 iunie 3 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 135–136, nr. 90, orig.).
103. **Hrimancăuți** – 1636 martie 25 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXIII, p. 421, nr. 373, copie).
104. **Hrinăuți** (Grinăuți) – 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
105. **Hrițcova** (Cerlena) – 1440 septembrie 29 (*D.R.H.*, A, Moldova), vol. I, p. 294, nr. 208, copie).
106. **Hrițenii** (Fetești) – 1575 iulie 3 (*D.I.R.*, sec. XVI, vol. III, p. 55–56, nr. 73, copie).
107. **Hrubna** – 1459 septembrie 5 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 126, nr. 88, copie).
108. **Hrușovăț** – 1605 noiembrie 23 (*Din tezaurul documentar sucevean*, p. 89, nr. 149, orig.).
109. **Iadinti** (Edineț, Vedinti) – 1431 iunie 15 (*D.R.H.*, A,

- Moldova, vol. I, p. 153–154, nr. 103, orig.).
110. ***Iezerul Alb** – <1433> iunie (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 334, nr. 236, copie).
111. **Ilișeuți** (Tețcani) – 1577 februarie 6 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 81, nr. 98, orig.).
112. ***Iuriceni** – 1588 decembrie 16 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 410, nr. 500, orig.).
113. ***Ivan Falevici**, unde este ~ – 1429 iunie 3 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 135, nr. 90, orig.).
114. **Ivancăuți** (Hâncăuți, pe o parte din hotarul satului a fost formată și localitatea Bădragii) – 1429 aprilie 17 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 128, nr. 86, copie).
115. ***Lemeșani** – 1520 aprilie 24 (*D.R.H.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. I, p. 161–162, nr. 146, orig.).
116. **Leucova** (Trăisteni) – 1602 februarie 2 (A.S.I., Fond Documente, 589/15, f. 1v., rez.).
117. **Levenți** (pe o parte din hotarul satului a fost formată localitatea Cășla lui Negim) – 1587 octombrie 12 (Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. V, p. 334, nr. CCXLV, copie).
118. ***Levin...** – 1607 august (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. II, p. 124, nr. 152, fotocopie după orig.).
119. **Lopatlnți** – 1570 iunie 29 (A.S.I. Fond Documente, 589/25, rez.).
120. **Lucăceni** – 1459 septembrie 5 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. II, p. 126, nr. 88, copie).
121. **Malinți** – 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
122. **Marcovăț** (Marcăuți) – 1620 aprilie 12 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. IV, p. 444, nr. 575, copie).
123. **Marsinți** – 1590 mai 6 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 456, nr. 553, orig.).
124. **Mândăcăuți** – 1554 octombrie 30 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. II, p. 66, nr. 62, copie).
125. **Medveja** – 1432 august 14 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 163, nr. 112, rez.).
126. **Medvica** (Cășla Zamjii, pe o parte din hotarul satului a fost formată și localitatea Lipcani) – 1627 noiembrie 2 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XIX, p. 345–346, nr. 262, orig.).
127. ***Mi...ști** – 1628 februarie 15 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XIX, p. 421–422, nr. 309, orig.).
128. ***Micicova** – 1431 iunie 15 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 153–154, nr. 103, orig.).
129. ***Micșănești** – 1622 decembrie 20 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. V, p. 175, nr. 241,

- copie).
130. **Mihailăuți** (Mihălășani) – 1431 iunie 15 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 153, nr. 103, orig.).
131. **Mihalleanca** – 1447 ianuarie 14 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 384, nr. 271, orig.).
132. **Mihalcauți** (Tăbanul) – 1554 octombrie 30 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. II, p. 66, nr. 62, orig.).
133. **Milianăuți** (Malinești, pe o parte din hotarul satului a fost formată localitatea Rângaci) – 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
134. ***Mitești** – 1636 octombrie 10 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXIII, p. 583, nr. 533, rez.).
135. **Mițăuți** (Vascăuți) – 1431 iunie 15 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 153, nr. 103, orig.).
136. **Mlinăuți** (Tabani) – 1520 aprilie 24 (M. Costăchescu, *Documente de la Ștefăniță voievod*, p. 190, nr. 42, orig.).
137. **Molodova** – 1604 iunie 27 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 169, nr. 240, trad.).
138. **Nahoreni** – 1615 martie 8 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. III, p. 195, nr. 294, copie).
139. **Neagăuți** (Gordinești) – 1429 mai 27 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 151–152, nr. 88, orig.).
140. **Negrinți** – 1432 ianuarie 4 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 158–159, nr. 107, orig.).
141. ***Negrești** – 1603 aprilie 15 (*D.I.R.*, A, Moldova, vol. I, p. 90, nr. 130, orig.).
142. **Nelipăuți** – 1599 aprilie 15 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. IV, p. 257, nr. 317, orig.).
143. **Neporotova** (pe o parte a hotarului satului a fost formată localitatea Mihuceni, azi având numele de Mihalcovă) – 1447 ianuarie 14 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 384, nr. 374, orig.).
144. **Nesfoia** – 1432 ianuarie 4 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 158, nr. 107, orig.).
145. ***Nestecăuți** – 1431 iunie 15 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 154–155, nr. 103, orig.).
146. **Novocăuți** (Naslavcea) – 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
147. **Noua-Suliță** – 1635 <septembrie> 1 (A.N.R.M., Fond 121, inv. I, nr. 388, copie).
148. **Ocnina** (Ocnita) – 1433 iunie (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 167, nr. 116, orig.).
149. **Ojogov** – 1447 ianuarie 14 (*D.R.H.*, vol. I, p. 384, nr. 271, orig.).
150. **Oncăuți** (Ghincăuți) – 1669 decembrie 20 (T. G. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin*, în "A.B.", nr. 2, 1931, p. 119–120).
151. ***Onești** – 1528 martie 8 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. I, p. 249–250, nr. 221, orig.).
152. ***Onțeni** – 1609 aprilie 4 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. II, p. 200, nr. 265, orig.).
153. **Parcova** – 1605 martie 8 (Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. II, p. 257–258).
154. **Pașcăuți** – 1603 aprilie 22 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 95, nr. 134, copie).
155. **Paustova** – 1436 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
156. ***Pătrăuți** – 1635 iulie 2 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXIII, p. 192, nr. 156, orig.).
157. ***Pâncești** – 1632 septembrie 12 (*D.R.H.*, A, Moldova, p. 265, nr. 208, trad.).
158. **Peccalăuți** – 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
159. ***Pecialova** – 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
160. ***Pecic** – 1620 mai 21 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. IV, p. 469, nr. 592, orig.).
161. **Peribicăuți** – 1581 iunie 20 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 165, nr. 217, orig.).
162. ***Petrișor**, unde a șezut –, – 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
163. **Ploșcăuți** – 1628 august 12 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XIX, p. 539–540, nr. 392, trad.).
164. **Polzălăuți** (Șofrâncari) – 1431 iunie 15 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 153–154, nr. 103, orig.).
165. **Porceleni** – 1528 martie 7 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. I, p. 253–254, nr. 225).
166. **Prerarata** (Pererâta) – 1635 iulie 2 (*D.R.H.*, A, Moldova, sec. XXIII, p. 192, nr. 156, orig.).
167. ***Putreda** – 1570 martie 30 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. II, p. 222, nr. 235, orig.).
168. **Rașcouți** – 1431 iunie 15 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 153, nr. 103, orig.).
169. **Răchitna** – 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
170. ***Răscinți** – 1447 ianuarie 14 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 384, nr. 271, orig.).
171. **Răspopenți** – 1604 martie 27 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 133–134, nr. 192, orig.).
172. **Resteul** – 1620 aprilie 12 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. IV, p. 444–445, nr. 575, trad.).
173. **Rejavenți** – 1441 septembrie 29 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 304–305, nr. 217, orig.).
174. **Revcăuți** – 1499 septembrie 18 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. III, p. 423, nr. 237, trad.).
175. **Romancauți** – 1575 iulie 3 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 55–56, nr. 73, copie).

176. **Rosoșani** – 1589 mai 25 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 425, nr. 514, orig.).
177. **Rucșin** – 1591 mai 3 (*C.D.M.*, Supliment 1, p. 80, nr. 162, rez.).
178. **Rujinți** (Rujnița, pe o parte din hotarul satului a fost formată și localitatea Bârlădeni) – 1575 mai 2 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 49–50, nr. 65, orig.).
179. **Ruseni** – 1575 mai 2 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 49–50, nr. 65, orig.).
180. ***Satul lui Giurcă** – 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
181. **Satul lui Liuban** (Mămăliga) – 1432 ianuarie 4 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 158–159, nr. 107, orig.).
182. **Săcurenți** (Secureni) – 1604 martie 27 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 133–134, nr. 192, orig.).
183. **Săncăuți** – 1622 aprilie 4 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. V, p. 117, nr. 160, orig.).
184. **Sărboaca** – 14<98> martie 8 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. III, p. 406, nr. 229, copie).
185. **Sângiorova** (Sângera) – 1607 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. II, p. 124, nr. 152, fotocopie după orig.).
186. **Seliște** – 1603 aprilie 15 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. III, p. 90, nr. 130, orig.).
187. **Siliștea** – <1627 septembrie 1 – 1628 august 31> (*D.I.R.*, A, Moldova, vol. XIX, p. 538, nr. 232, copie).
188. **Sincăuți** – 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
189. **Sincăuți** – 1587 martie 5 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 340, nr. 414, orig.).
190. **Stăniliești** – 1432 ianuarie 4 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 158–159, nr. 107, orig.).
191. **Stăuceni** – 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
192. ***Stăucești** – 1622 decembrie 20 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. V, p. 175, nr. 241, copie).
193. **Stângăceni** (Druța) – 1612 octombrie 8 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. III, p. 103, nr. 166, orig.).
194. **Stolniceni** – 1635 martie 10 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXIII, p. 58–59, nr. 55, orig.).
195. **Stroinți** – 1461 august 12 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. II, p. 142, nr. 100, copie).
196. **Svicicăuți** (Trinca) – 1575 iulie 3 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 55, nr. 73, copie).
197. **Șerbiceni** – 1520 aprilie 24 (M. Costăchescu, *Documente moldovenesti de la Ștefăniță voievod*, p. 190, nr. 42, orig.).
198. **Șerbinti** – 1598 mai 5 (L. T. Boga, *Documente din secolele XVI–XVII*, în "A.B.", nr. 2, 1932, p. 144, copie).
199. **Șendreni** – 1581 iunie 28 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 165, nr. 217, orig.).
200. **Șilăuți** – 1656 februarie 18 (T. G. Bulat, *Hotinul – străveche stăpânire românească*, în "A.B.", nr. 2, 1933, p. 43–44).
201. **Șirouți** (Inăuți) – 1604 iunie 27 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 169, nr. 240, trad.).
202. **Șirouți** – 1453 iunie 20, *D.R.H.*, A, Moldova, vol. II, p. 46, nr. 33, copie).
203. ***Șibutinți** – 1435 octombrie 18 (*Creșterea colecțiilor*, XLIII, 1937, p. 20, X-14, XXX-38, rez.).
204. **Șișcăuți** (Noua Suliță) – 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
205. **Șișcăuți** – 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
206. ***Șoricari** – 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
207. ***Tador** – 1431 iunie 15 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 153–154, nr. 103, orig.).
208. **Talmaciu** (Burduf) – 1632 noiembrie 2 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXI, p. 289, nr. 234, orig.).
209. **Tarasăuți** – 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
210. **Tiuleatin** – 1605 noiembrie 23 (*Din tezaurul documentar sucevean*, p. 89, nr. 149, rez.).
211. **Trestiana** – 1446 iunie 6 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 379, nr. 267, orig.).
212. **Tribisăuți** – 1555 martie 13 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. II, p. 67, nr. 64, orig.).
213. **Truineva** (Târnova) – 1576 aprilie 17 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 66, nr. 85, rez.).
214. **Tulbureni** – 1555 martie 13 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. II, p. 67, nr. 64, orig.).
215. **Țicoteni** (Larga) – 1638 februarie 26 (A.S.B., Fond Documente istorice, XXXIV/32, copie).
216. ***Țunești** – 1617 martie 12 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. IV, p. 114, nr. 154, copie).
217. ***Uncăuți** – 1634 ianuarie 29 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXII, p. 44, nr. 41, orig.).
218. ***Urmez** – 1456 iunie 8 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. II, p. 88, nr. 59, orig.).
219. **Vancicăuți** – 1609 aprilie 4 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. II, p. 200, nr. 265, copie).
220. **Vancinița** – 1580 (L. T. Boga, *Documente basarabene*, vol. V, p. 36–37, nr. 33, orig.).
221. **Vasileuți** – <1472 sfârșitul lui

- unie – înainte de 13 septembrie> (*D.I.R.*, A, Moldova, vol. II, p. 286, nr. 191, orig.).
222. **Vârnovița** – 1586 aprilie (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 311, nr. 376, copie).
223. ***Verbca** (Durniț) – 1580 septembrie 21 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 148, nr. 191, orig.).
224. **Verbianca** – 1588 februarie 21 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 377, nr. 467, rez.).
225. **Vertep** (Terebna) – 1631 iunie 15 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 153, nr. 103, orig.).
226. **Visterca** (Vitreanca) – 1587 martie 24 (Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. V, p. 334, nr. CCXLV, copie).
227. **Vișneuți** – 1447 ianuarie 14 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 384, nr. 271, orig.).
228. **Vladicina** – 1627 aprilie 5 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XIX, p. 226, nr. 173, copie).
229. **Volodăuți** (probabil, Volodeni) – 1412 aprilie 5 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 129, nr. 34, orig.).
230. **Voloconțești** – 1628 iunie 30 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XIX, p. 520, nr. 376, orig.).
231. **Voloșcova** – 1554 aprilie 20

- (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. II, p. 238, doc. îndoicelnice).
232. **Vorniceni** – 1567 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 308, nr. 374, orig.).
233. **Vorona** – 1633 noiembrie 16 (N. Iorga, *Studii și documente*, vol. V, p. 79).
234. **Voronovița** – <1586 aprilie> (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVI, vol. III, p. 311, nr. 378, orig.).
235. **Vorobivca** (Gheredeuca) – 1628 iunie 30 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XIX, p. 519–520, nr. 374, orig.).
236. **Zarojani** – 1661 iunie 18 (A.S.I., Fond Documente, 609/19, f. 12r., rez.).
237. **Zaluceni** – 1621 noiembrie 3 (*D.I.R.*, A, Moldova, vol. V, p. 305, nr. 402, copie).
238. **Zamcăuți** (Sincăuți) – 1437 decembrie 8 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).
239. **Zavedeni** – 1632 martie 1 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. XXI, p. 9, nr. 10, orig.).
240. **Zelena** – 1605 aprilie 2 (*D.I.R.*, A, Moldova, sec. XVII, vol. I, p. 222, nr. 307, orig.).
241. **Zinăuți** (Dinăuți) – 1437 decembrie 20 (*D.R.H.*, A, Moldova, vol. I, p. 247, nr. 175, orig.).

LISTA SATELOR DOMNEȘTI DIN ȚINUTUL HOTIN

Andreicăuți (ocolul satului Buzovița)	Onțeni (ocolul târgului Tărășăuți)
Clîșcăuți (ocolul târgului Hotin)	Șărăuți (ocolul satului Julinți)
Dolineni (ocolul cetății Hotin)	Tulbureni (ocolul cetății Hotin)
Grozinți (ocolul târgului Hotin)	Vancicăuți (ocolul târgului Tărășăuți)
Nedăbăuți (ocolul cetății Hotin)	Vladicina (ocolul cetății Hotin).

LISTA SATELOR MĂNĂSTIREȘTI DIN ȚINUTUL HOTIN

Blîscinăuți (mănăstirea Sf. Sava)	Parcova (mănăstirea Cetățuia)
Bogdănești (mănăstirea Golia)	Răchitna (mănăstirea Slatina)
Ciabrăul (mănăstirea Sf. Sava)	Sancăuți (mănăstirea Slatina)
Clîșcăuți (mănăstirea Golia)	Stânlești (mănăstirea Sucevița)
Clocușna (mănăstirea Neamț)	Șirăuți (mănăstirea Putna)
Cobâlceni (mănăstirea Neamț)	Tiuleatin (mănăstirea Sucevița)
Drevcăuți (mănăstirea Sucevița)	Viișoara (mănăstirea Golia)
Hrinăuți (mănăstirea Todireni)	Vladicina (mănăstirea Precista din Târgul Ocna)
Hrușovăț (mănăstirea Todireni)	Vorniceni (mănăstirea Barnovschî)
Lencauți (mănăstirea Sucevița)	Voronovița (mănăstirea Sucevița)
Malinești (mănăstirea Golia)	Zubriceni (mănăstirea Sf. Sava).
Malinți (mănăstirea Golia)	
Nahoreni (mănăstirea Todireni)	

BIBLIOGRAFIE

I. IZVOARE

1. DOCUMENTARE

a) Inedite

Arhiva Națională a Republicii Moldova:

- Fond 1 (Arhiva senatorilor)
- Fond 2 (Cancelaria guvernatorului civil al oblastiei Basarabiei)
- Fond 3 (Sovietul Suprem al Basarabiei 1813–1828, Sovietul oblastiei Basarabiei 1828–1873)
- Fond 5 (Guvernul oblastiei Basarabiei 1813–1828)
- Fond 6 (Guvernul oblastiei Basarabiei 1828–1865)
- Fond 37 (Judecătoria civilă a oblastiei Basarabiei)
- Fond 38 (Judecătoria penală a oblastiei Basarabiei)

Arhiva Națională a Ucrainei. Filiala Cernăuți:

- Fond 40 (Magistratura orășenească Hotin)
- Fond 117 (Judecătoria uezdului Hotin)
- Fond 317 (Comisia hotarnică a uezdului Hotin)
- Fond 388 (Judecătoria zemstvială a uezdului Hotin)
- Fond 504 (Conducerea orășenească a poliției din Hotin)
- Fond 605 (Consistoriul duhovnicesc al Chișinăului în problemele uezdului Hotin)
- Fond 1023 (Acte vechi moldovenești)
- Fond 1024 (Wikenhauer, Franz, Adolf)
- Fond 1168 (Isprăvnicia uezdului Hotin)

Arhivele Naționale – București (Arhiva Națională Centrală):

- Fondurile documentelor moldovenești
- Colecția documentelor moldovenești
- Fond Achiziții noi
- Fond Manuscrise

Arhivele Naționale. Filiala Iași:

- Fond Documente
- Fond Manuscrise

Fond Spiridonie

Fond Hârți

Arhivele Naționale. Filiala Suceava:

- Fond Documente
- Fond Mitropolia Sucevei

Biblioteca Academiei Române – București:

- Fond Documente istorice (acum la Arhivele Naționale București)
- Fond Manuscrise

Biblioteca Centrală Universitară "Mihai Eminescu" – Iași:

- Fond Documente
- Fond Manuscrise

b) Editate

- Bălan, Teodor, *Documente bucovinene*, vol I–V, Cernăuți, 1933–1939
- Berechet, Ștefan, *Documente vechi, 1490–1827*, Editura Cartea Românească, Chișinău, 1928.
- Boga L., T., *Documente basarabene*, vol. I–VII, Tipografia Centralelelor cooperativelor de producție și consum, Chișinău, 1929.
- Boga L., *Documente din Basarabia*, vol. II, Tipografia "Dreptatea", Chișinău, 1934.
- Boga L., *Documente din secolul al XVII-lea 1601–1651*, în "A.B.", an I (1929).
- Bogdan, Damian P., *Acte moldovenești dinainte de Ștefan cel Mare*, Fundația Regele Carol I, București, 1938.
- Bogdan, Damian P., *Acte moldovenești din anii 1426–1502*, Imprimeriile statului, București, 1947.
- Bogdan, Ioan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I–II, Editura Socec, București, 1913.
- Bounegru, I. R., *Însemnări de pe cărțile vechii mitropolii a Proilaviei*, în "A. Br.", an IV (1932), nr. 2–3, p. 94–100.
- Bulat, T. G., *Varia documenta*, în "A. B.", an V (1933), nr. 4, p. 327–348.
- Caproșu, I., *Documente moldovenești din arhive vieneze*, în "A.I.I.A.", tom X (1973), p. 399–410.
- Caproșu, I., *Documente moldovenești din secolele al XV-lea – al XVII-lea*, în "A.I.I.A.", tom IV (1967), p. 203–213.
- Caproșu, I., *Documente moldovenești inedite din vremea Movileștilor*, în "A.I.I.A.", tom VI (1969), p. 227–236.

Caproșu, I., *Două documente inedite din secolul al XVIII-lea*, în "A.I.I.A.", tom XIV (1977), p. 563–565.

Caproșu, I., *Patru documente de la Ștefan Tomșa al II-lea*, în "A.I.I.A.", tom IX (1972), p. 469–474.

Caproșu, I., *Sama Vistieriei Moldovei din 1776*, în "R.I.S.", an I (1996), p. 507–562.

Caproșu, I., *Sama Vistieriei Moldovei din 1784*, în "C.I.", XVI, 1996, p. 69–109.

Caproșu, I., *Un document inedit din 1665*, în "R.d.I.", tom 27 (1974), nr. 4, p. 585–588.

Catalog de documente din Arhivele Statului Iași, Moldova, vol. I, întocmit de Virginia Iac, București, 1989.

Catalogul documentelor grecești din arhivele Statului de la orașul (Stalin) Brașov, vol. I–II, București, 1958.

Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală, vol. I–V și Supliment I, București, 1957–1975.

Codrescu, Theodor, *Uricariul*, vol. I–XXV, Tipografia "Buciumul Românesc", Iași, 1852–1885.

Constantinescu, D., *Documente moldovenești din secolele XV–XVII*, în "A.I.I.A.", tom VII (1970), p. 335–352.

Corfus Ilie, *Documente privitoare la istoria României, culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea*, vol. I, Editura Academiei, 1979; *Secolul al XVII-lea*, vol. II, Editura Academiei, București, 1983.

Costăchescu, Mihai, *Documente de la Ștefan cel Mare*, Tipografia "Ac. H. Terek", Iași, 1948.

Costăchescu, Mihai, *Documente moldovenești de la Bogdan voievod*, Editura pentru literatură și artă, București, 1940.

Costăchescu, Mihai, *Documente moldovenești de la Ștefăniță voievod*, Tipografia "Brawd", Iași, 1943.

Costăchescu, Mihai, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I–II, Tipografia "Viața Românească", Iași, 1931–1932.

Creșterea Colecțiilor Academiei Române, București, 1908–1942.

Dan, Dimitrie, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Editura Fondului religiosar Gr-Or. al Bucovinei, Viena, 1912.

Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente 1393–1849, întocmit de Vasile Gh. Miron, Mihai-Ștefan Ceașu, Gavril Irimescu, Sevastița Irimescu, București, 1983.

Documenta Romaniae Historica, Serie A, Moldova, vol. I., întocmit de

C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, Editura Academiei, București, 1975; vol. II întocmit de L. Șimanschi și colab., Editura Academiei, București, 1976; vol. III, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și Nistor Ciocan, Editura Academiei, București, 1980; vol. XIX, întocmit de Haralambie Chirca, Editura Academiei, București, 1969; vol. XXI și XXII, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, Editura Academiei, București, 1971 și 1974; vol. XXIII, întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat și Dumitru Agachi, Editura Academiei, București, 1996.

Documente privind istoria României, Serie A, Moldova, veac XVI, vol. I–IV, veac XVII, vol. I–V, Editura Academiei, București, 1951–1957.

Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea, vol. II, Moldova, întocmit de Vasile Mihordea, Ioana Constantinescu, Corneliu Istrati, Editura Academiei, București, 1966.

Ghibănescu, Gh., *Ispisoace și zapise*, vol. I–VI, Iași – Huși, Tipografia "Dacia", 1906–1933.

Ghibănescu, Gh., *Surete și izvoade*, vol. I–XXV, Iași – Huși, Tipografia "Dacia", 1906–1933.

Gonța Al. I., *Documente privind istoria României*, A, Moldova, Indicele numelor de locuri și nume, Ediția I. Caproșu, Editura Academiei, București, 1990–1996.

Guboglu, Mihail, *Catalogul documentelor turcești*, vol. I–II, București, 1960–1965.

Halippa, I. N., *Trudy Bessarabskoj gubernskoi uezdnoi komissii*, vol. I–II, Tipografia "Litografia E. Șlimovici", Chișinău, 1900–1907.

Hașdeu, B. P., *Archiva istorică a României*, tom I–III, București, 1865–1867.

Harmuzaki, Eudoxiu de, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I_{1,2}, II_{1,3}, III_{1,2}, IV_{1,2}, V_{1,2}, VI, VII, VIII, X₁–XIX_{1,2} și Suplimentele, București, 1891–1915 și vol. I–IV, serie nouă, Editura Academiei, București, 1962–1976.

„Joan Neculce. Buletinul Muzeului Municipal din Iași”, fasc. 1–9 (1921–1931).

Iorga, N., *Acte și fragmente cu privire la Istoria Românilor*, vol. I–III, Imprimeria statului, București, 1895.

Iorga, N., *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I–II, Institutul de Arte Grafice și Editura Minerva, București, 1902–1903.

- Iorga, N., *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, Institutul de Arte Grafice și Editura *Minerva*, București, 1902.
- Iorga, N., *Documente românești din arhivele Bistriței (scrisori domnești și scrisori private)*, părțile I-II, București, Editura librăriei "Sorescu & comp".
- Iorga, N., *Inscripții din bisericile României*, vol. I-II, București, Institutul de Arte Grafice și Editura *Minerva*, 1905-1907.
- Iorga, N., *Scrisori de boieri*, Editura *Neamul Românesc*, Vălenii de Munte, 1912.
- Iorga, N., *Scrisori domnești*, Editura *Neamul Românesc*, Vălenii de Munte, 1912.
- Iorga, N., *Scrisori domnești din Arhivele de la Stockholm*, Editura *Cultura Națională*, București, 1920.
- Iorga, N., *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. I-XXIII, Tipografia "Socec", București, 1903-1906.
- Iorga, N., *Știri despre veacul al XVIII-lea în țerile noastre. După corespondențe diplomatice streine*, Institutul de Arte Grafice "Carol Göbl", București, 1910.
- Inscripțiuni după decalcuri luate de d-nu V. A. Urechia și aflate în depositul fundațiunei Urechia din Galați*, în "B.F.U.", anul I (1901), nr. 1, p. 10-17.
- Mehmed, Mustafa A., *Documente turcești privind istoria României*, vol. I-III, Editura Academiei, București, 1976-1984.
- Mihail, Paul, *Documente și zapise moldovenești de la Constantinopol (1607-1806)*, Întreprinderea de stat "Lupta Moldovei", Iași, 1948.
- Moldova în epoca feudalismului*, vol. I, întocmit de P. G. Dmitriev, D. M. Dragnev, E. M. Rusev, P. V. Sovetov, Chișinău, Editura *Știința*, 1961; vol. II-VI, întocmit de D. M. Dragnev, A. N. Nichitici, L. I. Svetlicinaia, P. V. Sovetov, Editura *Știința*, Chișinău, 1978-1987; vol. VII_{1,2}, întocmit de P. G. Dmitriev, Editura *Știința*, Chișinău, 1987.
- Moghileanski, N. K., *Materialy dlâ geografii i statistiki Bessarabii*, Tipografia Bessarabskogo gubernkogo pravlenia, Chișinău, 1913.
- Onciul, Isidor, *Fondul religionarui greco-ortodox al Bucovinei. Substratul, formarea, dezvoltarea și starea lui de față*, Cernăuți, Tipografia concesională "Arch. Silvestru Morariu-Andreevici", 1891.
- Reli, Simion, *Documente slavo-române din sec. XV-XVII*, în "C.C.", an II, 1925.
- Russo, D., *Studii greco-române. Opere postume*, publicate sub îngrijirea

- lui Constantin C. Giurescu, Ariadna Camariano și Nistor Camariano, vol. I-II, Fundația pentru literatură și artă "Regele Carol II", București, 1939.
- Sava, Aurel V., *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, București, 1937.
- Sava, Aurel V., *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, Imprimeria națională, București, 1944.
- Ștrempel, G., *Catalogul manuscriselor românești*, vol. I-IV, Editura Științifică, București, 1978-1992.
- Tezaur documentar gălățean*, București, 1988.
- Simedrea, Tit, *Catastihul de hirotonii al Episcopiei Rădăușului pe anii 1757-1782*, Tipografia Mitropoliei Bucovinei, Cernăuți, 1943.
- Tocilescu, Gr. C., *534 documente istorice slavo-române din Țara Românească și Moldova, privitoare la legăturile cu Ardealul 1346-1603*, Tipografia "Cartea Românească", București, 1931.
- Tomescu, Const. N., *Diferite știri din arhiva Consiliului eparhial, Chișinău*, în "A.B.", an IV-VI (1932-1934).
- Turcu, Constantin, *Cele mai vechi statistici moldovenești*, în "S.C.Șt." istorie, an VII (1956), fasc. 2, p. 58-85.
- Urechia, V. A., *Documente dintre 1769-1800*, Tipografia Academiei Române, București, 1889.
- Veliman, Valeriu, *Relațiile româno-otomane, 1711-1812. Documente turcești*, București, f.e., 1984.
- Veress, Andrei, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. I-XI, Tipografia "Cartea Românească", București.
- Zasciuc, A., *Materialy dlâ geografii i statistiki Rosii, sobrane oficerami general' nogo staba. Bessarabskaâ oblast', Sankt-Petersburg*, 1862.

2. NARATIVE

- Bezviconi, G., *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947.
- Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, Editura Academiei, București, 1973.
- Călători străini despre Țările Române*, vol. I-IX, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1968-1997.

- Costin, Miron, *Opere*, ediție Petre P. Panaitescu, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1958.
- Costin, Nicolae, *Letopiseșul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601 și de la 1709 la 1711*. *Opere*, ediție Constantin A. Stoide și I. Lazărescu, Editura Junimea, Iași, 1976.
- Cronica anonimă a Moldovei. 1661–1729 (Pseudo-Amiras)*, Studiu și ediție critică de Dan Simionescu, Editura Academiei, București, 1975.
- Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695–1754*, ediție de Nistor Camariano și Ariadna Camariano, Editura Academiei, București, 1965.
- Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI publicate de I. Bogdan*, ediție de Petre P. Panaitescu, Editura Academiei, București, 1959.
- Eclesiarhul, Dionisie, *Hronograf 1764–1815*, Editura Academiei, București, 1987.
- Erbiceanu, Constantin, *Cronicarii greci care au scris despre români în epoca fanariotă*, Tipografia Cărților, București, 1888.
- Greceanu, Radu, logofăt, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod*, Editura Academiei, București, 1970.
- Guboglu, Mihail, *Cronici turcești privind Țările Române*, Extrase, sec. XV–mijlocul sec. XVII, vol. I, Editura Academiei, București, 1966; sec. XVII–XVIII, vol. II, Editura Academiei, București, 1974.
- Guboglu, Mihail, *Une source historique Turque de 1740 concernant la Valachie la Moldavie et L'Ukraine*, în „Vostocinâe istociniki po istorii narodov Iugo-Vostocinoi i țentral'noi Evropi”, Moscova, 1964.
- Iorga, N., *Le Voyageur François al abatelui Joseph de la Porte în traducere moldovenească (1785)*, Imprimeria națională, București, 1940.
- Kogălniceanu, Mihail, *Cronicile României sau letopiseșele Moldovei și Valahiei*, ediția a II-a, Imprimeria națională “C. M. Rădulescu”, București, 1874.
- Kogălniceanu, Pseudo-Enache, Ioan Canta, *Cronici moldovenești*, ediție Aurora Ilieș și Ioan Zmeu, Editura Minerva, București, 1987.
- Mehmed, Mustafa, Ali, *Cronici turcești privind Țările Române*, Extrase, sfârșitul sec. XVI – începutul sec. XIX, vol. III, Editura Academiei, București, 1980.
- Neculce, Ion, *Opere. Letopiseșul Țării Moldovei și o samă de cuvinte*, ediție Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1982.
- Panaitescu, Petre, P., *Călători poloni în Țările Române*, Editura

“Cultura Națională”, București, 1930.

- Papiu-Illarian, Al., *Tesaur de monumente istorice*, vol. II, București, 1863.
- Raan, von, *Materiali dlia istorii Bessarabii. O volne pri zavoevanii Moldavii i Besarabii v 1787, 1788 i 1790 godah*, Chișinău, Tipografia “Șlimovici”, 1891.
- Simionescu, Dan, *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVII–XVIII)*, Editura Academiei, București, 1967.
- Ureche, Grigore, *Letopiseșul Țării Moldovei*, ediția a II-a îngrijită de Petre P. Panaitescu, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1958.
- Uricariul, Axinte, *Cronica paralelă a Moldovei și Țării Românești*, vol. I–II, ediție G. Ștrempel, București, 1994–1996.

II. LUCRĂRI SPECIALE

- Bărlădeanu, Veniamin, *Vechea episcopie a Hotinului*, în “B.O.R.”, seria III, an L (1932), nr. 1, p. 14–22; nr. 2, p. 106–110; nr. 3, p. 198–208; nr. 4, p. 295–300; nr. 9, p. 577–585; nr. 11, p. 712–721.
- Berechet, Ștefan, *Documente noi privitoare la Mitropolia Proilaviei*, în “R.S.I.A.B.”, vol. XV (1924), p. 89–98.
- Berechet, Ștefan, *Episcopia Hotinului*, în L. an LVII (1924), nr. 25, p. 27–36.
- Berechet, Ștefan, *Episcopia Hotinului*, în “B.O.R.”, seria II, an 42 (1924), nr. 12, p. 709–717 și an 43 (1925), nr. 1, p. 35–42.
- Berechet, Ștefan, *Noi materiale pentru Mitropolia Proilaviei în “B.O.R.”*, seria II, an 42 (1924), p. 263–269.
- Bulat, T., G., *Diviziunea proprietății rurale în ținutul Hotin după desființarea raialei*, în A.B., an. II (1930), nr. 4, p. 297–421 și an III (1931), nr. 1, p. 118–124.
- Bulat, T., *Hotinul străveche stăpânire românească*, în “A.B.”, an V (1933), nr. 2, p. 30–51.
- Bulat, T., *Teritoriile raialelor Hotinului și Brăilei redat stăpânitorilor români în 1808*, în “A.B.”, an V (1933), nr. 1, p. 43–55.
- Busuioc, L., *Scurtă privire asupra trecutului Episcopiei Hotinului*, în “Episcopia Hotinului”, Chișinău, 1925.

Chirtoagă, I., *Cetatea Hotinului*, în "D.R.", an II (1995), nr. 1, p. 86-96.

Chirtoagă, I., *Naselenie hotinschih zemel' v XVIII-naceale XIX v.v.*, în „Problemă demografii S.S.S.R. i zapadnoi Evropi (period feudalizma i kapitalizma”, Chișinău, 1991.

Chirtoagă, I., *Sozdanie hotinskoj rai – ocerednogo forposta éxpanzionistscoj politiki osmanskoj imperii v Vostocinoi Evrope*, în „Izvestia A.N.M.S.S.R.”, nr. 2, 1988, p. 71-74.

Codiță, P., *Românitatea districtului Hotin în decursul istoriei*, în "V.B.", an XI (1941), nr. 4, p. 291-305; nr. 6-7, p. 526-542; nr. 8, p. 651-662.

Costăchescu, M., *Iașii în cronicari și călători străini. Amfilohie Hotiniul despre Moldova și Iași*, în "I.N."; fasc. 7, 1928, p. 239-240.

Dimitrov, Strașimir, *Tureŭkie documenti o sostoianie Hotinskoj okrughi v pervoi polovine XVIII v.* în "Vostocinâe documenti po istorii stran lugo-Vostocinoi i Ţentral'noi Evropi", vol. II, Moscova, 1969.

Dumitreșcu-Tighina, V., P., *Episcopia Hotinului. Date istorice și statistice*, Chișinău, Tipografia "Cartea Românească", 1925.

Ermolinschi, K., *Sbornik statisticeskih svedenii po Hotinskomu uezdu*, Moscova, 1886.

Istrati, C., I., *Despre cetatea Hotin*, în "A.A.R., M. S. Șt.", seria II, tom XXXIV (1911-1912), p. 385-391.

Lungu, Vasile, *Despre olatul Hotinului*, în "C.I.", an V-VII (1929-1931), p. 253-290.

Nistor, Ion, *Drepturile noastre asupra Hotinului*, Tipografia "Cartea Românească", Chișinău, 1918.

Pamfilie, Tudor, *Ţinutul Hotin la 1817*, Tipografia „Glasul Ţării”, Chișinău, 1920.

Papadopol-Calimachi, A., *Amfilohie Hotiniul*, în "R.I.A.F.", an III (1885), vol. V, p. 319-330.

Pocitan-Bărlădeanu, V., *Vechea episcopie a Hotinului*, București, 1933.

Pocitan-Ploeșteanu, V., *Istoria Mitropoliei Proilaviei (Brăilei) și a vechii episcopii a Hotinului*, Tipografia seminarului monahal "Cernica", București, 1936.

Popescu, M., *Veniturile raialei Hotinului în timpul stăpânirii turcești*, Editura Göbl, București, 1930.

Potlog, Al., *Monografia agricolă a județului Hotin*, Tipografia și legătoria de cărți "M. S. Gheorghiu", Câmpina, 1929.

Reli. Simion, *Raiua Hotinului în timpul ocupației austriece și legăturile ei bisericesti cu Episcopia Bucovinei 1788-1792. (Contribuții la istoria Episcopiei Hotin)*, Extras din revista teologico-bisericască „Candela”, an XLI, nr. 1-3, Cernăuți, 1930.

Teodorescu, C., *Moldova și Basarabia 1807-1817*, în "A.B.", an VII (1935), p. 43-73.

Simedrea, Tit, *Vechea episcopie a Hotinului*, în "B.O.R.", seria III, an LXI (1943), nr. 1-3, p. 11-33.

Tomescu, N. Constantin, *Catagrafia Basarabiei din 1817. Ţinutul Hotinului*, Tipografia "Cartea Românească", Chișinău, 1827.

Tomescu, N. Constantin, *Înființarea eparhiei Chișinăului și Hotinului*, în "A.B.", an I, (1929), nr. 3, p. 32-35.

Tomescu, N. Constantin, *O dare de seamă episcopală. Eparhia Hotinului, 1923-1931*, Tipografia "Cartea Românească", Chișinău, 1931.

Tomescu, N. Constantin, *10 ani de la reînființarea episcopiei Hotinului 1923-1933*, Institutul de Arte Grafice "Luceafărul", București, 1935.

Ursăcescu, V., *Aritmetica Vlădicăi Amfilohie din anul 1795*, în "B.O.R.", seria II, an 44 (1926), nr. 1, p. 20-23.

Vasiliiu, Aurel, *Românii în două geografii de Amfilohie Hotiniul și Nicolae Nicolau*, Atelierele societății naționale de editură și Arte Grafice "Dacia Traiană", sucursala Cernăuți, 1943.

Zelenciuk, V., C., *Naselenie Hotinskogo uezda XIX v.* în "Etnografia i iskustvo Moldavii", Editura Știința, Chișinău, 1973.

III. LUCRĂRI GENERALE

Agachi, Alexei, *Abuzurile și fărâdelegile săvârșite de militarii ruși în Principatele Române în anii de ocupație 1812-1816*, în "D.R.", an III (1996), nr. 2, p. 58-73.

Andrei, Victor, *Contribuțiuni la cunoașterea hotarului de apus al Moldovei*, în "B.S.R.G.", tom LXI (1942), p. 344-348.

Andrescu, Const., I., *Însemnări despre ținutul Cernăuților*, Tipografia "Cartea Românească", București, 1942.

Anghel, Gh., *Cetăți medievale ale Moldovei din timpul lui Ștefan cel Mare*, în „Apulum”, tom XVI (1978), p. 239-259.

Arion, D., *Caracterele juridice și sociale ale proprietății rurale și voievodale românești*, București, 1944.

- Arbore, Zamfir, *Basarabia în sec. XIX*, Institutul de Arte Grafice "Carol Göbl", București, 1898.
- Arbore, Zamfir, *Dicționar geografic al Basarabiei*, Atelierele grafice "Socescu", București, 1904.
- Arbore, Zamfir, *Libertatea Basarabiei*, Tipografia Curții Regale "F. Göbls", București, 1915.
- Balan, Teodor, *Țara Șepeniului*, Cernăuți, Tipografia "Glasul Bucovinei", 1936.
- Batiuşkov, P., N., *Bessarabia Istoriceskoe opisanie*, Tipografia "Obşcestvenaia Pol'za", Sankt-Petersburg, 1892.
- Băcilă, Ioan, C., *Schiță istorică asupra hotarelor Basarabiei*, în "A.B.", an I (1929), nr. 3, p. 39-50.
- Băican, Vasile, *Geografia Moldovei reflectată în documentele cartografice din secolul al XVIII-lea*, Editura Academiei, București, 1996.
- Bănăţeanu, C., *Armenii în istoria românilor*, București, 1931.
- Bărlădeanu, Veniamin, *Istoria mitropoliei Proilaviei (Brăilei) în "B.O.R."*, seria III, an XLIX (1931), nr. 5, p. 385-396; nr. 9, p. 488-493; nr. 10, p. 578-587.
- Berechet, Ștefan, *Schiță istorică a mitropoliei Proilaviei*, în L., an LVII (1924), p. 1-14.
- Berg, L., G., *Bessarabiă*, Editura Universitas, Chișinău, 1993.
- Bezviconi, Gh., *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, vol. I-II, Fundația "Regele Carol I", București, 1940-1943.
- Bezviconi, Gh., *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, București, 1958.
- Boga, L., T., *Paza marginii*, Tipografia "Cartea Românească", Chișinău, 1932.
- Boldur, Alexandru, *Autonomia Basarabiei sub stăpânirea rusească în 1812-1828*, Tipografia "Cartea Românească", Chișinău, 1929.
- Boldur, Alexandru, *Istoria Basarabiei*, Editura Victor Frunză, Chișinău, 1992.
- Burac, Constantin, *Primele mențiuni documentare ale ținuturilor Țării Moldovei*, în "R.A.", seria III, vol. I (1995), nr. 1-2, p. 28-39.
- Burac, Constantin, *Structura ținuturilor moldovenești de la Vasile Lupu la reformele lui Constantin Mavrocordat*, în "A.R.", tom II (1996), fasc. 1, p. 80-97.
- Caproșu, Ioan, *O istorie a Moldovei prin relații de credit până la*

- mijlocul secolului al XVIII-lea*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1989.
- Caproșu, Ioan, *Structuri fiscale și administrative într-un catastif moldovenesc de visterie din 1606*, în "A.I.I.A.", tom XXX (1993), p. 253-279.
- Casso, Leon, *Rusia și Bazinul Dunării*, Tipografia "Alex. A. Țerck", Iași, 1940.
- Cazacu, P., *Moldova dintre Prut și Nistru, 1812-1918*, Tipografia "Viața Românească", Iași, 1920.
- Chiriță, Ilie, *Despre satul Dăngeni-Soroca*, în "A.B.", an VI (1934), nr. 2, p. 189-194.
- Chițescu, Lucică, *Fortificațiile Moldovei în secolele XIV-XVI*, București, 1972.
- Cihodaru, C., *Alexandru cel Bun (23 aprilie 1399 - 1 ianuarie 1432)*, Editura Junimea, Iași.
- Cihodaru, C., *Forme de proprietate feudală în Moldova*, în "S.C.Șt.", științe sociale, an VI (1955), nr. 3-4, p. 1-30.
- Cihodaru, C., *Refacerea ocoalelor cetăților și curților domnești în a doua jumătate a secolului XV*, în "Omăgiu lui P. Constantinescu-Iași", Editura Academiei, București, 1965.
- Ciobanu, Veniamin, *Raporturile turco-polone și Moldova de la pacea de la Carlowitz până la 1714*, în "A.I.I.A.", tom X (1973), p. 183-197.
- Ciobanu, Veniamin, *Relațiile politice româno-polone între 1699 și 1848*, Editura Academiei, București, 1980.
- Ciobanu, Veniamin, *Țările Române și Polonia. Secolele XIV-XVI*, Editura Academiei, București, 1985.
- Ciobanu, Șt., *Basarabia*, Editura Universitas, Chișinău, 1993.
- Ciocanu, Nistor, *Procesul de înstrăinare a moșiei târgurilor din Moldova. Câteva considerații în Prof. Const. Cihodaru la a 75-a aniversare*, Iași, 1983.
- Ciurea, D., *Noi contribuții privind orașele și târgurile din Moldova în sec. XIV-XIX*, în "A.I.I.A.", tom VII (1970), p. 21-59.
- Ciurea, D., *Orașele și târgurile din Moldova în sec. al XVIII-lea*, în "S.C.Șt." istorie, an VII (1956), fasc. I, p. 97-103.
- Ciurea, D., *Organizarea administrativă a statului feudal Moldova (sec. XIV-XVIII)*, în "A.I.I.A.", tom II (1965), p. 143-237.
- Ciurea, D., *Sigilii medievale ale orașelor din Moldova*, în "S.C.Șt."

istorie, an VII (1956), fasc. 2, p. 155–164.

Condurachi, E., *Juzii și judeciile moldovenești*, în "C.I.", an V–VII (1929–1931), p. 303–316.

Corfus, Ilie, *Însemnări de demult*, Editura Junimea, Iași, 1975.

Idem, *Hotarul raialei Brăila la 1695*, Imprimeria națională, București, 1946.

Corivan, Nicolae, *Formele de aservire a țărănimii moldovene în sec. al XVII-lea și începutul sec. XVIII*, în "S.C.Șt.", istorie, an VII (1956), p. 75–92.

Cronț, Gh., *Instituții medievale românești. Înfrățirea de moșie. Jurătorii*, Editura Academiei, București, 1969.

Crușevan, P., A., *Bessarabia*, Tipografia "A. V. Vasilieva", Moscova, 1903.

Culea, Apostol, D., *Cetățile moldovenești de pe Nistru*, Tipografia "Cartea Românească", București, 1926.

Dan, Dimitrie, *Lipovenii din Bucovina*, Tipolitografia concesională "Arh. Silvestru Mosariu-Andreevici", Cernăuți, 1894.

Dan, Dimitrie, *Mănăstirea și comuna Putna*, Institutul de Arte Grafice "Carol Göbl", București, 1905.

David, Al., *Bibliografia lucrărilor privitoare la Basarabia apărute de la 1918 încoace*, Tipografia "Cartea Românească", Chișinău, 1933.

Decei, Aurel, *Istoria imperiului otoman*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.

Demciuc, Vasile, *Petru I Mușat*, Editura Militară, București, 1988.

Dicționarul literaturii române. De la origini până la 1900, Editura Academiei, București, 1979.

Dmitriev, P., G., *Narodonaselenie Moldavii*, Editura Știința, Chișinău, 1973.

Draganov, Dan, *Bessarabiana. Ucenaia, literaturnaia, i hudojstvenaia Bessarabia*, Tipografia "F. P. Kașevskogo", Chișinău, 1912.

Dragnev, D., M., *Sel'skoe hozâjstvo feudal'noj Moldavii*, Editura Știința, Chișinău, 1975.

Duzinchevici, Gh., *Vornicia moldovenească până la 1504*, în "C.I.", an V–VII (1929–1931), p. 83–108.

Enciclopedia României, vol. II, Imprimeria națională, București, 1936.

Filliti, L. C., *Despre vechea organizare administrativă a Principatelor Române*, București, 1935.

Frațiman, Iustin, Ștefan, *Administrarea bisericească la românii transnistreni între Bug și Nistru*, Editura Dimitrie V. Păun, Chișinău, 1920.

Frațiman, Iustin, Ștefan, *Studiu contributiv la istoria Mitropoliei Proilavia (Brăila)*, Tipografia "Glasul Țării", Chișinău, 1923.

Furtună, D., *Preoțimea românească în secolul al XVIII-lea. Starea ei materială și culturală*, Tipografia "Neamul Românesc", Vălenii de Munte 1915.

Gemil, Tahsim, *Țările române în contextul politic internațional 1621–1672*, Editura Academiei, București, 1973.

Giurescu, Const., C., *Contribuții la studiul marilor dregători*, în "B.C.I.R.", 1926.

Giurescu, Const., *Istoria românilor*, vol. II_{1,2}, III₂, Fundația pentru literatură și artă "Carol II", București, 1937–1946.

Giurescu, Const., *Târguri sau orașe și cetăți moldovene (sec. X – mijlocul sec. XVII)*, Editura Academiei, București, 1967.

Giurescu, Const., *Vechimea așezărilor românești între Prut și Nistru*, în "Monitorul Oficial", București, 1941.

Giurescu, Dinu, C., *Ion vodă cel Viteaz*, Editura Militară, București, 1974.

Gonța, Al., I., *Despre orașul moldovenesc în veacul al XV-lea, locuitorii și starea lor socială*, în "S.A.I.", an V (1963), p. 27–49.

Gonța, Al., *Legăturile economice dintre Moldova și Transilvania în secolele XIII–XVII*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.

Gonța, Al., *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.

Gorovei, S., Șt., *Formarea statului feudal Moldova. Probleme ale istoriei Moldovei în veacul XIV*, Teza de doctorat, Iași, 1992.

Gorovei, S., *Îndreptări cronologice la istoria Moldovei din veacul al XIV-lea*, în "A.I.I.A.", tom X (1973), p. 93–121.

Gorovei, S., *Poziția internațională a Moldovei în a doua jumătate a veacului al XIV-lea*, în "A.I.I.A.", tom XVI (1979), p. 187–219.

Gorovei, S., *Mușatinii*, Editura Albatros, București, 1976.

Grigoraș, N., *Atribuțiile judecătorești ale Sfatului domnesc din Moldova până la sfârșitul secolului al XVI-lea*, în "S.C.Șt.", istorie, an XII (1961), fasc. 1, p. 133–145.

Grigoraș, N., *Despre orașul moldovenesc în epoca de formare a*

statului feudal, în "S.C.Șt.", istorie, an XI (1960), fasc. 1, p. 83-97.

Grigoraș, N., *Dregătorii târgurilor moldovenești și atribuțiile lor până la Regulamentul Organic*, Tipografia "Avântul", Iași, 1942.

Grigoraș, N., *Instituții feudale din Moldova. Organizarea de stat până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Editura Academiei, București, 1971.

Grigoraș, N., *Moldova lui Șefan cel Mare*, Editura Junimea, Iași, 1982.

Grigoraș, N., *Obligațiile în muncă față de stat și turci ale populației din Moldova (sec. XIV-XVIII)* în "R.I.R.", tom XVIII (1965), nr. 4, p. 895-912.

Grigoraș, N., *Proprietatea funciară și imobiliară a meseriașilor, negustorilor, boierilor și mănăstirilor din orașele moldo-venești. Regimul și rolul ei (sec. XV-XVIII)*, în "A.I.I.A.", tom VII (1970), p. 83-105.

Halipa, Pan, *Basarabia*, Tipografia "M. Goldner", Iași, f.a.

Hammer, I., de, *Histoire de L'empire Ottoman*, vol. XIII-XVIII, Paris, 1839.

Haneș, Petre, V., *Scriitori basarabeni*, Editura Casei Școalelor, București, 1936.

Hăjdău, Al., *Vechea slavă a Moldovei*, București, Tipografia "Urbana", 1919.

Hofbauer, H., *Bucovina, Basarabia, Moldova (o țară uitată între Europa de vest, Rusia și Turcia)*, Editura Tehnică, București, 1995.

N. Iorga, *Basarabia noastră*, Tipografia "Neamul Românesc", Vălenii de Munte, 1912.

N. Iorga, *Carol al XII-lea, Petru cel Mare și Țerile noastre*, Institutul de Arte Grafice "Carol Göbl", București, 1910.

N. Iorga, *Contribuții la istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea și al XIX-lea. I Scriitori bisericești*, în "A.A.R., M.S.L.", seria II, tom XXVIII (1905-1906), p. 183-240.

N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I-II, ediția a II-a, Editura Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, București, 1929-1932.

N. Iorga, *Istoria comerțului românesc. Epoca veche*, ediția a II-a, Tipografia "Glasul Românesc", București, 1925.

N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII (1688-1821)*, vol. II, *Epoca lui Petru Maior*, Institutul de Arte Grafice și Editura Minerva, București, 1901.

N. Iorga, *Negoțul și meșteșugurile în trecutul românesc*, Editura Minerva, București, 1906.

N. Iorga, *Românismul în trecutul Bucovinei*, Din publicațiile Mitropoliei Bucovinei, București. 1838.

N. Iorga, *Studii istorice asupra Chilieii și Cetății-Albe*, Editura Academiei, București, 1899.

N. Iorga, *Viața și faptele Mitropolitului Moldovei Veniamin Costachi*, Institutul de Arte Grafice și Editura Minerva, București, 1907.

Istoria mist i sil Y.R.S.R. (Cerniveț'ka oblast'), v dvadțati șesti tomah, Golovna redakția A.N. U.R.S.R., Kiev, 1969.

Istoriâ Moldavskoj S.S.S.R., Chișinău, 1984.

Lehr, Lia, *Comerțul Țării Românești și Moldovei în a doua jumătate a secolului XVI și prima jumătate a secolului XVII*, în "S.M.I.M.", vol. IV (1960), p. 223-306.

Lungu, V., *Ținuturile Moldovei până la 1711 și administrarea lor*, în "C.I.", an XVII (1943), p. 211-250.

Macovei, Adrian, *Organizarea administrativă teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862 (I)*, în "A.I.I.A.", tom XIX (1982), p. 353-374.

Manafu, I., *Contribuții la istoria Mitropoliei Proilaviei*, în "A.Br.", an VIII (1936), p. 49-54.

Marian, I., D., *Contribuții la studierea curților domnești din Moldova*, în "S.A.I.", vol. IX (1967), p. 25-42.

Melchisedec, Ep., *Cronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenea numire*, Tipografia "C. A. Rosseti", București, 1869.

Melchisedec, Ep., *Cronica Romanului și a Episcopiei de Roman după documente naționale române și streine editate și inedite*, partea a II-a, *De la anulul 1714 până în zilele noastre*, Tipografia Națională, București, 1875.

Minea, I., *Informațiile românești ale cronicii lui Jan Dlugosz*, Tipografia "Viața Românească", Iași, 1926.

Moghilânskii N., K., *Materiali dlia ukazatelii literaturii po Bessarabii*, Tipografia Bessarabskogo Gubernskogo Pravlenia, Chișinău, 1912.

Mohov, N., *Ocerki istorii moldavsko-russko-ucraïnskikh sveazei*, Editura Știința, Chișinău, 1961.

Moldovanu, Dragoș, *Tezaurul toponimic al României. Moldova. Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale, 1772-*

- 1988, vol. I, partea I, A. *Unități simple*, Editura Academiei, București, 1991.
- Nastase, Gh., *Basarabia*, Tipografia "Cartea Românească", București, 1930.
- Nastase, Gh., *În cheștiunea târgurilor și târgușoarelor din Basarabia*, în "V.B.", an XII-XIII (1943-1944), p. 507-518.
- Nicolau, V., C., *Priviri asupra vechii organizări administrative a Moldovei*, Tipografia "Lupașcu", Bârlad, 1915.
- Nistor, Ion, *Istoria Basarabiei*, Editura Cartea Moldovenească, Chișinău, 1991.
- Nistor, Ion, *Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, București, 1991.
- Panaiteescu, Petre, P., *Interpretări românești*, Editura Universul, București, 1947.
- Panaiteescu, Petre, P., *Un autograf al lui Petru Movilă pe un tetraevanghel al lui Ștefan cel Mare*, în "R.I.R.", tom IX (1939), p. 82-86.
- Panaiteescu, Petre, P., *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, Editura Științifică, București, 1957.
- Păcuraru, Mircea, *Basarabia, aspecte din istoria bisericii și a neamului românesc*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993.
- Păcuraru, Mircea, *Istoria bisericii ortodoxe române*, Editura Știința, Chișinău, 1983.
- Pocitan, Vasile, *Biserica românească din Basarabia*, Tipografia "Albert Baer", București, 1914.
- Popescu, M., *Harta a cinci județe din Moldova ocupate de Austria în timpul războiului dintre Turcia cu Rusia și Austria între anii 1787/88-1791/92*, în "R.I.R.", tom IX (1939), p. 280-283.
- Popescu, M., *Războiul ruso-austro-turc dintre 1787-1792 și ocupațiunea Principatelor române*, Editura "Soecescu", București, 1930.
- Popovici, Eusevie, *Istoria Bisericească de la anul 1054-1900*, vol. II, Tipografia cărților bisericești, București, 1901.
- Porcescu, Scarlat, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, editat de episcopia Romanului și Hușilor, 1991.
- Porcescu, *Episcopia Romanului*, editat de episcopia Romanului și Hușilor, 1984.
- Porucic, T., *Relieful teritoriului dintre Prut și Nistru*, Tipografia "Cartea medicală", București, 1929.

- Porcescu, T., *Regiunile naturale ale României în general și la răsărit de Prut în particular. Comunicare preliminară. Descriere epigenologică a țării*, Tipografia "Cartea Românească", Cluj, 1930.
- Pungă, Gh., *Țara Moldovei în vremea lui Alexandru Lăpușeanu*, Editura Universității "Al. I. Cuza", Iași, 1995.
- Racoviță, C., *Începuturile suzeranității polone asupra Moldovei (1387-1432)*, în "R.I.R.", vol. X (1940), p. 237-332.
- Rosetti, Radu, *Arhiva senatorilor din Chișinău*, Tipografia "Carol Göbl", București, 1909.
- Reli, Simion, *Din viața religioasă și bisericească a Sucevii în secolele XVII-XIX*, Institutul de Arte Grafice și Editura Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1931.
- Reli, Simion, *Istoria vieții bisericești a românilor*, Tipografia "Mitropolitul Silvestru", Cernăuți, 1942.
- Reli, Simion, *Viața religioasă și morală românească în sec. XVIII și XIX, după scrieri străine*, Tipografia "Glasul Bucovinei", Cernăuți, 1935.
- Rusu, Dorina, N., *Cercetări istorice 1925-1947. Bibliografie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.
- Spinei, Victor, *Moldova în secolele XI-XIV*, București, 1982.
- Stadniski, Avsentie, *Gavriil Banulesko-Bodoni, ekzarh Moldo-Vlahijskii (1808-1812 gg.) i mitropolit Kișinevskii (1813-1821 g.g.)*, Tipografia "C. Șlimovici", Chișinău, 1894.
- Stoicescu, N., *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, Editura Enciclopedică, București, 1974.
- Stoicescu, N., *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, Editura Academiei, București, 1974.
- Basarabia*, în "Bol'șaiia sovetskaia entiklopedia", Moscova, 1927.
- Timoșuk, B., *Așezări slave în Bucovina de nord, Carpați, Ujgorod*, 1976.
- Timoșuk, B., *Drevneruskoe podnestrov'e*, Ujgorod, Carpați, 1981.
- Timoșuk, B., *Davni slov'iani na Dnistru*, Carpați, Ujgorod, 1977.
- Timoșuk, B., *Pivnicna Bukovina - zemlea sloveans'ka*, Carpați, Ujgorod, 1969.
- Tomescu, Const., N., *Tablou de 40 mănăstiri și schituri din Moldova și cu arătarea moșilor ce aveau ele în 1812*, Tipografia Clericilor Ortodocși, Chișinău, 1933.

- Tudorică, Mioara, *Revista Arhivelor 1924–1985. Bibliografie tematică*, București, 1988.
- Urechia, V., A., *Memoriu despre istoria românilor de la 1774–1786*, Tipolitografia "Carol Göbl", București, 1893.
- Ursu, Gavril, *Dicționar enciclopedic administrativ*, Tipografia "Cartea Românească", Cluj, 1935.
- Ursu, Ion, *Relațiile Moldovei cu Polonia până la moartea lui Ștefan cel Mare*, Tipografia "Progresul", Piatra-Neamț, 1900.
- Vlad, Matei, D., *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova*, Editura Academiei, București, 1973.
- Xenopol, A., D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. II–IV, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986–1993.
- Zelenciuk, V., C., *Naselenie Bessarabii i Podnestrov'e v XIX v*, Editura Știința, Chișinău, 1979.
- Zelenciuk, V., C., *Naselenie Moldavii*, Editura Știința, Chișinău, 1973.

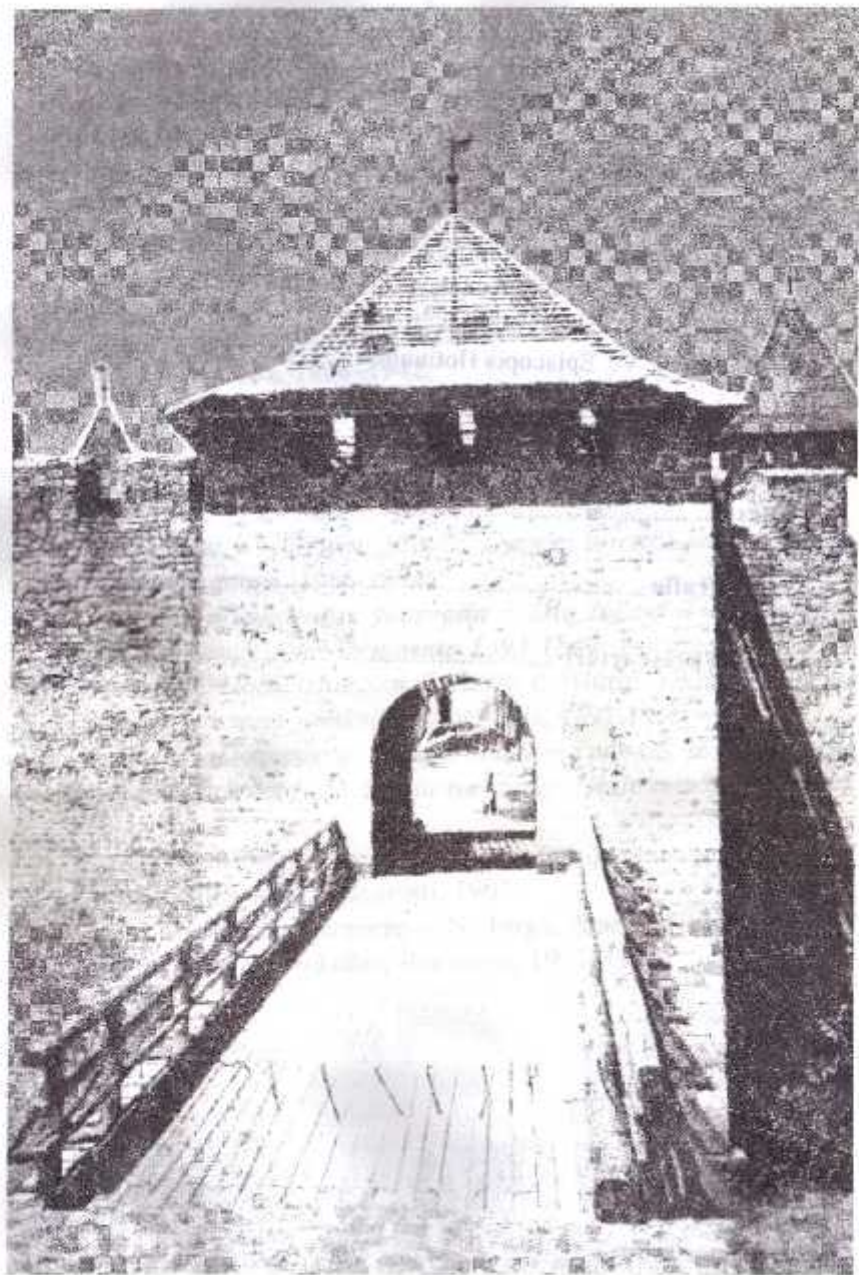
SIGLE ȘI PRESCURTĂRI

- A.A.R., M.S.I. = „Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice“.
- A.A.R., M.S.L. = „Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii literare“.
- A.A.R., M.S.Șt. = „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Științifice“.
- A.B. = „Arhivele Basarabiei“.
- A.Br. = „Analele Brăilei“.
- A.I.I.A. = „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie "A. D. Xenopol" – Iași“.
- A.N.R.M. = „Arhiva Națională a Republicii Moldova“.
- A.R. = „Arhiva Românească“.
- A.S.B. = „Arhivele Naționale – București (Arhiva Națională Centrală)“.
- A.S.C. = „Arhiva Națională a Ucrainei. Filiala Cernăuți“.
- A.S.I. = „Arhivele Naționale. Filiala Iași“.
- B.A.R. = „Biblioteca Academiei Române – București“.
- B.C.I.R. = „Buletinul Comisiei Istorice a României“.
- B.C.U. = „Biblioteca Centrală Universitară "Mihai Eminescu" – Iași“.
- B.F.U. = „Buletinul Fundațiunii "V.A. Urechia“.
- B.O.R. = „Biserica Ortodoxă Ro-
- mână“.
- B.S.R.G. = „Buletinul Societății Regale de Geografie“.
- C.C. = „Codrii Cosminului“.
- C.D.M. = „Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva istorică centrală“.
- C.I. = „Cercetări istorice“.
- D.I.R., A, Moldova = „Documente privind istoria României“, serie A, Moldova.
- D.R. = „Destin românesc“.
- D.R.H., A, Moldova = „Documenta Romaniae Historica“, serie A, Moldova.
- I.N. = „Ioan Neculce. Buletinul Muzeului municipal Iași“.
- L. = „Luminătorul“.
- M.E.F. = „Moldova în epoca feudalismului“.
- R.A. = „Revista arhivelor“.
- R.dI. = „Revista de istorie“.
- R.I.A.F. = „Revista pentru istoric arheologie și filologie“.
- R.I.R. = „Revista istorică română“.
- R.I.S. = „Revista de istorie socială“.
- S.A.I. = „Studii și articole de istorie“.
- S.C.Șt. = „Studii și cercetări științifice“.
- S.M.I.M. = „Studii și materiale de istorie medie“.
- V.B. = „Viața Basarabiei“.

- *
* * *
- Catalogul documentelor turcești* = Guboglu, Mihail.
- Catalogul documentelor turcești, București, 1960–1965.*
- Călători străini = Călători străini despre Țările Române, I-IX, București, 1968–1997.*
- Const. C. Giurescu, *Târguri sau orașe...* = Const. C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene (sec. X–mijlocul sec. XVII)*, București, 1967.
- Creșterea colecțiilor = Creșterea Colecțiilor Academiei Române, București, 1908–1942.*
- Cronica anonimă = Cronica anonimă a Moldovei 1661–1729 (Pseudo-Amiras), București, 1975.*
- Cronica Ghiculeștilor = Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695–1754, București, 1965.*
- Cronici turcești* = Guboglu, Mihail, *Cronici turcești privind Țările Române, București, 1966–1974.*
- Din tezaurul documentar sucevean = Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente 1393–1849, București, 1983.*
- E. Hurmuzaki, *Documente...* = Eudoxin de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor, București, 1891–1915.*
- E. Hurmuzaki, *Documente... (serie nouă)* = Eudoxin de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor (serie nouă)*, București, 1962–1976.
- N. Iorga, *Documente Callimachi* = N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi, București, 1903.*
- N. Iorga, *Studii și documente* = N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor, București, 1903–1906.*

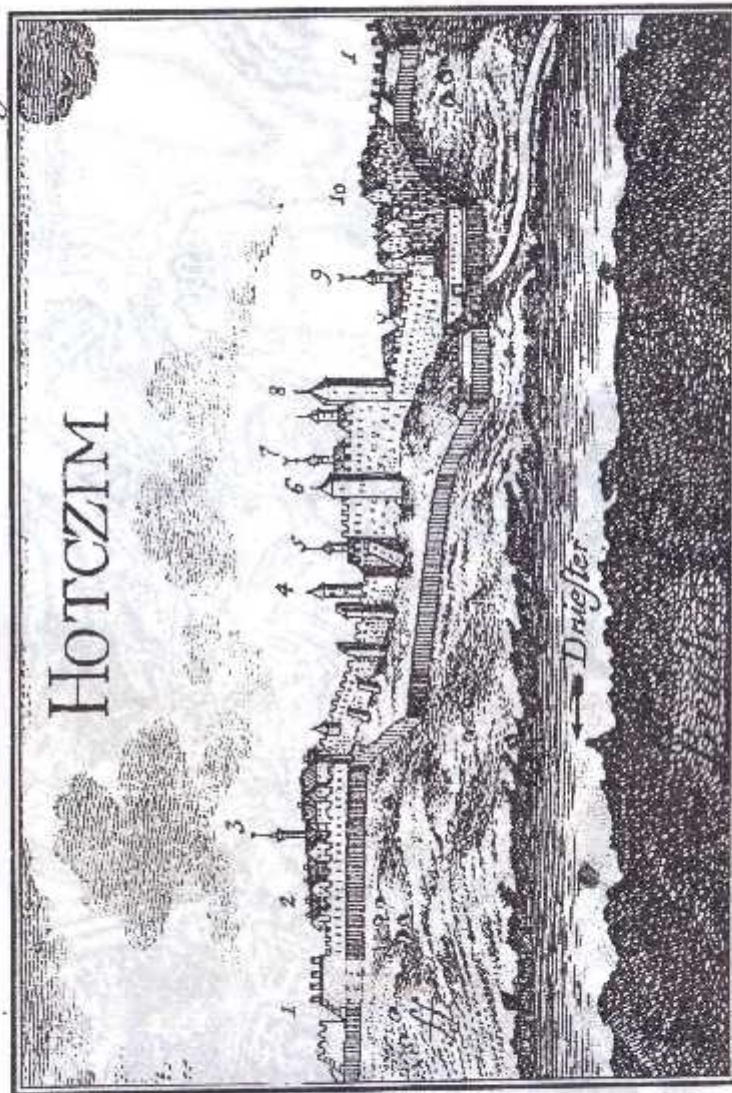
CUPRINS

Introducere	3
CAPITOLUL I. Cadrul geografic	15
CAPITOLUL II. Începutul și hotarele ținutului Hotin	24
CAPITOLUL III. Cetatea și orașul Hotin	57
CAPITOLUL IV. Evoluția ținutului Hotin până la 1715	108
CAPITOLUL V. Raiaua Hotinului	173
CAPITOLUL VI. Episcopia Hotinului	224
Concluzii	261
Anexe	268
Bibliografie	280
Sigle și prescurtări	299

Intrarea în cetatea Hotin. (Foto – Vasile Șoimaru)

Vigneta 2

J.C. Romil fec.

Cetatea Hotin în anii 1788-1789.

Imagine grafică alcătuită de Hacquet Balthasar

Cifrele de pe imagine: 1. Fortificațiile; 2. Locuința pașei; 3. Moschei din fortăreață; 4. Turnul de intrare al vechiului castel; 5. Turnul de sugrumare; 6. Arsenalul; 7. Moschei din castelul vechi; 8. Moschei de lemn din fortăreață; 9. Căzărniile ienicerilor; 10. Poarta dinspre apă.

Fragment din harta Moldovei, întocmită de generalul Fr. Bauer în 1773 și editată în 1783, care include or. Hotin și localități din preajma lui.

